

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

На правах рукопису

Павленко Андрій Володимирович

УДК 341.231.14: 061.1

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ
У СФЕРІ ПРОТИДІІ ТРАНСКОРДОННИМ ЗЛОЧИНАМ**

Спеціальність 12.00.11 – міжнародне право

**Дисертація
на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

**Науковий керівник:
Муравйов Віктор Іванович
доктор юридичних наук, професор**

Київ – 2016

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ 1. Теоретико-правові засади правового регулювання боротьби з транскордонними злочинами в Європейському Союзі	14
1.1. Концептуальні засади кримінального права Європейського Союзу	14
1.2 Становлення правового регулювання протидії транскордонній злочинності в ЄС	32
1.3. Організаційно–правовий механізм ЄС протидії транскордонним злочинам	44
Висновки до розділу 1	65
Розділ 2. Правові засади діяльності ЄС в галузі боротьби із транскордонними злочинами	66
2.1. Нормативно-правове регулювання боротьби із злочинами проти громадської безпеки	67
2.2. Правове регулювання протидії транскордонним злочинам проти волі, честі, гідності особи, а також статевої свободи та статевої недоторканості особи	99
2.3. Діяльність ЄС щодо запобігання транскордонним злочинам у сфері підприємницької діяльності	110
2.4. Протидія іншим транскордонним злочинам в ЄС	128
Висновки до розділу 2	149
Розділ 3. Практика України щодо імплементації стандартів Євросоюзу у сфері боротьби із транскордонними злочинами	151
3.1. Становлення та розвиток співробітництва України та Європейського Союзу в галузі протидії транскордонними злочинам	151
3.2 Організаційно-правовий механізм співпраці між Україною та Євросоюзом у сфері боротьби із транскордонними злочинами в рамках Угоди про асоціацію	158

	3
3.3. Відповідність законодавства України європейським стандартам боротьби із транскордонними злочинами	167
Висновки до розділу 3	201
Висновки	202
Список використаних джерел	207

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Створення території без внутрішніх кордонів в Європейському Союзі, запровадження свободи пересування товарів, осіб, послуг та капіталів створило не лише суттєві переваги для розвитку держав-членів, але й послабило перешкоди для розповсюдження по європейському континенту транскордонної злочинності. Технологічні процеси та глобалізація також зробили свій внесок до становлення високоорганізованих кримінальних злочинів та злочинних груп на міжнародному рівні. Боротьба із транскордонними злочинами є одним з основних пріоритетів діяльності Євросоюзу в контексті завдання збереження й розвитку Союзу як простору свободи, безпеки та юстиції.

Запобігання можливостям зловживання чотирма фундаментальними свободами Європейського Союзу транскордонною злочинністю вимагає більш широкого, багаторівневого та багатостороннього співробітництва як в практичній, так і в законодавчій сферах. За останнє десятиріччя в ЄС було запроваджено правові засади для ефективного реагування на нові виклики з боку цього інтеграційного об'єднання на рівні Союзу.

З 21 грудня 2007 року цілий ряд держав-членів Євросоюзу з Центральної та Східної Європи, включаючи ті, що межують з Україною (зокрема, Угорщина, Польща, Словаччина), стали частиною Шенгенської зони. Отже, дослідження правових засад протидії транскордонним злочинам в ЄС набуває особливої актуальності для нашої держави.

Питання правових механізмів Євросоюзу у сфері боротьби із зазначеними злочинами стосується всіх держав, оскільки торкається питань безпеки, що на сьогодні має фундаментальний характер для існування всього людства. З огляду на це, дослідження правових засад діяльності ЄС та його держав-членів у сфері протидії транскордонній злочинності полегшить розуміння інтеграційних процесів, що відбуваються в цьому інтеграційному об'єднанні, з правової точки зору, а також надасть можливість прогнозувати їх розвиток у

майбутньому. Крім того, питання особливостей регулювання правоохоронної діяльності в зазначеній сфері тісно пов'язане із удосконаленням правового поля для пересування українських громадян на території держав-членів ЄС. Не зважаючи на те, що Україна не є членом Євросоюзу, українські громадяни зможуть в повній мірі користуватися перевагами безвізового режиму щодо поїздок до держав-членів Об'єднання лише після того, як наша держава зможе показати рішучість щодо протидії цілій низці транскордонних злочинів, зокрема корупції. Дослідження процесу становлення та особливостей регулювання правоохоронної діяльності в Євросоюзі надасть можливість, по-перше, завершити процес гармонізації законодавчої бази України зі стандартами та вимогами ЄС, що є основою для використання існуючих переваг безвізового режиму в Євросоюзі українськими громадянами, а по-друге, запозичити позитивний досвід політики Союзу і, по-третє, визначити проблеми, помилки, негативи держав-членів ЄС, та уникнути їх.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в рамках наукової теми «Правові засади співпраці України з міжнародними інтеграційними об'єднаннями: теорія і практика», що є частиною планової теми Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Україна у міжнародних інтеграційних процесах» № 06БФ048-01.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є визначення особливостей правового механізму Євросоюзу стосовно запобігання транскордонним злочинам та притягнення до відповідальності осіб, винних в їх вчиненні. Досягнення поставленої мети пов'язується з вирішенням наступних завдань:

- проаналізувати положення існуючих концепцій та визначити існуючі підходи до поняття та змісту європейського кримінального права, як нової системи правових норм, які регулюють діяльність Європейського Союзу стосовно боротьби із транскордонними злочинами;

- висвітлити та проаналізувати генезис та еволюцію механізмів запобігання транскордонним злочинам та притягнення до відповідальності осіб, винних в їх вчиненні в Євросоюзі;

- визначити організаційно-правовий механізм ЄС щодо забезпечення ефективної політики протидії транскордонній злочинності;

- розкрити зміст поняття і правові засади боротьби із злочинами проти громадської безпеки;

- окреслити правові умови протидії транскордонним злочинам проти волі, честі, гідності особи, а також статевої свободи та статевої недоторканості особи;

- надати юридичну оцінку діяльності ЄС у сфері запобігання транскордонним злочинам у сфері підприємницької діяльності та іншим злочинам транскордонного характеру;

- охарактеризувати еволюцію співробітництва між Україною та Євросоюзом щодо протидії транскордонним злочинам;

- висвітлити специфіку організаційно-правового механізму співпраці України та ЄС в зазначеній сфері в рамках Угоди про асоціацію;

- розкрити й проаналізувати актуальні питання відповідності українського законодавства щодо протидії транскордонним злочинам як передумови запровадження безвізового режиму між ЄС та Україною.

Об'єктом дослідження є міжнародно-правові відносини, пов'язані з реалізацією політики ЄС у сфері протидії транскордонним злочинам, що визначаються установчими договорами, актами вторинного законодавства та судовою практикою цього інтеграційного об'єднання.

Предметом дослідження є аналіз сучасних правових засад боротьби із транскордонними злочинами в Європейському Союзі, зокрема норм, що регулюють:

- - організаційно-правовий механізм ЄС в рамках простору свободи, безпеки та юстиції в зазначеній сфері;

- боротьбу із злочинами проти громадської безпеки;
- протидію транскордонним злочинам проти волі, честі, гідності особи, а також статевої свободи та статевої недоторканості особи;
- діяльність ЄС у сфері запобігання транскордонним злочинам у сфері підприємницької діяльності та іншим злочинам транскордонного характеру;
- співпрацю України з Європейським Союзом в сфері попередження транскордонних злочинів.

Методи та теоретична основа дослідження. Методологічне підґрунтя дисертації спирається на застосування в дослідженні комплексу наукових методів та підходів, властивих правознавству загалом, і, зокрема, науці міжнародного права, насамперед системно-структурного, діалектичного, формально-юридичного, порівняльно-правового тощо.

Головним у цій системі виступає загальнонауковий діалектичний метод, що дає можливість дослідити проблему в єдності її соціального змісту та юридичної форми, а також здійснити системний аналіз становлення та формування механізму запобігання та протидії транскордонним злочинам в Євросоюзі.

Методологія дослідження передбачала використання таких загальноновизнаних методів, як історично-правового, логічного, системного і порівняльно-правового аналізу, статистичного і прогностичного, а також формально-логічного. Комплексний підхід до аналізу досліджуваних питань і використання зазначених методів дозволили всебічно розглянути правові механізми ЄС в сфері боротьби із транскордонними злочинами, визначити їх особливості та зробити висновки щодо відповідності законодавства України в зазначеній сфері у зв'язку із перспективами запровадження безвізового режиму.

Порівняння та критичний аналіз різних, інколи цілком протилежних точок зору й різнопланової аргументації юристів-міжнародників, які представляють переважну більшість фахівців, а також основні течії науки міжнародного права,

політиків, представників правлячих кіл різних держав, сприяли опрацюванню в дисертації авторської концепції досліджуваної теми.

У дисертаційному дослідженні були використані положення Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу, а також акти вторинного права ЄС, Хартія основних прав ЄС, документи і матеріали Комісії ЄС, положення чинних двосторонніх та багатосторонніх міжнародних договорів, конвенцій, угод, що відносяться до питань протидії транскордонним злочинам, рішення Суду ЄС, законодавчі акти України. Під час опрацювання теми дисертаційного дослідження автор спирався на наукові праці та статті вітчизняних юристів-міжнародників та вчених країн СНД, які стосуються окремих аспектів протидії транскордонним злочинам. Науковий контекст дисертації корелюється з працями В. Антипенка, М. Главацького, Л. Грицаєнко, І. Дира, А. Дмитрієва, Н. Зелінської, В. Ірінєвої, С. Кашкіна, Я. Костюченка, А. Лапкіна, З. Макарухи, М. Микієвича, В. Муравйова, А. Омельченка, В. Опришка, М. Пашковського, Ю. Паукової, В. Посельського, Р. Петрова, О. Святун, К. Смирнової, Л. Тимченко та ін.

У дослідженні проаналізовані ідеї, концепції та правові підходи до проблеми правового регулювання боротьби із транскордонними злочинами в Європейському Союзі закордонних авторів: Дж. Апац, В. Вагнера, В. Валкенбург, В. Зибера, П. ван Дюйна, С. Карекласа, А. Кліпа, Дж. Оккипинті, С. Пірса, Р. Рамфа, В. Руджиера, М. Шейноста, та ін.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційної роботи полягає, насамперед, у тому, що вона є першим у вітчизняній правовій науці спеціальним комплексним дослідженням особливостей правового регулювання протидії транскордонним злочинам характеру в Європейському Союзі.

У результаті проведеного дослідження сформульовано положення, яким притаманні елементи наукової новизни та які виносяться на захист:

Вперше:

1. проаналізовано існуючі концептуальні підходи до визначення природи та змісту кримінального права ЄС, як нової системи правових норм,

які регулюють діяльність Європейського Союзу стосовно боротьби із транскордонними злочинами;

2. проаналізовано еволюцію становлення механізму протидії транскордонним злочинам в Євросоюзі, в результаті чого встановлено, що процес формування політики в ЄС в зазначеній сфері розпочався в 1970-х рр. XX сторіччя і на сьогодні включає чотири етапи, кожен з яких має свої особливості щодо компетенції самого інтеграційного об'єднання, джерельної бази та повноважень інститутів;

3. виходячи з положень законодавства Євросоюзу, здійснено комплексне дослідження організаційно-правового механізму запобігання та протидії транскордонним злочинам, та встановлено, що на сучасному етапі (після набуття чинності Лісабонським договором) в установчих договорах ЄС в якості транскордонних злочинів визначено: тероризм, торгівля людьми та сексуальна експлуатація жінок і дітей, незаконна торгівля наркотиками, незаконна торгівля зброєю, відмивання грошей, корупція, підробка платіжних засобів, комп'ютерні злочини та організована злочинність (ст. 83 Договору про функціонування ЄС). Втім, цей перелік не є вичерпним, оскільки Рада ЄС, діючи одностайно, після отримання згоди Європейського Парламенту може ухвалити рішення, що визначає інші сфери злочинності;

4. для цілей цього дисертаційного дослідження запропонована авторська класифікація транскордонних злочинів в ЄС, де за критерій класифікації взято об'єкт злочинного посягання: транскордонні злочини проти громадської безпеки (тероризм, організована злочинність, незаконна торгівля зброєю); транскордонні злочини проти волі, честі, гідності особи, а також статевої свободи та статевої недоторканості особи (торгівля людьми, сексуальна експлуатація жінок і дітей); транскордонні злочини у сфері підприємницької діяльності (підробка платіжних засобів, відмивання грошей); інші тяжкі злочини транскордонного характеру (незаконна торгівля наркотиками, корупція, комп'ютерні злочини);

5. проаналізовано положення цілої низки нових нормативно-правових актів, прийнятих в Євросоюзі після набуття чинності Лісабонським договором у 2009 р., зокрема, це Директива 2011/36 щодо запобігання та боротьби з торгівлею людьми та захисту її жертв, Директива 2011/93 про боротьбу з сексуальним насильством та сексуальною експлуатацією дітей та дитячою порнографією, Регламент 258/2012 про імплементацію ст. 10 Протоколу ООН проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, Директива 2013/40 про атаки проти інформаційних систем, Директива 2014/62 про кримінально-правовий захист євро та інших грошових знаків від підробок, Директива 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму та деякі інші, що дозволяє твердити про прагнення ЄС удосконалити існуючі механізми правового регулювання в зазначеній сфері;

6. формалізовано, що співробітництво Євросоюзу та України в напрямку поширення свободи пересування осіб в контексті підписання угоди про асоціацію та запровадження безвізового режиму для подорожей громадян України до держав-членів ЄС вимагає від України виконання вимог, визначених у Плані-дій для України щодо безвізового режиму, зокрема у сфері протидії транскордонним злочинам: розвитку необхідних законодавчих та інституційних засад у сфері запобігання корупції та притягнення, винних в цьому злочині осіб; поглибленні співробітництва між українськими правоохоронними органами та Європолем та Євроюстом, розробці відповідних умов для запровадження у довгостроковій перспективі безвізового режиму між Україною та Євросоюзом; забезпеченні повноцінного набуття чинності Угоди Євросоюзом про асоціації між Україною та; розробці, впровадженні та удосконаленні стратегій, правової бази та процедур боротьби із відмиванням коштів, наркотиками та торгівлею людьми.

Удосконалено:

7. розуміння механізму ЄС щодо протидії транскордонним злочинам, який вимагає узгодженої діяльності інститутів, органів та агентств ЄС з одного боку, та законодавчих, виконавчих та правоохоронних органів держав-членів з іншого;

8. аналіз законодавства України на предмет його відповідності стандартам ЄС щодо боротьби із транскордонною злочинністю та визначені сфери, які потребують подальшого вдосконалення.

Дістали подальшого розвитку:

9. положення про компетенцію Європейського Союзу в сфері простору свободи, безпеки та юстиції.

10. дослідження правових засад Євросоюзу щодо функціонування Європолу, Євроюсту, перспектив запровадження Європейського офісу громадського прокурора та Європейського бюро по боротьбі з шахрайством.

Теоретичне та практичне значення роботи. Одержані результати мають теоретичне значення, оскільки вони містять нові підходи до визначення фундаментальних понять, а також розгорнений аналіз існуючих правових механізмів Європейського Союзу щодо боротьби із транскордонними злочинами. Результати дисертації можуть бути корисними при розробці та вдосконаленні основних нормативно актів України у сфері протидії злочинам, які можуть набувати транскордонного характеру, а також сприяти поглибленню співробітництва між нашою державою та ЄС.

Положення дисертації можуть бути використані при викладанні курсів «Міжнародне публічне право», «Право Європейського Союзу», «Міжнародне кримінальне право» та «Право Євросоюзу в сфері юстиції та внутрішніх справ», а також при підготовці відповідних підручників і навчальних посібників.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконане автором одноособово. Аргументовані в роботі теоретичні положення та висновки ґрунтуються на особистих дослідженнях автора, синкретичному

аналізі наукових та нормативних джерел й узагальненні практики функціонування права Європейського Союзу та України.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення і висновки дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри порівняльного і європейського права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Результати дослідження, принципи та положення роботи презентувалися в рамках шести науково-практичних конференцій: Міжнародна науково-практична конференція «Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні» (Одеса, Україна, 1-2 березня 2013 р.) (тези опубліковані), Одинадцята міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих учених «Шевченківська весна» (Київ, 21 березня 2013р.), Міжнародна наукова конференція «Асоціація України з Європейським Союзом: стан, проблеми, перспективи» (Київ, 15 листопада 2013 р. (за результатами конференції опублікована стаття), Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих учених «Шевченківська весна» (Київ, 10 квітня 2014 р.), Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих вчених «Актуальні проблеми міжнародних відносин» (Київ, 22 жовтня 2015 р.), V Міжнародна науково-практична конференція «Міжнародне право: de lege praeterita, instante, futura» (Одеса, 13-14 листопада 2015 р. (тези опубліковані).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи Павленка А.В. знайшли своє відображення в восьми наукових працях: з яких 4 – статті, опубліковані у наукових фахових виданнях України, 1 – стаття, опублікована у фаховому виданні іноземної держави, 1 – стаття, опублікована в іншому виданні, та 2 – тези доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Структура дисертації зумовлена специфікою мети, завдань та предмета дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, десяти підрозділів, висновків та списку використаної

літератури. Загальний обсяг дисертації складає 244 сторінки, із них 38 сторінок – список використаної літератури з 293 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БОРОТЬБИ З ТРАНСКОРДОННИМИ ЗЛОЧИНАМИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

1.1. Концептуальні засади кримінального права Європейського Союзу

Питання про теоретичне підґрунтя кримінального права ЄС стоїть на порядку денному юридичної науки лише останні двадцять років. Це можна пояснити стрімким розвитком інтеграційних процесів, які з 1990-х рр. почали здійснювати вплив на всі сфери життя європейського континенту. Щоб зрозуміти ідеї, які спричинили становлення окремої системи кримінально-правових норм в ЄС, потрібно звернутися до дослідження концепцій європейської інтеграції, які обґрунтовують оптимальні форми і засоби її здійснення.

Слід почати з одного з підходів, який був впливовий після Другої світової війни і отримав назву «Функціоналізм». Основні положення цієї концепції сформулював Давід Мітрані (1888 – 1974), який був вихідцем з Румунії, проте більшість свого дорослого життя прожив у Великобританії та США. Він не був теоретиком європейської інтеграції. Предметом його наукового інтересу було запобігання політичним розбіжностям шляхом розширення мережі міжнародних агентств, метою діяльності яких є інтеграція життєвих інтересів націй. На його думку головна причина війни полягала у націоналізмі. З метою вирішення суперечок між державами Д. Мітрані пропонував вилучити індивідуальні технічні завдання з-під контролю урядів та передати їх цим функціональним агентствам. Він вважав, що уряди будуть готові передати контроль за виконанням технічних завдань в державі, оскільки в такому випадку вони не відчуватимуть загрози від втрати суверенітету. Навпаки, вони зможуть відчувати перевагу, якщо ці завдання реалізовуватимуться на регіональному або світовому рівні. З часом, коли все більше сфер контролю будуть передані, держави стануть менш здатними на

незалежні дії. А одного дня національні уряди виявлять, що вони оплутані «широкою мережею міжнародної діяльності та агентств». Ці міжнародні агентства діятимуть на різних рівнях, залежно від тих функцій, які вони виконують [140, с. 5].

Зовсім іншого підходу дотримувалися представники концепції «Федералізму». Їх ідеї беруть свій початок від діяльності Європейського Союзу федералістів (ЄСФ), який в свою чергу сформувався з представників руху опору часів Другої світової війни. Особливо активним цей рух був на території Італії, де його очолював Альтієро Спінеллі. Перебуваючи у в'язниці, як політичні в'язні фашизму, на острові Вентотене, Спінеллі та Ернесто Россі в 1941 р. розробили Маніфест Вентотене, в якому закликали до створення «Європейської федерації». Маніфест проголосив заборону розподілу Європи на національні та суверенні держави. У Маніфесті проголошується, що пропаганда та активні дії необхідні для об'єднання розрізнених національних рухів опору на території Європи, щоб підштовхнути їх до створення федеративної європейської держави [140, с. 6].

ЄСФ прийняв Маніфест Вентотене і почав проводити роботу задля скликання міжнародної конференції, яка б розробила федеративну конституцію Європи. Ці амбітні плани передбачали реалізацію того, що Мілвард назвав «хвилею надії на кращий світ та змінене майбутнє людської раси, що прокотилася Європою» і яка включала «надзвичайну хвилю ентузіазму стосовно європейської федерації» [140, с. 6].

Стратегія ЄСФ полягала у використанні шкоди, спричиненої війною існуючим політичним структурам, з метою її використання в якості відправної точки для створення радикально відмінної бази від Європи національних держав. Федералісти ставили за мету досягнення повного відриву від старого порядку національних держав та створення федеральної конституції Європи. Проте для того, щоб організувати свій Конгрес, довелося зачекати певний час. Врешті він відбувся в Гаазі в травні 1948 р. До цього часу були відновлені національні політичні системи і Конгрес ухвалив рішення про створення

міжурядової організації – Ради Європи, а не нового федеративного конституційного порядку, на який сподівалися федералісти. Багато федералістів згодом звернулися до обґрунтування необхідності поетапної інтеграції, правовою основою якої стало Європейське об'єднання з вугілля та сталі [140, с. 7].

Як відомо, план щодо створення ЄОВС увійшов в історію під назвою План Шумана, оскільки його оприлюднив Міністр закордонних справ Франції Робер Шуман, хоча насправді цей план був підготовлений французькою Економічною плановою комісією, яку очолював технократ Жан Монне. Завдання Комісії полягало у керівництві післявоєнною реконструкцією та модернізацією французької економіки. Саме завдяки досвіду, отриманому під час виконання цього завдання, Монне зміг оцінити економічну невідповідність європейської національної держави вимогам сучасного світу. Він бачив потребу створення «великого та динамічного спільного ринку», «величезного континентального ринку в масштабах Європи». Отже, він мав за мету створити щось більше, ніж просто спільний ринок. [140, С. 7-8]

Монне надавав перевагу розбудові наднаціональних інститутів в рамках економічного співтовариства, які ухвалюватимуть спільні заходи економічної політики та процедури раціонального планування. Вугілля та сталь розглядалися лише як відправні точки. Головна ціль полягала у поширенні інтеграції на всі сфери життя Західної Європи. Міграні описав стратегію Монне як «*федеративний функціоналізм*» [140, с. 7].

У 1950-х рр. домінуючою концепцією міжнародних відносин став реалізм. Він виходив з того, що суверенні держави становлять фундаментальні одиниці аналізу для розуміння міжнародних відносин. Тому поява Європейського співтовариства створила родючий ґрунт для тих, хто бажав критикувати цей домінуючий підхід. *Неофункціоналізм* став ще одною теоретичною спробою зрозуміти європейську інтеграцію. Його критика реалізму призвела до появи теорії-антиподу, яка розглядає міжнародні відносини у широкій перспективі, центром якої є держава, і яка отримала назву *інтерговернменталізм*. Дискусія

між цими двома підходами еволюціонувала з плином часу, проте центральні спірні питання залишилися майже незмінними з 1950-х років до сьогодні.

Починаючи з аналізу ЄОВС, зробленого Ернстом Хаасом у 1958 р., в Сполучених Штатах Америки оформилася наукова школа *неофункціоналістів*, що складалася з групи вчених, які предметом свого дослідження вбачали європейську інтеграцію. Їхні дослідження зокрема ґрунтувалися на працях Мітрані та Монне. Крім Хааса, представниками цієї школи можна назвати Леона Ліндберга та Філіпа Шміттера.

Неофункціоналізм був плюралістичною теорією міжнародної політики. На відміну від більш традиційних теорій реалізму, він не розглядав державу як єдиного уніфікованого актора: він також не вважав, що держави були єдиними акторами на міжнародній арені. Понятійний апарат, який він використовував, пізніше ґрунтувався на працях про глобальну взаємозалежність.

На перших етапах європейської інтеграції здавалося, що неофункціоналізм виграє теоретичні дебати. Неофункціоналізм намагався пояснити «як і чому вони (держави) добровільно змішуються, зливаються та об'єднуються із своїми сусідами, з одного боку втрачаючи фактичні атрибути суверенітету, а з іншого набуваючи нових технік щодо вирішення конфліктів між собою» [222].

На відміну від реалістів, неофункціоналісти доводили, що міжнародна діяльність держав стала результатом плюралістичного політичного процесу, під час якого рішення урядів перебували під впливом багатьох зацікавлених груп та бюрократичних акторів. Використовуючи поняття, що пізніше були названі «транснаціоналізм» та «трансговернменталізм», неофункціоналісти очікували, що зацікавлені групи в державах-членах будуть підтримувати контакти з подібними групами в інших державах (транснаціоналізм), а урядові установи держав налагодять контакти з своїми контрагентами в інших державах, незалежно від своїх відповідних зовнішньополітичних відомств (трансговернменталізм) [222].

Неофункціоналісти зверталися до діяльності транснаціональних корпорацій, щоб проілюструвати свої аргументи про те, що недержавні актори

є важливим елементом міжнародних відносин. Втім найважливішим недержавним міжнародним актором була Комісія ЄС. Вважалося, що Комісія перебуває в унікальному становищі стосовно маніпулювання як внутрішньодержавними, так і міжнародними викликами для національних урядів з метою посилення процесу європейської інтеграції, навіть там де уряди будуть утримуватися від цього.

Неофункціоналісти використовували концепцію «ефекту переливу» для пояснення того процесу, коли національні уряди зробили перші кроки на шляху інтеграції, і процес вийшов з під контролю та примусив уряди зробити кроки набагато більші, ніж вони планували. Л. Ліндберг виклав це наступним чином: «У найбільш загальному викладі, «ефект переливу» можна пояснити як ситуацію, коли певна дія, пов'язана із спеціальною метою, створює ситуацію, коли первісна мета може бути забезпечена лише шляхом вжиття додаткових заходів, які в свою чергу створюють додаткову умову та потребу в подальших заходах, тощо». [237]

Для цих науковців мали значення два типи «переливу»: функціональний перелив та політичний. Поняття «культурний перелив» був запроваджений пізнішими теоретиками, щоб пояснити роль Комісії стосовно посилення інтеграції, а концепція «екзогенного переливу» була додана для пояснення розширення. [140, с. 9]

Функціональний перелив базувався на ідеї, що сучасний світ був створений з взаємопов'язаних частин. Тому не можливо було ізолювати один сектор від іншого. Слідуючи логіці цієї позиції, неофункціоналісти пояснювали, що якщо держави-члени інтегрували один сектор своєї економіки, взаємозалежність між цим сектором та іншими секторами призводила до «переливу» в інші сектори. Технічні виклики поставили питання про поглиблення інтеграції в цих пов'язаних секторах, а інтеграція в одному секторі працюватиме лише тоді, коли інші функціонально пов'язані сектори також є інтегровані. Наприклад, якщо спільні зусилля були докладені для виробництва вугілля серед держав-членів, виявляється необхідним залучити до

цієї схеми інші форми енергії. Інакше, перехід однієї держави-члена від вугілля до нафти або атомного палива зведе нанівець усі розрахунки для виробництва вугілля.

До цієї технічної логіки функціонального переливу неофункціоналісти додали ідею політичного переливу. Політичний перелив включав створення політичного тиску на користь подальшої інтеграції в рамках відповідних держав. У разі інтеграції одного сектору економіки, зацікавлені групи, які діють в цьому секторі здійснюватимуть тиск на наднаціональному рівні, на організацію, яка повинна управляти цим сектором. Отже, інтеграція різних секторів економіки та створення внутрішнього ринку згодом поставило питання про необхідність поглиблення інтеграції і в сферах, які до економіки не відносяться, зокрема і в сфері протидії транскордонним злочинам.

Неофункціоналісти вважали, що виклики переливу повинні бути спричинені та управлятися Комісією. Очікувалося, що ці дві дії сприятимуть виникненню по всьому ЄЕС груп тиску та розвиненню за лаштунками контактів з національними групами інтересів та з бюрократами на державній службі держав-членів, які мали стати ще однією групою потенційних союзників проти урядів. Це був третій тип переливу, який був означений як культурний перелив, оскільки він включав діяльність Комісії щодо розширення контактів та тиску на уряди. [222]

У відповідь на неофункціональний аналіз європейської інтеграції, з протилежною концепцією виступив С. Хоффманн – представник концепції «інтерговернменталізму» [225, 226]. Він виходив з положень реалістських поглядів на роль держави, і більш конкретно, урядів держав в міжнародних відносинах. Критика Хоффманна неофункціоналізму ґрунтувалася на трьох аспектах:

1. Європейська інтеграція повинна розглядатися в глобальному контексті. Регіональна інтеграція була тільки одним аспектом розвитку глобальної міжнародної системи.

2. Національні уряди є виключно потужними акторами в процесі європейської інтеграції: вони контролюють природу та порядок інтеграції, керуючись своїми потребами у захисті та сприянні «національним інтересам».

3. Хоча там, де «національні інтереси» співпадали, уряди могли прийняти тіснішу інтеграцію в технічних функціональних секторах, процес інтеграції не поширювався на сфери «високої політики», зокрема такі як національна безпека та оборона.

Хоффманн стверджував про помилковість аргументів неофункціоналістів стосовно того, що сили кожної політичної еліти (включаючи національні уряди) є майже рівноцінними, тобто якщо уряди будуть обмежені в кількісному складі, вони втратять свої позиції. Крім того, він стверджував, що рішення уряду не можна розуміти лише, як відповідь на тиск від організованих інтересів. Згодом може статися так, що політичні розрахунки примусять уряди займати позиції, до яких впливові групи ставляться вороже. Ці політичні розрахунки визначаються внутрішніми проблемами, особливо по відношенню до впливу інтеграційних рішень на національну економіку та на електоральні міркування правлячої партії. [226, с. 93]

Хоффманн визнав, що інші актори, не національні уряди, відіграють також важливу роль в процесі інтеграції. Він визнав, що в секторах «низької політики» (наприклад, соціальної та регіональної політики, співробітництво правоохоронних органів) групи інтересів дійсно впливають на дії урядів – проте, як він спеціально зазначив, вони є не єдиним впливом. Інші фактори впливу включають урядовців держав-членів, а також виборчі міркування партій та правлячих партій [226, с. 89]. Втім він вважав, що національні уряди є виключно повноважними для прийняття ключових рішень. Зазначалося, що уряди держав мають виняткові повноваження з двох причин: по-перше, оскільки вони володіють юридичним суверенітетом, а по-друге, оскільки вони є політично легітимними як єдині демократично обрані актори в інтеграційному процесі. З огляду на це, якщо в певній сфері зросли повноваження

наднаціональних інститутів, це відбувалося тому що уряди вважали, що це відповідало їх національним інтересам.

З точки зору Хоффманна щодо процесу європейської інтеграції, уряди мали набагато більше автономії, ніж з точки зору неофункціоналістів. Тому процес інтеграції залишається переважно інтерговернменталістичним (міжурядовим): він буде тривати рівно настільки глибокого, наскільки до цього готові вдатися уряди.

Грунтуючись на роботах Хоффманна, Е. Моравчик розробив наступну версію інтерговернменталістського підходу в інтеграційному процесі [243, 244, 245]. Як і Хоффманн, Моравчик почав із критики неофункціоналізму. Він підтвердив аргумент, що неофункціоналізм не зміг пояснити розвиток самого ЄС, проте перевагу він надав теоретичній критиці.

Замість того, щоб повернутися до неофункціоналізму, Моравчик стверджував, що ця критика повинна сприйматися серйозно [244, с. 480], і розробив теорію, яка б її враховувала. Він вважав, що всі аспекти повинні бути враховані для аналізу місця ЄС в сучасних міжнародних відносинах.

Згідно з підходом Моравчика, подібно до Хоффманна, припускалося, що держави були раціональними акторами, але Моравчик відходив від традиційного реалізму і не розглядаючи державу як «чорну скриньку». Замість цього він вважав, що уряди держав грали у дворівневій грі. Внутрішньодержавний політичний процес дав своє визначення національного інтересу. Це становило першу частину аналізу та визначало позицію, з якою уряди приходили на міжнародні переговори.

Друга частина аналізу полягала в тому, щоб встановити, як конфліктуючі національні інтереси були узгоджені в рамках Ради Міністрів ЄС. Цей процес був поділений на два логічно послідовні етапи. Перший етап полягав у досягненні згоди щодо спільної позиції стосовно проблеми, яку намагаються вирішити держави. Другий етап означав досягнення згоди щодо відповідного інституційного механізму.

Аналітична основа ліберального інтерговернменталізму застосовується Моравчиком для п'яти ключових моментів розбудови ЄС: переговори про Договір про заснування ЄЕС (1955-1958 рр.); консолідація спільного ринку та спільної сільськогосподарської політики (1958 – 1983 рр.); заснування першого експерименту щодо монетарного співробітництва та Європейської валютної системи (1969 – 1988 рр.); переговори щодо Договору про Європейський Союз (1988 – 1991 рр.) [245].

На підставі вивчення практики Моравчик зробив наступні висновки:

1. Головні переваги на користь Європи були відображенням преференцій національних урядів, а не преференцій наднаціональних організацій.

2. Ці національні преференції відобразили баланс економічних інтересів, а не політичні уподобання політиків або міркування національної стратегічної безпеки.

3. Результати переговорів відображають відносну ринкову владу держав, а делегації органів наднаціональних організацій, які уповноважені ухвалювати рішення, відображають бажання урядів реалізувати зобов'язання всіх сторін угоди, що є скоріше не федералістською ідеологією, а вірою в ефективність, властиву міжнародним організаціям.

Найновішим внеском до ліберального інтерговернменталізму є робота Моравчика та Шиммельфенніга 2009 р. «Ліберальний інтегрговернменталізм» [243]. У цій праці науковці зазначили, що ця концепція «найкраще працює, коли ухвалення рішень відбувається в умовах децентралізованого налаштування за вимоги одноголосності, а не в умовах делегованого або об'єднаного суверенітету згідно з більш складними та детальними правилами ухвалення рішень». Також було запропоновано, щоб «теорія застосовувалася набагато ширше, ніж здається широкому загалу, включаючи щоденну практику ЄС стосовно ухвалення рішень».

Починаючи з дебатів між інтерговернменталізмом та наднаціоналізмом, група науковців заявила, що вона може запропонувати альтернативний підхід.

Наднаціональне управління було підходом, який ґрунтувався на засадах транснаціоналізму Карла Дойча та на новому інституціоналізмі по відношенню до ЄС, хоча самі науковці вбачали коріння свого підходу в неофункціоналізмі.

Основоположним для цього підходу був аргумент, що ЄС має аналізуватися як міжнародний режим, як наголошував Моравчик, проте не як єдиний режим, а як низка режимів для різних секторів політики. Тому такі автори, як Алек Світ Стоун та Уейн Сендхольц [278, 283], прагнули пояснити різні рівні наднаціоналізму, який існував в різних сферах інтеграції. Цей підхід ґрунтується на трьох ключових елементах: становленні транснаціонального суспільства, ролі наднаціональних організацій із виразною автономною здатністю реалізовувати інтеграційний порядок денний, та головній увазі до нормотворчості в ЄС.

Подібно до Дейча, Стоун Світ та Сендхольц стверджували, що інтенсивність транскордонних трансакцій збільшується. Одночасно із цим процесом, буде відбуватися розбудова наднаціонального суспільства відповідних акторів. Ці актори надаватимуть перевагу розробці правил поведінки, які б регулювали їх взаємодію на наднаціональному рівні, тому що національні правила поведінки будуть перешкодою для них. Прикладом цього можна назвати притягнення до відповідальності за вчинення злочинів, які мають транскордонний характер. Якщо певне діяння визнається злочином в одній державі, а в іншій ні, то це створює значні переваги для правопорушників, які намагатимуться втекти до тієї держави, де на них не чекає за це кримінальна відповідальність. А існування єдиних для всіх держав-членів засад протидії такому злочину дозволить державам створювати єдине правове поле для боротьби із ним [283].

Розробка норм права на наднаціональному рівні матиме результатом «європеїзацію» сектора: тобто регулювання сектора здійснюватиметься на рівні ЄС. Як тільки перший крок зроблений щодо європеїзації сектора політики, то, на думку Стоун Світа та Сендхольца, завдяки виникненню європейських норм поведінки відбуватиметься консолідація наднаціонального режиму. Актори, які

працюють відповідно до нових правових засад ЄС почнуть перевіряти межі цих правил. Вони намагатимуться отримати тлумачення від незалежних арбітрів – офіційних посадових осіб та судів. Ці пояснення не тільки зможуть встановлювати чіткі значення правил, а й в той же час модифікувати їх. Актори згодом можуть стикатися з різними обмеженнями, які є більш тісними (та більш чіткими), ніж попередні обмеження, а актори відповідно пристосовуватимуть свою поведінку. Коли правила стають більш чіткими, вони все більше відходять від первісних прагнень держав-членів, і одночасно стають більш складними для модифікації будь-яким чином [140, с. 15].

У 1999 р. А.П. Бранч та Йо.С. Оргаард стверджували, що Стоун Світ та Сендхольц не змогли відійти від дихотомії інтерговернменталізм-наднаціональність, проте запропонували дзеркальне відображення ліберального інтерговернменталізму Моравчика. Зокрема, вони стверджували, що обидві теорії надавали перевагу певним типам акторів, а також те, що обидві теорії класифікували акторів як або інтеговернменталістичними, або наднаціональними таким чином, який би забезпечував, що вони спрощуватимуть складність природи ЄС. Відповідно до Бранча та Оргаарда, Моравчик в своїх теоретичних працях пріоритетне значення надавав національним акторам та міжурядовим переговорам. Тому він концентрував свою увагу на епізодах, ключових переговорах, які найкраще віддзеркалювали цінність цих понять. З іншого боку, Стоун Світ та Сендхольц надавали пріоритетне значення транснаціональним бізнес-акторам та наднаціональним акторам, а також діям наднаціональних правил управління. Тому вони зосереджували свою увагу на рутинному прийнятті рішень в сферах відносин, що найкраще демонстрували цінність цих понять [141].

А.П. Бранч та Йо.С. Оргаард також зазначали, що як Моравчик, так і Стоун Світ з Сендхольцем робили однакову помилку, ставлячись до свідчень впливу на політичні рішення з боку наднаціональних акторів як необхідних та достатніх свідчень наднаціональної інтеграції та визначення рішень, що залишаються в юрисдикції національних урядів, як необхідних та достатніх

доказів інтерговернменталізму. На відміну від цього, Бранч та Орґаард дотримувалися позиції, що не вся європейська інтеграція стимулювалася транснаціональними та наднаціональними акторами. У таких сферах, як соціальна політика, процес стимулювався національними урядами, які бажали, щоб соціальні відносини відповідали наслідкам економічної інтеграції, що стимулювалася транснаціональними та наднаціональними акторами. Крім того, вони стверджували, що європейська інтеграція не може бути прирівняна до впливу наднаціональних акторів. У сфері співробітництва правоохоронних та судових органів у кримінальних справах, де механізми довгий час залишалися інтерговернменталістськими, а формальна влада наднаціональних інститутів була обмеженою, наукові експерти погодилися, що процес включає набагато більше, ніж просто дипломатичні переговори. Така співпраця була формою європейської інтеграції, яка не включала наднаціональне управління [141].

Останнім часом в якості реакції на поточні події в Європейському Союзі та світі почали з'являтися новітні підходи до євроінтеграції. Яскравим прикладом такої новітньої концепції є *постфункціоналістична*, що тісно пов'язана із концепцією багаторівневого управління і бере свій початок в неофункціоналізмі. Представниками цього підходу є Лізбет Хьюґ та Гарі Макс, які в 2008 р. опублікували статтю «Постфункціоналістична теорія європейської інтеграції: від дозволеного консенсусу до стримуючих розбіжностей» [227]. В своїй роботі науковці наголосили на важливості збереження ідентичності в процесі європейської інтеграції. Постфункціоналісти підтримали погляди інтерговернменталістів та неофункціоналістів про те, що європейська інтеграція зазнає загрози через неузгодженість між продуктивністю та існуючими структурами управління, проте відрізняються від зазначених концепцій переконанням, що результат цього процесу відобразатиме функціональний вплив. Тому дебати щодо теорії європейської інтеграції повинні виходити за межі зануреності інтерговернменталістів та неофункціоналістів в проблеми економічних інтересів. Вони стверджували, що наразі європейська інтеграція

вже стосується набагато більше інший сфер життя, до яких належить і боротьба із транскордонними злочинами.

Інтеграція на кшталт Європейського Союзу являє собою як форму, так і засіб реакції на глобальні виклики в рамках окремого регіону, а також метод поширення транснаціонального управління шляхом збільшення кола його суб'єктів та об'єктів. У контексті європейської інтеграції багаторівневе управління зачіпає громадян в їх повсякденному житті. Внаслідок цього під «інтеграцією» у найширшому значення розуміється виникнення нової спільності з розрізнених перед цим частин. У випадку політичної інтеграції мова може йти або про створення самостійного політичного цілого в певних територіальних кордонах, або про створення політичного співтовариства, яке не має чіткої прив'язки до території. Враховуючи це, певні академічні кола поділяють інтеграцію на позитивну та негативну.

Негативна інтеграція передбачає усунення національних бар'єрів для оформлення ринку великих масштабів, де жодна інша модель господарювання раніше не передбачається. Роль наднаціональних інститутів в контексті негативної інтеграції полягає в тому, щоб не дозволяти державам втручатися в функціонування регіонального ринку задля підтримання рівних конкурентних умов для всіх економічних акторів. Держави при цьому ще виступають як учасники політичної інтеграції, але побудова спільної багаторівневої регіональної політичної системи не відбувається. Наднаціональність як політична якість залишається метою виключно допоміжною. Вона існує «над» національною державою в якості інспектора, рефері, арбітра, який, проте, не втручається в процеси, що відбуваються на внутрішньополітичних майданчиках кожної з країн.

Згодом негативна інтеграція вже не здатна повною мірою відповідати потребам об'єднання. Тому його інститути та органи повинні вдатися до розробки власних механізмів регулювання – тобто звернутися до позитивної інтеграції. У випадку позитивної інтеграції держави-члени повинні приводити внутрішні механізми у відповідності з моделлю, яка закріплюється в

наднаціональних політичних рішеннях. В Європейському Союзі приклади позитивної інтеграції можна знайти перед усім в галузі захисту прав споживачів, охорони навколишнього середовища та, зокрема, визначення злочинів, які становлять небезпеку для нормального існування самого Союзу. Позитивна інтеграція являє собою системи регулюючих імпульсів, які встановлюють стандарти по відношенню до товарів, виробництва, умов праці та охорони навколишнього середовища, які виходять з того, що вважають суспільним благом. У цьому випадку ЄС звертається до тих сфер, які в іншому випадку залишилися б взагалі поза уваги окремих урядів.

Розмежування між негативною та позитивною інтеграцією відіграло вирішальну роль для визначення та пояснення спочатку динаміки внутрішнього ринку Європейського Союзу. Ф. Шарф, зокрема, стверджував, що негативна інтеграція систематично привалювала перед позитивною інтеграцією. Наріжним камінням для цього стало рішення Суду ЄС *Cassis de Dijon* [279, с. 43–83]. До цього рішення негативна інтеграція вимагала гармонізації існуючих стандартів, а тому істотно гальмувалася обтяжливими процедурами прийняття рішень в Раді. За відсутності гармонізованих європейських стандартів, держави-члени залишали за собою право обмежувати доступ до ринку на підставі положень національного законодавства. У рішенні *Cassis de Dijon* Суд ЄС повністю змінив регулювання внутрішнім ринком, проголосивши, що вільний рух не вимагає гармонізації регулятивних стандартів. Навпаки, принцип взаємного визнання повинен застосовуватися до відносин на внутрішньому ринку, відповідно до якого всі держави-члени мають загальне зобов'язання відкрити свої ринки для товарів, які перебувають у вільному обігу в іншій державі-члені. С. Шмидт підкреслила, що регулювання на рівні держав-членів являє собою альтернативний підхід і спрощує доступ товарів до внутрішнього ринку [280, С. 672]. А Ф. Шарф наголосив, що хоча в такий спосіб був спрощений перехід до внутрішнього ринку, проте прийняття заходів стосовно удосконалення внутрішнього ринку все ще гальмувалося вимогою прийняття рішення одностайно або абсолютною більшістю [279, с. 45].

Концепція негативної та позитивної інтеграції має вирішальне значення для формування кримінального права в ЄС. Через двадцять років після прийняття рішення *Cassis de Dijon* держави-члени ЄС погодилися застосувати принцип взаємного визнання до зовсім іншої сфери правовідносин, а саме до кримінально-правового співробітництва. У 1999 р. на засіданні Європейської Ради в м. Тампере (Фінляндія) вони проголосили, що взаємне визнання повинно «стати наріжним камінням судового співробітництва як у цивільних, так і кримінальних справах в рамках Союзу» (п.33) [284].

В. Вагнер звертає увагу на відмінність між негативною та позитивною інтеграцією як засіб пояснення динаміки кримінально-правового співробітництва. На його думку запровадження взаємного визнання в якості головного принципу надало пріоритет скасуванню перешкод для транскордонного застосування права (негативна інтеграція) над прийняттям спільних стандартів (позитивна інтеграція). В результаті кримінально-правове співробітництво систематично схилилося в бік правоохоронної діяльності [292, с. 4].

Виходячи з положень негативної інтеграції, кримінально-правове співробітництво бере свій початок із взаємного визнання національних положень кримінального права та усунення перешкод для співпраці між правоохоронними та судовими органами держав-членів. Це започаткувало узгоджені дії в рамках європейського інтеграційного об'єднання та дало змогу більш ефективно переслідувати та притягати до відповідальності правопорушників.

Проте, на думку Ф. Кальдероні, запровадження принципу взаємного визнання відображало незадоволення великої кількості країн попередніми спробами наближення та гармонізації кримінального права, яке домінувало над кримінально-правовим співробітництвом з моменту створення третьої опори в рамках Маастрихтського договору [142, с. 16]. А В. Міцїлегас справедливо привертає увагу до того факту, що для держав-членів виявилось складно домовитися про укладення угод стосовно спільного визнання кримінальних

правопорушень та стосовно мінімальних покарання з окремими державами-членами, які володіли правом вето та бажали зберегти особливості національних кримінально-правових систем [242, с. 86].

Після цього було прийнято цілу низку документів, які підтвердили намір ЄС реорганізувати співробітництво з кримінально-правових питань на основі принципу взаємного визнання. А згодом це прагнення було закріплено в Договорі про функціонування Європейського Союзу в п. 3 ст. 67 [158], про що буде йтися в п. 1.3. цього дисертаційного дослідження.

Проте розповсюдження злочинності, яка набувала транскордонний характер, та поява нових злочинів, пов'язаних із розвитком науки і техніки, примусили інститути ЄС звернутися до методів позитивної інтеграції. Протягом 1990-2000х рр. в Європейському Союзі почали прийматися численні нормативно-правові акти, які встановлювали кримінальну відповідальність за певні злочинні дії та передбачали мінімальні санкції, що були обов'язковими для застосування в державах-членах. Це дало підстави говорити про становлення кримінального права ЄС.

Багато фахівців дотримуються позиції, що наразі відбувається «європеїзація» кримінального права, посилення впливу ЄС на розвиток кримінального права в державах-членах. Інші зазначають, що формування кримінального права в Євросоюзі може відбуватися двома шляхами: шляхом уніфікації або гармонізації. Так, К. Гомес-Хара Діес вважає, що за прискіпливого вивчення сучасних досліджень виявляється, що в ЄС формуються дві протилежні системи норм: норми «Європейського кримінального права» та «Єврогармонізованого (Європеїзованого) кримінального права» [220].

Формування «Європейського кримінального права» відбувається за допомогою уніфікації національного законодавства, тобто прийняття актів інститутами ЄС, обов'язкових для виконання та застосування на теренах всіх держав-членів. Воно складається з кримінально-правових положень, які закріплені в праві ЄС за допомогою регламентів та мають пряму дію. В першу

чергу це стосується правопорушень проти фінансових інтересів самого Європейського Союзу з боку європейських службовців, які користуються імунітетом в державах-членах. Ці правопорушення завдають шкоду самому ЄС, його бюджету, а тому повинні переслідуватися виключно відповідно до положень права ЄС за допомогою спеціально створених для цього органів.

Поняття «Єврогармонізованого кримінального права», за визначенням Г. Затцгера стосується впливу права ЄС, закріпленого в керівних принципах та рамкових рішеннях (зараз директивах), на численні кримінальні кодекси держав-членів. Ця система норм спрямована на протидію тяжким транскордонним злочинам, перелік яких закріплений в Договорі про функціонування ЄС. З цією метою в Євросоюзі прийнято цілу низку нормативно-правових актів, які містять визначення цих злочинів і встановлюють мінімальні санкції за них [220].

В Україні питанням природи та суті кримінального права ЄС багато уваги приділяють такі вчені, як М. Пашковський [96, 78] та О. Гончарук [17]. Під терміном «кримінальне право ЄС» М. Пашковський розуміє систему правових норм, які регламентують співробітництво держав-членів ЄС у боротьбі зі злочинами. Він стверджує, що є вчені, зокрема А. Музика, які розглядають кримінальне право ЄС через призму національного права й звертають увагу на незрілість кримінально-правової системи Європейського Союзу та її невідповідність вимогам внутрішньодержавного права. Представники цієї концепції вважають, що виходячи з положень національного-правового підходу та пов'язуючи поняття «кримінальне право» виключно з охоронними кримінально-правовими відносинами, використання цього терміну може викликати істотні заперечення. Цю позицію вони аргументують тим, що кримінального права в традиційному розумінні (як системи юридичних норм, що встановлюють види кримінальних злочинів та покарання за них) в наш час в ЄС ще не існує. Відповідно в такому значенні поняття «кримінальне право ЄС» є умовним. [78, с. 69].

Інший підхід розглядає кримінальне право ЄС в широкій інтерпретації, що передбачає віднесення до його системи всіх положень, зосереджених навколо поняття «*crimen*» – великого масиву норм, що регламентують взаємодію кримінально-правових систем держав-членів у сфері реагування на злочини і попередження злочинності [96, с. 652].

М. Пашковський погоджується із Н. Зелінською, яка відносить кримінальне право ЄС до транснаціонального кримінального права, в якому держава залишається зосередженням кримінальної влади [43]. Проте транснаціональне кримінальне право стає все більш могутньою системою. Воно включає в себе матеріально-правові, процедурно-організаційні та превентивні аспекти.

Зокрема, під транснаціональним матеріальним кримінальним правом треба розуміти систему міжнародно-правових норм, спрямованих на гармонізацію криміналізації найбільш важливих у міжнародному праві правопорушень і встановлення співмірних та ефективних видів кримінального покарання. Що стосується транснаціонального процесуального кримінального права, то воно включає два масиви норм: по-перше, норми, що регулюють співробітництво правоохоронних та судових органів держав-членів з метою притягнення до відповідальності винних осіб; по-друге, норми, спрямовані на підвищення ефективності функціонування національних правоохоронних і судових систем та забезпечення гарантій прав людини у кримінальному судочинстві. Врешті транснаціональне кримінально-превентивне право регламентує взаємодію держав з попередження злочинності [96, с. 653].

Врешті, М. Пашковський робить висновок, що кримінальне право ЄС не є внутрішньодержавним кримінальним правом, а виступає одним із видів регіонального транснаціонального кримінального права в матеріально-правовому та процесуальному сенсі [96, с. 653].

Отже, виходячи з існуючих концепцій європейської інтеграції можна зробити висновок, що кримінальне право Європейського Союзу перебуває у стадії свого формування та має великі перспективи подальшого розвитку.

Відповідно наріжним камінням для розбудови системи кримінально-правових норм в ЄС є гармонізація національного законодавства держав-членів, розробка і прийняття єдиних стандартів щодо визначення діянь, які є злочинними, та встановлення пропорційних санкцій за них.

1.2. Становлення правового регулювання протидії транскордонній злочинності в ЄС

За останні шістьдесят років на європейському континенті на різних рівнях значно посилюється співробітництво у галузі юстиції та внутрішніх справ: в рамках двосторонніх контактів, на регіональному рівні (наприклад, Ради Європи) та універсальному (завдяки зусиллям Інтерполу та ООН). Певний прогрес був досягнутий і Європейським Союзом.

Хоча Договір про заснування Європейського Економічного Співтовариства 1957 р. не включав, як одну з цілей, вільний рух осіб в межах Співтовариства, він передбачав питання перетину кордонів, імміграційної або візової політики [109, с. 88]. Свобода пересування розглядалася виключно як економічне явище і поширювалася лише на працівників. Починаючи з 70-х років ХХ ст. бажання розповсюдити цю свободу на всіх та зростання необхідності вирішити певних проблем, наприклад, транскордонної організованої злочинності, контрабанди наркотиків, нелегальної міграції та тероризму, спонукали держав-членів тодішнього Європейського Співтовариства посилити своє співробітництво у сфері юстиції та внутрішніх справ.

Процес становлення спільної політики у галузі боротьби із злочинністю пройшов декілька стадій.

Перший етап можна назвати *попереднім*. Він почався ще до створення Союзу та мав головним чином неформальний характер (оскільки правові основи сумісної діяльності у кримінально-правовій сфері не були передбачені в установчих договорах або нормативних актах) [109, с. 89].

Початком новітньої політики у галузі боротьби із злочинністю майбутнього Європейського Союзу прийнято вважати створення у 1975 р.

особливого координаційного органу в цій галузі. Йдеться про так звану групу TREVI, яка складалася з міністрів внутрішніх справ держав-членів Співтовариств і збиралася на засідання двічі на рік. Свою назву група отримала від аббревіатури французьких слів «Тероризм, радикалізм, екстремізм та насильницькі дії міжнародного характеру» (Terrorism, radicalisme, extremism et violence internationale). Першочерговим завданням цієї Групи була боротьба із тероризмом в Європі. Пізніше сфера її діяльності поступово поширилася на такі напрями, як прикордонний контроль, регулювання міграційних потоків, боротьба з нелегальним переміщенням та торгівлею наркотиками. У 1986 р. була створена (на міжурядовій основі) Спеціальна робоча група з імміграції (Ad Hoc Immigration Group), до компетенції якої входило вивчення справ та координація дій щодо надання політичного притулку [109, с. 89].

Група Trevi та спеціальні робочі групи діяли в рамках правового та інституційного механізму Європейських Співтовариств. Наднаціональні інститути не мали компетенції у кримінально-правовій сфері, тому не володіли повноваженнями приймати загальнообов'язкові нормативно-правові акти [109, с. 89].

Для регулювання відносин у сфері юстиції та внутрішніх справ застосовувалися загальні механізми міжнародного права. Ними слугували конвенції та угоди між державами-членами. Для набуття цими договорами чинності необхідно було проходження процедури ратифікації відповідно до встановлених внутрішньодержавних процедур. Зазначені угоди так і не набули чинності, оскільки деякі держави-члени їх не ратифікували [109, с. 89].

Починаючи з середини 80-х рр. держави-члени ЄС спрямували свої зусилля на постійну координацію політики у сфері внутрішніх справ. У 1985 р. була підписана Шенгенська угода між Францією, Німеччиною, Бельгією, Люксембургом і Нідерландами про поетапне скасування контролю та перевірок на внутрішніх кордонах ЄС [61, с. 13]. Проте Конвенцію про виконання Шенгенських угод було підписано лише в 1990 р. [61, с. 13]. Такі тривалі переговори були спричинені тим, що коло питань, які охоплювала Конвенція,

входили до поняття суверенітету держави, зокрема надання політичного притулку, спільний візовий режим, нелегальна імміграція, обмін особистою інформацією про осіб (Шенгенська система). Згодом до Шенгенських угод приєдналися Італія, Іспанія, Португалія та Греція, а в 1995 р. – Австрія, Фінляндія, Швеція та Данія, а згодом після вступу до ЄС – інші держави [61, с. 13].

У 1987 р. набув чинності Єдиний Європейський Акт (ЄЄА). У ньому була задекларована мета – побудови до 1992 р. єдиного внутрішнього ринку ЄС (шляхом забезпечення свободи руху товарів, людей, послуг та капіталу), а також розширення зазначеним Актом юрисдикції ЄС у сфері соціальної політики, що призвело до зростання обсягів транскордонного пересування людей та, як наслідок, збільшення юрисдикційних проблем у сфері цивільного права (транскордонні шлюби, придбання нерухомості в інших країнах, працевлаштування та пенсії) [61, с. 14].

Другий етап формування спільної політики у цій галузі розпочато 1 листопада 1993 р., коли набрав чинності Договір про Європейський Союз. З цього моменту питання спільної боротьби із злочинністю стали невід'ємною частиною відання нового інтеграційного утворення й отримали в її установчому договорі (розділ VI) правову основу. Її перша назва – Співробітництво у галузі правосуддя та внутрішніх справ (СПВС) [109, с. 89].

У статті К.1. Розділу VI визначено сфери співробітництва в межах третьої опори. Відповідно до зазначеного Договору спільний інтерес держав-членів становлять: «політика у сфері надання політичного притулку, правила та засоби контролю при перетині внутрішніх кордонів, імміграційна політика (у тому числі умови в'їзду та проживання на території ЄС громадян третіх країн), боротьба з несанкціонованою імміграцією, боротьба з наркоманією, боротьба із зловживаннями у міжнародних масштабах, співпраця у сфері судочинства в цивільних та кримінальних справах, митне співробітництво, співробітництво правоохоронних органів з метою запобігання тероризму та боротьба з ним, запобігання та боротьба з незаконною торгівлею наркотиками та іншими

серйозними формами міжнародних злочинів. До того ж, у статті К2 закріплено, що співробітництво (сфери якого визначені ст. К.1.) не повинно суперечити Європейській конвенції з прав людини та Женевській конвенції про статус біженців [61, с. 15].

Використання у назві третьої опори терміна «співробітництво» не є випадковим вибором. Підготовка та прийняття рішень з питань боротьби із злочинністю були і до набуття чинності Лісабонського договору в 2009 р. знаходилися у компетенції «міжурядового інституту» – Ради Європейського Союзу, який приймав рішення, як правило, одноголосно (тобто за кожною державою-членом було збережено право вето).

Комісія, яка мала виключне право на законодавчу ініціативу в рамках Європейського Співтовариства, не отримала повноважень вносити до Ради проекти заходів кримінально-правового спрямування. Повноваження Європарламенту у сфері третьої опори були досить незначними, а Суд ними взагалі не володів [109, с. 90].

На етапі міжурядового співробітництва Європейський Союз в рамках СПВС не отримав законодавчих повноважень, а тому не міг самостійно приймати нормативні акти з питань боротьби із злочинністю, які б мали загальнообов'язкову силу.

В якості правових інструментів реалізації СПВС застосовувалися три види актів:

- спільні позиції, резолюції та рекомендації Ради Європейського Союзу, які юридичної сили не мали. Ці інструменти застосовувалися найчастіше, однак серйозних практичних результатів не давали (оскільки вказані акти носили характер лише побажань, їх виконання залежало від доброї волі держав-членів, яка не завжди була наявна);

- спільні дії, якими визначалася позиція Європейського Союзу щодо конкретної справи. Спільна дія в рамках СПВС за своїм характером була подібна до документу з такою самою назвою, який до 2009 р. приймався в рамках Другої опори (спільної зовнішньої політики та політики безпеки –

СЗППБ). Спільні дії з питань боротьби із злочинністю видавалися з метою створення основи для практичних дій Союзу та його держав-членів у конкретних сферах [109, с. 90].

Робилися спроби використовувати такі документи з метою правотворчості. Наприклад, Спільна дія від 24 лютого 1997 р. «Про боротьбу з торгівлею людьми та сексуальною експлуатацією дітей» сформулювала норму-дефініцію для поняття «торгівля людьми» та визначила ознаки відповідного складу злочину [232].

Дійсними «основами законодавства» у сфері кримінального права та суміжних галузей спільні дії, однак, не стали. На відміну від директив ЄС, а також від спільних дій СЗППБ, Договір про Європейський Союз у цьому випадку прямо не передбачав їх юридичну обов'язковість [109, с. 91].

Реалізація положень цих актів залежала головним чином від сумлінності держав-членів, а дієві процедури контролю за ними з боку інститутів Європейського Союзу були відсутні.

- конвенції між державами-членами були головним правовим інструментом спільної кримінальної політики Союзу, як і на першому етапі. Проекти конвенцій на другому етапі розвитку розробляла Рада Європейського Союзу і пропонувала їх для підписання та ратифікації державами-членами. При цьому для вступу в силу конвенції вимагалось, щоб її підписали та ратифікували всі держави, які входили до Союзу. На практиці це майже ніколи не відбувалося. З восьми конвенцій щодо боротьби із злочинністю та іншими правопорушеннями, які підготувала Рада в рамках СПВС до кінця 2001 р. в силу вступила тільки одна – Конвенція про Європол 1995 р.¹

Амстердамський договір 1997 р. передбачив докорінну реформу спільної політики у галузі боротьби із злочинністю. Після його вступу в силу 1 травня

¹ Convention based on Article K. 3 of the Treaty on European Union, on the establishment of a European Police Office (Europol Convention). // Official Journal. – C 316. – 27/11/1995. – P. 0002 – 0032.

1999 р. почався *третій етап* у розвитку цієї сфери діяльності Союзу [109, с. 91].

У рамках третьої опори, яку назвали Співробітництво у сфері охорони порядку та правосуддя у кримінальних справах (ССОПКС), Європейський Союз нарешті отримав нормотворчі повноваження, що реалізувалися шляхом видання юридично обов'язкових рішень та рамкових рішень.

Зміни у рамках третьої опори стосуються в першу чергу перенесення питань політики щодо віз, притулку, імміграції та інших політик, пов'язаних з вільним пересуванням осіб, а також питань співробітництва у судовій сфері з цивільних справ, що мають транскордонні наслідки до першої опори (Європейських Співтовариств).

Джерелом компетенції Європейського Союзу в рамках ССОПКС слугував самостійний розділ його установчого договору: розділ VI «Положення про співробітництво у сфері охорони порядку та правосуддя в кримінальних справах». Низку змін в правовий режим ССОПКС вніс також Ніщський договір 2000 р.

Предметом третьої опори Союзу були питання боротьби із злочинністю, включаючи діяльність з попередження, розслідування, притягнення до відповідальності та виконання покарань за кримінальні злочини. Як пріоритетне завдання ССОПКС (ст. 29 Договору про Європейський Союз), була вказана боротьба з тяжкими та особливо тяжкими злочинами, які становлять істотну загрозу для всіх держав-членів Союзу: тероризм; торгівля людьми; злочини проти дітей; торгівля наркотиками; торгівля зброєю; корупція; шахрайство. Комплекс зусиль, що вживався в Союзі національними та наднаціональними органами, повинен був привести до досягнення нової мети, яка була поставлена Амстердамським договором: «забезпечити громадянам підвищений рівень захисту в рамках простору свободи, безпеки та юстиції» (ст. 29) [109, с. 92].

Співробітництво правоохоронних органів, було передбачене ст. 30 Договору про Європейський Союз, і включало оперативно-розшукову

діяльність поліцейських, митних органів та інших «спеціальних правоохоронних служб» держав-членів у сфері попередження, виявлення та розслідування кримінальних злочинів. Крім того, велике значення мала інформаційна діяльність, яка полягала у зборі, зберіганні, обробці та аналізі відповідної інформації й обміні нею, перед усім, через Європол. У рамках ЄС значна увага приділялася підготовці кадрів, взаємному використанню обладнання та криміналістичних досліджень, удосконаленню методів розслідування злочинів.

У рамках Співробітництва у сфері кримінальної юстиції передбачалося сприяти полегшенню та активізації співробітництва між компетентними міністерствами, судовими або відповідними компетентними органами держав-членів у тому, що стосується процедури та виконання судових рішень. Крім того, ССОПШКС було створено для полегшення екстрадиції між державами-членами та гармонізації норм кримінально-процесуального права. Досягнення позитивних результатів співробітництва у сфері кримінальної юстиції не можливе без розмежування підвідомчих кримінальних справ між державами-членами, а також гармонізації кримінального права держав-членів у сфері організованої злочинності, тероризму та торгівлі наркотиками.

Для досягнення цих результатів в рамках третьої опори була передбачена можливість приймати певні нормативні акти та брати участь в їх розробці. Згідно з ст. 34 Договору про Європейський Союз ними були:

Спільні позиції, які не містили юридичні норми у правоохоронній сфері, тому їх видання було малоефективним інструментом у справі боротьби із злочинністю. З цієї причини спільні позиції в рамках третьої опори приймалися дуже рідко. Від імені Європейського Союзу повноваження щодо видання спільних позицій здійснювала Рада.

Конвенції між державами-членами, які рекомендувалися для підписання та ратифікації ними. Текст конвенції розроблявся Радою, однак (на відміну від інших документів ЄС) для вступу в силу будь-яка конвенція як міжнародний договір потребувала додаткової згоди держав-членів «у відповідності до своїх

конституційних правил». Після вступу в силу Амстердамського договору 1997 р. для того, щоб конвенція набула чинності достатньо було ратифікації конвенції половиною країн. Отже, текст конвенції був юридично обов'язковим лише на території тих держав, які її ратифікували.

Законодавчі та розпорядчі повноваження в рамках ССОПКС реалізувалися Радою у двох формах: прийнятті рамкових рішень та рішень.

Рамкові рішення Європейського Союзу з питань кримінального права могли містити цілу низку положень. Це могли бути кримінально-правова кваліфікація, тобто проголошення певної дії (діяння) в якості злочинного на всій території Союзу та встановлення ознак відповідних складів злочинів. Об'єкт злочину та ознаки об'єктивної сторони вказувалися завжди, суб'єктивна сторона у багатьох випадках. Вік настання кримінальної відповідальності та інші характеристики суб'єкта злочину в рамкових рішеннях звичайно не регулювалися. Рішення цих та інших питань, не передбачених в законодавстві Союзу, були залишені на розгляд держав-членів. Рамкові рішення могли встановлювати види та розміри покарань для фізичних осіб. При цьому розмір покарання звичайно визначався за допомогою метода «мінімальної гармонізації» - держави-члени могли вводити більш сурові міри відповідальності, а також передбачати у своєму кримінальному законодавстві ознаки будь-яких інших складів злочинів.

У цих документах закріплювався перелік обтяжуючих та пом'якшуючих обставин (ті й інші могли бути доповнені в національному законодавстві), а також підстави та міри відповідальності для юридичних осіб, якщо злочинне діяння було вчинене на користь юридичної особи членами її керівного органу. На розсуд держав-членів відповідальність юридичної особи за злочини могла бути як адміністративною, так і кримінальною.

Оскільки до кримінальної відповідальності за злочини, передбачені в рамковому рішенні, притягували національні суди держав-членів, відповідно до національних кримінальних кодексів, необхідно було розмежовувати

підвідомчість справ між ними. Для цього в тексти рамкових рішень включалися норми, які визначали сферу дії національного кримінального закону в просторі.

За загальним правилом, держава-член була зобов'язана притягувати до відповідальності осіб, які вчиняли злочин на її національній території (територіальний принцип). Державам, як правило, дозволялося також поширювати свою юрисдикцію на злочини, вчинені за кордоном їх громадянами/юридичними особами або проти їх громадян/юридичних осіб.

Заключні положення кожного рамкового рішення в обов'язковому порядку включали вказівки на строк імплементації, тобто період часу, протягом якого держави-члени повинні були привести своє кримінальне законодавство у відповідність до рамкового рішення.

Передбачалася також процедура контролю за виконанням положень рамкових рішень. Держави-члени повинні були направляти тексти прийнятих нормативних актів або поправок до національних кримінальних кодексів та інших національних законів Європейській комісії та Генеральному секретаріату Ради Європейського Союзу.

Рішення Європейського Союзу в рамках третьої опори також були юридично обов'язковим актом. Вони видавалися для досягнення «будь-якої іншої мети, що відповідає цілям розділу стосовно ССОПШКС, крім того меті зближення національних та регламентарних положень держав-членів».

На практиці рішення також іноді виступали в якості нормативних актів, наприклад, рішення Ради від 17 жовтня 2000 р. «Про правила співробітництва у галузі обміну свідченнями між підрозділами держав-членів, які відповідають за збір фінансової інформації»², рішення того самого органу від 26 травня 2001 р. «Про заснування Європейської інформаційної мережі із попередження злочинності»³.

² Council Decision of 17 October 2000 concerning arrangements for cooperation between financial intelligence units of the Member States in respect of exchanging information. // Official Journal. – L 271. – 24/10/2000. – P. 0004 – 006.

³ Council Decision 2001/427/JHA of 28 May 2001 setting up a European Crime Prevention Network. // Official Journal. – L 153. – 08/06/2001. – P. 0001 – 003.

Спільною ознакою рамкових рішень та рішень з питань Третьої опори слугувала відсутність в них прямого застосування, тобто ці акти не могли безпосередньо передбачати права та покладати обов'язки на громадян та юридичних осіб.

Таким чином, Амстердамський договір вперше на договірному рівні визначив однією з цілей ЄС збереження і розвиток Союзу як простору свободи, безпеки та юстиції, а також запровадив принципово важливі положення щодо досягнення зазначеної цілі.

З цією метою у грудні 1998 р. у Відні було розроблено та прийнято спеціальний план дій. У Віденському плані дій знайшло своє закріплення визначення концепції «європейського простору», відповідно до чого вона базується на принципах свободи, безпеки та юстиції: громадяни в повному обсязі можуть користуватися свободою руху, лише у випадку, якщо вони перебувають під захистом поліції та судів, незалежно від країни перебування [61, с. 28]. Значну частку Віденського плану дій склали положення із конкретними рекомендаціями та діями, які повинні були бути розглянуті на спеціальному засіданні Європейської Ради в м. Тампере, Фінляндія.

Це засідання, що відбувалося 15 – 16 жовтня 1999 р., мало за мету визначення основних напрямків для створення простору свободи, безпеки та юстиції (ПСБЮ) в Європейському Союзі. З цією метою учасники саміту в Тампере прийняли першу робочу програму заснування ПСБЮ, в якій визначався зміст всієї політики, практичні цілі, а часові рамки їх досягнення.

Так, зокрема в Робочій програмі, прийнятій у Тампере, були виокремлені наступні пріоритетні напрямки діяльності [284]:

-в сфері імміграційної політики та надання політичного притулку передбачено: необхідність створення єдиної системи надання притулку на території ЄС; посилення боротьби з нелегальною міграцією та торгівлею людьми; дотримання прав іммігрантів, які легально проживають у державах-членах Євросоюзу, включаючи надання їм права голосу на виборах до місцевих органів; одним з основних елементів імміграційної політики названо

співробітництво з третіми країнами; висунуто вимогу до країн-кандидатів на вступ до ЄС щодо прийняття в повній мірі правил Шенгенських угод;

-у сфері створення європейського простору юстиції визнано необхідність поступового зближення правоохоронних систем Союзу, розроблено принцип взаємного визнання державами-членами ЄС рішень національних судів;

-у сфері боротьби із організованою злочинністю передбачено створення спеціального відомства Євроюсту, заплановано розробку конкретних програм боротьби із організованою злочинністю, поширенням наркотиків, нелегальною міграцією.

У вересні 2001 р. відбулися терористичні атаки проти Всесвітнього торговельного центру в Сполучених Штатах Америки, які спричинили активізацію діяльності у сфері внутрішніх справ та юстиції. Так, восени 2001 р. відбулося позачергове засідання Європейської Ради в Брюсселі, на якому глави держав та урядів висловили солідарність з народом США та прийняли план дій по боротьбі з тероризмом, в якому були сформульовано загальне визначення тероризму, прийнято рішення про єдиний європейський ордер на арешт, єдиний список терористичних організацій, розширення мандату Європолу та початок роботи Євроюсту [61, с. 29].

Робоча програма Тампере та план дій Брюсселя спричинили прийняття 4 листопада 2004 р. Радою ЄС Гаазької програми, яка інкорпорувала цілі, що мали бути досягнуті протягом 2005 – 2010 рр. щодо встановлення ПСБЮ. У Гаазькій програмі було враховано оцінку Програми Тампере, підготовлену Європейською комісією, а також коментарі, отримані від громадян ЄС в режимі on-line. На травень 2005 р. Комісія розробила проект Плану дій щодо виконання положень Гаазької програми, який згодом був затверджений Радою ЄС. У Плані дій містилися детальний перелік заходів та часові рамки їх виконання [61, с. 29-30].

Перший звіт про результати виконання Гаазької програми був оприлюднений Комісією 28 червня 2006 р. У ньому знайшли відображення підсумки виконання заходів, запланованих на 2005 р., з окремим фокусом на

діяльність держав-членів щодо їх виконання на національному рівні. Звіт також містив пропозиції стосовно ефективного механізму надання оцінки імплементації заходів, передбачених у Плані дій [61, с. 30].

Першочергове значення для становлення європейського простору юстиції мають положення Ніщцького договору 2001 р.

Так, Ніщцький договір доповнив ст. 31 (спільні дії з метою розвитку співробітництва в сфері кримінального судочинства) Договору про Європейський Союз частиною 2, згідно з якою Рада повинна заохочувати співробітництво в рамках Євроюсту шляхом: сприяння у забезпеченні належної координації між національними органами обвинувачення держав-членів; забезпечення підтримки у здійсненні кримінальних розслідувань у справах транскордонних злочинів, зокрема організованої злочинності, беручи до уваги розслідування здійснені Європолем; сприяння тісної співпраці між Євроюстом та Європолем. На виконання зазначених положень у 2002 р. Рішенням Ради 2002/187 було створено Європейське бюро судової співпраці (далі – Євроюст) [161].

Окрім започаткованої співпраці в рамках Євроюсту Ніщцький договір вніс деякі зміни до Договору про ЄС щодо посиленої співпраці. Так, передбачено участь у посиленій співпраці щонайменше восьми держав-членів. Крім цього, право накладати вето однією з держав-членів у цьому випадку не застосовується [61, с. 31].

Сучасний, *четвертий етап*, становлення політики Європейського Союзу щодо протидії транскордонній злочинності бере свій початок із набуттям чинності Лісабонським договором у грудні 2009 р. Положення Лісабонського договору щодо організаційно-правового механізму ПСБЮ будуть розглянуті детально нижче. Проте слід наголосити, що саме Лісабонський договір скасував систему трьох опор в ЄС, об'єднавши всі опори в рамках єдиного Європейського Союзу.

Таким чином, протидія транскордонній злочинності в ЄС входить до цілого великого масиву правових норм, які відносяться до простору свободи,

безпеки та юстиції. Процес становлення цього простору є складним і тривалим. Підпорядкування ПСБЮ Євросоюзу передбачає цілу низку інституційних та структурних реформ, з метою створення єдиного організаційно-правового механізму функціонування всього простору.

1.3. Організаційно – правовий механізм ЄС протидії транскордонним злочинам

Важливе значення для дослідження організаційно-правового механізму простору свободи, безпеки та юстиції мають положення Лісабонського договору [158], який був підписаний 13 грудня 2007 р. та набрав чинності 1 грудня 2009 р. Лісабонський договір докорінно реформував Договір про Європейський Союз та Договір про заснування Європейського Співтовариства, які діяли до цього.

Першою істотною зміною запровадженою Лісабонським договором було те, що Європейський Союз набув міжнародної правосуб'єктності, яка визнається державами-членами ЄС. Це включає право укладати міжнародні договори, набувати членства в міжнародних організаціях відповідно до компетенції, наданої ЄС. До цього часу правосуб'єктністю володіли тільки Європейське Співтовариство та Євроатом. Більш того, згідно з положеннями нових установчих договорів, а саме Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу, була скасована система «трьох опор» ЄС, а отже Європейське Співтовариство припинило своє існування, а його правонаступником став Євросоюз, до загальної компетенції якого відтепер належать і сфери правовідносин, що раніше входили до II опори – Спільна зовнішня політика та політика безпеки, та до III опори – співробітництво в галузі юстиції і внутрішніх справ. При чому остання отримала назву «Простір свободи, безпеки та юстиції» [158].

Ст. 3 Договору про Європейський Союз (в редакції Лісабонського договору) у п. 2 передбачає, що «Союз надає своїм громадянам простір свободи, безпеки та юстиції без внутрішніх кордонів, на якому забезпечено

вільний рух осіб разом з належними заходами, пов'язаними із контролем на зовнішніх кордонах, притулком, імміграцією та попередженням і боротьбою зі злочинністю. Таким чином створення та розбудова цього простору є завданням та ціллю діяльністю самого Союзу та його держав-членів [158].

Згідно із ст. 4 Договору про функціонування ЄС (ДФЄС) простір свободи, безпеки та юстиції віднесений до спільної компетенції Союзу та держав-членів, що означає, що у визначених установчими договорами сферах як ЄС, так і держави-члени можуть ухвалювати обов'язкові акти. Спільною вважається компетенція, яка не належить до сфер виключної та доповнюючої компетенції (ст. 4 ДФЄС). Держави-члени можуть реалізувати свою компетенцію доти, поки Союз не скористався своєю компетенцією. Якщо Союз вирішив зупинити використання своєї компетенції, то держави-члени можуть знову здійснювати свою компетенцію (ст. 2.3 ДФЄС) [158].

Детальні положення про правові засади функціонування ПСБЮ містяться в Розділі V ДФЄС, який включає такі частини: загальні положення; політики в сферах прикордонного контролю, притулку та імміграції; судове співробітництво в цивільних справах; судове співробітництво в кримінальних справах; співробітництво органів поліції [158].

Ст. 67 ДФЄС у п. 1 передбачає, що «Союз є простором свободи, безпеки та юстиції, де поважаються основні права та різні правові системи й традиції держав-членів», а далі перераховуються заходи щодо забезпечення кожної із складових цього простору. У п. 3 зазначено, що Союз докладатиме зусиль для забезпечення високого рівня безпеки за допомогою заходів із запобігання та боротьби проти злочинності, расизму й ксенофобії та заходів з координації та співпраці органів поліції, правосуддя та інших компетентних органів, а також шляхом взаємного визнання судових рішень у кримінальних справах та, в разі потреби, наближення норм кримінального права.

Згідно з ст. 68 ДФЄС Європейська Рада, як провідний політичний орган Євросоюзу, визначає стратегічні настанови законодавчого та оперативного планування в межах ПСБЮ [158].

У свою чергу ст. 70 ДФЄС передбачено, що Рада ЄС за пропозицією Комісії може ухвалити заходи, що встановлюють положення, за допомогою яких держави-члени у співпраці з Комісією об'єктивно та неупереджено оцінюють виконання органами влади держав-членів політик Союзу, зазначених в цьому Розділі, зокрема з метою сприяння цілковитому застосуванню принципу взаємного визнання. Європейський Парламент та національні парламенти інформуються про зміст та результати такого оцінювання [158].

До того ж Рада ухвалює заходи для забезпечення адміністративного співробітництва між відповідними підрозділами держав-членів у сферах, охоплених цим Розділом, а також між цими підрозділами та Комісією. Рада діє за пропозицією Комісії та після проведення консультацій з Європейським Парламентом. Водночас акти у сфері судового співробітництва у кримінальних справах, та співробітництва органів поліції, а також заходи, що забезпечують адміністративне співробітництво у сфері СБЮ належить приймати за пропозицією Комісії або за ініціативною $\frac{1}{4}$ держав-членів.

Виходячи із вищезазначеного, Комісія володіє виключними повноваженнями щодо законодавчої ініціативи в сферах надання притулку, міграції, прикордонного контролю та судового співробітництва у цивільних справах. Що ж стосується судового співробітництва у кримінальних справах та співробітництва органів поліції, то право законодавчої ініціативи тут поділяють між собою Комісія та держави-члени ЄС [158].

У ст. 71 ДФЄС передбачено створення в рамках Ради Постійного комітету з метою забезпечення в межах Союзу сприяння та зміцнення оперативної співпраці у сфері внутрішньої безпеки. Цей Комітет повинен допомагати координувати діяльність компетентних органів влади держав-членів. До участі в засіданнях Комітету можна залучати представників зацікавлених органів, служб та агенцій Союзу. А Європейський Парламент та національні парламенти інформуються про засідання Комітету [158].

Глава 4 Розділу V ДФЄС стосується співробітництва у кримінальних справах. Тут закріплено, що Європейський Парламент та Рада за допомогою

директив, ухвалених згідно зі звичайною законодавчою процедурою, можуть встановити мінімальні правила щодо визначення кримінальних злочинів та санкцій у сфері особливо тяжкої злочинності транскордонного змісту, що випливає з природи або наслідків таких злочинів або з особливої необхідності спільно боротися проти них (ст. 83) [158].

До сфери такої злочинності відносяться тероризм, торгівля людьми та сексуальна експлуатація жінок і дітей, незаконна торгівля наркотиками, незаконна торгівля зброєю, відмивання грошей, корупція, підробка платіжних засобів, комп'ютерні злочини та організована злочинність. Втім залежно від тенденцій розвитку злочинності Рада може ухвалити рішення, що визначає інші сфери злочинності згідно з критеріями, визначеними в цій частині. Рада діє одностайно після отримання згоди Європейського Парламенту.

Залежно від тенденцій розвитку злочинності Рада може ухвалити рішення, що визначає інші сфери злочинності згідно з критеріями, визначеними в цій частині. Рада діє одностайно після отримання згоди Європейського Парламенту.

Якщо наближення кримінального законодавства доводить істотну важливість забезпечення ефективного виконання політики Союзу у сфері, де вжито заходів із гармонізації, директиви можуть запровадити мінімальні правила, що визначають кримінальні злочини та санкції у відповідній сфері. Такі директиви ухвалюються такою самою звичайною або спеціальною законодавчою процедурою, якої дотримувались для ухвалення відповідних заходів із гармонізації.

Якщо член Ради вважає, що проект директиви, як зазначено вище, може вплинути на основні аспекти системи кримінального судочинства його держави, він може вимагати передати проект директиви на розгляд Європейської Ради. У такому разі звичайна законодавча процедура призупиняється. Упродовж чотирьох місяців від дати такого призупинення Європейська Рада після обговорення та в разі досягнення консенсусу повертає проект до Ради, яка скасовує призупинення звичайної законодавчої процедури.

Упродовж такого ж проміжку часу у разі незгоди та якщо принаймні дев'ять держав-членів висловили намір запровадити посилену співпрацю на основі зазначеного проекту директиви, вони повідомляють про це Європейський Парламент, Раду та Комісію. У такому випадку дозвіл на запровадження посиленої співпраці, зазначеної в частині 2 статті 20 Договору про Європейський Союз та у частині 1 статті 329 цього Договору, вважається наданим, та застосовуються положення щодо посиленої співпраці [158].

Протидія транскордонній злочинності в Євросоюзі в широкому змісті складається із декількох блоків правових норм, які набули розвитку у значному вторинному законодавстві ЄС:

- норми, що регулюють протидію тероризму: Рамкове рішення 2002/475/ЖНА про боротьбу з тероризмом, яке було доповнено в 2008 р., дає загальне визначення тероризму та злочинів, пов'язаних із тероризмом [169].

- норми, що регулюють боротьбу із торгівлею людьми. У цій сфері в 2011 р. було прийнято Директиву 2011/36 Європейського Парламенту та Ради про запобігання та боротьбу із торгівлею людьми та захист її жертв, яка замінила Рамкове рішення Ради 2002/629/ЖНА [192].

- норми, що регулюють діяльність, спрямовану проти незаконної торгівлі зброєю: Регламент 258/2012 Європейського Парламенту та Ради про виконання статті 10 Протоколу ООН проти незаконного виробництва та торгівлю вогнепальною зброєю, її частинами та компонентами, амуніцією, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної злочинності, та який запроваджує дозвільний порядок експорту, імпорту та транзиту вогнепальної зброї, її частин та компонентів та амуніції [264], Директива 2008/51 Європейського Парламенту та Ради, яка доповнює Директиву Ради 91/477 про контроль за купівлею та володінням зброєю [191], Спільна позиція Ради 2008/944/CFSP, що визначає загальні правила, які регулюють контроль за експортом військових технологій та обладнання, Директива 2009/43, яка спрощує умови та порядок передачі продукції, пов'язаної із обороною, в межах Співтовариства;

- норми щодо заборони сексуальної експлуатації жінок та дітей: нова Директива 2011/92 про боротьбу із сексуальним насильством та сексуальною експлуатацією дітей, а також дитячою порнографією, що замінює Рамкове рішення Ради 2004/68/ЖНА [193];

- норми, спрямовані на боротьбу із незаконним обігом наркотичних засобів: Рамкове рішення 2004/757/ЖНА, що встановлює мінімальні правила стосовно складових елементів злочинів та санкцій у сфері незаконного обігу наркотичних речовин [171];

- норми щодо відмивання грошей: Директива 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму [188] та Рамкове рішення Ради 2001/500/ЖНА про боротьбу із відмиванням коштів, ідентифікацію, відстеження, заморожування, арешт та конфіскацію коштів і доходів, отриманих злочинним шляхом [176];

- норми стосовно протидії корупції: Рамкове рішення Ради 2003/568/ЖНА про боротьбу з корупцією в приватному секторі [170];

- заходи щодо боротьби із підробкою платіжних засобів: Директива 2014/62 про кримінально-правовий захист євро та інших грошових знаків від підробки, яка скасувала Рамкове рішення 2000/383/ЖНА [196], Рамкове рішення 2001/413/ЖНА про боротьбу із шахрайством та підробкою безготівкових засобів платежу [168];

- нормативно-правові акти щодо боротьби із кіберзлочинністю: Директива 2013/40 Європейського Парламенту та Ради про атаки проти інформаційних систем, яка замінює Рамкове Рішення Ради 2005/222/ЖНА [194] та Директива 2016/1148 Європейського Парламенту та Ради стосовно заходів забезпечення високого загального рівня мережевої та інформаційної безпеки (МІБ) на території Союзу [189];

- заходи щодо активізації діяльності стосовно протидії організованій злочинності: Рамкове рішення 2008/841/ЖНА про боротьбу із організованою злочинністю [173].

Таким чином, нормативно-правова база Європейського Союзу у сфері запобігання та протидії транскордонними злочинами характеру є досить широкою. Її характерною рисою є те, що окремі акти є досі чинними Рамковими рішеннями, або це Директиви, вже прийнятими відповідно до положень Лісабонського Договору. Спільна риса для цих двох видів актів є те, що вони встановлюють загальні засади визначення складу відповідних злочинів, передбачають мінімальні та максимальні покарання за них. Проте головна відповідальність за їх імплементацію покладається на держави-члени ЄС, які повинні прийняти на підставі цих актів своє власне законодавство та забезпечити його виконання. Більш того, Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, можуть встановлювати заходи, що забезпечують сприяння та підтримку дій держав-членів у сфері запобігання злочинності, за винятком будь-якої гармонізації законів та підзаконних актів держав-членів (ст. 84 ДФЄС) [158].

У 2009 р. на засіданні Європейської Ради з метою реалізації всіх можливостей, які відкрив Лісабонський договір щодо зміцнення ПСБЮ, було прийнято Стокгольмську програму «Відкрита та безпечна Європа на службі та захисті громадян» на період 2010 – 2014 рр.⁴, а також План дій щодо імплементації Стокгольмської програми⁵.

Ця Програма ставить за мету розвиток ПСБЮ, який відповідає потребам та інтересам людей, що проживають на території ЄС. Це зумовлює визначення Стокгольмською програмою шести політичних пріоритетів, одним з яких є «Європа, що захищає». В рамках цього пріоритету передбачається розробка стратегії внутрішньої безпеки, яка має сприяти посиленню захисту громадян від тероризму та організованої злочинності, включаючи торгівлі людьми,

⁴ The Stockholm Programme– An open and secure Europe serving and protecting citizens. // // Official Journal. – C 115. – 04.05.2010. – P. 001 – 038.

⁵ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions of 20 April 2010 – Delivering an area of freedom, security and justice for Europe's citizens – Action Plan Implementing the Stockholm Programme (COM(2010) 171 final) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52010DC0171&from=EN>.

дитячу порнографію, кіберзлочинність, фінансову злочинність та торгівлю наркотиками.

Ці пріоритети мають реалізовуватися за допомогою таких інструментів, як взаємна довіра (між компетентними органами держав-членів), імплементація (існуючих законодавчих інструментів), законодавство (удосконалення якості законодавства та горизонтальний перегляд з цією метою наявного законодавства), посилення зв'язку (між внутрішніми та зовнішніми аспектами роботи), оцінка (державами-членами, у співпраці з Комісією, імплементації політики у сфері СБЮ), навчання (в цілях визовання спільної правової свідомості та культури), комунікація та діалог (з громадянським суспільством), фінансування (включаючи покращене використання існуючих програм).

Стокгольмська програма відрізняється від Гаазької програми своєю націленістю на сповідування та забезпечення основних цінностей (зокрема свобода, забезпечення фундаментальних прав, безпека, вільний доступ до правосуддя) необхідних для того, щоб громадянин почував себе вільним та захищеним в рамках та за межами ЄС.

З метою сприяння більш ефективному співробітництву між державами-членами та заохочувати координацію спільних зусиль у Лісабонському договорі передбачено функціонування органів, наділених спеціальною компетенцією у сфері Простору свобод, безпеки та юстиції: Євроюста, Європейської прокуратури при Євроюсті та Європолу.

Агенство Європейського Союзу щодо співпраці органів юстиції (Євроюст) була створено відповідно до рішення Європейської Ради у Тампере 15 – 16 жовтня 1999 р. з метою створення постійної платформи для співробітництва органів юстиції щодо протидії найбільш тяжким транскордонним злочинам. Так, Європейська Рада в Тампере у Висновку 46 погодилася, щоб цей підрозділ (Євроюст) складався з національних прокурорів, магістратів або офіцерів поліції, що мають подібну компетенції, направлені від кожної держави-члена відповідно до своєї власної правової системи [284].

14 грудня 2000 р. за ініціативою Португалії, Франції, Швеції та Бельгії був створений тимчасовий підрозділ щодо співпраці органів юстиції під назвою Про-Євроюст, із штаб-квартирою в Будівлі Ради в Брюсселі. Представники держав-членів тоді називалися Національні кореспонденти. Цей підрозділ був попередником Євроюсту, метою якого було стати спробою створення ради прокурорів з держав-членів, де принципи Євроюсту повинні бути протестовані та перевірені. Формально Про-Євроюст розпочав свою роботу 1 березня 2001 р. під час Шведського головування в ЄС.

Після терористичних атак у США 9 вересня 2011 р. увага до боротьби із тероризмом була пересунута з регіонально-національної сфери до широкомасштабного міжнародного контексту, і слугувала каталізатором формального створення Євроюсту – шляхом прийняття рішення Ради 2002/187/ЖНА у лютому 2002 р. [161], яке було офіційно оприлюднене 28 лютого 2002 р., бюджет Агентства був прийнятий в травні, а Правила процедури були узгоджені у червні 2002 р.

В Євроюсті представлені всі 28 держав-членів ЄС. Крім того, Євроюст активно укладає договори про співробітництво з третіми державами та іншими агентствами ЄС, що дозволяє проводити обмін інформацією в галузі юстиції та персональних даних. Угоди укладені з Європолом, Норвегією, Ісландією, США, Європейським офісом щодо боротьби із шахрайством, Швейцарією та колишньою Югославською Республікою Македонією. Прокурори зв'язку з Норвегії та США перебувають при Євроюсті на постійній основі. Поза межами угод про співробітництво, Євроюст підтримує мережу контактних пунктів по всьому світу.

Починаючи з 2002 р., Євроюст значно зріст, це саме стосується його оперативних завдань та залучення до співробітництва європейських органів юстиції. Це спричинила внесення змін до Правил процедури цього агентства.

У липні 2008 р. під час французького головування в ЄС Європейська Рада погодила Рішення Ради про посилення Євроюста [164], яке було прийнято в грудні 2008 р. та оприлюднене 4 липня 2009 р. Метою нового Рішення було

підсилити операційні можливості Євроюсту, підвищити обмін інформацією між зацікавленими сторонами, спростити та заохотити співпрацю між національними компетентними органами та Євроюстом, а також підсилити та запровадити стосунки між партнерами та третіми країнами.

Останній внесок у розвиток Євроюста був зроблений Лісабонським договором, де йому присвячені статті 85 та 86. Стаття 85 визначає, що завданням Євроюсту є підтримання й зміцнення координації та співробітництва між національними органами слідства та обвинувачення у сфері тяжких злочинів, що впливають на дві або більше держави-члена або потребують спільного обвинувачення, що ґрунтується на проведених операціях та інформації, наданій органами держав-членів та Європолом [158]. У цьому контексті Європейський Парламент та Рада за допомогою регламентів, ухвалених згідно зі звичайною законодавчою процедурою, визначають структуру, функціонування, сферу діяльності та завдання Євроюсту. Завдання можуть включати:

(а) ініціювання кримінальних розслідувань, а також подання пропозицій щодо ініціювання переслідувань, які проводять компетентні національні органи, зокрема щодо злочинів проти фінансових інтересів Союзу;

(б) координацію розслідувань та переслідувань, зазначених в пункті (а);

(с) зміцнення судового співробітництва, зокрема шляхом урегулювання конфліктів юрисдикцій та шляхом тісної співпраці з Європейською судовою мережею [158].

Ці регламенти також визначають умови залучення Європейського Парламенту та національних парламентів держав-членів до оцінки діяльності Євроюсту.

Згідно із ст. 1 чинної редакції Рішення Ради про створення Євроюсту [164] (набула чинності 1 червня 2009 р.) до Агентства входять по одному представнику від кожної держави-члена ЄС, відрядженому своїм урядом відповідно до своєї правової системи, який є прокурором, суддею або правоохоронцем із еквівалентною компетенцією. Держави-члени повинні

забезпечувати постійну та ефективну участь щодо виконання Євроюстом поставлених перед ним завдань. З метою виконання цих завдань представник держави-члена повинен працювати в Агентстві на постійній основі, в його діяльності йому допомагає один заступник та один помічник. Заступник та асистент можуть працювати в Євроюсті на постійній основі. Більша кількість заступників або помічників може допомагати представникові держави-члена, у разі необхідності та за погодженням Колегії, із постійним працевлаштуванням в Євроюсті. Національні представники, їх заступники та помічники щодо свого правового статусу підлягають юрисдикції своїх держав.

Для того, щоб виконувати функції національних представників, їх заступники та помічниками повинні відповідати критеріям, які висуваються до національних представників.

Національні представники формують Колегію Євроюсту, яка є відповідальною за організацію та управління Євроюстом. Євроюст може виконувати свої завдання через одного або більше національних членів або як Колегія.

Колегії Євроюсту надає підтримку Адміністрація. Голова Адміністрації Євроюсту є Адміністративним директором, який є відповідальним під наглядом Голови, за щоденне управління адміністрацією Євроюсту, за кадрове забезпечення та виконання бюджету. Адміністративний директор Євроюста призначається на 5-річний термін, який може бути продовжений ще на 5 років.

Головними завданнями Адміністративного директору є: нагляд за виконанням Річної робочої програми, яка надає необхідну інфраструктуру та послуги, які дають можливість Колегії виконувати свої операційні завдання; як посадова особа із правом підпису, Адміністративний директор виконує бюджет, контролюючи продуктивне та ефективне використання коштів, а також здійснюючи моніторинг за досягненням стратегічних цілей Колегії; як посадова особа, яка наділена правом здійснювати призначення, Адміністративний директор є виконанням кадрових розпоряджень.

Крім того, Адміністративний директор повинен забезпечувати: відповідність, ефективність та продуктивність всіх адміністративних операцій включаючи здорове фінансове управління бюджету; надійність підготовки звітів, включаючи фінансову звітність; запровадження коректного рівня ефективного внутрішнього контролю та систем захисту фінансових інтересів ЄС.

Адміністративному директору у виконанні його завдань допомогу надає персонал, який розподілений на відділи та служби.

У ст. 2 Рішення визначаються цілі діяльності Євроюсті [164]. В контексті розслідувань та переслідування по відношенню до двох або більше держав-членів кримінальної поведінки стосовно серйозних злочинів, особливо, коли це є організовано, цілями Євроюсту є:

- стимулювати та покращувати координацію між компетентними органами влади держав-членів, проведення розслідування та притягнення до відповідальності в державах-членах, беручи до уваги будь-яке прохання з боку компетентних органів влади завдяки положенням, прийнятим в рамках Договорів;

- покращити співпрацю між компетентними органами держав-членів, особливо шляхом полегшення реалізації таких запитів та рішень стосовно співпраці судів, включаючи стосовно інструментів, які завдячують принципу спільного визнання.

Надавати підтримку в інший спосіб компетентним органам влади держав-членів з метою надання їх розслідуванням та притягненню до відповідальності більш ефективний характер.

Євроюст також може надавати сприяння щодо розслідувань та притягнення до відповідальності відповідно до правил, визначених у самому рішенні та на вимоги компетентного органу держави-члена, але лише щодо тих держав-членів або третіх країн, з якими підписано угоду про співпрацю, або в окремих випадках існує істотний інтерес щодо надання такої допомоги.

Так само на вимогу компетентного органу держави-члена або Комісії, Євроюст може надавати допомогу у проведенні розслідування та притягнення до відповідальності, що стосуються лише цієї держави або всього Євросоюзу.

У липні 2013 р. Комісія оприлюднила своє Повідомлення COM(2013) 532 final Європейському Парламенту, Раді, Європейському економічному та соціальному комітету та Комітету Регіонів «Кращий захист фінансових інтересів Союзу: створення Європейського офісу громадського прокурора та реформування Євроюсту» [156], в якому виступила із заявою про необхідність прилаштування компетенції Євроюсту до вимог сучасності та покращення загального функціонування Євроюсту. В Повідомленні йдеться про необхідність реформування внутрішнього управління Євроюсту. У цьому документі розрізняються оперативні завдання Колегії Євроюсту та адміністративні завдання. Зокрема, тут надається можливість Колегії та національним членам зосередити свою увагу на оперативних завданнях, наприклад, на координації та заохоченні співробітництва між національними судовими органами щодо боротьби із такими серйозними злочинами, як торгівля наркотиками, відмивання грошей, шахрайство, корупція, кіберзлочинність, тероризм та організована злочинність. Нова Виконавча рада, до складу якої увійде і представник Комісії, допомагатиме Колегії у виконанні адміністративних завдань.

З метою боротьби проти злочинів, що завдають шкоди фінансовим інтересам Союзу, Рада за допомогою регламентів, що ухвалюються згідно зі спеціальною законодавчою процедурою, може заснувати Європейську прокуратуру при Євроюсті. Це передбачено ст. 86 ДФЄС [158]. Рада діятиме одноставно після отримання згоди Європейського Парламенту.

Європейський офіс громадського прокурора (ЄОГП) повинен стати незалежним органом Союзу, наділеним повноваженнями проводити розслідування злочинів проти фінансових інтересів Союзу, а також за обвинувачувати та притягати до суду їх виконавців та спільників.

Наразі лише національні органи влади можуть проводити розслідування та притягати до відповідальності осіб, винних у розкраданні фінансів на рівні ЄС. Їх компетенція закінчується на національних кордонах. Існуючі органи Союзу (Європейське бюро по боротьбі із шахрайством, Євроюст та Європол) не мають та не можуть бути наділені мандатом щодо проведення кримінальних розслідувань. ЄОГП повинен заповнити цю інституційну прогалину. Він матиме виключну юрисдикцію на території всього ЄС щодо проведення перевірок за підозрами у кримінальних злочинах, які відносяться до його компетенції [156].

ЄОГП стане органом Союзу із децентралізованою структурою. Така структура має за мету залучення та інтегрування національних правоохоронних органів. Очолюватиме ЄОГП Європейський громадський прокурор. Він призначатиметься Радою за згодою Європейського парламенту із списку кандидатів, підготовленого Європейською Комісією. Йому допомагатимуть чотири заступники, які призначатимуться Радою за згоди Європарламенту та працюватимуть в головному офісі, який знаходиться в Брюсселі. Роботу на місцях виконуватимуть так звані «прокурори-делегати». «Прокурори-делегати» призначатимуться Європейський громадським прокурором із списку щонайменше трьох кандидатів, підготовленого державами-членами, з лав співробітників національної прокуратури і за повноваженнями будуть прирівнюватися до своїх національних колег, якщо не виникатиме конфлікту інтересів. Слухання справ здійснюватиметься в національних судах [156].

ЄОГП повинен стати ефективним органом Союзу, що об'єднуватиме ресурси правоохоронних органів та прокуратури держав-членів із чіткою ієрархією, з метою забезпечення швидкого прийняття рішень. Він матиме на всій території ЄС однакові повноваження щодо проведення розслідувань на підставі та інтегровано до систем національного законодавства держав-членів. Дієві гарантії, передбачені національним законодавством, правом ЄС та Хартією основних прав Євросоюзу, застосовуватимуться задля захисту прав індивідів, яких стосуватимуться розслідування ЄОГП. Для оперативних

заходів, які торкатимуться фундаментальних прав людини, наприклад, прослуховування телефонних розмов, потребуватиметься отримання дозволу від національного суду. Розслідування ЄОГП підлягатимуть судовому контролю з боку національних судів держав-членів.

17 липня 2013 р. Європейська Комісія підготувала Проект Регламенту Ради про заснування Європейського офісу громадського прокурора [256], який передала Раді. Рада діятиме одностайно після отримання згоди Європейського Парламенту.

За відсутності одностайності в Раді група, що складається принаймні з дев'яти членів, може вимагати передати проект регламенту на розгляд Європейської Ради. У такому разі процедура в Раді призупиняється. Упродовж чотирьох місяців від дати такого призупинення Європейська Рада після обговорення та в разі досягнення консенсусу повертає проект до Ради для ухвалення.

Упродовж такого ж проміжку часу у разі незгоди та якщо принаймні дев'ять держав-членів висловили намір запровадити посилену співпрацю на основі зазначеного проекту регламенту, вони повідомляють про це Європейський Парламент, Раду та Комісію. У такому випадку дозвіл на запровадження посиленої співпраці, зазначеної в частині 2 статті 20 Договору про Європейський Союз та у частині 1 статті 329 цього Договору, вважається наданим, та застосовуються положення щодо посиленої співпраці [256].

Європейська Рада може у той же час або в подальшому ухвалити рішення про внесення змін до відповідних положень ДФЄС з метою розширення повноважень Європейської прокуратури на сферу тяжких злочинів транскордонного змісту та щодо виконавців та спільників тяжких злочинів, що впливають на більш ніж одну державу-члена. Європейська Рада діє одностайно після отримання згоди Європейського Парламенту та після проведення консультацій з Комісією [256].

За прогнозами Комісії Офіс Громадського прокурора мав розпочати свою активну діяльність з 1 січня 2015 р., проте досі цього не відбулося.

Важливе значення для протидії тяжким транскордонними злочинам відіграє *Європейське поліцейське відомство – Європол*.

Створення Європолу було передбачено ще в 1992 р. Маастрихтським договором. З 3 січня 1994 р. відомство існувало в обмеженому вигляді, як «Підрозділ Європолу по боротьбі із незаконним обігом наркотичних засобів» (англ. Europol Drug Unit). Двічі, у березні 1995 р. та у грудні 1996 р., сфери компетенції Європолу розширювалися на торгівлю людьми, зброєю, контрабанду. У цей період інформація між правоохоронцями могла обмінюватися лише на двосторонній основі, а центральна база даних була створена лише із ратифікацією Конвенції про Європол, що відбулося у 1998 р., коли всі 15 тодішні держави-члени Євросоюзу ратифікували Конвенцію, і 31 липня 1999 р. розпочалася повноцінна робота служби.

Конвенція про Європол була замінена Рішенням Ради 2009/371/ЖНА від 9 квітня 2009 р. про заснування Європейського поліцейського відомства [164], і з 1 січня 2010 р. Європол став агентством ЄС, що збільшило його можливості, одночасно поставивши його під більш жорсткий контроль Європарламенту. Штаб-квартирою Європолу є м. Гаага, Нідерланди.

На сьогодні правовою основою функціонування Європолу є ст. 88 ДФЄС [158]. Згідно з нею завданням Європолу є підтримка та зміцнення діяльності поліцейських органів та інших правоохоронних служб держав-членів, їхньої взаємної співпраці щодо запобігання та боротьби проти тяжких злочинів, що впливають на дві або більше держав-членів, тероризму та тих форм злочинів, що впливають на спільні інтереси, охоплені політикою Союзу.

Європейський Парламент та Рада за допомогою регламентів, ухвалених згідно зі звичайною законодавчою процедурою, визначає структуру Європолу, його функціонування, сферу діяльності та завдання. Завдання можуть включати:

(а) збір, зберігання, обробку, аналіз та обмін інформацією, зокрема тією, що передається органами влади держав-членів або третіми країнами чи їхніми органами;

(b) координацію, організацію та виконання слідчих та оперативних дій, що проводяться спільно з компетентними органами влади держав-членів або у складі спільних слідчих груп, а за потреби – у зв'язку з Євроюстом.

Ці регламенти також встановлюють порядок перевірки діяльності Європолу Європейським Парламентом разом із національними парламентами.

Європол не наділений виконавчими повноваженнями. Він є службою по наданню підтримки правоохоронним органам держав-членів ЄС. Це означає, що посадовці Європолу не уповноважені проводити розслідування в державах-членах та арештовувати підозрюваних. Шляхом надання різного роду підтримки, Європол своїми засобами – обміном інформацією, аналізом розвідувальних даних, проведення експертизи та навчання може надавати сприяння виконавчим діям відповідних національних органів влади.

Європол є багато дисциплінарним агентством, яке включає не лише звичайних поліцейських, а й співробітників з різних правоохоронних органів держав-членів: митниці, імміграційних служб, прикордонного контролю та фінансової поліції.

На рівні Європолу існують три рівні співпраці. Перший – це технічна співпраця або проведення навчання. Наступний рівень – це стратегічне навчання, спрямоване на обмін інформацією про загальні тенденції в організованій злочинності та як з нею боротися, а також обмін інформацією про оцінки ризиків. На найвищому рівні співпраця включає обмін персональними даними та вимагається виконання стандартів Європолу у сфері захисту даних та безпеки даних.

Директорат Європолу призначається Радою ЄС (у складі міністрів юстиції та внутрішніх справ). Наразі він складається з Директора – Роба Уейнрайта (Великобританія) та трьох Заступників директора.

З політичної точки зору Європол підпорядкований Раді з питань юстиції та внутрішніх справ через Правління Європолу. Рада контролює призначення Директора Європолу та його заступників. Вона також контролює бюджет Європолу, що фінансується переважно за рахунок внесків держав-членів, та

приймає будь-які правові інструменти, які вважає такими, що є необхідними для Європолу. Правління Європолу складається по одному представнику міністерств внутрішніх справ від кожної держави-члена. Правління проводить свої засідання мінімум двічі на рік та здійснює політичний контроль щодо кадрового забезпечення, поточних бюджетних та інших питань. Спільна наглядова рада моніторить захист персональних даних в Європолі і складається з двох представників від національного органу щодо захисту персональних даних кожної держави-учасниці.

Фінансовий моніторинг за діяльністю Європолу забезпечується комітетом аудиторів, який складається з членів Рахункової палати і називається Спільним комітетом аудиторів. Технічно Спільний комітет аудиторів не є частиною Європейської рахункової палати, оскільки бюджет Європолу не є частиною загального бюджету ЄС. Це незвичне положення забезпечує міжурядовий характер діяльності Європолу.

Суд ЄС має мінімальну юрисдикцію щодо діяльності Європолу, оскільки його повноваження поширюються тільки на тлумачення актів, які регулюють діяльність Європолу.

Європейський омбудсман перевіряє скарги на неналежний рівень управління в інститутах та органах ЄС. У відповідності до своїх цінностей, Європол зобов'язаний дотримуватися у своїй діяльності принципів належного управління, як це передбачено Європейським кодексом належної адміністративної поведінки: справедливості, пропорційності, об'єктивності, законності та неупередженості.

Згідно із п. 6 ст. 310 ДФЄС Європейський Союз та його держави-члени зобов'язані боротися із шахрайством та будь-якої іншої діяльності, що зачіпає фінансові інтереси Союзу [158]. Така діяльність ґрунтується на положеннях ст. 325 ДФЄС [158]. Так, держави-члени повинні вживати таких самих заходів для протидії шахрайству, що зачіпає фінансові інтереси Союзу. Без шкоди іншим положенням Договорів держави-члени координують свої дії, спрямовані на захист фінансових інтересів Союзу від шахрайства. З цією метою вони

організують разом із Комісією тісну й регулярну співпрацю між компетентними органами влади. Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою після проведення консультацій з Рахунковою Палатою, ухвалюють необхідні заходи у сферах запобігання та боротьби проти шахрайства, що зачіпає фінансові інтереси Союзу, з метою надання ефективного та рівноцінного захисту у державах-членах та в усіх установах, органах, службах та агенціях Союзу. Комісія у співпраці з державами-членами щороку подає Європейському Парламенту та Раді звіт про заходи, вжиті на виконання таких завдань.

З цією метою ще в 1988 р. був створений Відділ по координації боротьби із шахрайством (ВКБШ) як частини Генерального секретаріату Європейської комісії. Цей Відділ працював поряд із національними підрозділами щодо боротьби із шахрайством та надавав координацію та необхідне сприяння щодо протидії транснаціональному організованому шахрайству. Починаючи із 1993 р. повноваження Відділу поступово зростали з огляду на рекомендації Європейського Парламенту: він отримав право розпочинати розслідування з власної ініціативи на підставі інформації, отриманої з різних джерел. У 1995 р. всі департаменти Комісії були зобов'язані інформувати ВКБШ про будь-які підозри у шахрайстві в сферах своєї компетенції. У зв'язку із виходом у відставку в 1996 р. Комісії Сантера повним складом через обвинувачення у корупції, в ЄС почали лунати заклики про створення нового органу щодо боротьби із шахрайством, наділеного більшими повноваженням. Результатом цього стало створення в 1999 р. Європейського бюро по боротьбі з шахрайством (ЄББШ) як незалежного підрозділу в складі Європейської Комісії відповідно до рішення самої Комісії від 28 квітня 1999 р. [150]. В свою чергу 25 травня 1999 р. Європейський Парламент та Рада прийняли Регламент 1073/1999 стосовно розслідувань, що проводяться Європейським бюро по боротьбі з шахрайством [265].

Згідно із Рішенням Комісії 1999 р. (із змінами, внесеними Рішенням Комісії 2013/478/EU від 27 вересня 2013 р.) [149]. завданнями Бюро є

виконання повноважень Комісії щодо зовнішніх адміністративних розслідувань з метою посилення боротьби проти шахрайства, корупції та іншої незаконної діяльності, яка негативно впливає на фінансові інтереси ЄС, а також будь-яких інших актів або діяльності операторів, що суперечать положенням права Євросоюзу. Бюро є відповідальним за проведення внутрішніх адміністративних розслідувань, спрямованих на боротьбу з шахрайством, корупцією та іншою незаконною діяльністю, яка безпосередньо стосується фінансові інтереси Союзу; розслідувати серйозні факти, пов'язані із виконанням професійної діяльності, яка може становити порушення зобов'язань із боку посадових осіб та службовців Союзу, яка може призвести до дисциплінарної та, у відповідних випадках, кримінальних процедурах або аналогічних порушеннях зобов'язань членів інститутів або органів, голів органів або членів персоналу інститутів та органів, які не регулюються Правилами персоналу Європейського Союзу та умов працевлаштування інших службовців Союзу. Бюро надає допомогу Комісії у співпраці з державами-членами у сфері боротьби із шахрайством. Це включає надання сприяння щодо удосконалення захисту євро проти підробки завдяки навчанням та технічній допомозі. Бюро також є відповідальним за діяльність щодо розробки концепції боротьби із шахрайством, що може включати взяття участі в діяльності міжнародних органів та асоціацій, які спеціалізуються на боротьбі проти шахрайства та корупції з метою, зокрема, обміну кращим досвідом. Бюро є відповідальним за підготовку законодавства та законодавчих ініціатив Комісії з метою запобігання шахрайству та захисту євро від підробки. ЄББШ є відповідальним за будь-яку операційну діяльність Союзу у зв'язку із боротьбою проти шахрайства шляхом розробки незалежної інфраструктури, забезпечення збору та аналізу інформації, надання технічної підтримки, особливо у сфері підготовки, інших інститутів та органів, а також компетентних національних органів.. Бюро перебуває у прямому контакті з поліцією та судовими органами, а також представляє Комісію на службовому рівні, у відповідних форумах.

ЄББШ здійснює свої повноваження щодо проведення розслідувань у повністю незалежно. Щодо здійснення цих повноважень Генеральний директор Бюро не звертається, і не отримує інструкції від Комісії, будь-якого-уряду або будь-якого іншого інституту або органу.

За регулярний моніторинг за діяльністю Бюро відповідальним є Наглядовий комітет, який засновується відповідно до законодавства Союзу.

Очолює Бюро Генеральний директор, який призначається Комісією на строк 7 років без права переобрання у відповідності до процедури, прописаної в самому Рішенні. З метою призначення нового Генерального директора Комісія публікує в Офіційному віснику Європейського Союзу оголошення про відкриття вакантної посади. Така публікація повинна бути здійснена щонайменше за шість місяців до закінчення терміну перебування діючого Генерального директора. Після того, яка запропоновану процедуру відбору погодив Наглядовий Комітет, Комісія складає список найбільш прийнятних кваліфікованих кандидатур. Після консультацій з Європейським Парламентом та Радою, Комісія призначає Генерального директора. Щодо Генерального секретаря Комісія здійснює повноваження, якими користується орган, який здійснюється призначення. Будь-яке рішення про відкриття дисциплінарного провадження проти Генерального директора приймається у вигляді обґрунтованого акту Комісії, після консультацій з Наглядовим комітетом. Таке рішення повідомляється Європейському Парламенту, Раді та Наглядовому комітету. На Генерального директора покладається обов'язок керівництво розслідуваннями Бюро.

Отже, організаційно-правові засади Європейського Союзу в сфері, що розглядається, є достатньо розгалуженими. Законодавча база є достатньо широкою, що включає як положення установчих договорів загального характеру, так і окремі акти вторинного законодавства ЄС. Інституційний механізм також включає повноваження інститутів, органів та спеціалізованих агентств, діяльність яких спрямована на реалізацію координованого підходу до попередження та реагування на транскордонними злочинами.

Висновки до Розділу 1:

1. Всі існуючі концепції європейської інтеграції намагають надати реальні пояснення природи інтеграційних процесів, що тривають а теренах Європи останні 64 роки. Більшість схиляється до думки, що поступовий перехід від економічної інтеграції до інтеграції політичної та юридичної був спричинений саме вимогами часу та розвитком економічних взаємозв'язків. А скасування кордонів стало причиною розповсюдження транскордонних злочинів, боротьба з якими поставила питання про потребу у започаткування співробітництва правоохоронних органів держав-членів ЄС.

2. Протидія транскордонній злочинності в ЄС входить до цілого великого масиву правових норм, які входять до простору свободи, безпеки та юстиції. Процес становлення цього простору є складним і тривалим. Підпорядкування ПСБЮ Євросоюзу передбачає цілу низку інституційних та структурних реформ, з метою створення єдиного організаційно-правового механізму функціонування всього простору.

3. Організаційно-правовий механізм протидії транскордонним злочинам в Євросоюзі ґрунтується на положеннях установчих договорів стосовно простору свободи, безпеки та юстиції та актах вторинного законодавства, що визначають, які саме злочини в ЄС відносяться до транскордонних, які засоби протидії їм передбачені, та якими повноваженнями володіють в цій сфері інститути, органи та установи Європейського Союзу.

РОЗДІЛ 2. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЄС В ГАЛУЗІ БОРОТЬБИ ІЗ ТРАСКОРДОННИМИ ЗЛОЧИНАМИ

Глава 4 Розділу V ДФЄС встановлює правові засади Європейського Союзу стосовно співробітництва у кримінальних справах. Тут закріплено, що Європейський Парламент та Рада за допомогою директив, ухвалених згідно зі звичайною законодавчою процедурою, можуть встановити мінімальні правила щодо визначення кримінальних злочинів та санкцій у сфері особливо тяжкої злочинності транскордонного змісту, що випливає з природи або наслідків таких злочинів або з особливої необхідності спільно боротися проти них (ст. 83) [158].

До сфери такої злочинності відносяться тероризм, торгівля людьми та сексуальна експлуатація жінок і дітей, незаконна торгівля наркотиками, незаконна торгівля зброєю, відмивання грошей, корупція, підробка платіжних засобів, комп'ютерні злочини та організована злочинність. Втім залежно від тенденцій розвитку злочинності Рада може ухвалити рішення, що визначає інші сфери злочинності згідно з критеріями, визначеними в цій частині. Рада діє одноставно після отримання згоди Європейського Парламенту.

Для цілей цієї роботи вищезазначені злочинні діяння можна поділити відповідно до об'єкту:

1. Транскордонні злочини проти громадської безпеки (тероризм, організована злочинність, незаконна торгівля зброєю).
2. Транскордонні злочини проти волі, честі, гідності особи, а також статевої свободи та статевої недоторканості особи (торгівля людьми, сексуальна експлуатація жінок і дітей).
3. Транскордонні злочини у сфері підприємницької діяльності (підробка платіжних засобів, відмивання грошей).
4. Інші тяжкі транскордонні злочини (незаконна торгівля наркотиками, корупція, комп'ютерні злочини).

2.1. Нормативно – правове регулювання боротьби із злочинами проти громадської безпеки

Тероризм

Феномен тероризму в Європі має стародавнє коріння і продовжує становити загрозу для нашої безпеки, для цінностей демократичного суспільства та для прав та свобод європейських громадян. Протягом 2009 – 2013 рр. в державах-членах Європейського Союзу було здійснено 1010 невдалих, припинених та вчинених терористичних атак, в яких загинуло 38 осіб. Крім того, декілька європейських громадян були викрадені або вбиті терористичними групами по всьому світі. Також останніми роками все більшого розповсюдження набуває феномен, коли особи, які постійно проживають в Європі, переїжджають в іншій куточок світу, аби брати участь у джихаді, а в самій Європі буде зберігатися загроза безпеці, після їх повернення. Ці загрози не визнають кордонів, а тому терористичні акти протягом тривалого часу становлять головне занепокоєння міжнародного співтовариства.

28 вересня 2001 р. через декілька тижнів після подій у Всесвітньому торговельному центрі Рада Міністрів Європейського Союзу презентувала Європейському парламенту дві законодавчі ініціативи: перша – Рамкового рішення про боротьбу із тероризмом, а друга – Рамкового рішення про європейський ордер на арешт.

Перші практичні кроки щодо протидії тероризму були здійснені ЄС 27 грудня 2001 р., коли в ЄС був створений список осіб, щодо яких запроваджувалися обмежувальні заходи. Тоді з метою реалізації положень Резолюції Ради Безпеки ООН 1373 (2001) Рада ЄС прийняла Спільну позицію 2001/931/CFSP про вживання спеціальних заходів щодо боротьби з тероризмом [160] та Регламент (ЄС) 2580/2001 про спеціальні обмежувальні заходи, спрямовані проти певних осіб та установ з огляду на боротьбу з тероризмом [183].

Спільна позиція 2001/931/CFSP застосовується до осіб, груп та установ, залучених до вчинення терористичних актів, якщо щодо цих осіб, груп або установ було прийняте рішення компетентним органом влади. Це рішення може стосуватися порушення розслідування або кримінальної справи за терористичний акт, спроби здійснення або сприяння такому акту, на підставі серйозних та явних доказів, або осуду таких дій. Компетентним органом є судовий орган, а там, де судові органи не наділені компетенцією в цій сфері, відповідний компетентний орган.

Стаття 1 (3) Спільної позиції 2001/931/CFSP встановлює визначення поняття «терористичний акт». «Терористичні акти» означають умисні діяння, які, враховуючи їх характер або контекст, можуть завдати серйозної шкоди країні або міжнародній організації, і які визначені як злочини відповідно до національного законодавства.

Вони включають в себе:

- напади на життя людини, які можуть призвести до смерті;
- напади на фізичну недоторканність особи;
- викрадення людей або взяття заручників;
- заподіяння масивних руйнувань урядовому або громадському об'єкту, транспортній системі, об'єкту інфраструктури;
- захоплення літаків, суден або інших засобів громадського або вантажного транспорту;
- виробництво, зберігання, придбання, перевезення, постачання або використання зброї, вибухових речовин, ядерної, біологічної чи хімічної зброї,
- участь в діяльності терористичної групи, у тому числі шляхом надання інформації або матеріальних ресурсів, або шляхом фінансування її діяльності в будь-якому випадку, маючи обізнаність про те, що така участь буде сприяти злочинної діяльності групи [160].

Для того, щоб ці дії були визнані терористичними актами, вони повинні бути проведені з метою серйозного залякування населення або неправомірного тиску на уряд чи міжнародну організацію, щоб останні виконували або

утрималися від вчинення будь-якого акту, або з метою серйозної дестабілізації або знищення основ політичної, конституційної, економічної чи соціальної структури країни чи міжнародної організації [160].

Протягом першої половини 2007 р. Рада провела детальний перегляд та консолідацію процедури щодо включення до чорного списку та виключення з списку осіб, груп та установ, відповідно Спільної позиції 2001/931/CFSP та Регламенту 2580/2001. В результаті цього перегляду було погоджені конкретні кроки з метою запровадження більш чіткої та прозорої процедури. Головні елементи процедури, що застосовується, викладені нижче. З метою вивчення пропозицій щодо включення до списку або виключення з нього осіб була створена Робоча група щодо виконання Спільної позиції 2001/931/CFSP, яка прийшла на зміну механізм неформальних консультацій між державами-членами. Особи, групи та установи можуть бути включені до списку на підставі пропозицій, поданих державами-членами або третіми державами. Вся відповідна інформація повинна бути представлені на підтримку цих дій. Ця інформація передається делегаціям держав-членам для обговорення в рамках Робочої групи СР 931. Робоча група СР 931 вивчає та оцінює інформацію з метою включення до або виключення з чорного списку осіб, груп та установ та надання оцінки, чи відповідає інформація критеріям визначеним в Спільній позиції. Потім вона готує рекомендації стосовно включення до або виключення з чорного списку осіб, груп та установ з метою відображення їх в необхідних правових інструментах, які були прийняті Радою та опубліковані в Офіційному віснику Європейського Союзу. У разі необхідності забезпечується конфіденційність процедури Робочої групи СР 931 [180].

Регламент Ради 2580/2001 передбачає заморожування всіх коштів, інших фінансових активів та економічних ресурсів, що належать відповідним особам, групам та установам Крім того, Регламент встановлює, що ніякі грошові кошти, інші фінансові активи та економічні ресурси не можуть бути доступні для них, будь то прямо або побічно. Він також передбачає виключення гуманітарного

характеру, що дозволяють використання коштів у певних обставинах, таких як оплату продуктів харчування, ліків або оплату юридичних послуг [183].

Для кожної особи, групи або установи, до яких застосовуються обмежувальні заходи відповідно до Регламенту 2580/2001, Рада складає мотивувальну частину, в якій якомога детально роз'яснює підстави для їх включення до списку та надає можливість судовим органам ЄС реалізувати свою юрисдикцію щодо оскарження включення до списку. Мотивувальна частина чітко визначає, яким чином виконуються критерії зазначені в Спільній позиції 2001/931/CFSP. Вона починається із проголошення, що відповідна особа, група або установа залучена до вчинення терористичного акту. Вона включає такі елементи:

- терористичний акт, вчинений з посиланням на відповідні положення Спільної позиції 2001/931/CFSP;
- природа або визначення компетентного органу влади, який прийняв рішення стосовно відповідної особи, групи або установи;
- тип прийнятого рішення з посиланням на відповідні положення Спільної позиції 2001/931/CFSP [180].

Після того, як рішення про включення до списку Радою прийнято, Секретаріат інформує про це кожну особу, групу або устанovu, стосовно якої прийнято цей обмежувальний захід, відповідно до Регламенту 2580/2001 шляхом надсилання листа із повідомленням на їх адресу, де це можливо [183].

Лист включає такі елементи: опис вжитих обмежувальних заходів; вказівка на існуючі виключення гуманітарного характеру; роз'яснення Ради щодо підстав включення до списку; посилання на можливість особи, групи або установи надіслати пакет документів до Ради з проханням про перегляд рішення; посилання на можливість подати апеляцію до Загального Суду у відповідності до Договору про функціонування ЄС; запит у дозволі зазначеної особи, групи або установи надати громадськості доступ до мотивувальної частини [183].

Крім того, повідомлення про це публікується в Офіційному віснику ЄС з метою інформування осіб, групи та установ про вжиті обмежувальні заходи. Це робиться з метою інформування таких осіб, груп або установ, адреса яких невідома.

Перегляд списку відбувається на регулярній основі, щонайменше кожні 6 місяців. Держави-члени інформують один одного про всі нові факти та зміни, пов'язані із списком. У листі із повідомленням відповідним особам, групам на установам надається можливість довести пояснити свою позицію. З метою проведення оцінки Робоча група CP 931 проводить детальну оцінку того, чи є дійсними підстави для включення до списку кожної конкретної особи. Вона враховує всі відповідні міркування, зокрема, чи брала участь особа, група осіб чи установа раніше участь у вчиненні актів тероризму, поточний статус цих суб'єктів, їх очікуваними майбутніми намірами. Виходячи із цих оцінок, Робоча група CP 931 робить рекомендації, що повинні бути відображені в необхідних правових інструментах, що повинні бути прийняті Радою. Правові інструменти, що містять новий перелік осіб, груп та установ публікується в Офіційному Віснику. Відповідним групам, особам та установам повідомляється про перегляд списку в новому листі. На додаток до регулярного перегляду та незалежно від нього Рада може, в будь-який час, прийняти рішення про включення або виключення осіб, груп або установ до чорного списку [180].

Крім осіб, груп та установ, включених до списку, прохання про виключення з нього можуть подати держави-члени або треті держави, які з самого початку подали пропозицію про включення до цього списку. Всі запити про виключення з списку обговорюються в рамках Робочої групи CP 931 як пріоритетне питання.

Виключення із списку відбувається там, де критерії щодо включення до списку, закріплені в Спільній Позиції 2001/931/CFSP, більше не існують. Виключення із списку також може мати місце і в інших випадках, наприклад, смерті включеної особи або ліквідації установи [180].

Особи, групи та установи включені до списку можуть звернутися до Ради з проханням про перегляд своєї справи, на підставі додаткової документації; оскаржити рішення національних компетентних органів відповідно до національних процедур. Якщо ж особа зазнала обмежувальних заходів відповідно до Регламенту Ради (ЕС) № 2580/2001, оскаржити рішення Ради у Загальному суді відповідно до умов передбачених в статті 263 (4) та (6) Договору про функціонування Європейського Союзу, а також звернутися за виключеннями гуманітарного характеру задля задоволення основних потреб.

13 червня 2002 р. в Євросоюзі було прийняте Рамкове рішення Ради про боротьбу з тероризмом [169].

Відповідно до ст. 1 Рамкового рішення тероризм визначається як злочини згідно національним правом, які завдяки своїй природі або контексту можуть серйозно завдати шкоду державі або міжнародній організації, якщо вони вчинені з метою:

- серйозного залякування населення, або
- невідповідним чином примусити уряд або міжнародну організації вчинити або утриматися від вчинення певних дій, або
- серйозно дестабілізувати або знищити фундаментальну політичну, конституційну, економічну або соціальну структуру країни або міжнародну організацію.

Повинні розглядатися як терористичні злочини:

- атаки проти життя людини, які можуть спричинити смерть;
- атаки проти фізичної цілісності особи;
- викрадення або взяття заручників;
- спричинення значних руйнувань урядових або публічних будівель, транспортної системи, інфраструктури, включаючи інформаційну систему, фіксованої платформи, розташованої та континентальному шельфі, громадському місці або приватній власності, що може стати небезпечною для життя людини або мати результатом економічні втрати;

- захоплення повітряних суден, морських суден або інших засобів громадського або вантажного транспорту;

- виробництво, володіння, придбання, транспорт, постачання або використання зброї, вибухові речовини або ядерної, біологічної або хімічної зброї, а також проведення досліджень та розробка біологічної та хімічної зброї;

- викид небезпечних речовин, або спричинення пожежі, повені або вибухів, наслідком чого може бути небезпека для людського життя;

- втручання в або перешкоджання постачанню води, енергії або інших основних природних ресурсів, результатом чого може бути небезпека для людського життя;

- погроза вчинити один із вищезазначених актів.

У 2008 р. це Рамкове рішення було доповнено актами, які пов'язані із тероризмом: публічна провокація, вербування або навчання тероризму [174].

У п. 2 ст. 1 встановлене співвідношення між злочином тероризмом та основними правами та свободами людини: положення Рамкового рішення не змінюють зобов'язання щодо дотримання основних прав людини та основних принципів, на яких ґрунтується Європейський Союз.

Стаття 2 визначає, що терористична група означає організовану групу, яка складається з більш як двох осіб, створена протягом тривалого часу та яка діє узгоджено з метою вчинення терористичних злочинів. Термін «організовану групу», стійку за своїм складом або таке, що володіє розвиненою структурою, створення якої не є результатом прагнення, що виникнуло в умовах випадкового збігу обставин, невідкладно вчинити злочин, і в якій необов'язково існують формально-визначені ролі для її учасників.

Кожна держава-член повинна вжити необхідні заходи з метою зробити караними наступні умисні дії:

- керівництво терористичною групою;

- участь в діяльності терористичної групи, в тому числі, шляхом надання їй інформації або коштів, або шляхом фінансування в інший спосіб її діяльності,

коли особа знає про те, що подібна участь сприятиме злочинній діяльності терористичної групи.

До злочину тероризму також відносяться крадіжка з обтяжуючими обставинами, вчинена з метою здійснення якого-небудь із зазначених вище актів, вимагання з метою здійснення якого-небудь з діянь, зазначених вище, складення фальшивих адміністративних документів з метою вчинити вищезазначених дій, а також підбурювання, пособництво та замах на вчинення злочину тероризму.

Рамкове рішення передбачає, що кожна держава-член повинна вжити всі необхідні заходи до того, щоб передбачені вище злочини тягли за собою ефективні, співмірні та такими, що мають запобіжний ефект, кримінально-правові санкції, а також щоб ці санкції допускали можливість здійснювати екстрадицію особи іншій державі (ст. 5).

У Рішенні встановлено, що кожна держава-член повинна вживати заходи для того, щоб вищезазначені терористичні злочини тягли за собою покарання у вигляді позбавлення волі, більш суворе, ніж встановлено національним правом за такі саме злочини за відсутності спеціального наміру. Виключення утворюють випадки, коли передбачені види покарання вже виступають в якості максимальних покарань, застосування яких можливе згідно з національним правом.

Кожна держава-член повинна вжити заходи для того, щоб злочини вчинені організованою групою, супроводжувалися покаранням у вигляді позбавлення волі, верхня межа якого не може бути менше 15 років для осіб, які керували терористичною групою, та 8 років для осіб, які брали участь в терористичній групі. Якщо ж, якщо особа, яка здійснювала керівництво терористичною групою, погрожувала лише вчинити терористичний акт, то верхня межа покарання не може бути менше 8 років.

У Рамковому рішенні передбачені особливі обставини, за наявності яких можливе зниження строків позбавлення волі. Це має місце коли, особа відмовляється від продовження терористичної діяльності та надає

адміністративним та судовим органам інформацію, яку останні не змогли б здобути в інший спосіб, при цьому сприяючи їм: в запобіганні або пом'якшенні наслідків злочинів, у вставленні особи та передачі судочинству інших учасників злочину, в отриманні доказів або в запобіганні іншим злочинам, передбаченим в Рамковому рішенні.

У цьому документі передбачена можливість притягати до відповідальності юридичних осіб за будь-який із злочинів, передбачених в ньому, коли ці злочини на їх користь будь-якою особою, яка діє індивідуально або в якості члена органу відповідної юридичної особи та займає всередині цієї юридичної особи керівне становище в силу однієї з таких підстав: здатності виступати представником юридичної особи; наявності повноважень приймати рішення від імені юридичної особи; наявності повноважень здійснювати контроль всередині юридичної особи. Крім того, юридична особа може притягуватися до відповідальності, коли відсутність спостереження або контролю з боку керівника зробило можливим здійснення особою, яка перебувала в його підпорядкуванні, якого-небудь із злочинів на користь даної юридичної особи.

До таких юридичних осіб застосовуються ефективні, співмірні та попереджувальні санкції, які передбачають кримінально-правові та інші штрафи і, можливо, інші заходи відповідальності, зокрема заходи, що тягнуть за собою пільги або допомогу з боку публічно влади; заходи, що тягнуть за собою тимчасову або постійну заборону здійснювати комерційну діяльність; передача під судовий нагляд; примусова ліквідація в судовому порядку; тимчасове або остаточне закриття установ юридичної особи, які використовувалися для вчинення злочину.

Окремо в Рамковому рішенні визначається питання про юрисдикцію держав-членів ЄС стосовно злочину тероризму. Так, в ст. 9 закріплено, що держава-член повинна вжити заходів для того, щоб віднести до своєї юрисдикції злочини вчинені повністю або частково на своїй території, а також вона може додатково віднести до своєї юрисдикції випадки, коли злочин вчинено на території іншої з держав-членів; злочин, вчинений на борту судна,

що плаває під його прапором, або на борту зареєстрованого в ній літального апарату; суб'єктом злочину виступає один з його громадян або постійних мешканців; злочин вчинено на користь юридичної особи, заснованої на її території; злочин вчинено проти її інститутів або населення, а також проти інститутів Європейського Союзу або органу, заснованого установчими договорами ЄС, місце знаходження якого розташовано в зацікавленій державі-члені.

Коли злочин підпадає під юрисдикцію декількох держав-членів і будь-яка з них має законні підстави порушити кримінальне переслідування за однаковими фактами, зацікавлені держави-члени повинні вступити в співробітництво один з одним з метою прийняти рішення, яка з них буде проводити кримінальне переслідування винних осіб, з тим, щоб по можливості воно було сконцентроване в руках однієї єдиної держави. У цьому зв'язку держави-члени можуть використати допомогу з боку будь-якого органу або механізму, заснованого в рамках ЄС, з метою полегшення співробітництва між своїми органами юстиції або координацію своїх дій. У порядку черговості належить враховувати наступні елементи прив'язки:

- державою-членом, яка здійснює кримінальне переслідування, повинно виступати те, на території якої були вчинені діяння;
- державою-членом, яка здійснює кримінальне переслідування, повинно виступати те, громадянином або постійним мешканцем якої є суб'єкт злочину;
- державою-членом, яка здійснює кримінальне переслідування, повинно виступати те, звідки походять потерпілі;
- державою-членом, яка здійснює кримінальне переслідування, повинно виступати те, на території якого виявлений суб'єкт злочину.

У Рамковому рішенні окремо зазначено, що кожна держава-член повинна вживати необхідні заходи для того, щоб віднести злочини тероризму до своєї юрисдикції також і у випадках, коли вона відмовляється передати передати або видати іншій державі-члену або третій стороні особу, яка підозрюється у вчиненні або засуджена за вчинення такого роду злочину. Також до обов'язків

держав-членів належить забезпечення юрисдикції стосовно злочинів, вчинених повністю або частково на її території терористичною групою, незалежно від того, в якому місці базується або здійснює свою діяльність сама група.

Окремо в Рамковому рішенні передбачено обов'язок держав-членів забезпечити захист та сприяння, що надається потерпілим. Відповідно до цього держави повинні передбачити, щоб порушення розслідування або кримінального переслідування по відношенню до злочинів тероризму не ставилися в залежність від подачі заяви або висування обвинувачення з боку осіб, як постраждали від злочину. Крім того, держави повинні вживати всі необхідні заходи з метою гарантування адекватної допомоги сім'ям потерпілих.

Врешті у Рамковому рішенні передбачено, що держави-члени повинні робити все можливе, щоб забезпечити відповідність свого національного законодавства. При цьому в тексті передбачений термін – 31 грудня 2002 р. До цієї дати держави-члени повинні були направити до Генерального секретаріату Ради та Комісії текст положень щодо трансформації зобов'язань. В свою чергу Рада на підставі звітів держав-членів та доповіді Комісії до 31 грудня 2003 р. повинна перевірити досягнуті результати.

Перша доповідь Комісії була затверджена 8 червня 2004 р. Згідно із цією доповіддю, Комісія не отримала звіту від Люксембургу та Нідерландів, і жодної особливої інформації з Греції, інші 13 тодішніх держав-членів ЄС звіт подали.

Відповідь Ради на доповідь Комісії була прийнята 25 та 26 жовтня 2004 р., де було вирішено запросити держави-члени, які ще неповністю виконали положення Рамкового рішення якнайскоріше подати інформацію про досягнуті результати; запросити держави-члени подавати подальшу інформацію, запросити держави-члени подати звіт про імплементацію Рамкового рішення до 31 грудня 2004 р.

Врешті всі держави-члени спромоглися подати доповідь Комісії до 31 грудня 2006 р. Друга доповідь враховує ситуацією із транспозицією законодавства держав-членів. Вона була підготовлена, беручи до уваги всю

інформацію, подану Комісії щодо виконання Рамкового рішення після публікації першої доповіді, включаючи думки, висловлені деякими державами-членами щодо точних масштабів імплементації та оцінки першої доповіді [267].

Комісія зазначила, що більшість держав, досягнення яких оцінювалися вперше, досягли імплементації основних положень Рамкового рішення на задовільному рівні. Незважаючи на це все ж таки залишаються певні проблемні питання. Що стосується держав-членів, яких оцінювали вдруге, то додаткова інформація надіслана ними дозволила Комісії зробити загальний висновок, що має місце більш високий рівень відповідності. Проте більшість з основних недоліків, виявлених в першій доповіді, залишаються незмінними.

Головне занепокоєння Комісії викликали наступні моменти:

- незадовільна імплементація статті 1 у Німеччині, Італії, Литві Люксембурзі, Польщі, Словенії та Сполученому Королівстві. Це положення має вирішальне значення не тільки для Рамкової рішення, але й для політики по боротьбі з тероризмом в цілому. Загальне визначення тероризму являє собою основу, на якій всі інші положення Рамкового рішення будуються, і дозволяє використовувати інструменти правоохоронної співпраці;

- незадовільна імплементація статті 5 (3) щодо гармонізації санкцій за правопорушення, пов'язані з терористичною групою, що впливають на Данію, Німеччини, Угорщину, Італію, Словенію і Швецію, тому що це також ключовий аспект Рамкової рішення;

- незадовільна імплементація статті 7 в Чеській Республіці, Латвії, Словаччини, Іспанії і Великобританії. Гармонізована кримінальна відповідальність юридичних осіб за терористичні злочини має також першорядне значення в боротьбі з тероризмом [267].

У зв'язку з вищевикладеним, Комісія запропонувала державам-членам, які ще не зробили цього, забезпечити швидке і повне транспозицію Рамкового рішення в своє національне законодавство і негайно звітувати їй про вжиті заходи, додаючи про цьому тексти чинних законів або адміністративних актів [267].

Цікавим є те, що безпосередній вплив на правову систему ЄС мають акти органів ООН стосовно тероризму. Вживаючи заходи щодо боротьби з тероризмом, Рада Безпеки ООН застосовувала санкції на підставі Розділу VII Статуту ООН щодо певних осіб та/або організацій, які підозрюються у співпраці з Бен Ладеном або Талібаном. Шляхою внесення в чорний список осіб та організацій, правоохоронні органи можуть застосовувати фінансові санкції запобіжної природи стосовно цих суб'єктів. Такі санкції включають замороження фінансових фондів та активів фізичних осіб та організацій. Комітет з санкцій, орган Ради Безпеки ООН, веде список осіб та організацій, проти яких застосуються певні санкції або обмеження, що регулярно оновлюється, та розглядає запити держав та регіональних організацій, про включення або виключення з цього списку. Зацікавлені особи та організації мають право подати прохання про виключення їх із списку через держави свого походження або через «координаційний центр» Секретаріату ООН.

27 травня 2002 р. Рада тодішнього Європейського Співтовариства прийняла Регламент 881/2002 [186], яким втілювалися в життя заходи, проти тих, хто був включений в чорний список Ради Безпеки ООН на рівні європейських держав-членів. В результаті активи осіб та організацій, включених в цей список, були заморожені Європейським Союзом. І як наслідок, указом колишнього Президента США Джорджа У. Буша Ясін Абдула Каді, громадянин Саудівської Аравії, та Міжнародний фонд Аль-Бакараат були внесені до зазначеного вище чорного списку. За допомогою Регламенту 881/2002 їх імена були включені до Додатку I, яким реалізовувався чорний список ООН. Каді та Аль- Бакараат звернулися до суду з метою анулювання регламентів ЄС. Вони доводили, що Рада ЄС не володіла компетенцією приймати регламент, а їх право на повагу приватної власності, право бути вислуханим та право ефективного судового захисту було порушене. 21 вересня 2005 р. Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову та прийняв рішення, що він не володіє юрисдикцією вирішувати питання, по-перше, про законність оскаржуваного Регламенту, та, по-друге, про законність Резолюції

Ради Безпеки ООН, прийнятій на підставі Розділу VII Статуту ООН. Суд першої інстанції проголосив, що резолюції Ради Безпеки ООН є мають загальнообов'язкову юридичну силу для всіх держав-членів ЄС та згідно з ст. 103 Статуту ООН мають вищу юридичну силу щодо зобов'язань за установчими договорами ЄС.

Каді та Аль-Бакараат подали апеляцію до Суду ЄС, який об'єднав ці дві справи. Суд ЄС не погодився з позицією Суду першої інстанції щодо відсутності юрисдикції. Він підтвердив свою повну компетенцію давати юридичну оцінку актам ЄС, наголосивши на тому, що тодішній Договір про заснування ЄС є «автономною правовою системою, якій не можна завдавати шкоду міжнародною угодою». Проте Суд ЄС утримався від встановлення законності резолюції Ради Безпеки ООН. Він зазначив, що рішення судового органу ЄС про те, що акт ЄС про виконання резолюції Ради Безпеки ООН суперечить правовому порядку ЄС не «тягне за собою оскарження верховенства резолюції в міжнародному праві». По суті справи Суд прийняв рішення, що право позивача на ефективний судовий захист та право бути вислуханим було порушене та що право власності було невинувато обмежене. Оскаржувані регламенти ЄС був анульований, але Суд дав Раді ЄС три місяці виправити помилки. Рада ЄС дала можливість Каді та Аль-Бакараату можливість бути вислуханим та робити зауваження щодо інформації, яка стала підставою для включення їх до списку [145].

Каді та Аль-Бакараат все ще перебувають в списку, що ведеться та оновлюється Комітетом з санкцій ООН. Тому не дивно, що за місяць до того, як закінчився тримісячний термін, в Європейському Співтоваристві був прийнятий Регламент 1190/2008 [185], яким імена Каді та Аль-Бакараат були знову включені до чорного списку. 26 лютого 2009 р. Каді подав новий позов до Суду першої інстанції (зараз Загальний суд). 30 вересня 2010 р. Загальний суд скасував цей регламент у частині, що стосувалася п. Каді через порушення його права на захист і права на ефективний судовий розгляд та майнове право. На рівні ООН Рада Безпеки прийняла Резолюцію 1904 від 17 грудня 2009 р., яка

передбачала посаду омбудсмена, який може здійснити виключення зі списку особи за її безпосереднім запитом. Проте омбудсмен, вивчивши всі обставини справи, тільки надає Комітету із санкцій основні аргументи про запити стосовно виключення зі списку. Омбудсмен не може приймати остаточні рішення щодо виключення зі списку, що є обов'язком Комітету із санкцій [129].

У 2005 р. Рада прийняла Контртерористичну стратегію ЄС [287]. Стратегія ґрунтується на чотирьох головних опорах: запобігання, захист, переслідування та реагування. У рамках цих опор стратегія визнає важливість співпраці з третіми країнами та міжнародними інститутами.

Опора «Запобігання» полягає в тому, що у сфері протидії тероризму є визначення та усунення факторів, які сприяють радикалізації та процесу, за допомогою якого відбувається відбір осіб з метою вчинення актів терору. До цього часу Рада прийняла стратегію ЄС щодо боротьби з радикалізацією та вербування в лави терористів. В світлі сучасних тенденцій, таких як, феномен самотніх злочинців та іноземних терористів або зростаючого потенціалу соціальних засобів масової інформації щодо мобілізації або спілкування.

Другий пріоритет Контр-терористичної стратегії ЄС є захист громадян та інфраструктури, а також зменшення вразливості від атак. Це включає захист зовнішніх кордонів, удосконалення транспортної безпеки, захист стратегічних цілей та зменшення вразливості критичної інфраструктури. У цій сфері наразі ЄС працює над законодавством щодо використання даних про пасажирів з правоохоронними цілями.

Переслідування: ЄС працює з метою створення перешкод щодо здатності терористів планувати та організовувати терористичні акти, а також притягати їх до відповідальності. З метою досягнення цих цілей ЄС зосередився на посиленні національних потужностей, покращення практичної співпраці та обміну інформацією між поліцією та судовими органами (зокрема через Європол та Євроюст), блокуванні фінансування тероризму та позбавлення терористів засобів підготовки атак та спілкування.

Четверта ціль Стратегії є підготовка, у дусі солідарності, до управління та мінімізації наслідків терористичної атаки. Це було зроблено з метою покращення здатності реагувати на наслідки, координувати відповідь на атакту та потреби жертв. Пріоритети в цій сфері включають розробку положень про антикризову координацію ЄС, перегляд механізмів цивільного захисту, розробку оцінок ризиків або обмін досвідом надання допомоги жертвам тероризму.

Безпека Європейського Союзу тісно пов'язана із процесами в інших країнах, особливо в сусідніх державах, а тому контр-терористична стратегія ЄС потребує уваги міжнародного співтовариства. У відносинах між ЄС та третіми країнами питання про боротьбу з тероризмом стоять піднімаються в рамках різних форматів взаємовідносин, на високому рівні політичного діалогу, прийняття положень та угод про співпрацю або особливих проектів про надання допомоги стратегічно важливим країнам. Співпраця з ЄС є фундаментальним компонентом стратегії ЄС. За останні роки були підписані угоди про співробітництво в таких сферах, як фінансування тероризму, про транспорт та кордони, взаємну правову допомогу або екстрадицію. Органи влади США співпрацюють все тісніше з Європолем та Євроюстом.

Інша важлива частина зовнішнього виміру боротьби з тероризмом включає тісну співпрацю з міжнародними та регіональними організаціями, включаючи ООН, розбудову міжнародної позиції та сприяння міжнародним стандартам щодо боротьби з тероризмом.

У квітні 2011 р. Європейська Комісія подала Проект Директиви Європейського Парламенту та Ради про використання даних про записи реєстрації пасажира задля запобігання, виявлення, проведення розслідування та переслідування терористичних актів та серйозних злочинів 2011/0023 (COD). Дані про записи реєстрації пасажирів (ЗРП) є неперевіреною інформацією, що надається пасажирями, збирається та зберігається авіакомпаніями. Вона включає таку інформація, як прізвище, ім'я, дати подорожі, план-графік подорожі, місця, багаж, контактна інформація та засоби оплати. Ця Директива

спрямована на регулювання передачі та обробку державами-членами даних ЗРП з правоохоронними органами. Вона стосується даних пасажирів тільки на міжнародних рейсах (між третьою країною та державою-членом).

З цією метою дані про ЗРП можуть бути використані в декілька способів:

- для оцінки пасажирів до запланованого прибуття або відльоту з держави-члена, уможливлення ідентифікації будь-яких осіб, які потребуватимуть подальшого огляду компетентними органами влади;

- оновлення або створення критеріїв для проведення цих оцінок;

- реагування в індивідуальному порядку на запити компетентних правоохоронних органів щодо надання або обробки даних ЗРП, пов'язаних із специфічними випадками.

З метою захисту основних прав людини на повагу персональних даних, приватного життя та недискримінації, директива включає цілу низку обмежень щодо передачі, обробки та збереження даних ЗРП:

- директива забороняє збір та використання конфіденційних персональних даних;

- дані ЗРП можуть зберігатися тільки протягом 5 років, і повинні ставати анонімними через 30 днів;

- держави-члени повинні заснувати єдиний орган, який би був відповідальним за обробку та захист даних (підрозділ з інформації пасажирів), а вся обробка даних повинна реєструватися та документуватися цим підрозділом;

- держави-члени повинні забезпечити, що пасажирів чітко і детально поінформовані про збір даних ЗРП та свої права;

- автоматична обробка даних ЗРП не може бути єдиною підставою для рішення, які тягнуть за собою суперечливі правові наслідки або серйозно впливати на особу;

- передача даних ЗРП третім країнам може відбуватися за дуже обмежених обставин та на індивідуальній основі.

У квітні 2012 р. Рада з юстиції та внутрішніх справ погодилася щодо загального підходу стосовно проекту директиви. Цей загальний підхід запровадив деякі зміни до первісних пропозицій, включаючи два основні аспекти:

- погоджений компроміс також допоможе державам-членам збирати дані ЗПР з деяких внутрішніх рейсів в межах ЄС;
- загальний період зберігання залишиться 5 років, проте анонімізація даних відбуватиметься після закінчення 2-річного терміну, замість 30 днів.

У Європейському Парламенті Комітет, відповідальний за розгляд проекту директиви, рекомендував не приймати директиву через занепокоєння порушенням принципу пропорційності та поваги основних прав, включаючи захист персональних даних. Проте на пленарному засіданні Парламент повернув проект до комітету на доопрацювання.

Під час свого засідання в жовтні 2014 р. Рада погодилася про невідкладність завершення діяльності щодо прийняття директиви, в світлі все зростаючої небезпеки від іноземних громадян. Рада звернулася до Європейського Парламенту прийняти щонайшвидше свою позицію. Рада також обговорила отримані результати в Парламенті під час свого засідання в грудні 2014 р.

Врешті-решт ця Директива була прийнята Європейським Парламентом та Радою 27 квітня 2016 р. як Директива 2016/681 [190].

Як реакція на терористичні атаки у Франції в січня 2015 р. декілька держав-членів Євросоюзу, а також сам ЄС оголосив важливі антитерористичні заходи.

Навіть за довго до подій у Франції Великобританія пропонувала ізолювати підозрюваних у тероризму, вилучаючи або конфіскуючи їх паспорти з метою запобігти їм у в'їзді або виїзді з країни. Це відповідає чинному в Сполученому королівстві антитерористичному законодавстві – Акті про регулювання повноваження щодо проведення розслідувань 2000 р. та Акту про боротьбу з тероризмом, злочинністю та захист безпеки.

З свого боку Франція також вдається до більш жорстких обмежень, враховуючи те, що Президент цієї держави Франсуа Олланд оголосив, що він виступає з пропозицією закрити он-лайн веб-сайти, що підозрюються у розпалі тероризму. Це є достатньо агресивним кроком, оскільки навіть Сполучені Штати Америки не прийняли рішення про застосування заходів такої тяжкості, що можуть придушувати свободу висловлювань та думки. США можуть бути відповідальними за дистанційний та проникаючий контроль в приватне життя громадян, проте вони все одно наголошують на необхідності відкритого обміну думками як єдиний антидот проти насильства.

Що стосується Німеччини, то вона оголосила, що разом із призупиненням дії посвідчень особи, згідно із англійською моделлю, вона вживатиме інші заходи, спрямовані на посилення діалогу між поліцією та розвідкою задля підтримання потреби у співпраці в Європі.

Організована злочинність

Організована злочинність є загрозою для європейських громадян, приватних підприємств, державних установ, та для всієї економіки. Зважаючи на існування внутрішнього ринку злочинці легко реалізують свою злочинну діяльність транскордонно, що вимагає постійної реакції на рівні ЄС.

Проблема організованої злочинності постала на порядку денному ще на початку 1990 –х. Це було пов'язано з низкою подій, що спричинила загальну відразу на території всіх тодішніх держав-членів ЄС. До таких подій, наприклад, належить вбивство Сицилійською мафією італійських магістратів Паоло Борселліно та Джованні Фальконе.

Тоді ж на рівні Євросоюзу розроблялися плани дій та стратегій, які були спрямовані чи то проти організованої злочинності взагалі, чи стосувалися окремих її форм, наприклад, незаконної торгівлі наркотичними речовинами та торгівлею людьми. Більше того, ця проблема піднімалася також в рамках Спільної зовнішньої політики ЄС та стратегії приєднання, тобто щодо дій, яких

очікували від країн-кандидатів. Більшість відповідних заходів вживалося в рамках співпраці правоохоронних та судових органів у кримінальних справах.

Так, проблема ефективної протидії цьому явищу стала предметом двох Планів Дій щодо боротьби з організованою злочинністю 1997 р. та 2000 р., Висновки Європейської Ради в Тампере 1999 р. та Гаазької Програми 2004 р. Крім того, було прийнято Спільну дію 98/733/ЖНА від 21 грудня 1998 р. про криміналізацію участі в злочинній організації в державах-членах Європейського Союзу, центральним елементом якої відповідно було визнання кримінальним правопорушенням участь в злочинній організації.

У 2000 р. на рівні ООН була прийнята Конвенція про транснаціональну організовану злочинність (Палермська конвенція) [158], до якої ЄС приєднався на підставі Рішення Ради 2004/579/ЄС, що вимагала внести зміни до Спільної дії 98/733/ЖНА у відповідності до положень Конвенції. У цьому зв'язку в 2005 р. Комісія підготувала Рамкове рішення про боротьбу з організованою злочинністю, що відміняла Спільну дію 98/733/ЖНА.

Врешті Рамкове рішення 2008/841/ЖНА [173] було прийнято Радою 24 жовтня 2008 р. Згідно зі ст. 1 термін «злочинна організація» означає структуроване об'єднання, засноване деякий час тому, більше двох осіб, які діють в узгоджений спосіб з метою скоєння злочинів, які тягнуть за собою покарання у вигляді позбавлення волі або заходом безпеки, яка є позбавленням волі, щонайменше до чотирьох років або більш суворим покаранням, з метою прямого або непрямого отримання фінансових або інших матеріальних прибутків.

«Структурованим об'єднанням» є об'єднання, яке не утворилося випадково для невідкладного вчинення злочину та яке не обов'язково має формально визначені ролі для своїх членів, постійність у своєму складі та продуману структуру.

У ст. 2 визначені дії, що визнаються такими, що становлять участь у злочинній організації:

- активна участь будь-якої особи, яка навмисно та із усвідомленням чи то мети та характеру діяльності злочинної організації, чи то її наміру вчиняти відповідні злочини, в її злочинній діяльності, у тому числі шляхом надання інформації або матеріальних засобів, шляхом вербування нових членів, а також завдяки фінансуванню її діяльності в будь-якій формі, з усвідомленням того, що така участь буде сприяти здійсненню злочинної діяльності цієї організації;

- укладення будь-якою особою з однією або декількома особами угоди, спрямованої на реалізацію діяльності, яка, якщо вона буде доведена до кінця, матиме результатом вчинення в статті 1 злочинів, навіть коли ця особа не бере участь в самій реалізації діяльності.

Санкції за вчиненнях зазначених вище правопорушень передбачені такі (ст. 3):

- за вчинення злочинів визначених в п. а) ст. 2 – максимальне покарання у вигляді позбавлення волі строком щонайменше від двох до п'яти років;

- за вчинення злочинів визначених в п. б) ст. 2 – максимальне покарання у вигляді позбавлення волі, як і злочин, для вчинення якого укладена угода, або максимальне покарання у вигляді позбавлення волі, строком щонайменше від двох до п'яти років.

Крім того, кожна держава-член повинні вживати необхідні заходи для того, щоб вчинення в рамках злочинної організації вищезазначених злочинів визнавалося в якості обтяжуючої обставини.

Покарання може бути зменшене або особа може бути звільнена від покарання за певних обставин, наприклад, коли правопорушник відмовився від своєї злочинної діяльності; та надає адміністративним або судовим органам інформацію, яку вони не змогли б отримати в інший спосіб, допомагаючи їм попередити злочин, забезпечити припинення злочину або обмежити наслідки злочину; встановити особу або передати суду інших суб'єктів злочину; встановити докази; позбавити злочинну організацію незаконних ресурсів або доходів від її злочинної діяльності; або запобігти вчиненню інших передбачених злочинів (ст. 4).

На підставі рамкового рішення держави-члени ЄС повинні запровадити правила, спрямовані на встановлення юридичних осіб за вищезазначених злочинів, вчинених від їх імені особою, яка відіграє керівну роль в цій юридичній особі (ст. 5).

Санкції для юридичних осіб повинні бути ефективні, пропорційними та володіти попереджувальним ефектом. Вони включають штрафи та можуть також включати наступне позбавлення права на отримання державних пільг або допомоги; тимчасове або постійне позбавлення права займатися комерційною діяльністю; встановлення судового нагляду; ліквідація за рішенням суду; тимчасове або постійне закриття підприємств, які були використані для скоєння злочину (ст. 6).

Юрисдикція держав-членів повинна бути розповсюджена на злочини, пов'язані із злочинною організацією, якщо вони вчинені на її території, повністю або частково, її громадянами або від імені юридичної особи, яка зареєстрована в цій державі-члені. Якщо злочин підпадає під юрисдикцію декількох держав, вони повинні співпрацювати, наприклад, через Євроюст, з метою вирішення питання про те, хто буде переслідувати суб'єктів злочинів, та з метою централізації переслідування в одній єдиній державі-члені. Спеціально повинні враховуватися питання про те, де злочинні діяння вчинялися, держава громадянства жертви та територія, де був знайдений злочинець. (ст. 7).

Дуже важливе положення для проведення розслідування та притягнення до відповідальності закріплене в ст. 8 Рамкового рішення. Там зазначено, наявність заяви або обвинувачення з боку потерпілого від злочину не є обов'язковою умовою порушення розслідування або здійснення судочинства по відношенню до злочинів вчинених за участі злочинної організації.

Рамковим рішенням 2008/8/41JHA було встановлено імплементаційний період до 11 травня 2010 р. (ст. 10). До 11 листопада 2012 р. Комісія повинна була подати звіт Раді щодо результатів, досягнутих державами-членами стосовно приведення свого законодавства у відповідність до Рамкового рішення. Досі такого звіту Рада не отримала.

Незаконна торгівля зброєю

Європейський Союз часто стає місцем вчинення масових розстрілів мирного населення. Такі держави-члени ЄС, як Норвегія, Бельгія, Фінляндія та нещодавно в черговий раз Франція не одноразово зазнавали насильства із використанням вогнепальної зброї.

Ані Договір про Європейський Союз, ані Договір про функціонування ЄС не містять право громадян ЄС володіти вогнепальною зброєю. Це пояснюється існуванням різних правових систем та конституційних традицій в державах-членах, а саме вони відповідальні головним чином за внутрішню та громадську безпеку. ЄС також має разом з державами-членами компетенцію забезпечувати «високий рівень безпеки» та протидіяти злочинності.

Придбання та володіння зброєю та пов'язані з цим питання на рівні ЄС регулюються двома директивами: Директивою 91/477 про контроль за придбання та володінням зброєю [167] та Директивою 2008/51, яка доповнює Директиву 91/477 [191]. Причиною прийняття першої Директиви була необхідність спростити свободу пересування вогнепальної зброї в рамках внутрішнього ринку й, одночасно, запровадити певні гарантії щодо придбання та володіння нею. Потребу в прийнятті Директиви 2008 р. спричинили два фактори. По-перше, підписання 16 січня 2002 р. Європейською Комісією від імені Європейського Співтовариства Протоколу ООН проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боеприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, а по-друге, потреба реагувати на деякі проблеми, що виникли в процесі імплементації Директиви 91/447, на яких наголошувала Комісія в своїй доповіді 2000 р.

Протокол ООН зобов'язав ЄС маркувати зброєю під час виробництва та під час передачі з урядових складів для цивільного використання [128], а Директива 91/477 не передбачала чітких зобов'язань в цій сфері. Крім того,

Директива 2008 р. збільшила мінімальний період щодо збереження інформації про зброю в реєстрах, як передбачено Протоколом, з 10 до 20 років.

Директива 91/447 в редакції 2008 р. встановлює мінімальні вимоги, а держави-члени можуть вільно встановлювати більш суворі правила щодо придбання вогнепальної зброї. До 2000 р. всі тодішні держави-члени ЄС транспонували Директиву у своє внутрішнє законодавство. Через гнучкість дозволених Директивою державам-членам ЄС не вдалося повністю досягти гармонізації. Наприклад, цілий ряд держав-членів не прийняла класифікацію видів зброї, передбачену Директивою 91/447/ЕЕС, оскільки національне законодавство або вимагає отримання дозволу на володіння вогнепальною зброєю, або накладає заборону на всі види зброї. Більше того, деякі держави-члени класифікували як «бойову» або забороняють вогнепальну зброю, яка вважається мисливською зброєю в інших державах-членах. Деякі держави, такі, як Франція, Бельгія та Австрія повинні були внести істотні зміни в своє законодавство про стрілецьку зброю із довгим стволом, оскільки до Директиви 91/447 в них діяли більш ліберальні положення, що дозволяли вільний продаж спортивної зброї. Врешті Директива не регулює носіння зброї, полювання або спортивну стрільбу. Що стосується імплементації Директиви 2008/51, то кінцевий строк був встановлений на 28 липня 2008 р. У липні 2015 р. Комісія повинна була підготувати звіт про стан імплементації Директиви.

Між Директивами 1991 р. та 2008 р. є певні відмінності. Зокрема, якщо Директива 91/477 розрізняє між широким поняттям зброї та вогнепальною зброєю, то Директива 2008/51 скасовує розмежування та надає перевагу новому та точному визначенню поняття вогнепальна зброя. Таким чином, «вогнепальною зброєю» є «будь-яка портативна двоствольна зброя, що викидає, створена для викидання або може бути перетворена для викидання пострілу, кулі або снаряда під дією горючого пропеллента» за виключенням випадків, коли вона виключена з причин, перелічених в частині III Додатку I. Крім того, Директива 2008/51 відносить до сфери своєї дії будь-який предмет,

який може бути трансформований на об'єкт здатний викидати постріл, кулю або снаряд під дією горючого пропеллента, якщо:

- він виглядає як вогнепальна зброя, та
- в результаті своєю конструкції або матеріалу, з якого він зроблений, може бути трансформований.

Директива 2008/51 додає нові визначення стосовно «частин», «складових частин», «боєприпасів» та інших термінів. Додаток II до Директиви 91/477 передбачає низку визначень стосовно «короткоствольна вогнепальна зброя», «довгоствольна вогнепальна зброя», «автоматична вогнепальна зброя», «багатозарядна вогнепальна зброя» та інші.

Додаток до Директиви 91/477 поділяє зброю на чотири категорії, залежно від рівня небезпечності. Держави-члени ЄС можуть вдатися до більш жорсткого поділу або можуть переносити певні види вогнепальної зброї з однієї групи до іншої. Цими категоріями є :

Категорія А – Заборонена: вибухові військові ракети та установки; автоматична вогнепальна зброя; вогнепальна зброя маскована під інші предмети; боєприпаси з проникаючими, вибуховими або запальними снарядами; боєприпаси до пістолетів та револьверів з снарядами, що розширюються, та снаряди для таких боєприпасів.

Категорія В – Дозвільний порядок придбання: полу автоматична та багатозарядна вогнепальна зброя; короткоствольна вогнепальна зброя, здатна здійснювати однократний постріл, із перкусією центральної дії; вогнепальна зброя, здатна здійснювати однократний постріл, із перкусією центральної дії менше, ніж 28 см в довжину; полуавтоматична довгоствольна вогнепальна зброя, обойми та патронники якої можуть разом утримувати більше трьох автоматних черг; багатозарядна та полу автоматична вогнепальна довгоствольна зброя не довша, ніж 60 см в довжину; полу автоматична вогнепальна зброя для цивільного використання, що схожа на зброю з автоматичними механізмами.

Категорія С – Підлягають декларуванню: інша багатозарядна довгоствольна зброя, ніж та, що перелічена в категорії В, кінцевий продукт; довгоствольна зброя, здатна здійснювати однократний постріл, із нарізними стволами; полуавтоматична довгоствольна вогнепальна зброя, яка не відноситься до тієї, обойми та патронники якої можуть разом утримувати більше трьох автоматних черг; короткоствольна вогнепальна зброя, здатна здійснювати однократний постріл, із перкусією кільцевого запалення та загальною довжиною не менше 28 см.

Категорія D – інша вогнепальна зброя, здатна здійснювати однократний постріл, із гладкими стволами.

Придбання або володіння зброєю для збройних сил, правоохоронних органів, органів влади, колекторів та органів, що займаються культурними або історичними аспектами зброї, не підпадають під дію положень Директиви.

Придбання та володіння вогнепальною зброєю дозволяється тільки тим особам, які мають ліцензію. Придбання вогнепальної зброї, що належить до категорій С та D, потребує отримання дозволу у відповідності на національного законодавства.

Придбання та володіння вогнепальною зброєю надається фізичним особам, які діють з добрими намірами та відповідають наступним двом додатковим умовам:

(а) мають щонайменше 18 років, крім випадків придбання, що не є купівлею-продажем, та володіння вогнепальною зброєю для полювання та спортивної стрільби, за умови, що в цьому випадку особи, молодші за 18 років мають дозвіл батьків, або перебувають під наглядом батьків або наглядом дорослих, які мають дійсну ліцензію на володіння вогнепальною зброєю або на полювання, або в рамках ліцензованого чи іншим чином зареєстрованого тренувального центру;

(б) не існує підстав вважати, що вони становитимуть загрозу для себе, громадського порядку або громадської безпеки. Наявність судимості за

вчинення насильницького умисного злочину вважатиметься вказівку на існування такої загрози.

Держави-члени ЄС мають право позбавляти особу дозволу на володіння зброєю, якщо така особа більше не відповідає вищезазначеним умовам. Крім того, держави-члени ЄС не мають повноважень забороняти своїм резидентам володіти зброєю, якщо вона була придбана в іншій державі-члені ЄС за умови, що така зброя не заборонена на їх території.

Держави-члени ЄС мають право видавати дозволи на продаж вогнепальної зброї через телекомунікаційні системи, включаючи Інтернет. «Дистанційні контракти» визначаються у ст. 2 Директиви 97/7 щодо захисту споживачів щодо дистанційних контрактів [197]. Директива 97/7 встановлює правила стосовно продажу товарів та послуг між покупцем та продавцем на підставі дистанційного контракту для захисту споживачів. У таких випадках вони зобов'язані забезпечувати, щоб придбання вогнепальної зброї відповідало правилам Директиви 91/477, а також здійснювати контроль за придбання вогнепальної зброї фізичними особами, за винятком дилерів. Придбання вогнепальної зброї через інтернет фізичними особами, які засуджені останньою судовою інстанцією за тяжкий кримінальний злочин, забороняється.

Директива 2008/51 запровадила важливу вимогу, що всі держави-члени повинні забезпечувати, що вогнепальна зброя повинна повсякчасно бути прив'язана до свого власника. Держави-члени ЄС повинні забезпечити, що будь-яка вогнепальна зброя або її частини, що розміщені на ринку, повинна бути маркована та зареєстрована та що вона деактивована. З метою ідентифікування та відслідковування кожної одиниці вогнепальної зброї, Директива зобов'язує держави-члени ЄС під час виробництва кожної одиниці вогнепальної зброї або:

- вимагати розміщення унікального маркування, що включає назву виробника, країну або місце виробництва, серійний номер та рік виробництва (якщо він не є частиною серійного номера); або

- підтримувати будь-яке інше унікальне та індивідуалізоване маркування із номером або абетково-цифровий код, який повинен спрощувати ідентифікацію країну виробництва для всіх держав-членів. (ч. 2, ст. 4).

Держави-члени ЄС також повинні реєструвати кожну одиницю вогнепальної зброї. На грудень 2014 р. вони повинні були заснувати та підтримувати електронну базу даних, яка дозволяє компетентним органам мати доступ до інформації про зареєстровану зброю. У ФРН така база даних розпочала свою роботу 1 липня 2013 р. Такі дані про одиниці вогнепальної зброї, як марка, модель, серійний номер, інформація про постачальника та дані про особу, яка придбала або володіє вогнепальною зброєю, повинні зберігатися щонайменше двадцять років.

На підставі Директиви 2008/51 держави-члени ЄС зобов'язані приймати норми права, які регулюють діяльність брокерів та включають такі заходи, що вимагають реєстрації брокерів, а також ліцензування та дозвільний порядок здійснення брокерської діяльності.

Ще Директива 91/477 запровадила Європейський паспорт вогнепальної зброї, який видається органами влади держави-члена на вимогу особи, яка на законних підставах володіє та використовує вогнепальну зброю. Цей паспорт не передається та діє протягом максимум 5 (п'ять) років, із правом продовження. Він також містить певну інформацію, зокрема таку, як особа власника будь-якої зброї або будь-які зміни чи характерні риси цієї одиниці зброї або будь-які втрати чи крадіжки. Певні держави-члени видали значну кількість таких паспортів – Австрія та Франція приблизно 38 тис. та 39 378 власників відповідно, проте в деяких інших державах-членах паспорт використовується відносно менше, наприклад, в Італії, їх не більше 20 тис.

Отже, ці дві Директиви створені для контролю за купівлею та володіння зброєю, спрощення торгівлі вогнепальною зброєю на внутрішньому ринку та транспозиції в право ЄС положень Протоколу ООН проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних

Націй проти транснаціональної організованої злочинності. Обидві Директиви містять мінімальні вимоги, а держави-члени можуть вільно встановлювати більш суворі правила щодо вогнепальної зброї.

Директива 91/477 врегульовує питання про передачу вогнепальної зброї для цивільного використання в рамках території ЄС.

14 березня 2012 р. Рада та Європейський Парламент прийняли Регламент 258/2012 про імплементацію ст. 10 Протоколу ООН проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (Протокол ООН про зброю), та запровадження дозвільного порядку експорту, імпорту та транзиту вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів [264].

Регламент має за мету завершити процес транспозиції в правову систему ЄС положень Протоколу ООН проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, протидіяти незаконній торгівлі зброєю шляхом удосконаленого порядку відслідковування та контролю за експортом цивільної зброї з ЄС, включаючи заходи щодо імпорту та транзиту.

Регламент базується на принципі, що вогнепальна зброя та пов'язані компоненти не повинні передаватися із однієї держави до іншої без оповіщення та надання згоди всіх зацікавлених держав. Це не стосується зброї для військових цілей і розповсюджується виключно для торгівлі з передачі з або до держав, які не входять до ЄС. Регламент застосовується виключно до зброї, її складових частин та компонентів, за-для використання в цивільному обігу. Більше того Регламент стосується торгівлі з третіми країнами, а не торгівлі в середині самого Союзу.

Розділ I Регламенту стосується «Предмету, поняття та сфери дії». Визначення термінів (ст. 2) враховує в разі необхідності відповідні паралельні положення Протоколу ООН проти зброї, проте викладені таким чином, щоб

прямо застосовуватися разом з іншими положеннями права ЄС: наприклад, визначення вогнепальної зброї, складових частин, компонентів та боєприпасів відображають положення Директиви 91/477 і міститься пряме посилання на Митний Кодекс Союзу. Стаття 3 перелічує окремі виключення, до яких Регламент не застосовується: до внутрішньої торгівлі між державами-членами ЄС; до торгівлі зброєю з військовими цілями; до торгівлі деактивованою зброєю та антикварною зброєю.

Розділ II стосується «дозвільного порядку експорту, процедур та контролю». Відповідні статті транспонують імперативні положення ст. 10 Протоколу ООН проти зброї. Стаття 4 Регламенту встановлює загальні зобов'язання, що вимагають запровадження дозвільного порядку експорту вогнепальної зброї, встановлюється перелік виробів, до яких застосовується Регламент (у Додатку I). Дозвіл повинен видаватися компетентними державними органами держави, де експортер зареєстрований, в письмовому або електронному вигляді. Статті 7 та 8 передбачають умови видачі дозволу на експорт, а також містять деякі заходи щодо спрощення процедури, наприклад, максимальний період обробки документів, можливе використання електронних документів та мовчазна згода на транзит. Стаття 9 стосується спрощених процедур для встановлення законних підстав щодо тимчасових експортних операцій, в такий спосіб імплементується не обов'язкові положення ч. 6 ст. 10 Протоколу. Статті 12 та 13 стосуються відповідних положень ч. 4 та 5 ст. 10 Протоколу щодо перевірки процедури надання дозволів. Цей розділ також включає положення про загальні критерії, які повинні брати до уваги держави-члени під час розгляду заявки на отримання експортної ліцензії (дозволу) (ст. 10 та 11), а також про повноваження національних компетентних органів влади (ст. 15), які є подібними до тих, що використовуються в іншому законодавстві, що стосується торгівельної політики, зокрема щодо експорту товарів, які можуть використовуватися з цивільними та військовими цілями. Стаття 10 зосереджує свою увагу на потребі ведення обліку. Стаття 16 відображає стандартну формулу щодо санкцій: держави-члени встановлюють правила

щодо санкцій, що застосовуються до порушень Регламенту та вживатимуть всі необхідні заходи необхідні для забезпечення їх виконання. Санкції, що застосовуються повинні бути ефективні, пропорційні та здійснювати стримуючий вплив.

Розділ III щодо «Митних процедур» (ст. 17 та 18) та Розділ IV про «Адміністративну співпрацю» (ст. 19) включають стандарті положення, що широко застосовується в актах спільної торгівельної політики.

Розділ V стосується «загальних та прикінцевих положень». Крім заснування Координаційної групи (ст. 20), він включає зокрема положення про перегляд Координаційною групою прогресу імплементації в державах-членах та підготовку звіту про це до Європейського Парламенту та Ради (ст. 21(3)) та положення про набуття чинності всіх положень самого Регламенту – 30 вересня 2013 р. (ст. 22).

Доповідь Комісії про імплементацію Директиви 2008 р. була оприлюднена 18 листопада 2015 р. У своїй доповіді Комісія внесла проект Директиви щодо внесення змін до Директиви 91/477 (в редакції Директиви 2008/51) для досягнення наступних цілей:

Встановлення більш жорстких умов придбання вогнепальної зброї, включаючи деактивованої зброї, шляхом:

- посилення умов придбання зброї онлайн, уникнення придбання зброї, частин до неї або боєприпасів в Інтернеті;

- посилення умов з метою заборони напівавтоматичної зброї, яка переноситься з категорії В до категорії А та не повинна, за жодних умов, отримувати дозвіл на перебування у власності приватних осіб, навіть якщо вона деактивована на постійній основі;

Включення до сфери дії Директиви холостої зброї (наприклад, сигнальна, рятувальна зброя), оскільки потенційно вона може бути трансформована у вогнепальну;

З метою встановлення обмежень на використання та обіг деактивованої зброї національні реєстри повинні вести облік деактивованої зброї та її

власників. За жодних умов цивільні особи не повинні отримувати дозволи на володіння найбільш небезпечними одиницями зброї, що підпадає під Категорію А (наприклад, автомат Калашнікова), що є можливим зараз, якщо вони деактивовані. Забезпечення виконання такого зобов'язання повинно накладатися на національні органи влади, а держави-члени отримують всі наявні необхідні інструменти, включаючи знищення деактивованих одиниць зброї, яка незаконно перебуває у володінні особи.

Колектори, які зараз виключені із сфери дії Директиви, за пропозицією Комісії також у разі вступу в силу запропонованих змін повинні будуть отримувати дозвіл або декларуватимуть зброю, яку вони придбали, як і приватні особи. Це робиться для того, або колектори більше не могли стати джерелом торгівлі зброєю.

Брокери та дилери також повинні підлягати реєстрації, ліцензування та/або дозвільній системі на території держав-членів, на якій вони діють.

Краща відстежуваність вогнепальної зброї (більш жорстокі правила щодо маркування вогнепальної зброї з метою посилення відстежуваності зброї та захисту маркування від знищення (наприклад, розташування маркування на ствольній коробці), поширення зобов'язання розміщення маркування на зброї, що імпортується, із роз'ясненням на яких саме частинах. Держави-члени повинні зберігати дані до моменту знищення зброї (а не лише 20 років, як передбачено зараз).

Посилення співпраці між державами-членами (кращий обмін інформацією між державами-членами, наприклад, щодо відмову у видачі дозволу, прийняту компетентними органами іншої держави, взаємозв'язок між національними реєстрами з метою забезпечення повної співпраці на рівні ЄС, зобов'язання дилерів та брокерів поєднувати свої реєстри до національних).

Крім того, Комісія оголосила про нові плани щодо розробки плану дій проти нелегальної торгівлі зброєю та вибуховими речовинами. Такий майбутній план дій стосуватиметься наступних питань: незаконна купівля зброї та чорному ринку; контроль за нелегальною зброєю та внутрішньому ринку та

особливо їх ввезення/імпорт на територію ЄС (в першу чергу з Балканський країн та регіонів, де раніше відбувалися військові дії); боротьба з організованою злочинністю.

Хоча торгівля зброєю належить переважно до компетенції держав, зважаючи на чіткі риси транскордонного рівня цієї проблеми існує потреба у більш сильній координації діяльності правоохоронних органів та розвідки та посиленій перевірці імпорту. З цією метою Комісія має намір підготувати та ввести в дію заходи щодо надання сприяння державам члена, розробки Плану дій щодо нелегальній торгівлі зброєю між ЄС та Західними Балканами.

Беручи до уваги той факт, що відповідальність за внутрішню безпеку несуть в першу чергу держави-члени, а посилення транскордонних загроз знижує здатність окремих країн вирішувати ці проблеми самостійно, постає питання про необхідність розширення діяльності ЄС стосовно розбудови довіри та співпраці, обміну інформацією та проведення спільних дій.

Тому 28 квітня 2015 р. Єврокомісія прийняла Європейський порядок денний з безпеки на період 2015 – 2020 рр. У порядку денному передбачені заходи щодо протидії тероризму, організованій злочинності та кіберзлочинності. Одним із видів заходів в цій сфері є протидії нелегальній торгівлі зброєю.

2.2. Правове регулювання протидії транскордонним злочинам проти волі, честі, гідності особи, а також статевої свободи та статевої недоторканості особи

Торгівля людьми

У наш час торгівля людьми розглядається експертами як сучасна форма рабства. Жертвами цього злочину переважним чином є жінки та діти, яких переміщують через кордони з різними цілями, зокрема для сексуальної та трудової експлуатації, домашнього рабства, жебрацтва, а також вилучення органів. Головна причина залучення цих осіб до торгівлі людьми полягає в

соціальної вразливості жертв, які живуть в умовах надзвичайного зубожіння, походять з неблагополучних родин, зазнають насильства в сім'ї та гендерної дискримінації.

Раніше торгівля людьми в Європейському Союзі була злочинним феноменом, що торкався головним чином третіх країн. Однак, останні етапи розширення ЄС стали причиною збільшення обсягів торгівлі людьми в межах кордонів цього інтеграційного об'єднання. Наразі важко дати точну оцінку масштабам явища торгівлі людьми в Європі, однак зважаючи на той факт, що ЄС є одним із головних регіонів призначення жертв цього злочину, можна стверджувати, що декілька сотень тисяч осіб переміщуються до ЄС та в межах кордонів ЄС щорічно.

Уперше на проблему торгівлі людьми органи тодішніх Європейських Співтовариств звернули увагу наприкінці 80-х років. 14 квітня 1989 р. Європейський Парламент прийняв *Резолюцію про експлуатацію проституції та торгівлю людьми* [274], а 16 вересня 1993 р. *Резолюцію про торгівлю жінками* [275].

18 січня 1996 році Європейським Парламентом була прийнята наступна *Резолюція про торгівлю людьми* [276]. У ній торгівля людськими істотами (чоловіками, жінками та підлітками) проголошувалася несумісною із мораллю та гідністю і визнавалася як така, що становить серйозне порушення прав людини. На виконання положень цієї Резолюції у лютому 1997 р. Радою була прийнята Спільна дія про боротьбу з торгівлею людьми та сексуальною експлуатацією дітей [232]. У зазначеній Спільній дії була зроблена спроба дати визначення злочину торгівлі людьми, закріплені зобов'язання та заходи, що мають вживатися на національному рівні державами-членами з метою протидії торгівлі людьми, а також передбачені засади співробітництва між державами-членами у цій сфері. Проте слід зазначити, що принципи, закріплені в Спільній дії від лютого 1997 р., не призвели до досягнення поставлених нею цілей, оскільки на той час у кримінальному законодавстві більшості держав-членів

Союзу були відсутні спільно прийняті дефініції торгівлі людьми, склади цього злочину та санкцій.

Наступний етап формалізації діяльності ЄС в цій сфері розпочався в 2002 р., коли було прийняте *Рамкове рішення про боротьбу з торгівлею людьми* (РР) (2002/629/ІНА) [175]. Зміст РР стосувався головним чином положень кримінального законодавства. У ньому було закріплено визначення торгівлі людьми, було встановлено максимальний термін покарання для фізичних осіб – 8 років позбавлення волі, а також передбачена можливість притягнення до кримінальної відповідальності юридичних осіб, якщо це відповідає законодавству відповідної держави-члена [108].

Доповідь Комісії від 2006 р. про результати імплементації Рамкового рішення, а також Робочий документ Комісії від 2008 р. з цих питань засвідчили, що більшість вимог РР щодо трансформації свого законодавства держави-члени ЄС виконали. Втім в документах Комісії зазначається, що цілий ряд положень РР передбачали можливість робити застереження. Крім того, більшість положень Рамкового рішення стосувалися питань кримінального права, а це знижувало ефективність цього документу. Зокрема, не достатньо були врегульовані питання результативності правоохоронної діяльності у сфері розслідування та притягнення до відповідальності злочинців, питання захисту та надання допомоги жертвам, а також забезпечення моніторингу тенденцій та політики протидії торгівлі людьми [154]. Це поставило питання про необхідність удосконалення правового механізму боротьби з цим явищем.

До того ж із набуттям чинності в грудні 2009 р. Лісабонських договорів про реформування Європейського Союзу постало питання про необхідність приведення законодавства в сфері юстиції та внутрішніх справ ЄС у відповідність до нових установчих документів. Прийняття нових правових актів більше не потребує одноголосного затвердження Радою міністрів ЄС (тобто національними урядами). Замість цього, воно приймається більшістю голосів держав-членів в Раді разом з Європарламентом. Таким чином, одна держава не може заблокувати проект нового акту. Врешті Комісія отримала

повноваження щодо здійснення контролю за виконанням положень права ЄС з боку держав членів. Якщо Комісія прийде до висновку, що країни ЄС порушують норми права, вона має право передати цю справу на розгляд Суду ЄС.

У наш час політика ЄС щодо протидії торгівлі людьми регулюється новою Директивою 2011/36 від 5 квітня 2011 р. Європейського Парламенту та Ради щодо запобігання та боротьби з торгівлею людьми та захисту жертв, що відміняє Рамкове рішення 2002/629/ЖНА (далі – Директива 2011/36) [192]. Директива ґрунтується на положеннях Протоколу про попередження та припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності, 2000 р. та Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми 2005 р.

Директива 2011/36 запроваджує мінімальні правила щодо визначення кримінальних правопорушень та санкцій в сфері торгівлі людьми. Вона також закріплює спільні положення з метою запобігання цьому злочину та захисту його жертв. Згідно з положеннями ст. 2 Директиви держави-члени ЄС повинні вживати заходи з метою притягнення до кримінальної відповідальності осіб, винних у вчиненні наступних дій: вербування, транспортування, трансфер, надання притулку та наступний прийом особи, включаючи обмін та передачу контролю над цією особою, шляхом погрози або застосування сили або інших форм примусу, викрадення, обману, шахрайства, зловживання владою або становищем вразливості, або виплата чи отримання платежів або інших переваг для отримання згоди особи, яка здійснює контроль над іншою особою, з метою експлуатації (п.1). Становище вразливості означає ситуацію, за якої зазначена особа не володіє справжньою або прийнятною альтернативою крім тієї, яка включає насильство (п.2). А експлуатація передбачає щонайменше експлуатацію проституції третіх осіб або інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю або послуги, включаючи жебрацтво, рабство або практику,

подібну до рабства, кріпацтво, або експлуатацію злочинної діяльності, або вилучення органів(п.3) [192] .

Згода жертви торгівлі людьми на експлуатацію, чи то дорозуміла, чи то дійсна, не береться до уваги, якщо використовувалися будь-які заходи передбачені п. 1. Директивою також передбачено, що будь-які дії, передбачені п. 1 і вчинені стосовно дитини (особою віком до 18 років), вважаються злочином торгівлі людьми навіть, якщо жодний із заходів з п. 1 не був використаний. Держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб підбурювання, пособництво і заохочення або замах на вчинення злочину, зазначеного у статті 2, були карним [192].

Директива 2011/36 передбачає санкції за вчинення злочину торгівлі людьми. На відміну від попереднього Рамкового рішення нова Директива передбачає максимальний строк покарання принаймні 5 років позбавлення волі. У разі, коли злочин вчинено стосовно жертви, яка була особливо вразлива (що, в контексті цієї Директиви, включає дітей-жертв; вчинено злочинною групою осіб; навмисно або з грубої необережності поставило під загрозу життя жертви, або було скоєно із застосуванням насильства або спричинило серйозну шкоду жертві), тоді такі злочинні діяння повинні каратися максимальним строком позбавлення волі в 10 років [192].

Директива також передбачає відповідальність юридичних осіб за злочин торгівлі людьми. У ст. 5 закріплено, що юридичні особи притягаються до відповідальності за злочини, скоєні в інтересах будь-якої особи, яка діє індивідуально або в складі органу юридичної особи, яка займає керівну посаду в рамках юридичної особи, на основі: здатності виступати представником юридичної особи; повноважень приймати рішення від імені юридичної особи; або права здійснювати контроль в рамках цієї юридичної особи. Держави-члени повинні також забезпечити, щоб юридична особа притягалася до відповідальності, коли відсутність нагляду і контролю за вищезгаданою особою зробило можливим вчинення злочинів, зазначених у статтях 2 і 3 на користь цієї юридичної особи, особою, під її керівництвом. Для юридичних осіб

передбачені наступні санкції: позбавлення права на отримання державних пільг або допомоги; тимчасове або постійне позбавлення права займатися комерційною діяльністю; встановлення судового нагляду; ліквідація за рішенням суду; тимчасове або постійне закриття підприємств, які були використані для скоєння злочину [192].

Окремо в ст. 8 закріплено, що держави-члени, згідно з основоположними принципами своєї правової системи, повинні вживати необхідних заходів для забезпечення того, щоб компетентні національні органи влади мали право не порушувати кримінальну справу чи накладати штрафи на жертв торгівлі людьми за їх участь в злочинній діяльності, якою вони були змушені займатися як прямий наслідок будь-яких діянь, зазначених у статті 2.

Кожна держава-член повинна проводити розслідування та притягати до відповідальності осіб за злочини, вчинені повністю або частково на її території або вчинені одним з її громадян, навіть в інших країнах.

Особливістю нової Директиви 2011 р. є те, що в ній досить велика увага приділяється захисту та наданню допомоги жертвам злочину. Так, держави-члени повинні надавати безкоштовну правову допомогу жертвам торгівлі людьми, якщо останні не мають достатніх власних коштів, а для неповнолітніх жертв передбачені особливі захисні заходи.

Дітям надається сприяння щодо фізичної та психосоціальної реабілітації. Таким дітям надається можливість відвідувати навчальні заклади. Для них призначається опікун або піклувальник, якщо їх батьки не можуть здійснювати свої опікунські функції, зважаючи на конфлікт інтересів. У рамках кримінального процесу для дитини призначається особа, яка повинна дбати про інтереси дитини в рамках цього процесу. Крім того, в Директиві детально прописано порядок проведення опитування дитини-жертви щодо злочину, скоєного проти неї [192]. Опитування з дитиною жертвою повинно відбуватися без необґрунтованих затримок, після того, як факти були доведені до відома компетентних органів влади. Також, такі опитування необхідно проводити у спеціально обладнаних для цього приміщеннях за допомогою фахівців, які

володіють необхідною для цього кваліфікацією. При цьому потрібно дотримуватися такої практики, щоб всі опитування проводила одна й та сама особа. Кількість таких опитувань повинна бути обмежена, а дитину-жертву може супроводжувати доросла особа на вибір дитини, крім випадків, коли проти цього винесене обґрунтоване рішення. Держави-члени ЄС повинні забезпечувати відео запис опитування дитини, а також надавати можливість використовувати ці записи в якості доказів у суді. Необхідно звернути також увагу на те, щоб судові слухання справ стосовно торгівлі людьми проводилися без участі громадськості, а дитина-жертва заслуховувалися в залі засідань без необхідності бути присутньою, зокрема за допомогою комунікаційних технологій.

Директива 2011/36 містить низку заходів щодо запобігання торгівлі людьми: проведення регулярних тренінгів для посадових осіб, проведення інформаційних кампаній та вживання заходів щодо зменшення попиту на послуги жертв торгівлі людьми, зокрема шляхом встановлення кримінальної відповідальності за користування послугами, які включають експлуатацію третьої особи. Окремо у Директиві закріплені зобов'язання держав-членів заснувати посади Національних доповідачів або запровадити подібні механізми, які б здійснювали моніторинг за реалізацією політики боротьби з торгівлею людьми на національному рівні [192]. До 6 квітня 2013 р. держави-члени були зобов'язані привести своє законодавство у відповідність до положень Директиви 2011/36 і подати про це інформацію Комісії ЄС.

12 червня 2012 р. на додаток до Директиви Європейська комісія прийняла Стратегію ЄС щодо викорінення торгівлі людьми на 2012 – 2016 рр. [115]. Її метою є уникнення дублювання ініціатив та охопити зусилля держав-членів, міжнародних організацій та громадянського суспільства в ЄС та третіх країнах. У відповідності до Стратегії 2012 – 2016 ЄС повинен в своїй діяльності, спрямованій проти торгівлі людьми, сконцентруватися на 5 ключових пріоритетних сферах, таких, як (а) встановленні, захисті та наданні допомоги жертвам торгівлі людьми; (б) активізації заходів щодо запобігання торгівлі

людьми; (в) посилене кримінальне переслідування злочинців; (г) посилена координація та співпраця серед ключових акторів та узгодження політики; (г) підвищення рівня знань та ефективне реагування на виникаючі проблеми, пов'язані з усіма формами торгівлі людьми [115].

У жовтні 2014 р. Комісія підготувала Проміжну доповідь про виконання положень Стратегії протягом 2012 – третього кварталу 2014 р. Згідно із положеннями Доповіді серед усіх 28 держав-членів на 2013 р. проти 13 з них було відкриті провадження (Австрія, Кіпр, Франція, Німеччина, Греція, Ірландія, Італія, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Португалія, Словаччина, Іспанія), оскільки вони не змогли поінформувати Комісію про своє законодавство про повне перенесення положень Директиви 2011 р. до свого законодавства. На жовтень 2014 р. 25 держав це вже зробили. Бельгія та Німеччина з іншого боку відкладає нотифікацію, а Данія не бере участь в прийнятті Директиви. Скориставшись з переваг протоколів, Ірландія вирішила взяти участь в прийнятті Директиви, на відміну від Великобританії.

Що стосується Італії, то Комісія відзначила недостатню імплементацію директиви, в зв'язку з чим, передбачена мета не була повністю досягнута, а унікальний та специфічний законодавчий інструмент не був прийнятий. Це стосується Законодавчого декрету № 24/2014, яким були запроваджені норми, якими вносилися зміни до чинного Кримінального кодексу, Кримінального процесуального кодексу та Консолідованого закону про імміграцію. Більш того декілька положень Директиви відсутні в італійському законодавстві, зокрема норми, що передбачають нерелевантність згоди жертви, непритягнення до відповідальності жертв торгівлі людьми та надання підтримки й допомоги жертвам торгівлі людьми, що встановлено стст. 2 п. 4, 8, та 11 Директиви.

Таким чином, можна зробити висновок, що стан виконання чинного законодавства ЄС в сфері протидії торгівлі людьми не є повністю задовільним.

Сексуальне насильство та сексуальна експлуатація дітей та дитяча порнографія

Крім комплексу заходів щодо протидії сексуальній експлуатації жінок та дітей в рамках боротьби із торгівлею людьми, в праві ЄС окремо діють нормативні акти, що передбачають боротьбу із сексуальним насильством та сексуальною експлуатацією дітей та дитячою порнографією.

Дослідження показують, що значний відсоток дітей в Європі, між 10% і 20%, стають об'єктом сексуального насильства в дитинстві. Це явище не зменшується, а деякі форми сексуального насильства (як дитячої порнографії) стають предметом зростаючої стурбованості. Боротися з цими злочинами дуже важко. Діти уразливі, і часто соромляться і побоюються повідомляти про будь-які інциденти. Інтернет спрощує «підготовку» дітей (переслудування дітей в Інтернеті в сексуальних цілях) або використання і поширення дитячої порнографії. Діти, зображені у порнографії, стають все молодшими, а зображення стають більш наочними і більш жорстоким. Організована злочинність може дістати значний прибуток від нього з невеликим ризиком.

У 2003 році Рада ЄС прийняла Рамкове рішення 2004/68/ЖНА про боротьбу з сексуальною експлуатацією дітей та дитячою порнографією, яка передбачала гармонізацію законодавства держава-членів шляхом встановлення кримінальної відповідальності за найбільш серйозні форми насильства над дітьми та сексуальною експлуатацією, розширення національної юрисдикції та надання мінімального рівня допомоги жертвам.

Після вступу в силу Лісабонського договору перед інститутами ЄС постало завдання реформувати систему актів у сфері протидії транскордонним злочинам. Тому на пропозицію, підготовлену в березні 2010 р., Рада та Європейський Парламент прийняли 13 грудня 2011 нову Директиву 2011/93 про боротьбу з сексуальним насильством та сексуальною експлуатацією дітей та дитячою порнографією [193].

Нова Директива полегшує протидію злочинам проти дітей, діючи на різних рівнях. Вона гармонізує визначення 20 злочинів, встановлює мінімальні рівні

кримінальних покарань та спрощує оповіщення, проведення розслідування та притягнення до відповідальності. Вона поширює національну юрисдикцію на злочини вчинені громадянами ЄС за кордоном, надає дітям-жертвам спрощений доступ до засобів правового захисту та включає заходи щодо запобігання додатковій травмі від участі в кримінальному процесі. Злочинці будуть піддаватися оцінці ризику, і мати доступ до спеціальних програм втручання. Інформація про засудження і дискваліфікацію має циркулювати легко серед судимості, роблячи контроль більш надійним. Директива забороняє рекламу можливості зловживання або організації дитячого секс-туризму, і передбачає освітні заходи, підвищення обізнаності та підготовки посадових осіб.

Поняття «сексуальна експлуатація» та «сексуальна насильство над дитиною» стосуються різних форм дій, зокрема таких, як сексуальні стосунки з дитиною до досягнення нею певного віку або під примусом, дитячу проституцію або дитячу порнографію. Це є особливо тяжкі злочини щодо дітей, які потребують спеціального захисту та турботи, та такі що мають наслідком тривалу та серйозну шкоду дітям-жертвам.

Відповідно до ст. 2 Директиви «дитиною» є будь-яка особа, яка не досягла 18 років, а «віком сексуальної згоди» є вік, до досягнення якого у відповідності до національного права заборонено вступати в сексуальні стосунки з дитиною. «Дитяча порнографія» означає будь-який матеріал, що візуально зображує дитину, яка займається реальною або симульованою явно сексуальною поведінкою; будь-яке зображення сексуальних органів дитини з метою головним чином сексуальних цілей; будь-який матеріал, що візуально зображує особу, яка виглядає як дитина, яка займається реальною або симульованою явно сексуальною поведінкою, або будь-яке зображення сексуальних органів особи, яка виглядає як дитина, з метою головним чином сексуальних цілей; реалістичні зображення дитини, яка займається реальною або симульованою явно сексуальною поведінкою, або реалістичні зображення сексуальних органів дитини з метою головним чином сексуальних цілей. «Дитяча проституція»

означає використання дитини в сексуальній діяльності, за що повинна виплачуватися або обіцяється грошова або будь-яка інша форма винагороди або компенсації, замість дитини, яка займається сексуальною діяльністю, незалежно від того, хто отримує цю винагороду, обіцянку або компенсацію: дитина або третя сторона.

Держави-члени повинні вживати необхідні заходи, щоб вищезазначені дії були визнані кримінальними. Кримінальна відповідальність встановлюється від 1 до 10 років залежно від тяжкості дії.

З метою боротьби із подорожуючими сексуальними злочинцями (так званими «дитячими секс-туристами») національні органи влади можуть притягати до відповідальності своїх громадян, які вчиняють зазначені вище дії за кордоном, а організація подорожей з метою знущання над дітьми або рекламування можливостей це здійснювати забороняється.

За-для полегшення кримінального переслідування злочинців наразі завдяки Директиві стало можливо порушувати кримінальні справи у всіх державах-членах до досягнення дитиною-жертвою повноліття. Правила про дотримання конфіденційності більше не стають на перешкоді для фахівців, які займаються запобігання зазначеним злочинам та працюють з дітьми, повідомляти про злочини. Правоохоронні органи зобов'язані створити спеціальні підрозділи для ідентифікації дітей-жертв (особливо що стосується дитячої порнографії), що повинні бути забезпечені відповідними засоби для проведення розслідувань.

Неповнолітні жертви повинні користуватися більшим захистом у формі додаткової допомоги та підтримки, після проведення індивідуальної оцінки кожної дитини, а також заходів спрощення доступу до засобів правового захисту та уникнення травмування через участь у кримінальному процесі.

З метою попередження сексуального насильства та експлуатації засуджені злочинці оцінюються індивідуально та мають доступ до спеціальних програм щодо перешкоджання їм у вчиненні нових злочинів. Спрощено та поглиблено перевірку анкетних даних кандидатів, які бажають працювати з дітьми. Також

передбачається проведення освітніх та інформаційних компаній та тренінги стосовно виявлення випадків сексуальної експлуатації дітей.

З метою перешкоджання поширенню дитячої порнографії в Інтернеті держави-члени зобов'язані забезпечувати, що сторінки з дитячою порнографією, розміщені на їх території, були вилучені, а також вживати заходів з метою вилученні сторінок, розміщених за кордоном. Вони також за власним бажанням можуть запроваджувати процедури щодо блокування доступу з боку користувачів з своєї території [193].

2.3. Діяльність ЄС щодо запобігання транскордонним злочинам у сфері підприємницької діяльності

Відмивання грошей

Значні потоки брудних коштів можуть зашкодити стабільності та репутації фінансового сектору та бути загрозою для єдиного ринку, а тероризм може підірвати засади нашого суспільства. Разом із заходами кримінального права превентивні заходи через фінансову систему можуть принести результати. Міцність, цілісність та стабільність кредитних і фінансових установ та довіра до фінансової системи в цілому можуть серйозно загрозувати зусиллям злочинців та їх спільників як у маскуванні походження кримінальних коштів, так і у спрямуванні законних або незаконних грошей на терористичні цілі. З метою уникнення того, щоб держави-члени вживали заходів із захисту власних фінансових систем, які можуть виявитися несумісними із функціонуванням внутрішнього ринку та приписами норм права, а також публічною політикою суспільства, необхідно вживати спільних заходів для всього Європейського Союзу.

З метою сприяння злочинній діяльності злочинці, що відмивають кошти та фінансують тероризм, можуть спробувати скористатися свободою руху капіталів та свободою надання фінансових послуг, як передбачено єдиною

фінансовою зоною, якщо не буде вжито певних скоординованих заходів на рівні ЄС.

У відповідь на всі ці загрози у сфері відмивання коштів в ЄС було прийнято низку нормативно-правових актів: 10 червня 1991 року було прийнято Директиву Ради 91/308/ЄЕС про запобігання використанню фінансової системи для відмивання коштів, а в 2005 р. вона була замінена Директивою Європейського Парламенту та Ради 2005/60 про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму.

Проте 20 травня 2015 р. Європейський Парламент та Рада прийняли нову *Директиву 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму* [188], якою внесли зміни до Регламенту 648/2012 про ринок позабіржових деривативів, центральних контрагентів та торгових депозитаріях, та скасували Директиву 2005/60 та Директиву 2006/70 про відповідальних політичних діячів (так звана Четверта директива про відмивання коштів). Скорочено протидія відмивання коштів/фінансування тероризму – ПВК/ФТ.

У ст. 1 п. 1 зазначено, що Директива 2015/849 має за мету запобігання використанню фінансової системи Союзу з ціллю відмивання коштів та фінансування тероризму. Держави-члени забезпечують, що відмивання коштів та фінансування тероризму заборонено (п. 2 ст. 1).

Згідно з п. 3 ст. 1 Директиви відмиванням коштів вважаються вчинені умисно такі дії:

а) обмін або передача власності, якщо відомо, що така власність виникла в результаті кримінальної діяльності чи участі в подібній діяльності з метою приховування або маскуванню незаконного походження власності чи сприяння будь-якій особі, яка здійснює подібну діяльність і прагне ухилитися від юридичних наслідків своїх дій;

б) приховування або маскуванню справжньої природи, джерела, місцезнаходження, розміщення, руху, прав щодо власності чи прав на

власність, якщо відомо, що така власність виникла в результаті кримінальної діяльності або участі в подібній діяльності;

с) придбання, володіння або використання власності, якщо на момент отримання було відомо, що подібна власність виникла в результаті кримінальної діяльності чи участі в подібній діяльності;

д) участь у будь-яких діях, об'єднання з метою здійснення, спроби здійснення і надання допомоги, співучасть, сприяння і консультування здійснення будь-яких дій, зазначених у попередніх підпунктах.

Відмивання грошей повинно розглядатись як таке, навіть коли діяльність, у результаті якої створювалася власність для відмивання, здійснювалася на території іншої держави-члена або на території третьої країни.

У Директиві зазначено, що «фінансування тероризму» означає надання або збирання коштів будь-яким шляхом, прямо або опосередковано із наміром використання або за обізнаності, що вона буде повністю чи частково використовуватися з метою вчинення будь-якого злочину в рамках статей 1 – 4 Рамкового рішення Ради 2002/475/ЖНА від 13 червня 2002 року щодо боротьби з тероризмом.

Директива застосовується до кредитних та фінансових установ, незалежних професійних юристів, нотаріусів, бухгалтерів, аудиторів, податкових радників, агентів з нерухомості, казино, осіб, які надають послуги трастам та компаніям, інших фізичних або юридичних осіб, що торгують товарами, коли платіж здійснюється готівкою в сумі, що дорівнює або перевищує 10.000 євро, коли операція здійснюється одноразово або у декілька операцій, які здаються пов'язаними між собою (ст. 2).

Четверта директива робить значний акцент на використанні підходу, заснованого на ризиках, в якості механізму для виявлення і зменшення ризиків, пов'язаних з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму. Оцінка ризику повинна проводитися на рівні ЄС, держав-членів, а також установ, які входять в сферу Директиви, тобто ті, які перераховані в статті 2 (1).

З позиції ЄС, оцінка ризику Європейської Комісії повинні розглядати транскордонні загрози, які можуть вплинути на внутрішній ринок, у той час як оцінка ризиків з боку Європейського наглядових органів ("ESAs") слід зосередити увагу на ризиках, що впливають на фінансовий сектор. Оцінка ризиків, що здійснюється на національному рівні держав-членів, а також Зобов'язаними установами, повинна зосередитися на ризиках, які впливають на кожного з них зокрема. Мета оцінки ризику полягає у визначенні, розумінні і пом'якшення ризиків відмивання грошей і фінансування тероризму. Зобов'язані установи також повинні реалізовувати політику щодо контролю та процедур для того, щоб керувати і пом'якшувати пов'язані з цим ризики.

За винятком казино, та подальшого відповідної оцінки ризиків, держави-члени можуть вирішити вилучити, повністю або частково, постачальників гральних послуг з дії національних положень, які імплементують цю Директиву, на підставі доведеного низького ризику, представленого його природою, а де це може застосовуватися, й масштабами надання таких послуг. Серед факторів, які беруться до уваги при визначенні ризику, держави-члени повинні оцінювати рівень вразливості відповідних трансакцій, включаючи ті методи оплати, що застосовуються. Проводячи оцінку ризиків, держави-члени повинні визначати, як вони взяли до уваги відповідні результати у звітах, підготовлених Комісією відповідно до ст. 6. Будь-яке рішення, прийняте державою-членом відповідно повинно бути повідомлено Комісії, разом з обґрунтуванням, що базується особливої оцінки ризиків. Комісія в свою чергу поширює це рішення іншим державам членам. Держави-члени можуть прийняти рішення, що особа, зайнята фінансовою діяльністю одноразово або на дуже обмеженій основі, там, де ризик відмивання коштів або фінансування тероризму є дуже низьким, не підпадає під дію цієї Директиви, за умови, що виконані всі наступні критерії:

(а) фінансова діяльність обмежується абсолютними показниками (Вимагається, щоб загальний оборот фінансової діяльності не перевищував

ліміт, який є істотно низьким. Цей ліміт встановлюється на національному рівні, залежно від типу фінансової діяльності);

(б) фінансова діяльність обмежена на підставі трансакцій (Держави-члени повинні застосовувати максимальний ліміт для кожного клієнта та для кожної трансакції, незалежно від того, чи трансакція здійснювалася в одну операцію чи в декілька операцій, що виявляються пов'язаними. Такий максимальний ліміт повинен бути встановлений на національному рівні, залежно від типу фінансової діяльності. Він повинен бути істотно низьким, щоб забезпечити, що види відповідних угод є непрактичними і неефективними методами для відмивання грошей або фінансування тероризму, і вони не повинні перевищувати 1 000 євро ;

(в) фінансова діяльність не є головною сферою діяльності таких осіб (Держави-члени повинні вимагати, щоб оборот фінансової діяльності не перевищував 5% від загального обороту фізичної або юридичної особи);

(г) фінансова діяльність є допоміжною і безпосередньо пов'язана з основною діяльністю таких осіб;

(г) головна діяльність таких осіб не є діяльністю зазначеною вище;

(е) фінансова діяльність надається тільки для клієнтів головної діяльності таких осіб і, як правило, не надається широкому загалу.

Оцінюючи ризики відмивання коштів або фінансування тероризму держави-члени повинні приділяти особливу увагу будь-якій фінансовій діяльності, розглядається як така, що за своєю природою вірогідніше за все може бути використана або застосована з метою відмивання коштів або фінансування тероризму.

Окремий розділ III Директиви присвячений політиці стосовно третіх країн. У першу чергу передбачено визначити ті треті країни, законодавство яких встановлює режими, що становлять суттєві загрози фінансовій системі ЄС. З цією метою Комісія отримує повноваження приймати делеговане законодавство, в якому визначається порядок встановлення таких країн, беручи при цьому до уваги стратегічні відмінності, зокрема, по відношенню до

правової та інституційної основ протидії відмиванню коштів та фінансування тероризму (криміналізації цих злочинів; заходів, пов'язаних з комплексною перевіркою клієнтів; вимог щодо ведення обліку та вимог щодо повідомлення про підозрілі трансакції); повноважень та процедури компетентних органів, які займаються протидією відмиванню коштів та фінансуванню тероризму; ефективність системи протидії відмивання коштів та фінансування тероризму або ризиків фінансування тероризму у третій країні.

Нова Директива знижує межу щодо готівкових платежів за товари та послуги, за якої настає обов'язок застосування заходів за ПВК/ФТ, з 15 тис. євро до 7,5 тис. євро.

Підприємці, які пропонують азартні ігри, включаються до кола осіб, які повинні вживати заходи за ПВК/ФТ. Під азартними іграми розуміються всі послуги, для отримання яких вимагається грошовий внесок перед початком гри. До грального бізнесу відносяться лотереї, казино, букмекерські контори, організатори покеру, які фізично знаходяться за певними адресами або взаємодія з якими відбувається через комунікаційні технології. Межа трансакції, досягнення якої передбачає залучення заходів ПВК/ФТ для цього сектору економіки становить 2 тис. євро. Для різних видів грального бізнесу за використання ризико-орієнтованого підходу повинні бути встановлені різні обмеження. Гральні заклади повинні забезпечити, щоб між зафіксованими даними клієнта та його трансакціями відслідковувався зв'язок.

Для провайдерів електронних грошей встановлюється обов'язок дотримуватися правил щодо ПВК/ФТ. Розрахунки між фізичними особами із використанням електронних грошей без ретельної комплексної перевірки клієнтів забороняються.

Держави-члени ЄС зобов'язуються встановлювати ризики легалізації прибутків, аналізувати та мінімізувати ці ризики. Крім того на наднаціональному рівні (наприклад, на рівні європейських наглядових органів або Європолу) можуть бути вжиті заходи щодо оцінки ризику, результати яких повинні бути передані іншим державам та особам, які зобов'язані здійснювати

ПВК/ФТ. Це повинно стати вихідним пунктом для ризик-орієнтованого підходу і створити можливість для використання досвіду, накопиченого на рівні країн ЄС, для визначення загальноєвропейських заходів щодо ПВК/ФТ.

Особи, які згідно з Директивою зобов'язані вживати заходи щодо ПВК/ФТ, повинні виявляти ризики легалізації в своїй діяльності, аналізувати та мінімізувати їх, а також документувати та актуалізувати оцінку ризиків. Це головна складова ризик-орієнтованого підходу, яка дозволяє відповідальним органам в державах-членах ЄС (наприклад, наглядовим органам) перевіряти піднаглядні їм особи та компанії.

Ресурси наглядових органів повинні бути спрямовані переважно у ті галузі та сфери, в яких встановлений підвищений ризик відмивання коштів. При застосуванні ризик-орієнтованого підходу протидії відмиванню коштів у цьому випадку було б цілеспрямованим.

Директива встановлює спрощені та посилені заходи комплексних перевірок клієнтів. Відповідно за підвищених ризиків потрібно вживати більш жорстокі заходи, а за наявності доведеного меншого ризику можна отримати дозвіл на спрощені заходи. Перероблена директива, на відміну від попередньої, містить більш жорсткі приписи та не дозволяє виключень. Що стосується посилених заходів для політично важливих осіб, які займають важливі посади в межах держави або працюють на міжнародні організації.

Директива встановлює, що дані про кінцевого бенефіціару стали більш доступними та прозорими. Юридичні особи повинні володіти інформацією про кінцевих власників. Держави-члени ЄС повинні забезпечити компаніям фіксацію інформації про своїх кінцевих власників та надання актуальної інформації, що відповідає всім вимогам, до центральних публічних реєстрів, доступні онлайн. Доступ до таких реєстрів повинні мати відповідні компетентні органи, а також особи, відповідальні за ПВК/ФТ. Уповноважені особи, які розпоряджаються майном на користь інших осіб, повинні пояснити свій статус та надати інформацію про осіб, на користь яких вони діють.

Директива містить єдиний перелік адміністративно-правові санкцій, які повинні бути передбачені в державах-членах ЄС за систематичного порушення своїх приписів, особливо в частині комплексних перевірок клієнтів, заходів щодо збереження документації, пересилання повідомлень щодо підозрілих трансакцій та внутрішнього контролю.

Передбачається посилення та розширення спільної роботи між центральними органами держав-членів ЄС, відповідальними за підозрілі повідомлення.

Європейські держави зобов'язані інформувати одна одну та Європейську систему фінансового контролю, в особі Європейської банківської адміністрації (ЄБА – м. Лондон, Великобританія), Європейської служби нагляду в сфері страхування та недержавного пенсійного забезпечення (ЄСНСНПЗ – м. Франкфурт, ФРН) та Європейської служби цінних паперів та фінансових ринків (ЄСЦПФР – м. Париж, Франція) у випадку, коли в них є підстави вважати, що третя країна задовольняє умови еквівалентності, що стосуються оцінки ситуацій, які представляють низький ризик відмивання грошей і фінансування тероризму. А останні повинні оцінити можливі ризики відмивання коштів в ЄС та надати їм оцінку.

Держави-члени ЄС повинні стежити за дотриманням Директиви. Установи та особи повинні бути притягнуті до відповідальності за будь-яке недотримання національного законодавства, прийнятого відповідно до Директиви. Покарання повинні бути ефективними, пропорційними та мати стримуючий вплив.

Незважаючи на те, що Директива набула чинності в 2015 р., остаточно вона вступає в силу 26 червня 2017 р. Саме до цієї дати держави-члени повинні привести своє законодавство у відповідність до її положень і повідомити про це Комісію.

Санкції за злочин відмивання грошей передбачено в Рамковому рішенні Ради 2001/500/ІНА про боротьбу із відмиванням коштів, ідентифікацію, відстеження, заморожування, арешт та конфіскацію коштів і доходів,

отриманих злочинним шляхом від 26 червня 2001 р. [176]. Згідно із ст. 2 Рамкового рішення держави-члени ЄС повинні вживати заходи щодо запровадження кримінальної відповідальності за відмивання коштів у вигляді позбавлення волі на максимальний строк, що не є меншим, ніж 4 роки.

Кожна держава-член повинна вжити необхідних заходів для забезпечення того, щоб її законодавство і процедури про конфіскацію доходів від злочинної діяльності також дозволяли, принаймні, в тих випадках, коли ці доходи не можуть бути вилучені, конфіскацію майна, вартість якого відповідає вартості таких доходів як в рамках виключно національного судочинства, так і в ході судового розгляду, на прохання іншої держави-члена, в тому числі на виконання іноземних ордерів щодо конфіскації. Тим не менш, держави-члени можуть виключити конфіскацію майна, вартість якого відповідає доходам від злочинів, у випадках, в яких це значення буде менше, ніж 4 000 євро (ст. 3).

Держави-члени повинні вжити необхідних заходів для забезпечення того, щоб обробці всіх запитів від інших держав-членів, що стосуються ідентифікації активів, відстеження, заморожування або вилучення та конфіскації надавали такий самий пріоритет, як і таким саме заходам відповідно до національних процедур.

Підробка платіжних засобів

Як єдина валюта держав-членів ЄС, які входять до зони євро, євро стало важливим фактором економіки Євросоюзу та повсякденним життям його громадян. Проте, після його запровадження в 2002 р. євро як грошова одиниця стає об'єктом злочинних посягань організованих груп, що займаються піддробкою платіжних засобів і зазнає загальних фінансових втрат в розмірі щонайменше 500 млн. В інтересах всього Союзу протидіяти та переслідувати осіб за діяння, що можуть завдати шкоди автентичності євро шляхом підробки.

Підроблені грошові одиниці мають поганий вплив на суспільство. Вони завдають шкоди громадянам та підприємствам, які не отримують відшкодування за підробку, навіть, коли їх отримано в законний спосіб. Також

вони можуть мати наслідком занепокоєння споживачів щодо належного захисту готівки та побоювання отримання підроблених банкнот та монет. А тому основоположним є забезпечити довіру та впевненість в автентичності банкнот та монет для громадян, підприємств та фінансових інститутів в усіх державах-членах, а також в третіх країнах.

Необхідно також забезпечити прийняття та застосування ефективних та дієвих норм кримінального законодавства щодо захисту євро та інших грошових одиниць, вільний обіг яких наданий на законних підставах відповідним чином у всіх державах-членах.

Регламент Ради (ЄС) 974/98 від 3 травня 1998 р. про запровадження євро зобов'язує держави-члени, які входять в зону євро, передбачити належні санкції за підробку та фальсифікацію банкнот та монет євро [184].

Регламенти Ради (ЄС) від 28 червня 2001 р.: 1338/2001, що встановлює заходи, необхідні для захисту євро проти підробки [181], та 1339/2001, що розширює дію Регламенту 1338/2001 на тих держав-членів, які не прийняли євро як свою єдину грошову одиницю [182], передбачають заходи, необхідні для захисту євро проти підробки, зокрема заходи щодо вилучення підроблених банкнот та монет євро з обігу.

Крім того, майже всі держави-члени ЄС є учасниками Міжнародної конвенції про боротьбу із підробкою грошових знаків, підписаної в Женеві 20 квітня 1929 р., та Протоколу до неї (Женевська конвенція). Конвенція встановлює норми права стосовно ефективного запобігання, проведення розслідування та притягнення до відповідальності за злочин підробки грошових знаків. Зокрема, вона передбачає, що за підробку грошових знаків можуть застосовуватися тяжкі кримінальні покарання. Всі держави-учасниці Женевської конвенції повинні застосовувати принцип недискримінації грошових знаків, які не є їх національною грошовою одиницею.

У 2000 р. напередодні переходу на єдину грошову одиницю в ЄС – євро, Рада прийняла Рамкове рішення 2000/383/ЖНА про збільшення ступеню захисту шляхом застосування кримінальних покарань та інших санкцій проти підробки

грошових знаків у зв'язку із запровадженням євро [178]. Метою Рамкового рішення було доповнити положення та спростити застосування Женевської конвенції державами-членами. Держави-члени, які не приєдналися на той момент до Женевської конвенції, були зобов'язані це зробити. Зобов'язання за Конвенцією залишалися без змін.

У 2014 р. Європейський парламент та Рада прийняли Директиву 2014/62 про кримінально-правовий захист євро та інших грошових знаків від підробки, яка скасувала Рамкове рішення 2000/383/ЈНА [196].

Ця Директива встановлює мінімальні правила стосовно визначення кримінальних злочинів та санкцій в сфері підробки євро та інших валют. Вона встановлює загальний правовий режим протидії цим злочинам, удосконалює проведення їх розслідування та забезпечує краще співробітництво проти підробки (ст. 1).

Згідно зі ст. 2 під «грошовими знаками» розуміється банкноти та монети, вільний обіг яких санкціонований на законних підставах, включаючи банкноти та монети євро, вільний обіг яких санкціоновано згідно з Регламентом (ЄС) 974/98.

У ст. 3 визначено, які самі дії становлять кримінальне правопорушення, якщо вони вчинені навмисно:

будь-яке шахрайницьке вироблення або зміна грошових знаків, незалежно від використаних засобів;

- будь-який незаконний збут підроблених грошових знаків;

- імпорт, експорт, перевезення, придбання, отримання або володіння підробленими грошовими знаками з метою їх збута та маючи усвідомлення, що це є підробкою;

- незаконне вироблення, придбання отримання або володіння інструментами, виробами, комп'ютерними програмами чи даними, або іншими засобами спеціально адаптованими для підробки або зміни грошових знаків або елементами захисту, такими, як голограми, водні знаки або інші компоненти грошових знаків, які слугують захисту проти підробки.

Держави-члени повинні вживати необхідних заходів, щоб гарантувати, що вищезазначена поведінка тягла за собою кримінальну відповідальність стосовно банкнот або монет, які виробляються або вироблялися у легальних виробничих приміщеннях або з матеріалів з порушенням прав або умов, за яких компетентні органи можуть видавати банкноти або монети (ч. 2 ст. 3). Також каратися повинні дії щодо банкнот або монет, які ще не перебувають в обігу, проте створені для обігу як платіжний засіб (ч. 3 ст. 3).

Також кримінальній відповідальності підлягають особи, які визнані судом винними в підбурюванні, пособництві та замаху на вчинення злочину підробки грошових знаків (ст. 4).

Директива розрізняє санкції, що повинні застосовуватися до фізичних та юридичних осіб.

Санкції для фізичних осіб передбачені ст.5 Директиви. У першу чергу там зазначено, що санкцій повинні бути ефективні, пропорційні та попереджувальні. До злочинів, визначених у п. d) ст. 3, а також поведінки, визначеній у ч. 2 та 3 ст. 3 по відношенню до злочинів п. d) ст. 3 повинно застосовуватися максимальне покарання, що передбачає позбавлення волі.

До злочинів, визначених у п. а) ст. 3, а також поведінки, визначеній у ч. 2 та 3 ст. 3 по відношенню до злочинів п. а) ст. 3 повинно застосовуватися максимальний строк позбавлення волі щонайменше 8 (вісім) років.

До злочинів визначених, у п. b) та c) ст. 3, а також поведінки, визначеній у ч. 2 та 3 ст. 3 по відношенню до злочинів п. b) та c) ст. 3 повинно застосовуватися максимальний строк позбавлення волі щонайменше 5 (п'ять) років. Крім того, по відношенню до злочинів, визначених у п. b) ст. 3, держави-члени можуть передбачити інші ефективні, пропорційні та попереджувальні кримінальні санкції, які не передбачають позбавлення волі від 8 років, включаючи штрафи та позбавлення волі, якщо підроблені грошові знаки були отримані без відмова, проте передані далі із усвідомленням того, що це є підробкою.

Крім того, Директивою передбачається можливість притягнення до відповідальності за підробку грошових знаків юридичних осіб. Ними є будь-які утворення, які мають такий статус згідно з національного права, що застосовується, за виключенням державних або інших публічно-правових утворень під час здійснення своїх прерогатив публічної влади, та за виключенням публічно-правових міжнародних організацій. У ст. 6 закріплено, що юридичні особи притягаються до відповідальності за злочини, скоєні в інтересах будь-якої особи, яка діє індивідуально або в складі органу юридичної особи, яка займає керівну посаду в рамках юридичної особи, на основі здатності виступати представником юридичної особи; повноважень приймати рішення від імені юридичної особи; або права здійснювати контроль в рамках цієї юридичної особи. Держави-члени повинні також забезпечити, щоб юридична особа притягалася до відповідальності, коли відсутність нагляду і контролю за вищезгаданою особою зробило можливим вчинення злочинів, зазначених у ст. 3 на користь цієї юридичної особи, особою, під її керівництвом.

Держави-члени вживають необхідні заходи щодо застосування до юридичних осіб ефективні, співмірні та такі, що володіють попереджувальним ефектом, санкції, які включають кримінально-правові або інші штрафи та, можливо, інші санкції, зокрема, заходи, що тягнуть за собою позбавлення права отримувати допомогу з боку публічної влади; заходи, що тягнуть за собою тимчасову або постійну заборону займатися комерційною діяльністю; вміщення під судовий нагляд; ліквідація в судовому порядку; тимчасове або остаточне закриття установ, що використовувалися для вчинення злочину; конфіскацію речовин, які є об'єктом вищезазначених злочинів, зняття, що використовувалися або призначалися для використання при вчиненні цих злочинів (ст. 7).

Питання юрисдикції держав-членів та кримінального переслідування вирішуються в ст. 8 Директиви. У ч. 1 цієї статті зазначено, що кожна держава-член вживає необхідні заходи щодо встановлення своєї юрисдикції по

відношенню до зазначених вище злочинів у випадках, коли злочин вчинено було повністю або частково на її території; або коли суб'єктом злочину будь-хто з її громадян.

У ч. 2 закріплено, держави-члени ЄС, які входять в зону євро, повинні вживати необхідні заходи за-для встановлення юрисдикції стосовно злочинів, зазначених у ст. 3 та 4, скоєних за межами їх території, якщо тут має йтись щонайменше про підробку євро, та якщо (а) злочинець перебуває на території цієї держави-члена та не екстрагований; або (б) підроблені банкноти та монети євро стосуються злочину, який був виявлений на території цієї держави-члена. З метою проведення кримінального розслідування щодо злочинів, вчинених в п. а) ст. 3, ч. 2 та 3 ст. 3, коли вони стосуються п. а) ст. 3, а також підбурювання, пособництва та замах на вчинення цих злочинів, кожна держава-член вживає заходів з метою забезпечення того, що її юрисдикція не підпорядковується тій умові, що дії є кримінальним злочином в місці, де вони вчинені.

Директива спеціально закріплює обов'язок держав згідно з ст. 9 забезпечувати всіх осіб, підрозділи та служби, які є відвідальними за розслідування та переслідування вищезазначеними злочинами, ефективними засобами проведення розслідувань, аналогічні тим, як використовуються для переслідування організованої злочинності або інших тяжких злочинів.

Держави-члени повинні забезпечувати, що під час проведення кримінального переслідування Національний аналітичний центр та Національний центр аналізу монет невідкладно отримуватимуть дозвіл на огляд банкнот та монет, що підозрюються в підробці, для аналізу, ідентифікації та виявлення підробок в подальшому. Компетентні органи невідкладно повинні передавати потрібні зразки, та найпізніше тоді, коли було прийнято остаточне рішення стосовно порушення кримінальної справи.

Врешті у Директиві передбачено, що держави-члени повинні робити все можливе, щоб забезпечити відповідність свого національного законодавства. При цьому в тексті передбачений термін – 23 травня 2016 р. До цієї дати

держави-члени повинні направити до Комісії текст положень щодо трансформації зобов'язань із посиланням на саму Директиву 2014/62. До 23 травня 2019 р. Комісія повинна надати Європейському Парламенту та Раді звіт про практичне виконання цього Директиви (ст. 12).

У наш час платіжним засобом може виступати не лише готівка. Це можуть бути кредитні картки, картки єврочеків, інші картки, видані фінансовими установами, дорожні чеки, єврочеки, інші чеки та векселі. Всі вони можуть бути предметом шахрайства або підробки. З метою протидії таким явищам у 2001 р. Рада ЄС прийняла Рамкове рішення про боротьбу з шахрайством та підробкою безготівкових платіжних засобів (2001/413/ІНА) [168].

Метою цього рамкового рішення було допомогти в боротьбі проти шахрайства та підробки безготівкових платіжних засобів разом із іншими засобами, схваленими Радою, такими, як Спільні Дії 98/428 про створення Європейської Судової Мережі, Спільні Дії 98/733 про визнання кримінальним злочином участі в кримінальній організації в державах-членах Європейського Союзу, Спільні дії 98/699 про відмивання грошей, ідентифікації, відстеження, замороження, арешт та конфіскацію знарядь злочинів та доходів від них, так само, як і Рішення від 29 квітня 1999 року про розширення мандату Європолу щодо діяльності стосовно підробки грошей та платіжних засобів [166]. Відповідно до Рамкового рішення шахрайство, що включає будь-яку форму безготівкових платіжних засобів визнається кримінальним злочином, що повинно каратися ефективними, пропорційними та попереджувальними санкціями в усіх державах-членах ЄС.

Згідно з ст. 1 Рамкового рішення «платіжний засіб» – це матеріальний засіб, інший, ніж законний, платіжний засіб (банкноти та монети), який дає можливість, в силу своєї особливої природи, самостійно або в зв'язку з іншим (платіжним) засобом, власнику або користувачу передавати гроші або грошові суми, наприклад, такі, як кредитні картки, картки єврочеків, інші картки, видані фінансовими установами, дорожні чеки, єврочеки, інші чеки та векселі, які

захищені від підробки та шахрайського використання, наприклад, своєю конструкцією, кодуванням або підписом.

Що стосується визначення дій, які становлять кримінальний злочин, Рамкове рішення навмисно уникає посилання на спеціальні злочинні діяння, які існують у кримінальному праві, оскільки вони не передбачають одні й ті самі елементи в усіх державах-членах ЄС. Натомість, воно лише різні види поведінки, які повинні бути кримінальними злочинами на всій території Союзу. Різні типи поведінки визначаються на основі того, чи вони спрямовані на самі платіжні інструменти або на виробленні платіжних інструментів, однієї або декілька транзакцій або самої системи замовлення, збору, обробки, взаєморозрахунків платіжних операцій. Так, ст. 2 передбачає, що кожна держава-член вживає належних засобів для забезпечення того, що такі діяння є кримінальним злочином, у випадку їх вчинення умисно, принаймні, стосовно кредитних карток, карток єврочеків, інших карток, виданих фінансовими установами, дорожніх чеків, єврочеків, інших чеків та векселів:

- крадіжка або інше протиправне привласнення платіжного засобу; підробка або фальсифікація платіжного засобу з метою використання в шахрайстві;

- прийняття, отримання, переміщення, продаж або передання будь-якій особі або володіння вкраденим або іншим чином привласненим, або підробленим чи сфальсифікованим платіжним засобом, з метою його використання в шахрайстві;

- шахрайське використання викраденого чи іншим чином протиправно привласненого або підробленого чи сфальсифікованого платіжного засобу.

Крім того, ст. 3 визначає злочини, пов'язані з комп'ютерами. Зокрема, кожна держава-член вживає належних засобів для забезпечення того, що такі діяння є кримінальним злочином, у випадку їх вчинення умисно:

- здійснення або спричинення трансферту грошей або грошових сум і, таким чином, спричинення неправомірних втрат майна іншої особи, із наміром

отримати неправомірні економічні прибутки для особи, яка вчиняє злочин, або для третьої особи, шляхом:

- введення, зміни, знищення або блокування комп'ютерних даних, зокрема, ідентифікаційних даних, без наявності на це права, або

- втручання в функціонування комп'ютерної програми або системи, без наявності на це права.

А ст. 4 стосується злочинів, пов'язаних зі спеціально пристосованими пристроями: шахрайське створення, прийняття, отримання, продаж або передання іншій особі або володіння:

- інструментами, виробами, комп'ютерними програмами та будь-якими іншими засобами, особливо пристосованими для здійснення будь-яких із злочинів, зазначених у статті 2;

- комп'ютерними програмами, метою яких є здійснення будь-яких із злочинів, зазначених у статті 3.

Злочинами також визнаються співучасть, спонукання та замах на вчинення вищезазначених злочинів.

З приводу санкцій, які повинні застосовуватися до вищезазначених злочинів, то ст. 6 Рамкового рішення передбачає, що необхідно враховувати, хто ці злочини вчинив, фізична чи юридична особа. Покарання повинні бути ефективним, пропорційним та попереджувальним. Вони не обов'язково передбачають позбавлення волі, крім найбільш тяжких правопорушень, що може стати підставою для екстрадиції. Держави-члени ЄС мають право самі визначати тяжкість злочину, а також природу та серйозність санкцій, що застосовуються.

У ст. 7 закріплені положення про відповідальність юридичних осіб. Кожна держава-член вживає необхідних заходів для забезпечення того, що юридичні особи можуть бути визнані відповідальними за діяння, зазначені вище, вчинені на їхню користь особою, яка діяла індивідуально або як частина органу юридичної особи, який посідає головне становище в юридичній особі, базуючись на повноваженні представництва юридичної особи, або

повноваженні приймати рішення від імені юридичної особи, або повноваженні здійснювати контроль за юридичною особою, так само, як і за співучасть у якості помічника або підбурювача у вчиненні такого злочину. Окремо від випадків, обумовлених перед цим, кожна держава-член вживає необхідних заходів для забезпечення того, що юридичні особи можуть визнаватись відповідальними тоді, коли недостатність нагляду або контролю особою, зазначеною в частині першій, призвела до вчинення зазначених діянь на користь цієї юридичної особи особою, яка є під її управлінням. Відповідальність юридичних осіб не виключає кримінального переслідування проти фізичних осіб, які є правопорушниками, підбурювачами або співучасниками в зазначених вище діяннях. До юридичних осіб застосовуються кримінальні та некримінальні штрафи, а також можуть застосовуватися позбавлення права на публічну допомогу; тимчасову чи постійну дискваліфікацію від здійснення комерційної діяльності; поміщення під судовий нагляд; ліквідація за судовим наказом.

Для визначення юрисдикції національних судових органів щодо зазначених злочинів було запроваджено певні критерії. Держави-члени ЄС встановлюють юрисдикції щодо злочинів, вчинених на їх території, їх громадянами (якщо екстериторіальна юрисдикція визначає в цій державі-члені) або на користь юридичної особи, яка має головний офіс у відповідній державі-члені (ст. 9).

Певні положення передбачені для злочинців, яких мають притягати до відповідальності в державі-члені, яка не видає своїх громадян. У такому випадку ця держава має передати справу на розгляд своїм відповідним органам влади з метою можливого обвинувачення. Для того, щоби зробити можливим пред'явлення обвинувачення, файли, інформація та докази, які стосуються справи, мають бути передані відповідно до процедур, встановлених частиною другою статті 6 Європейської Конвенції про екстрадицію від 13 грудня 1957 року. Держава-член, яка робить запит, має бути проінформована про ініційоване обвинувачення та його результати (ст. 10).

Певні заходи були прийняті для забезпечення того, щоб державні та приватні організації, які управляють, контролюють і здійснюють нагляд за платіжними системами співпрацювали з національними органами, відповідальними за розслідування злочинів, описаних у рамковому вирішенні і вживали заходів проти винних. Додаткові механізми співпраці можуть бути створені між країнами ЄС відповідно до конвенцій, двосторонніх або багатосторонніх угод або будь-яких інших механізмів, які застосовуються (ст.11, 12).

Комісія доповідає Раді щодо імплементації в державах-членах ЄС положень Рамкової рішення (ст.14). Таких доповідей-звітів Комісія підготувала вже дві. Перший звіт був оприлюднений у квітні 2004 р. [151], а другий – у лютому 2006 р. [153]. У 2004 р. Комісія привернула увагу, що на 2 червня 2003 р. (дата транспозиції Рамкового рішення), лише п'ять держав-членів (Франція, Німеччина, Італія, Ірландія та Великобританія) спромоглися повністю імплементувати Рішення в своєму національному законодавстві. Тому другий звіт стосувався досягнутого прогресу іншими державами-членами, а також тими, які приєдналися до ЄС в 2004 р. У 2006 р. також було акцентовано увагу, що з боку держав-членів повинно бути зроблено багато задля повної імплементації Рамкового рішення.

2.4. Протидія іншим транскордонним злочинам в ЄС

Незаконний обіг наркотичних речовин

Необхідність законодавчих заходів у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних речовин була визнана «Планом дій Ради та Комісії, присвяченим оптимальним засобам реалізації положень Амстердамського договору про формування простору свободи, безпеки та юстиції», прийнятим на засіданні Ради з питань юстиції та внутрішніх справ у Відні 3 грудня 1998 р.; висновками Європейської Ради у Тампере (15 – 16 жовтня 1999 р.), зокрема Висновком № 48; «Антинаркотичною стратегією Європейського Союзу (2000 – 2004 рр.),

схваленою на засіданні Європейської Ради в Гельсінкі (10 – 12 грудня 1999 р.); та «Планом дій Європейської Ради у сфері боротьби із наркотиками (2000 – 2004 рр.), затвердженим Європейською Радою на засіданні в м. Санта Марія да Фейра 19 – 20 червня 2000 р.

По відношенню до таких злочинів, як незаконний обіг наркотичних речовин та прекурсорів, 25 жовтня 2004 р. було прийнято Рамкове рішення 2004/757/ЖНА, що встановлює мінімальні правила стосовно складових елементів злочинів та санкцій у сфері незаконного обігу наркотичних речовин [171], що дозволило визначити на рівні ЄС загальний підхід до боротьби із незаконним обігом наркотиків.

Згідно з принципом субсидіарності діяльність Євросоюзу повинна концентруватися на найбільш тяжких формах злочинів щодо наркотичних речовин. Із сфери застосування Рамкового рішення вилучили певні діяння, пов'язані із особистим вживанням, проте це не слугує орієнтиром того, як держави-члени повинні розглядати такі випадки за своїм власним законодавством.

Відповідно до ст. 1 Рамкового рішення під «наркотиком» розуміються будь-які речовини, передбачені Єдиною конвенцією про наркотичні речовини 1961 р. (із змінами, внесеними Протоколом 1972 р.) та Віденською конвенцією про психотропні речовини 1971 р., прийняті в рамках ООН. Під «прекурсором» розуміється будь-яка речовина, вказана в такій якості в законодавстві ЄС, яким реалізуються зобов'язання, що випливають із ст. 12 Конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин від 20 грудня 1988 р.

Стаття 2 Рамкового рішення визначає умисні діяння, які повинні визнаватися злочинами та тягнути кримінальну відповідальність:

- виробництво, виготовлення, екстрагування, пропозиція, пропозиція з метою продажу, розповсюдження, продаж, постачання на будь-яких умовах, посередництво, переправлення, транзитне переправлення, імпорт або експорт наркотиків;

- культивування опійного маку, кокаїнового куща або рослини канабіс;
- зберігання або купівля наркотиків з метою здійснення будь-якого з видів діяльності, перераховані в п. «а»;
- виготовлення, транспортування або розповсюдження прекурсорів, якщо особі, яка це вчиняє, відомо про те, що ці прекурсори призначені для використання в процесі або з метою незаконного виробництва або вироблення наркотиків.

Також злочинами визнаються підбурювання, пособництво та замах на вчинення вищезазначених незаконних діянь (ст. 3).

Кожна держава-член вживає необхідні заходи для того, щоб за вчинення злочинів, передбачених у ст.ст. 2 та 3, призначалися покарання, які є ефективними, співмірними та володіли запобіжним ефектом. Кожна держава-член вживає необхідні заходи задля того, щоб за вчинення злочинів, передбачених у ст. 2, в якості максимального покарання призначалося позбавлення волі строком, щонайменше, від одного до трьох років.

Максимальне покарання у вигляді позбавлення волі на строк, щонайменше, від п'яти до десяти років, повинно призначатися у кожному із наступних випадків:

- злочин вчинено по відношенню до наркотичних речовин у великому розмірі;
- злочин вчинено по відношенню до наркотичних речовин, які відносяться до категорії найбільш шкідливих для здоров'я, або завдав значну шкоду здоров'ю декількох осіб.

Якщо злочини, зазначені вище, були вчинені в рамках злочинної організації, то покарання повинно становити позбавлення волі на строк до десяти років.

Крім того, держави-члени повинні вживати заходи для того, щоб забезпечити можливість конфіскації речовин, що є об'єктом передбачених у ст.ст. 2 та 3 злочинів, знярядь, що використовувалися або були призначені для використання при вчиненні цих злочинів, та прибутків від цих злочинів, або

можливість конфіскації майна, вартість якого відповідає вартості таких прибутків, речовин та знарядь.

Обставини, що можуть стати підставою для скорочення термінів позбавлення волі, визначені в ст. 5. Ними є випадки, коли суб'єкт злочину відмовляється від своєї злочинної діяльності в сфері незаконного обігу наркотичних засобів або прекурсорів, або надає адміністративним або судовим органам інформацію, яку вони не змогли б отримати в інший спосіб, допомагаючи їм запобігати або обмежувати наслідки злочину, встановити особу або передати суду інших суб'єктів злочину, встановлювати докази або перешкоджати вчиненню інших злочинів, зазначених вище.

Крім того, Рамковим рішенням передбачається можливість притягнення до відповідальності за незаконний обіг наркотичних речовин юридичних осіб. Ними є будь-які утворення, які мають такий статус згідно з національного права, що застосовується, за виключенням державних або інших публічно-правових утворень під час здійснення своїх прерогатив публічної влади, та за виключенням публічно-правових міжнародних організацій. У ст. 6 закріплено, що юридичні особи притягаються до відповідальності за злочини, скоєні в інтересах будь-якої особи, яка діє індивідуально або в складі органу юридичної особи, яка займає керівну посаду в рамках юридичної особи, на основі здатності виступати представником юридичної особи; повноважень приймати рішення від імені юридичної особи; або права здійснювати контроль в рамках цієї юридичної особи. Держави-члени повинні також забезпечити, щоб юридична особа притягалася до відповідальності, коли відсутність нагляду і контролю за вищезгаданою особою зробило можливим вчинення злочинів, зазначених у статтях 2 і 3 на користь цієї юридичної особи, особою, під її керівництвом.

Держави-члени вживають необхідні заходи щодо застосування до юридичних осіб ефективні, співмірні та такі, що володіють попереджувальним ефектом, санкції, які включають кримінально-правові або інші штрафи та, можливо, інші санкції, зокрема, заходи, що тягнуть за собою позбавлення права

отримувати податкові або інші пільги або допомогу з боку публічної влади; заходи, що тягнуть за собою тимчасову або постійну заборону займатися комерційною діяльністю; вміщення під судовий нагляд; ліквідація в судовому порядку; тимчасове або остаточне закриття установ, що використовувалися для вчинення злочину; конфіскацію речовин, які є об'єктом вищезазначених злочинів, знаряддя, що використовувалися або призначалися для використання при вчиненні цих злочинів, та прибутків від цих злочинів, або конфіскацію майна, вартість якого відповідає вартості цих прибутків, речовин або знарядь.

Питання юрисдикції держав-членів та кримінального переслідування вирішуються в ст. 8 Рамкового рішення. Там зазначено, що кожна держава-член приймає необхідні заходи щодо встановлення своєї юрисдикції по відношенню до зазначених вище злочинів у випадках, коли злочин вчинено було повністю або частково на її території; коли суб'єктом злочину будь-хто з її громадян або злочин був вчинений на користь юридичної особи, заснованої на її території. Якщо ж законодавство держави-члена не дозволяє видавати своїх громадян, то вона повинна вживати всі необхідні заходи по встановленню своєї юрисдикції стосовно вище перелічених злочинів, а за необхідності, заходи щодо порушення кримінальної справи, коли злочин був скоєний ким-небудь з громадян цієї держави-члена за межами її території.

Врешті у Рамковому рішенні передбачено, що держави-члени повинні робити все можливе, щоб забезпечити відповідність свого національного законодавства. При цьому в тексті передбачений термін – 12 травня 2006 р. До цієї дати держави-члени повинні були направити до Генерального секретаріату Ради та Комісії текст положень щодо трансформації зобов'язань. До 12 травня 2009 р. Комісія повинна була надати Європейському Парламенту та Раді доповідь про функціонування та практичне виконання цього Рамкового рішення. В свою чергу Рада на підставі звітів держав-членів та доповіді Комісії не пізніше шести місяців повинна була перевірити досягнуті результати (ст. 9).

Перша доповідь Комісії була подана 10 грудня 2009 р. [152]. Згідно із цією доповіддю, Комісія отримала звіт від 21 держави-члена. Це означає, що 6

держав це не зробили, а саме Греція, Іспанія, Італія, Кіпр, Мальта та Сполучене Королівство. Загальний висновок, що зробила Комісія полягає в наступному. Імплементация Рамкового рішення не є повністю задовільною. У той час, як більшість держав-членів вже мали низку відповідних положень у своєму законодавстві, цілий ряд з них продемонстрували, що вони не завжди вносили зміни до свого законодавства відповідно до вимог Рамкового рішення. Шість держав взагалі утрималися від надання інформації. Тому Комісія відмітила, що було досягнуто незначний прогрес щодо гармонізації національних законодавств у сфері боротьби із незаконним обігом наркотиків. Слабкий вплив Рамкового рішення підтверджений поданими даними Європейської судової мережі. Важко встановити зв'язок між Рамковим рішенням та прогресом у співпраці судів, що доповідається Євроюстом. Тому Комісія звернулася до тих держав-членів, як не подали жодної інформації, або подали неповну інформацію, дотриматися своїх зобов'язань та подати до Комісії та Генеральному Секретаріату Ради інформацію про всі імплементаційні положення.

Наприкінці 2000-х рр. стало зрозуміло, що незважаючи на те, що споживання тих речовин, що контролюються Конвенціями ООН про наркотики, (кокаїн, екстазі або каннабіс – «контрольовані наркотики»), за роки стабілізувалося, хоча й у великих розмірах, перед світовим співтовариством постало питання про реагування на появу на ринку нових речовин. Нові психотропні речовини, які імітують ефект контрольованих наркотиків та попадають часто як законна альтернативи їм, оскільки не підлягають подібним контрольним заходам, і широко застосовуються в промисловості, все більше набувають розповсюдження в ЄС. Протягом 1997 – 2012 рр. держави-члени повідомили про приблизно 290 речовин, а в 2012 р. кожного тижня повідомлялося про більше однієї речовини. Кількість повідомлених речовин протягом 2009 – 2012 зросло в тричі (з 24 до 73) [257], [155].

Все більша кількість осіб, переважно молодого віку, споживає нові психотропні речовини. Проте ці речовини можуть завдавати шкоду здоров'ю та

безпеці індивідів, а також ставати тягарем для суспільства так само, як і контрольовані наркотики. Ризик, що становлять нові психотропні речовини, змусив національні органи влади вживати щодо них різні обмежувальні заходи. Втім такі національні обмежувальні заходи мають обмежений ефект, адже ці речовини можуть перебувати у вільному обігу на внутрішньому ринку – приблизно 80 % відомих речовин були виявлені більш як в одній державі-члені.

У жовтні 2011 р. Комісія прийняла Повідомлення «Про більш рішучу реакцію Європи на наркотики», де визначила нові психотропні речовини як одну з проблем, що потребують жорстокої реакції на рівні ЄС [155].

Рішення Ради 2005/387/ІНА від 10 травня 2005 р. про обмін інформацією, оцінку ризиків та контроль над новими психотропними речовинами передбачає механізм реагування на ризики, які становлять нові психотропні речовини, що може призвести до встановлення контрольних заходів для таких речовин та кримінальних санкцій на території Євросоюзу. З метою більш ефективного реагування на часту появу нових психотропних речовин та їх розповсюдження на території ЄС, Комісія в 2013 р. підготувала проект Регламенту Європейського Парламенту та Ради про нові психотропні речовини [260]. Цей проект Регламенту спрямований на покращення функціонування внутрішнього ринку стосовно законного використання нових психотропних речовин шляхом зменшення перешкод для торгівлі, запобігання таким перешкодам та збільшення правової впевненості для економічних операторів, при цьому зменшуючи доступність речовин, що становлять небезпеку, завдяки більш ефективним та більш відповідним заходам ЄС.

Все це вимагає встановлення кримінальної відповідальності за незаконних обіг таких нових психотропних речовин. Тому у вересні 2013 р. Комісія підготувала проект Директиви Європейського Парламенту та Ради про внесення змін до Рамкового рішення 2004/757/ІНА, що встановлює мінімальні правила стосовно складових елементів злочинів та санкцій у сфері незаконного обігу наркотичних речовин, в частині визначення наркотику. [257]

Так, стаття 1 Рамкового рішення повинна бути викладена в наступній редакції: «наркотик» означає

- будь-яку речовину, передбачену Єдиною конвенцією про наркотичні речовини 1961 р. (із змінами, внесеними Протоколом 1972 р.) та Віденською конвенцією про психотропні речовини 1971 р., прийняті в рамках ООН
- будь-яку речовину, включену до Додатку;
- будь-яку психотропну речовину, що становить серйозні медичні, соціальні та без пекові ризику, є предметом постійних обмежень щодо вільного обігу на ринку та підставі Регламенту про нові психотропні речовини.

До статті 9 додаються наступні положення. По-перше, що стосується нових психотропних речовин, які підлягають постійним обмеження щодо вільного обігу, держави-члени протягом дванадцяти місяців після вступу в силу таких постійних обмежень щодо обігу повинні прийняти необхідні закони та підзаконні акти з метою застосування цих положень Рамкового рішення до нових психотропних речовин. Текст цих положень вони невідкладно повідомляють Комісії. Під час прийняття державами-членами цим положень, останні повинні включати посилання на це Рамкове рішення або супроводжуватися посиланням у випадку їх офіційної публікації. Держави-члени повинні визначати форму такого посилання. Після 5 років після набуття чинності Директиви та кожні наступні 5 років Комісія оцінює зусилля держав-членів щодо імплементаційних заходів положень Директиви.

Також до Директиви додається Додаток, який містить перелік нових психотропних речовин.

Директива досі не була прийнята.

З метою ефективного реагування на виклики сьогодення у 2012 р. Рада прийняла Стратегію ЄС щодо боротьби із наркотиками на 2013 – 2020 рр. та План дій ЄС щодо боротьби з наркотиками (нині чинний на період 2013 – 2016 рр.) [203].

Стратегія ґрунтується на основних принципах права ЄС та за дотримання базових цінностей Союзу: поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, солідарності, верховенства права та прав людини. Стратегія також базується на міжнародному праві, відповідних Конвенціях ООН 1961 р., 1971 р., 1988 р., які створюють міжнародно-правову основу для реагування на незаконний обіг наркотичних речовин, а також інших міжнародних документах та актах самого ЄС. Вона передбачає загальну та підкріплену фактичними даними правову основу для реагування на феномен наркотиків як на території ЄС, так і за його межами. Вона спрямована на сприяння скороченню попиту та пропозиції наркотиків в ЄС, а також соціальних ризиків, ризиків для здоров'я і шкоди, завданої наркотиками. Цілі можуть бути досягнуті за допомогою стратегічного підходу, який підтримує і доповнює національну політику, забезпечує основу для узгоджених і спільних дій і утворює основу для зовнішньої співпраці ЄС в цій галузі. Це досягається за рахунок комплексного, збалансованого і науково обґрунтованого підходу.

Стратегія будується навколо двох сфер: зниження попиту на наркотики і скорочення пропозиції наркотиків, і трьох наскрізних тем: (а) координація, (б) міжнародне співробітництво та (с) дослідження, інформація, моніторинг та оцінка.

Політика ЄС щодо наркотиків також включає нові проблеми, як-то посилення тенденції до використання полі-речовин (у тому числі поєднання законних речовин – таких, як алкоголь та ліків, вживання яких потребує рецепту від лікаря, і незаконних речовин), виникнення і поширення нових психотропних речовин, динаміку незаконних ринків наркотиків, у тому числі зміну маршрутів незаконного обігу наркотиків, транскордонну організовану злочинність і використання нових комунікаційних технологій в якості спрощення розповсюдження заборонених наркотиків і нових психотропних речовин, а також запобігання незаконному перепродажу прекурсорів, пре-прекурсорів та інших основних хімічних речовини, що використовуються під час незаконного виготовлення наркотиків.

Корупція

Корупція завдає серйозної шкоди економіці та суспільству загалом. Багато країн по всьому світу потерпають від глибоко вкоріненої корупції, що перешкоджає економічному розвитку, ставить під загрозу демократію, завдає шкоду соціальній справедливості та верховенству права. Держави-члени ЄС не уникнули цієї реальності. Корупція відрізняється за природою та сферою поширення від однієї країни до іншої, проте зачіпає всі держави-члени. Вона відображається на гарному управлінні, здоровому управлінні бюджетом та ринку конкуренції. У найтяжчих випадках вона підриває довіру громадян до демократичних інститутів та процесів.

Чотири з п'яти громадян ЄС розглядають корупцію як серйозну проблему в усіх державах-членах. Незважаючи на той факт, що Європейський Союз за останні десятиріччя зробив істотний внесок до перетворення Європи на більш прозорий регіон, очевидним, що ще багато повинно бути зроблено. За різними оцінками приблизно 120 млрд євро на рік або 1 % ВВП ЄС зникає через корупцію.

За останні 10 років на рівні Євросоюзу правова база, спрямована на боротьбу проти корупції, стала складатися з наступних елементів:

- Рамкове рішення Ради 2003/568/ІНА про боротьбу з корупцією в приватному секторі;
- Конвенція ЄС про боротьбу проти корупції посадових осіб Європейських Співтовариств або посадових осіб держав-членів Європейського Союзу 1997 р.;
- ЄС приєднався у 2008 р. до Конвенції ООН проти корупції.

Рамкове рішення Ради 2003/568/ІНА про боротьбу з корупцією в приватному секторі, прийняте 22 липня 2003 р. має за мету зокрема, забезпечити, що активна і пасивна корупція у приватному секторі є кримінальними злочинами в усіх державах членах, що юридичні особи також можуть бути визнані відповідальними за такі злочини і що ці злочини підлягають ефективним, пропорційним та попереджувальним санкціям [170].

Ст. 1 дає визначення термінів, що застосовуються в Рамковому рішенні. Так, «юридична особа» означає будь-яку особу, яка має такий статус за національним правом, що застосовується, за виключенням держав або інших публічних органів, які діють на виконання повноважень держави та міжнародних публічних організацій. А поняття «порушенням обов'язків» розуміється відповідно до національного права. Концепція порушення обов'язків у національному праві охоплює, як мінімум, будь-яку нелояльну поведінку, яка полягає в порушенні статутних обов'язків, або, у можливному випадку, порушення професійних правил або інструкцій, які застосовуються до діяльності особи, яка в будь-якій якості керує або працює на приватний сектор.

Активна та пасивна корупція в приватному секторі є кримінальним злочином у всіх державах-членах. Тому юридичні особи повинні нести відповідальність за ці злочини. Держави-члени згідно зі ст. 2 вживають необхідних заходів для забезпечення того, що такі умисні діяння становлять кримінальний злочин, у випадку, коли їх вчинено в світлі підприємницької діяльності:

- обіцянка, пропозиція або надання, прямо або опосередковано, особі, яка в будь-якій якості керує або працює на підприємство приватного сектору, неналежну перевагу будь-якого типу, тій особі або третій стороні, для того, щоби та особа здійснила або утрималась від здійснення будь-яких дій на порушення обов'язків тієї особи;

- пряме або опосередковане вимагання або отримання неналежної переваги будь-якого типу, або згода на обіцянку такої переваги, для себе або для третьої сторони, керуючи або працюючи в будь-якій якості на підприємство приватного сектору, з метою здійснення або утримання від здійснення дій на порушення своїх обов'язків.

Ці положення застосовуються до ділової діяльності прибуткових та неприбуткових підприємств. Держави-члени можуть задекларувати, що вони обмежать сферу дії зазначених вище положень до діянь, які включають або можуть включати в себе завдання шкоди конкуренції в купівлі товарів та

комерційних послуг. Такі декларації повинні були повідомлені Раді на час ухвалення цього Рамкового Рішення та діяти впродовж п'яти років після 22 липня 2005 року. До 22 липня 2010 року Рада повинна була переглянути цю статтю з метою перегляду можливості поновлення декларацій.

Метою цього Рамкового рішення проголошувалося притягнення до відповідальності не лише фізичних осіб як є працівниками, а й юридичних осіб, на яких фізичні особи працюють.

Стосовно відповідальності фізичних осіб, держави-члени повинні забезпечувати, що акти, зазначені вище дії каралися позбавленням волі на строк щонайменше від одного до трьох років (ч. 2 ст. 4). Право займатися підприємницькою діяльністю повинно бути тимчасово призупинено (ч. 3 ст. 4). Кримінальними злочинами також вважаються підбурення, пособництво та співучасть (ст. 3).

Юридичні особи можуть бути притягнені до відповідальності за злочини, які можна розглядати як корупція, якщо вони скоєні на їхню користь будь-якою особою, яка діє індивідуально чи як частина органу юридичної особи, та яка має домінуюче становище в юридичній особі: повноважень представництва юридичної особи; повноважень приймати рішення від імені юридичної особи; або повноважень здійснювати контроль у межах юридичної особи. (ст.5).

Санкції для юридичних осіб можуть включати кримінальні або некримінальні штрафи. Більше того, держави-члени можуть передбачити додаткові покарання, такі як позбавлення права на публічну допомогу; тимчасова або постійна дискваліфікація від здійснення комерційної діяльності; поміщення під судовий нагляд; ліквідація за наказом суду. (ст.6).

Кожна держава-член має юрисдикцію щодо злочинів корупції, скоєних на її території, одним з її громадян, на користь юридичної особи, яка має головний офіс на території цієї держави-члена. Будь-яка держава-член, яка, відповідно до внутрішнього права, на даний момент не видає своїх громадян, вживає необхідних заходів для встановлення своєї юрисдикції щодо злочинів,

зазначених у статтях 2 та 3, скоєних її громадянами за межами її території. (ст. 7).

Рамковим рішенням 2003/568/ЈНА було встановлено імплементаційний період до 22 липня 2005 р. (ст. 9). У червні 2007 р. Комісія подала Перший звіт до Ради про результати, досягнуті державами-членами щодо виконання положень Рішення [273]. У Звіті Комісія проаналізувала заходи, вжиті державами-членами щодо досягнення цілей Рамкового рішення та зразу ж проголосила необхідність невідкладного прийняття необхідних правових актів щодо боротьби з корупцією в приватному секторі.

По відношенню до ст. 2 Рамкового рішення Комісія зазначила, що для більшості держав-членів виявилось складно інкорпорувати до національного законодавства положення цієї «ключової статті», визначаючи злочинні діяння як активну та пасивну корупцію Лише Бельгія та Великобританія коректно транспонували всі необхідні елементи. Згідно з позицією Комісії прогаліни в правових актах інших держав-членів повинні швидко бути заповнені, щоб цим не могли скористатися правопорушники. Також Комісія звернула увагу на необхідності переглянути зміст ст. 2 до 21 липня 2010 р. з огляду на перегляд декларацій держав-членів.

У червні 2011 р. Комісія оприлюднила Другий звіт Європейському парламенту та Раді про імплементацію Рамкового рішення 2003/568/ЈНА [270]. Комісія зробила наступні висновки стосовно декларацій, що діяли до червня 2010 р. Оскільки Рада не прийняла рішення продовжити їх дію, Комісія вважає, що декларації більше діють, а держави-члени (Німеччина, Австрія, Італія та Польща), які подали ці декларації повинні будуть внести зміни до свого національного законодавства.

На 2011 р. лише дев'ять держав-членів ЄС (Бельгія, Болгарія, Чеська Республіка, Франція, Ірландія, Кіпр, Португалія, Фінляндія та Великобританія) спромоглися правильно транспонувати всі положення ст. 2 Рамкового рішення. Також достатньо проблематичним для держав стало транспонування до національного законодавства ст. 5 стосовно відповідальності юридичних осіб.

У Звіті Комісія відзначила, що загальний рівень імплементації по ЄС є достатньо низьким.

З метою посилення судової співпраці між державами-членами у боротьбі проти корупції проти корупції посадових осіб ЄС або посадових осіб держав-членів 26 травня 1997 р. Рада прийняла відповідну *Конвенцію* [159]. Згідно до положень Конвенції кожна держава-член повинна вживати необхідні заходи, щоб забезпечити, що поведінка, яка становить акт пасивної чи активної корупції посадових осіб підлягає кримінальній відповідальності.

Конвенція також передбачає, що держави-члени повинні забезпечити, що поведінка, яка становить акт пасивної чи активної корупції, а також співучасть та підбурювання підлягають кримінальній відповідальності. У серйозних випадках, така відповідальність може включати позбавлення волі, що в свою чергу може передбачати процедуру екстрадиції. Крім того, держави-члени повинні вживати необхідні заходи, які б дозволяли притягати до кримінальної відповідальності керівників підприємств або будь-яких осіб, які мають повноваження приймати рішення або здійснювати контроль на цих підприємствах, по випадках активної корупції особи, яка перебуває в їх підпорядкуванні, від імені цього підприємства.

Кожна держава-член повинна вживати заходи, необхідні для встановлення юрисдикції щодо злочинів, яка вона встановила у відповідності до зобов'язань, що випливають із змісту Конвенції у наступних справах: якщо злочин вчинений повністю або частково на її території; якщо правопорушник є її громадянином або її посадовою особою; якщо злочин вчинено проти європейських або національних посадовців або проти члена інститутів ЄС, який є її громадянином; якщо правопорушник є європейським посадовцем, який працює на інститут, агентство або орган Євросоюзу, що мають своє місце розташування у відповідній державі-члені. (ст. 7). Якщо процедура, пов'язана із злочином, передбаченим Конвенцією, стосується двох або більше держав-членів, ці держави повинні співпрацювати щодо проведення розслідування та судочинства, а також виконання покарання.

Відповідне національне кримінальне законодавство повинно застосовувати принцип, відповідно до якого особа, проти якої вже було винесено остаточне рішення в суді в одній державі-члені, не може бути притягнена до відповідальності в іншій державі-члені стосовно тих самих фактів, за умови, що якщо була накладена санкція, вона була застосована, перебуває в процесі виконання або більше не може застосовуватися відповідно до законодавства цієї держави. Проте з цього правила можуть бути винятки.

Держава-член може приймати положення внутрішнього законодавства, які виходять за зобов'язання за Конвенцію.

У випадку виникнення спору між державами-членами стосовно тлумачення або застосування Конвенції, або у випадку відсутності двостороннього розв'язання спору, спір підлягає вирішенню Радою ЄС у відповідності до положень Установчих договорів. Якщо ж Рада не може знайти вирішення протягом шести місяців, одна з сторін спору може звернутися до Суду ЄС. Суд ЄС також має юрисдикцію у спрах між державами-членами та Комісією.

Конвенція набула чинності 28 вересня 2005 р. Вона відкрита до приєднання будь-якої держави, яка стала членом ЄС.

У червні 2011 р. Комісія запровадила механізм періодичної оцінки зусиль держав щодо боротьби проти корупції, який має допомогти створити необхідний підґрунтя для більш серйозних політичних зобов'язань з боку всіх органів, які мають право приймати рішення в ЄС [147]. Такий механізм, що є частиною більш широкого антикорупційного пакету, повинен дати можливість здійснювати періодичну оцінку зусиль держав-членів, спрямованих проти корупції, з метою заохочення політичної волі, сприяння посиленню антикорупційних заходів та поглиблення взаємної довіри. Також передбачається сприяння обміну успішним досвідом, визначення загальноєвропейських тенденцій та накопичення порівняльних даних з держав-членів ЄС. Таким чином, Звітний механізм ЄС повинен допомагати створенню

підґрунтя для подальших політичних ініціатив ЄС в галузі боротьби з корупцією.

Перший звіт Комісія передала Раді та Європейському Парламенту у лютому 2014 р. [271]. Зміст звіту зосереджується на окремих ключових питаннях, що мають особливе значення для кожної держави-члена. Він описує позитивний досвід, а також певні недоліки, визначає кроки, які повинні надати можливість державам-членам протидіяти корупції більш ефективно. Комісія визнала, що деякі з цих проблем є виключно компетенцією держав-членів. Проте вона зазначає, що до загального інтересу Союзу належить забезпечення того, щоб усі держави-члени запровадили ефективну антикорупційну політику, а Євросоюз надавав державам-членам сприяння щодо цього. Звіт складається з 6 частин та стосується всіх 28 держав-членів ЄС. Частина I – Вступ: презентує юридичну основу політики та цілі, яких потрібно досягати. Частина II – викладає результати опитування, яке в 2013 р. проводив Євробарометр стосовно сприйняття та досвіду корупції. Частина III – описує загальноєвропейські тенденції, пов'язані з корупцією. Він підсумовує головні результати дослідження. Частина IV – тематична, зосереджує свою увагу на багатоаспектності проблеми, що стосується рівня ЄС. Проблема, що детально аналізується у першому звіті, це державні закупівлі, що має надзвичайне значення для внутрішнього ринку, регулюється законодавством ЄС та є предметом значних корупційних ризиків. Цей розділ стосується корупції та антикорупційних заходів в рамках національних систем державних-закупівель. Розділ V – Додаток щодо методології, що описує методи підготовки звіту. Врешті остання Частина VI – це розділ, присвячений державам-членам. Ці розділи не надають повний опис питань, пов'язаних із корупцією та антикорупційних заходів. Натомість вони визначають ключові проблемні питання, визначені кожною окремою державою на власний розсуд, враховуючи національні особливості.

Комп'ютерні злочини

Інтернет став невід'ємною та важливою частиною нашого суспільства та економіки. 80 % молоді в Європі підтримують зв'язок один з одним та світом завдяки соціальним онлайн мережам, а щорічний товарообіг електронної торгівлі становить 8 трлн. доларів. Проте із зростанням діяльності онлайн, зростає і кількість кримінальних злочинів – більш як один мільйон осіб по всьому світу стають щодня жертвами кіберзлочинності. Кримінальна діяльність онлайн включає цілу низку дій: від продажу викрадених кредитних карток за лише 1 євро, до викрадення особистих даних та сексуальної експлуатації дітей, включаючи серйозні кібератаки проти державних та європейських інститутів або інфраструктури.

Спеціальним актом ЄС в сфері боротьби із такими злочинами була Рамкове рішення 2005/222 від 24 лютого 2005 р. про атаки проти інформаційних систем, яке виходила з принципів, закріплених в Конвенції Ради Європи про захист осіб у зв'язку з обробкою персональних даних 1981 р. Рамкове рішення запровадило мінімальні правила щодо визначення кримінальних правопорушень та санкцій в сфері протидії атакам проти інформаційних систем. Воно також закріплювало спільні положення з метою запобігання подібним злочинам та подолання їх наслідків [172].

До 16 березня 2007 р. держави-члени повинні були вжити всіх необхідні заходи для трансформації положень Рамкового рішення до свого національного законодавства та повідомити досягнуті результати Генеральному секретареві Ради та Комісію. У липні 2008 р. Комісія опублікувала доповідь про виконання Рамкового рішення. У висновках цієї доповіді, було відзначено, що більшістю держав-членів був досягнутий значний прогрес щодо імплементації положень Рамкового рішення, проте деякі держави-члени цей процес не завершили. Крім того, було відзначено, що з моменту прийняття цього Рішення на території Європи мали місце нові загрози, зокрема з'явилися широкомасштабні атаки проти інформаційних систем та збільшилося злочинне застосування так званих

«бот-мереж» [272]. У 2010 р. Комісія внесла Проект Директиви про атаки проти інформаційних систем, яка скасує Рамкове рішення 2005/222 [259].

Директива 2013/40 була прийнята Європейським Парламентом та Радою 12 серпня 2013 р. [194].

Ця директива запроваджує нові правила, які гармонізують положення щодо криміналізації та санкцій низки правопорушень, спрямованих проти інформаційних систем. Ці правила включає заборону використання так званих бот-мереж – шкідливого програмного забезпечення, створеного для здійснення відкладеного доступу до мережі комп'ютерів. Вона заохочує держави-члени ЄС використовувати такі ж самі контактні пункти, які використовуються Радою Європи та Великою вісімкою для швидкого реагування та загрози, пов'язані із залученням високих технологій. Головні види кримінальних злочинів, яких стосується ця Директива, є атаки проти інформаційних систем, починаючи з відмов в обслуговуванні, створених для виведення з ладу серверу до відслідковування даних та атак бот-мереж.

Наразі існує необхідність ефективно протидіяти кіберзлочинам не лише, коли він вчиняється в межах певної держави-члена, а й тоді, коли це стосується території декількох держав-членів. Тому наявна директива вимагає гармонізації кримінального законодавства держав-членів ЄС та посилення співпраці між органами юстиції стосовно незаконного доступу до інформаційних систем, незаконного втручання в систему, незаконного втручання до баз даних, незаконне відстеження. Всі ці злочинні дії повинні бути вчинені умисно. Кримінальним злочином також визнається підбурювання, пособництво і замах на вчинення будь-якого з вищевказаних злочинів.

Держави-члени повинні імплементувати цю Директиву, передбачивши в своєму законодавстві ефективні, пропорційні, а також такі санкції, що мають стримуючий вплив. Максимальний строк позбавлення волі становить не менше двох років, принаймні для випадків, які не є незначними. Якщо ж злочин вчинено умисно, карається максимальним строком позбавлення волі не менше трьох років, коли значна частина інформаційних систем була пошкоджена із

використанням вищезазначених засобів, створених та адаптованих саме з цією метою (ст.9).

Якщо злочин вчинено в рамках кримінальної організації в контексті розуміння цієї Директиви, а також завдає істотної шкоди або негативно впливають на головні інтереси, це розглядається як обтяжуючі обставини. Це саме стосується випадків, коли злочин скоєно з використанням особистості іншої людини і заподіює шкоду цій людині. Ці дії караються максимальним строком позбавлення волі не менше п'яти років (ст.9).

Директива також запроваджує відповідальність юридичних осіб та передбачає санкції, що можуть застосовуватися, якщо буде доведена провина такої особи. Для юридичних осіб передбачені наступні санкції: позбавлення права на отримання державних пільг або допомоги; тимчасове або постійне позбавлення права займатися комерційною діяльністю; встановлення судового нагляду; ліквідація за рішенням суду; тимчасове або постійне закриття підприємств, які були використані для скоєння злочину (ст. 10).

Кожна країна ЄС розповсюджує свою юрисдикцію щонайменше на злочини, вчинені на її території або одним з її громадян за межами своєї території. Якщо кілька держав-членів мають юрисдикцію щодо злочину, вони повинні співпрацювати, щоб вирішити, яка з них буде проводити розслідування відносно учасника зазначеного злочину.

З метою покращення боротьби з кіберзлочинністю, Директива заохочує посиленій співпраці між правоохоронними органами та органами юстиції. Для цього держави-члени повинні мати в наявності національні контактні пункти, використовувати існуючу мережу цілодобових контактних пунктів, реагувати на невідкладних запитів у допомозі протягом 8 годин шляхом визначення, чи буде надати відповідь та коли, збирати статистичні дані про кіберзлочинність.

Період транспозиції Директиви встановлено до 4 вересня 2015 р, а до 7 вересня 2017 р. Комісія повинна подати доповідь Європейському Парламенту та Ради про загальну ситуацію з імплементацією акту в державах-членах ЄС.

Окремою проблемою, яка стоїть на порядку денному Європейського Союзу, є безпека інформаційних систем – комп'ютерних ресурсів, зокрема таких, як мережі та бази даних, які дозволяють функціонувати системам життєзабезпечення, підприємствам та інтернету. Зазіхання на безпеку інформаційних систем можуть бути спричинені різними факторами, включаючи технічні збої, ненавмисні помилки, природні катаклізми та шкідливі атаки. Проблеми безпеки інформаційних систем можуть перешкоджати постачанню таких систем життєзабезпечення, як електрика, охорона здоров'я або транспортні послуги.

З метою попередження таких явищ в 2013 р. Комісія підготувала Проект Директиви щодо стосовно заходів забезпечення високого загального рівня мережевої та інформаційної безпеки (МІБ) на території Союзу.

Директива 2016/1148 була прийнята 6 липня 2016 р. Європейським парламентом та Радою [189]. Держави-члени мають 21 місяць на приведення свого законодавства у відповідність до положень Директиви та ще 6 місяців для визначення операторів систем життєзабезпечення.

Головні положення Директиви полягають в наступному:

- Удосконалення можливостей національної кібербезпеки.
- Держави-члени повинні прийняти національні стратегії МІБ, в яких визначатимуть стратегічні цілі та відповідні політичні та законодавчі заходи стосовно кібербезпеки. Від держав-членів також вимається призначення національного компетентного органу влади, відповідального за імплементацію та забезпечення виконання Директиви, а також Загони реагування на випадки загроз проти комп'ютерної безпеки.
- Удосконалення співробітництва.

Директива передбачає створення «Групи співробітництва» між державами-членами, з метою підтримки та полегшення стратегічної співпраці та обміну інформацією між державами-членами та культивування між ними довіри та впевненості. Комісія створить для Групи співробітництва секретаріат. Директива також передбачає створення Мережі Загонів реагування на випадки

загроз проти комп'ютерної безпеки, з метою сприяння швидкій та ефективній операційній співпраці щодо окремих випадків загроз кібербезпеці та поширення інформації про існуючі ризики. Секретаріат такої Мережі знаходиться в Агенстві ЄС щодо мережевої та інформаційної безпеки (ЄАМІБ). ЄАМІБ відіграватиме ключову роль щодо багатьох аспектів Директиви, зокрема стосовно співпраці.

Вимоги щодо безпеки та повідомлення для операторів систем життєзабезпечення.

Підприємства, які відіграють важливу роль в суспільстві та економіці і як в Директиви називаються «оператори систем життєзабезпечення», зобов'язані вжити адекватні заходи безпеки та інформувати про серйозні випадки відповідні національні органи влади.

Директива стосується операторів в наступних секторах:

- Енергетика: електрика, нафта та газ;
- Транспорт: повітряний, залізничний, водяний та сухопутний;
- Банківська справа: кредитні інституції;
- Інфраструктури фінансових ринки: торгівельні площадки, центральні контрагенти;
- Охорона здоров'я: медичні установи;
- Вода: постачання та розподіл питної води;
- Цифрова інфраструктура: точки обміну трафіком Інтернет (які дозволяють взаємозв'язок між індивідуальними мережами Інтернет), провайдери систем служб найменування доменів; реєстри найменувань доменів вищого рівня.

Держави-члени повинні ідентифікувати цих операторів на основі наступних критерії, чи така послуга є необхідною для підтримання критичних суспільної та економічної діяльності.

Великі інтернет-компанії, які в Директиві називаються «постачальники цифрових послуг», повинні також вживати адекватні заходи безпеки та інформувати про серйозні випадки відповідні національні органи влади.

До таких компаній належать:

- Інтернет біржі (які дозволяють підприємствам відкривати магазини на біржі з метою продажу своїх товарів та послуг через Інтернет), наприклад, Амазон;

- Операційна система на базі хмари;

- Пошукові системи, наприклад Гугл.

У відповідності до цілей Стратегії єдиного цифрового ринку Директива має за мету створення гармонізованих правових норм для постачальників цифрових послуг, щоб вони могли очікувати на однакові правила у будь-якому куточку ЄС.

Висновки до Розділу 2:

1. В ЄС розроблена значна правова база, в якій визначені поняття транскордонних злочинів та покарань за них. Наразі ця база перебуває в стані оновлення відповідно до положень Лісабонського договору.

2. Європейський Союз приділяє значну увагу запобіганню та переслідуванню злочинів проти громадської безпеки, в першу чергу тероризму, організованої злочинності та незаконній торгівлі зброєю. Діяльність ЄС при цьому зосереджується не тільки на протидії цим злочинам в межах самого інтеграційного об'єднання, а й створення передумов для протидії їм в третіх країнах.

3. У сфері боротьби із злочинами проти честі та гідності особи, то зусилля Євросоюзу спрямовані не лише на подолання негативних наслідків цих злочинів, а в першу чергу на запобігання ним, а також надання захисту та допомоги жертвам цих злочинів.

4. Злочини у сфері підприємницької діяльності досить часто є супутними вчиненню низких злочинів. Беручи це до уваги, а також той факт, що існування внутрішнього ринку в ЄС значно полегшує скоєння таких злочинів, перед Європейським Союзом стоїть завдання ефективної протидії та попередження таких злочинів.

5. Зважаючи на швидкий розвиток науки та технології Європейський Союз приділяє значну увагу адаптації своїх нормативно-правових актів до вимог сучасності, запроваджуючи правовий режим все для нових наркотичних засобів, використовуючи все нові методики виявлення наркотиків та включення їх до переліку заборонених речовин. Це саме стосується злочинів у сфері комп'ютерних технологій.

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИКА УКРАЇНИ ЩОДО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ СТАНДАРТІВ ЄВРОСОЮЗУ У СФЕРІ БОРОТЬБИ ІЗ ТРАНСКОРДОННИМИ ЗЛОЧИНАМИ

3.1. Становлення та розвиток співробітництва України та Європейського Союзу у галузі протидії транскордонним злочинам

Засади співробітництва України та Європейського Союзу у галузі протидії транскордонним злочинам були закладені ще на самому початку взаємовідносин між нашою державою та Європейським інтеграційним об'єднанням.

Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами [122] (УПС) від 14 червня 1994 р., яка набула чинності 01 березня 1998 р., не містила великого масиву правових норм, присвячених зазначеним питанням. Лише в ст. 68 «Відмивання грошей» передбачалося, що сторони визнають необхідність докладати зусилля і співпрацювати з метою запобігання використанню своїх фінансових систем для відмивання доходів, отриманих від кримінальної діяльності в цілому та злочинів, пов'язаних з наркотиками зокрема. Співробітництво в цій галузі включає адміністративну та технічну допомогу з метою встановлення відповідних норм запобігання відмиванню грошей, еквівалентних тим, які прийняті Співтовариством та міжнародними форумами в цій галузі, включаючи Цільову групу з фінансових питань (ЦГФП). У такий спосіб сторона заклали підвалини на спільної діяльності щодо боротьби з транскордонними злочинами на майбутнє.

Більш детально проблематику співробітництва в галузі юстиції та внутрішніх справ було врегульовано Спільною стратегією Європейського Союзу щодо України від 11 грудня 1999 р. У п. III (ii) Стратегії «Співробітництво в сфері юстиції та внутрішніх справ» визначені пріоритетні питання посилення співпраці між ЄС та Україною в зазначеній сфері. Зокрема,

передбачено, що ЄС та Україна мають спільну зацікавленість у розвитку співробітництва у боротьбі з нелегальною імміграцією та торгівлею людьми, в сфері безпеки кордонів та боротьби проти спільного лиха організованої злочинності, включаючи відмивання грошей, нелегальну торгівлю зброєю та наркотиками (п. 34) [114].

У Частині III «Конкретні ініціативи» Стратегії були визначені конкретні заходи, які повинні вживати сторони для досягнення цілей Стратегії. У підрозділі «Співробітництво у зміцненні стабільності та безпеки в Європі» міститься намір Євросоюзу розглянути можливості зміцнення діалогу з Україною задля підвищення рівня відповідальності та прозорості в переміщенні звичайних озброєнь, із використанням Кодексу поведінки ЄС у повному обсязі там, де це є необхідним (п. 54). Також до 2000 р. ЄС повинен був висунути певні ініціативи стосовно зміцнення безпеки та стабільності в Європі, серед яких можна виділити засоби започаткування співробітництва між ЄС та Україною в сфері боротьби з торгівлею стрілецькою зброєю. З цією метою передбачалося, що ЄС міг би, після визначення та аналізу ситуації й потреб регіону, розробити Спільні дії в цій сфері, маючи за мету:

- 1) зміцнення контрольного потенціалу поліції та/або місцевих митних служб;
- 2) введення цього конкретного виду злочинності в обсяг навчальних курсів;
- 3) розвиток обміну інформацією між ЄС та державами-членами Європолу з метою вдосконалення аналізу злочинної діяльності, пов'язаної зі стрілецькою зброєю (п. 55) [114].

У контексті співробітництва саме в сфері юстиції та внутрішніх справ в Стратегії акцент робився на ті процеси, які мали місце в ЄС наприкінці 1990х рр. Тоді сам Європейський Союз готувався до широкомасштабного розширення, коли в 2004 р. до ЄС вступили одночасно 10 держав. Зважаючи на те, що наша держава мала спільний кордон з трьома з них (Польща, Словаччина, Угорщина), а тому була та залишається важливою транзитною

країною, що створювало канал переміщення через кордони значних обсягів нелегальної діяльності, ЄС на тому етапі запропонував зосередити свої зусилля на наступних ініціативах (п. 63):

- оцінку обсягів нелегальної імміграції через Україну. Держави-члени ЄС разом із Комісією мали провести аналіз сильних і слабких сторін, можливостей та ризиків наявних механізмів боротьби з цими проблемами до кінця 2000 року, там, де було виявлено слабкі місця, ЄС повинен був розглянути можливість ужиття заходів до виправлення ситуації;

- поліпшення співробітництва щодо повернення на свою територію власних громадян, осіб без громадянства та громадян третіх країн, включаючи укладення угоди про повернення осіб;

- підтримку застосування в повному обсязі Женевської конвенції, включаючи право притулку та повагу принципів невислання,

- започаткування постійного діалогу між судовими органами ЄС, держав-членів та України з цивільних та кримінальних справ, в тому числі шляхом заохочення України до підписання, ратифікації й застосування основних конвенцій, таких як Конвенція Організації Об'єднаних Націй про транснаціональну організовану злочинність;

- пропонування Україні практичної допомоги у застосуванні її законодавства з відмивання грошей негайно після набрання ним чинності;

- організацію співпраці між правоохоронними органами держав і членів ЄС, Європолом та українськими правоохоронними органами [144].

За результатами консультацій між Представництвом України при ЄС та представниками Євросоюзу стосовно співробітництва проти організованої злочинності, у 2000 р. Секретаріат Ради Міністрів ЄС підготував свої пропозиції щодо розвитку співробітництва між Україною та ЄС у сфері юстиції та внутрішніх справ, якими було передбачено, зокрема, опрацювання Плану дій ЄС в галузі юстиції та внутрішніх справ в Україні.

План дій Європейського Союзу в галузі юстиції та внутрішніх справ в Україні [82] було схвалено під час Четвертого спільного засідання Комітету з

питань співробітництва між Україною та ЄС 12 грудня 2001 р. У цьому Плані дій було закріплено цілі цього документу, зокрема: розвивати партнерство та практичне співробітництво між Європейським Союзом, його країнами-членами, сусідніми країнами-кандидатами на вступ до ЄС та Україною в галузі юстиції та внутрішніх справ; забезпечити ратифікацію та імплементацію найбільш важливих міжнародних документів, спрямованих на боротьбу з нелегальною міграцією, організованою злочинністю та корупцією; боротися з транскордонною організованою злочинністю, зокрема, торгівлею людьми, незаконним обігом наркотиків, торгівлею краденим автотранспортом, підакцизними товарами та ядерними матеріалами, а також відмиванням коштів, а також розвивати разом з Україною принципи законності, доступу до правосуддя, незалежності судової влади та ефективної системи управління, на яких базується мета Європейського Союзу – створення «простору свободи, безпеки і юстиції» [82]. Серед сфер співробітництва в галузі юстиції та внутрішніх справ виділяли, зокрема, організовану злочинність. Тут передбачалося забезпечити ратифікацію та імплементацію цілої низки найбільш важливих міжнародних документів, спрямованих на боротьбу з організованою злочинністю та корупцією та щодо захисту прав людини, включаючи Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року, підписаної Україною 12 грудня 2000 року та Додаткових протоколів, що доповнюють Конвенцію ООН (Протокол про попередження та боротьбу з торгівлею людьми, особливо жінками та дітьми, та покарання за неї; Протокол проти контрабанди мігрантами наземними, морськими та повітряними шляхами); підтримку зусиль України у боротьбі з відмиванням коштів, зокрема шляхом створення Фінансової розвідки, що відповідає стандартами Ради Європи, 40 рекомендаціям FATF та стандартам Групи Егмонта. Передбачалося надавати Україні сприяння у її боротьбі з торгівлею наркотиками, в тому числі торгівлею хімічними речовинами та їх прекурсорами, та боротьбі проти зловживання наркотиками, зокрема в питаннях запобігання вживанню наркотиків та реабілітації, а також у її

боротьбі з торгівлею краденим автотранспортом, зброєю, ядерними матеріалами та контрабандою підакцизними товарами. Окремо виділялося надання Україні допомоги у її боротьбі та контрабандою нелегальними мігрантами, а також сприяння розвитку діяльності та вжиттю заходів, спрямованих на запобігання торгівлі людьми, та сприяння поверненню таких жертв [82].

У сфері протидії міжнародному тероризму у Плані дій містилося зобов'язання розвивати двостороннє співробітництво. При цьому потрібно було робити акцент на наступних питаннях: співпрацювати з метою посилення ролі ООН в багатосторонній боротьбі з тероризмом; забезпечити імплементацію Резолюції Ради Безпеки ООН 1373/01 від 28 вересня 2001 року щодо боротьби проти тероризму; сприяти дотриманню та імплементації всіх відповідних міжнародних конвенцій, а також сприяти досягненню якомога швидкого висновку за результатами переговорів по Всеосяжній конвенції ООН про боротьбу з тероризмом; співпрацювати в подальшому в напрямку викорінення джерел фінансування терористичної діяльності шляхом: сприяння імплементації та втіленню в життя Конвенції ООН про боротьбу з фінансуванням тероризму; вжиття необхідних заходів по блокуванню рахунків осіб, визначених Комітетом по накладанню санкцій, створеного відповідно до Резолюції 1267/99 Ради Безпеки; заохочення прогресу роботи FATF та OECD по викриттю податків; сприяння співробітництву з третіми країнами у сфері боротьби з тероризмом вищенаведеними засобами [82].

Зважаючи на важливість питань, які розглядаються в Плані дій, у червні 2002 р. спільно з українськими органами влади був розроблений План-графік імплементації положень Плану дій ЄС в галузі юстиції та внутрішніх справ. Згідно з Планом-графіком протягом 2002 – 2006 рр. Європейська Комісія повинна була сприяти Україні в запобіганні та боротьбі із транскордонними злочинами, здійснювати реінтеграцію постраждалих осіб в суспільство та надавати їм правову та психологічну підтримку. У галузі транскордонних операцій з боротьби проти таких злочинів держави-члени ЄС та Європейська

Комісія повинні були використовувати можливості залучення українських правоохоронних органів до міжнародних та регіональних правоохоронних операцій, а також інтенсифікувати співробітництво між Україною та міжурядовими та громадськими організаціями, які працюють в цій сфері. Планом-графіком було передбачено фінансування майже усіх заходів за рахунок програм технічної допомоги ТАСІС та програм ЄС, які взаємодіяли з програмою ТАСІС. Таким чином, Планом дій були визначені досить чіткі напрямки співробітництва Європейського Союзу та України у галузі боротьби з транскордонними злочинами.

11 листопада 2002 року в м. Брюссель відбулось засідання «Трійки Україна – ЄС» з питань юстиції та внутрішніх справ на рівні міністрів, що стало головним політичним прецедентом у відносинах України та ЄС в цій сфері. Уперше в історії розвитку стосунків між Україною та Євросоюзом в офіційному (після публікації) політичному документі за результатами цієї зустрічі на високому рівні зафіксовано приєднання України до спільних Декларацій ЄС та держав-кандидатів на вступ до ЄС щодо боротьби з торгівлею людьми та захисту комерційних водіїв від організованої злочинності. Відповідно до заключного документу Україна стала учасником «процесу асоціації» держав-членів ЄС, держав-кандидатів на вступ до ЄС та Європейської Комісії з окремих елементів широкомасштабної політики Євросоюзу у сфері юстиції та внутрішніх справ.

Проте з плином часу положення Плану дій перестали відповідати рівню розвитку відносин між ЄС та Україною. В першу чергу це було спричинено розширенням Європейського Союзу в 2004 р., коли ЄС та України вперше стали межувати між собою і як безпосередні сусіди почали стикатися зі спільними викликами у боротьбі із злочинністю, тероризмом та іншими видами незаконної діяльності транскордонного характеру.

План дій ЄС у сфері юстиції та внутрішніх справ 2001 р. заклав фундамент для такого співробітництва. Цей документ сформував розділ «Юстиція, свобода і безпека» Плану дій Україна — ЄС 2005 р. Таким чином, відповідно до своїх

положень План дій у сфері юстиції, свободи та безпеки 2001 р. повинен був бути переглянутий з метою посилення у конкретний спосіб співробітництва між Україною та ЄС з урахуванням розвитку зони свободи, безпеки і юстиції у ЄС та безпосереднього сусідства [81].

18 червня 2007 р. на засіданні Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС був затверджений оновлений План дій Україна – ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки [84].

Оновлений План дій встановив ряд погоджених завдань і напрямів співробітництва та імплементації. Так, в сфері безпеки цими завданнями є протидія тероризму і організованій злочинності, в тому числі шляхом зміцнення правоохоронного співробітництва, зокрема у напрямі боротьби з проявами торгівлі людьми, незаконного ввозу мігрантів, незаконного переміщення наркотиків та інших заборонених товарів, корупції, підробки документів, відмивання грошей та іншими видами протиправної діяльності. У всіх сферах співпраці передбачено гармонізацію законодавства України з правом Євросоюзу та посилення інституційної здатності. Інструментом реалізації Плану дій є План-графік, схвалений у квітні 2008 р. на засіданні Підкомітету Комітету з питань співпраці. Він містить цілі співпраці і визначає спільні заходи. Євросоюз надає Україні технічну та фінансову допомогу для виконання положень Плану дій.

Отже, співпраця між нашою державою та Європейським Союзом у сфері протидії транскордонними злочинам пройшла тривалий шлях еволюції, коли на перших етапах вона стосувалася переважно економічних злочинів, пов'язаних із відмиванням грошей, до поступового усвідомлення, що наявність спільних кордонів між Україною та ЄС вимагає від обох сторін об'єднання зусиль стосовно боротьби із набагато більшою кількістю злочинів, які мають транснаціональний характер, перелік яких продовжує постійно зростати.

3.2. Організаційно-правовий механізм співпраці між Україною та Євросоюзом у сфері боротьби із транскордонними злочинами в рамках Угоди про асоціацію

Після підписання політичної частини Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (УА) [121] на Саміті ЄС 21 березня 2014 р., та початку часткового застосування саме цих розділів з 1 листопада 2014 р. відносини між нашою державою та ЄС в частині боротьби із транскордонними злочинами вийшли на зовсім новий рівень.

Угоди про асоціацію (УА) є особливим видом міжнародних угод, які ЄС укладає із третіми країнами. Як свідчить історичний досвід, такі угоди Європейський Союз укладає з країнами, з якими готовий розвивати міцні тривалі «особливі відносини», що ґрунтуються на взаємній довірі та повазі до спільних цінностей. Більше того, часто такі Угоди передували приєднанню держав до Європейського Союзу. Масштабність та комплексність Угоди підтверджують доволі поширену тезу про те, що УА, з набранням чинності, могла б стати основою та орієнтиром для важливих комплексних і системних політичних, соціально-економічних, правових та інституційних реформ в Україні, та остаточно підтвердити вибір європейської моделі суспільного та економічного розвитку [56].

Зобов'язання «вести боротьбу з організованою злочинністю та легалізацією (відмиванням) коштів, зменшувати постачання та попит на незаконні наркотичні засоби і посилювати співробітництво в боротьбі з тероризмом» закріплено ще в абз. 23 преамбули [121].

Боротьба із різними формами транснаціональної організованої злочинності й тероризмом є одним із головних принципів, на яких ґрунтуються відносини між Україною та ЄС, як це закріплено у ст. 3 УА [121].

У статті 13 УА міститься зобов'язання сторін співпрацювати на двосторонньому, регіональному та міжнародному рівнях з метою запобігання та боротьби з тероризмом відповідно до міжнародного права, міжнародних

норм у сфері прав людини, а також до гуманітарного права та норм права, що регулюють статус біженців. Зокрема, Сторони погоджуються співпрацювати на основі повного виконання Резолюції Ради Безпеки ООН № 1373 2001 р. [100], Глобальної контртерористичної стратегії ООН 2006 р. [16] та інших документів ООН, а також відповідних міжнародних конвенцій та документів. Крім того, згідно із ст. 23 Сторони зобов'язуються здійснювати це, зокрема шляхом обміну інформацією щодо терористичних угруповань та організованих груп, які здійснюють їх підтримку, обміну досвідом та інформацією про тенденції тероризму та стосовно засобів і способів боротьби з тероризмом, зокрема допомогу у технічній галузі та навчанні, та обміну досвідом стосовно запобігання тероризму. Обмін всією інформацією відбуватиметься відповідно до міжнародного та національного права [121].

Детально обов'язки сторін у сфері запобігання та протидії транскордонним злочинам врегульовано у Розділі III УА «Юстиція, свобода та безпека», зокрема ст. 20 – 24.

Відповідно до ст. 20 «Боротьба з легалізацією (відмиванням) коштів та фінансуванням тероризму» сторони зобов'язуються співпрацювати з метою запобігання та боротьби з легалізацією (відмиванням) коштів та фінансуванням тероризму. З цією метою Сторони посилюють двостороннє та міжнародне співробітництво у цій сфері, зокрема співробітництво на оперативному рівні. Сторони забезпечують імплементацію відповідних міжнародних стандартів, зокрема стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму (ФАТФ) та стандартів, рівнозначних тим, які були прийняті Європейським Союзом. У цьому зв'язку Сторони зобов'язалися докладати необхідних зусиль для забезпечення впровадження міжнародних стандартів регулювання та нагляду в сфері фінансових послуг та для боротьби з ухиленням від сплати податків на всій її території. Такі міжнародні стандарти включають, зокрема, «Сорок рекомендацій» [113] та «Дев'ять спеціальних рекомендацій стосовно боротьби

із фінансуванням тероризму» Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) (ст. 127) [20].

Співробітництво у боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів, прекурсорів та психотропних речовин регулюється ст. 21 УА. Таке співробітництво повинно ґрунтуватися на спільно погоджених принципах, що відповідають міжнародним конвенціям у цій сфері, з особливим наголосом на Політичній декларації [85] та Декларації про керівні принципи скорочення попиту на наркотики [21], прийняті на двадцятій спеціальній сесії Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй з боротьби з наркотиками у червні 1998 р. Метою такого співробітництва повинно бути не лише боротьба із незаконним обігом наркотиків, зменшення обсягів постачання, торгівлі та попиту на наркотики, а й боротьба з наслідками для здоров'я та соціальними наслідками наркозалежності, а також більш ефективне запобігання відводу хімічних прекурсорів, що використовуються для нелегального виробництва наркотиків та психотропних речовин. При цьому сторони повинні застосовувати всі існуючі інструменти співробітництва в зазначеній сфері.

Доволі широке коло питань порушене у ст. 22 УА, яка стосується боротьби зі злочинністю і корупцією. Саме в цій статті визначені види злочинів, боротьба та попередження яких потребує спільних зусиль Європейського Союзу та України. Це незаконне переправлення через державний кордон нелегальних мігрантів, торгівля людьми і вогнепальною зброєю та незаконний обіг наркотиків; контрабанда товарів; економічні злочини, зокрема злочини у сфері оподаткування; корупція як у приватному, так і в державному секторі; підробка документів; кіберзлочинність [121].

Сторони мають посилювати двостороннє, регіональне та міжнародне співробітництво у цій сфері, зокрема співробітництво із залученням Європолу. Інструментарій співробітництва є доволі широким: обмін найкращими практиками, в тому числі щодо методик розслідування та криміналістичних досліджень; обмін інформацією відповідно до існуючих правил; посилення

потенціалу, зокрема навчання та, у разі необхідності, обмін персоналом; обмін досвідом захисту свідків та жертв.

При цьому необхідно слідкувати за ефективним виконанням Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року та трьох Протоколів до неї, Конвенції ООН проти корупції 2003 року та інших відповідних міжнародних документів.

На вересень 2016 р. із зазначених положень тимчасовому застосуванню підлягає лише ст. 3, які відносяться до Розділу I «Загальні принципи». Інші положення очікують на остаточну ратифікацію УА всіма державами-членами ЄС.

Ще на етапі підготовки проекту УА в червні 2009 року на засіданні Ради з питань співробітництва Україна—ЄС у Брюсселі було схвалено Порядок денний асоціації Україна – ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію (ПДА) [86]. Цей документ набрав чинності 24 листопада 2009 р. шляхом обміну нотами між дипломатичними відомствами України та ЄС, прийшовши на заміну Плану дій Україна – ЄС. Двічі (у 2012 та 2013 роках) до документа вносилися зміни з метою його актуалізації. Раді з питань співробітництва було представлено три спільних звіти про виконання Порядку денного асоціації (у 2010, 2012 та 2013 роках). З метою актуалізації Порядку денного асоціації з урахуванням кардинальних змін, що відбулися у відносинах сторін у 2014 р., за дорученням Прем'єр-міністра України Яценюка А. П. Урядовим офісом з питань європейської інтеграції за участю заінтересованих центральних органів виконавчої влади, органів державної влади у березні 2015 р. завершено узгодження оновленого ПДА із Європейською службою зовнішніх дій. 16 березня 2015 р. Рада асоціації між Україною та ЄС схвалила оновлений Порядок денний асоціації (шляхом обміну листами).

Порядок денний асоціації є окремим інструментом співпраці нашої держави та ЄС, що діє разом з Європейською політикою сусідства (ЄПС) та політикою Східного партнерства (ПСП). Схвалення ПДА ознаменувало початок першого етапу інтеграції України до ЄС, адже він спрямований на

імплементацию Угоди про асоціацію, складовою частиною якої має стати зона вільної торгівлі. Як й інші документи, ухвалені Радою з питань співробітництва Україна – ЄС, ПДА має рекомендаційний характер. Його положення можна віднести до м'якого права, застосування якого з боку ЄС є найхарактернішим для регулювання насамперед політичних відносин і всередині Союзу, і в стосунках ЄС із третіми країнами. Проте він поступово стає практично найзначущим серед усіх документів, які визначають основи співпраці України та Євросоюзу. ПДА не має термінів виконання. Метою його ухвалення є полегшення імплементации тимчасової, а затим — і повноцінної Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Однак лише цим значення документа для України не обмежується: важливою особливістю ПДА є те, що (хоча він і не містить положень про можливе членство України в Союзі), за своєю суттю документ спрямований на підготовку країни до виконання Копенгагенських критеріїв вступу до ЄС – політичних, економічних і правових.

Цей документ є основним механізмом моніторингу та оцінювання прогресу України у виконанні УА, а також моніторингу та оцінювання досягнень всіх цілей політичної асоціації та економічної інтеграції. Європейський Союз надає підтримку Україні у виконанні нею цілей та пріоритетів ПДА. Це відбувається через застосування усіх наявних ресурсів допомоги ЄС, а також через обмін досвідом та порадами, поширення кращих практик та «ноу-хау», розповсюдження інформації, включаючи забезпечення порадами та структурним процесом наближення до права ЄС, підтримку розбудови спроможностей та інституційного посилення.

Боротьбі із тяжкими злочинами транскордонного характеру в ПДА приділяється достатньо багато уваги. Перш за все у підрозділі 2 «Політичний діалог» в п. 2.1. (ii) міститься пріоритетна сфері діяльності: забезпечення незалежності, неупередженості, професіоналізму та ефективності системи судових органів, органів прокуратури, а також правоохоронних органів, які повинні бути позбавлені корупції та політичного або будь-якого іншого втручання. Серед інших заходів у зазначеній сфері передбачається сприяти

розвитку та здійсненню реформування сектору цивільної безпеки на базі принципів верховенства права, демократичного врядування, прозорості та поваги до прав людини за допомогою та у повній взаємодії з Консультативною Місією ЄС щодо України (EUAM), зокрема, шляхом розвитку доступної, підзвітної, ефективної, прозорої та професійної міліції, впроваджуючи правозахисний підхід до роботи міліції та використовуючи підхід, який передбачає організацію діяльності міліції на основі даних розвідки та боротьби зі злочинністю, включаючи кіберзлочинність [86].

П. 2.2. повністю стосується запобігання та боротьби з корупцією. У цьому контексті передбачено цілу низку конкретно визначених заходів.

У першу чергу йдеться про необхідність забезпечення виконання відповідних рекомендацій Групи держав Ради Європи проти корупції (ГРЕКО) та ОЕСР; забезпечення належної подальшої діяльності щодо виконання рекомендацій щодо боротьби з корупцією, окреслених у звітах про прогрес України у виконанні Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму; проведення всеохоплюючого процесу антикорупційних реформ з відчутними результатами щодо протидії та боротьби з корупцією з чіткими обов'язками спеціалізованих органів і виділеним бюджетом для здійснення конкретних заходів. Україна повинна дбати про імплементацію антикорупційних законів, прийнятих 14 жовтня 2014 р., зокрема швидке та ефективне формування обох органів, передбачених антикорупційними законами, а також розроблення всеохоплюючого плану дій з реалізації Національної стратегії по боротьбі з корупцією на 2014-2017 рр.; забезпечення ефективного функціонування Антикорупційного бюро як спеціалізованого антикорупційного слідчого відомства для виявлення і досудового розслідування серйозних корупційних злочинів. Особливий акцент в ПДА зроблено на запобіганні та боротьбі з корупцією на всіх шаблях суспільства, особливо з корупцією високопосадовців, корупцією у правоохоронних, митних, податкових органах, а також забезпечення прозорості фінансування шляхом підготовки кодексів етики та спеціальної підготовки [86].

Не останню чергу українська влада повинна ефективно імплементувати законодавство, яке запроваджує новий режим конфіскації та арешту доходів, отриманих злочинним шляхом, відповідно до європейських стандартів; забезпечення прозорості відносно декларування майна та впровадження системи для забезпечення прозорості та контролю майна політиків і державних посадовців; забезпечення розкриття інформації про кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб, інформації про зареєстровані права на нерухоме майно та їх обтяження, що містяться у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно [86].

Європейський Союз звернув увагу української сторони на необхідності передбачення захисту інформаторів і забезпечення адекватного захисту від негативних наслідків. Окремо закріплюється потреба вжиття необхідних заходів для укладення Угоди про співробітництво з Євроюстом, яку парафровано 8 грудня 2011 р., та Угоди про оперативне співробітництво з Європолем; забезпечення прозорості та підзвітності на всіх рівнях, створення умов для суб'єктів громадянського суспільства і незалежних ЗМІ для моніторингу щодо корупційних проявів, а також реформування правил фінансування політичних партій відповідно до рекомендацій ГРЕКО та процедури зняття імунітету членів парламенту від кримінальних розслідувань.

У сфері зовнішньої політики та політики безпеки також виділяються пріоритетні заходи, пов'язані із боротьбою з окремими видами злочинності. У п. 2.3. (iii) передбачений подальший розвиток співробітництва щодо протидії спільним загрозам безпеці, включаючи боротьбу з тероризмом, нерозповсюдженням зброї масового знищення та незаконним експортом зброї.

П. 3.5. «Співробітництво у правоохоронній сфері, сфері протидії організованій злочинності та відмиванню коштів» закріплює перелік заходів, які повинні бути вжиті для подолання окремих видів злочинів. За-для запобігання та протидії організованій злочинності (п. 3.5. (ii) необхідно забезпечити реалізацію Стратегії та Плану дій щодо боротьби з організованою злочинністю, включаючи ефективну координацію між відповідними органами

влади, а також посилити захист свідків шляхом ефективного застосування передбачених чинним законодавством відповідних механізмів та положень про співробітництво колишніх членів злочинних угруповань з правоохоронними органами, у тому числі опрацювання питання щодо створення спеціальних програм субсидування та винагородження такого співробітництва. У сфері торгівлі людьми (п. 3.5. (iii)) - реалізацію Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми, включаючи ефективну координацію між відповідальними органами влади; забезпечення ефективного захисту жертв торгівлі людьми та посилення процесуальних прав через систему запобіжних заходів; забезпечення достатнього бюджетного фінансування для підтримки кампаній з попередження та інформування, а також програм підвищення кваліфікації державних службовців, у тому числі на місцях. У ПДА наголошується на обов'язковій діяльності стосовно попередження торгівлі людьми, у тому числі за рахунок скорочення попиту, що стимулює всі форми експлуатації [86].

У галузі протидії незаконному обігу наркотиків (п. 3.5. (iv)) передбачено продовження співробітництва з питань прийняття та реалізації Національної стратегії України щодо наркотиків (на період до 2020 року) та відповідного плану дій, заснованого на принципах Стратегії ЄС щодо наркотиків (на 2013-2020 роки), зокрема збалансованому підході до скорочення пропозиції і попиту на незаконні наркотики. Українська сторона повинна забезпечити фінансування заходів з реалізації стратегії державної політики щодо наркотиків та слідкувати за виконанням відповідних конвенцій ООН та Ради Європи.

Сторони повинні займатися ефективною діяльністю щодо скорочення пропозиції, торгівлі та попиту на незаконні наркотики. А українська влада повинна сприяти посиленню розслідувань, що проводяться Генеральною прокуратурою, шляхом організації навчання співробітників і таємних агентів.

Не останню роль в діяльності щодо протидії незаконному обігу наркотичних речовин є співпраця України з Європейським моніторинговим центром щодо наркотиків та зловживання наркотичними речовинами (EMCDDA),

залучення нашої держави до моніторингової мережі REITOX, що організована EMCDDA, та розроблення відповідної дорожньої карти для вступу України до мережі REITOX [86].

Врешті сторони повинна розвивати співробітництво з питань боротьби з транснаціональною організованою злочинністю, включаючи боротьбу з торгівлею людьми, наркотиками, відмиванням коштів та кіберзлочинністю шляхом активізації ефективної внутрішньої і зовнішньої координації, взаємодії, здійснення спільних операцій та обміну статистичною інформацією і кращим досвідом [86].

Останній вид злочину, що зазначено в ПДА – це відмивання коштів (п. 3.5. (v)). Тут на порядку денному стоїть питання здійснення ефективного попередження і боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму, зокрема шляхом імплементації законодавства ЄС у цих сферах. Україна повинна посилити співробітництва з Групою з розроблення фінансових заходів (FATF), Радою Європи, зокрема Спеціальним комітетом експертів з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL), іншими відповідними органами держав-членів ЄС. Державна служба фінансового моніторингу України повинна зміцнювати співробітництво з підрозділами фінансової розвідки ЄС та опрацьовувати з цією метою можливість підключення Держфінмоніторингу України до платформ інформаційного обміну підрозділів фінансової розвідки ЄС (FIU.Net) задля збільшення транскордонного обміну інформацією щодо боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму [86].

Сторони визначають пріоритети ПДА, які доповнюють зобов'язання сторін відповідно до УА для повної імплементації цієї Угоди. Зокрема, наразі визначено десять короткострокових пріоритетів у сфері реформування Конституції України, судової системи, законодавства про вибори, сфер боротьби з корупцією, державного управління, енергетики, дерегуляції, державних закупівель, оподаткування та зовнішнього аудиту, які є першочерговими для України.

Щорічно відбувається звітування, моніторинг та оцінювання виконання ПДА. Досягнутий прогрес розглядається в рамках структур, передбачених УА, Угодою про партнерство та співробітництво або інших відповідних угод. У цьому процесі Сторони мають на меті досягти, наскільки це можливо, повного спільного оцінювання щорічного досягнутого прогресу.

Протягом 2015 - 2016 рр. Україна підготувала декілька доповідей про виконання пріоритетів ПДА.

Таким чином, очевидним, що перед нашою державою в УА та ПДА визначені достатньою широкі напрямки діяльності, які дозволятимуть ефективніше та більш предметно виконувати положення Угоди про асоціацію. Відповідність законодавства України зазначеним стандартам ЄС щодо протидії злочинам транскордонного характеру буде розглянуто нижче.

3.3. Відповідність законодавства України стандартам Європейського Союзу щодо протидії злочинам транскордонного характеру

Питання відповідності законодавства України стандартам ЄС має величезне як теоретичне, так і практичне значення, оскільки позитивний розвиток відносин з Євросоюзом впливає на функціонування зони вільної торгівлі, поглиблення відносин з цим інтеграційним об'єднанням та запровадження безвізового режиму для громадян нашої держави.

Стандарти в сфері запобігання злочинам транскордонного характеру, які повинні бути імplementовані, були визначені для нашої держави в Плані дій Україна – ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки [82], в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС [121] та Порядку денному асоціації [86]. Проте найбільш детально вони були прописані в Плані дій про лібералізацію візового режиму (ПДЛВР) [83], який був підготовлений Європейською Комісією у листопаді 2010 р. ПДЛВР встановлює низку чітко визначених пріоритетних сфер, розподілених на чотири «блоки» технічно пов'язаних питань, з огляду на

створення законодавчих, політичних та інституційних засад (фаза 1) та забезпечення ефективної та стабільної їх імплементації (фаза 2). Лише після виконання всіх цих вимог українські громадяни зможуть в'їжджати до країн Шенгенської зони без віз.

Питання пов'язані із заходами щодо протидії транскордонній злочинності закріплені в Блоці 3 «Громадський порядок та безпека». Пункт 2.3.1 «Попередження та боротьба з організованою злочинністю, тероризмом та корупцією» визначає наступні заходи на 1-ій фазі:

- Схвалення всеохоплюючої стратегії боротьби з організованою злочинністю разом з Планом дій, що міститиме часові рамки, конкретні цілі, заходи, результати, показники виконання та достатні людські і фінансові ресурси.

- Схвалення Закону «Про протидію торгівлі людьми», Плану дій з метою ефективної імплементації Державної програми протидії торгівлі людьми, що міститиме часові рамки, конкретні цілі, заходи, результати, показники виконання та достатні людські і фінансові ресурси.

- Ухвалення законодавства про запобігання і боротьбу з корупцією, створення єдиного та незалежного антикорупційного органу; посилення координації та обміну інформацією між органами державної влади, відповідальними за боротьбу з корупцією.

- Схвалення національної стратегії протидії та боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму; прийняття закону про запобігання фінансуванню тероризму.

- Схвалення нової Національної стратегічної програми щодо боротьби з наркотиками та відповідного Плану дій, ратифікація Меморандуму про взаєморозуміння з Європейським моніторинговим центром з наркотиків та наркотичною залежністю (EMCDDA).

- Схвалення відповідних Конвенцій ООН та Ради Європи у сферах, зазначених вище, а також про боротьбу з тероризмом [83].

Для Фази 2 визначені критерії ефективної імплементації вищезазначених засад. А саме:

- Імплементація Стратегії та Плану дій щодо боротьби з організованою злочинністю, включаючи ефективну координацію між відповідними органами влади.

- Імплементація Державної програми боротьби з торгівлею людьми, включаючи ефективну координацію між державними органами та ефективний захист жертв торгівлі людьми, включаючи дітей.

- Імплементація законодавства про запобігання та боротьбу з корупцією, що забезпечить ефективне функціонування незалежного антикорупційного органу; розробка кодексів етики та навчань з питань боротьби з корупцією, особливо для посадових осіб, залучених до правоохоронної та судової діяльності.

- Імплементація Стратегії та Плану дій щодо запобігання відмиванню грошей та фінансуванню тероризму, виконання закону про запобігання фінансуванню тероризму, імплементація відповідного законодавства про конфіскацію активів, отриманих злочинним шляхом (включаючи положення, що стосуються прикордонних аспектів).

- Імплементація Національної стратегічної програми щодо боротьби з наркотиками та відповідного Плану дій, створення можливостей доступу у пунктах пропуску на кордоні до інформації про вилучення наркотиків та пов'язаних з цим осіб; подальший розвиток співробітництва та обмін інформацією з компетентними міжнародними органами у сфері боротьби з наркотиками.

- Імплементація відповідних Конвенцій ООН та Ради Європи, а також GRECO у зазначених вище сферах [83].

Також неостаннє значення для проблематики, що розглядаються мають положення п. 2.3.2 «Судове співробітництво у кримінальних справах» та 2.3.3. «Правоохоронне співробітництво» [83].

У рамках «Судового співробітництва у кримінальних справах» на Фазі 1 передбачено ухвалення законодавчої бази щодо взаємної правової допомоги, ратифікація Другого протоколу до Європейської конвенції про взаємну правову допомогу та укладення Угоди з Євроюстом. На Фазі 2 - Імплементация міжнародних конвенцій про судове співробітництво у кримінальних справах (зокрема, Конвенцій Ради Європи) та високий рівень ефективності судового співробітництва суддів та прокурорів з державами-членами ЄС у кримінальних справах [83].

«Правоохоронне співробітництво» визначається такими пріоритетами. На Фазі 1 - створення належного координаційного механізму між відповідними національними органами та спільної бази даних, що гарантує прямий доступ на всій території України та укладення Угоди про оперативне співробітництво з Європолем з окремим наголосом на положеннях про захист даних. На Фазі 2 пріоритетним є забезпечення високого рівня оперативної та спеціальної слідчої спроможності правоохоронних органів та її послідовне і ефективне використання у боротьбі з прикордонною злочинністю та високого рівня ефективності правоохоронного співробітництва між відповідними національними органами, особливо прикордонниками, митниками, міліцією, а також співпраці з судовими органами, а також посилення регіональна співпраця у правоохоронній сфері, двосторонні та багатосторонні угоди про оперативне співробітництво, включаючи вчасний обмін відповідною інформацією з компетентними правоохоронними органами держав-членів ЄС. [83]

Починаючи з 2011 р. до грудня 2015 р. Комісія підготувала шість доповідей про виконання нашої державою критеріїв [204 – 209], визначених в Плані дій. 18 грудня 2015 р. Комісія подала останню Шосту доповідь [208], в якій проголосила, що саме Візовий діалог між ЄС та Україною виявився важливим та особливо ефективним інструментом для заохочення нашої держави до проведення широкомасштабних та складних реформ у сфері

юстиції та внутрішніх справ, здійснивши вплив на такі сфери як верховенство права та реформа судової влади.

У сфері запобігання та боротьби з організованою злочинністю в першу чергу необхідно відзначити Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби із організованою злочинністю», прийнятий 1993 р. та із змінами внесеними згодом. Закон встановлює загальну організаційну основу та встановлює систему державних органів, відповідальних за боротьбу із організованою злочинністю та їх співпрацю, а також визначає компетенцію та зобов'язання цих органів [39].

Щодо поняття організованої злочинності (ст. 1), то Закон обмежився вказівкою на те, що у ньому воно розуміється як «сукупність злочинів, що вчиняються у зв'язку з створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань» [39]. Змістових (тих, що стосуються сутності, змісту) ознак цієї діяльності так само, як і злочинів, які вчиняються в процесі її здійснення, Закон не визначив. Він передбачив, що види і ознаки «цих злочинів встановлюються Кримінальним кодексом. Проте вимога про визначення у кримінальному законодавстві змістових ознак злочинів, які належать до організованої злочинності, не була реалізована у 1993 р. у чинному на той час українському Кримінальному кодексі та протягом наступних восьми років його дії. Новий *Кримінальний кодекс України* 2001 р. у розумінні злочинів, які належать до сукупності «організована злочинність» (ст. 255) [55], фактично залишився на позиціях попереднього кодексу. Він лише визначив особливі організаційні форми їх вчинення, відніс до ознак кваліфікації останніх функціональні (організаційні, координаційні, забезпечувальні) дії стосовно діяльності злочинних угруповань, а змістові ознаки вчинюваних ними злочинів, крім деяких, вчиняються злочинною організацією, не назвав. Кримінальним кодексом передбачена відповідальність за створення та участь в організованій злочинній організації у вигляді позбавлення волі на строк від 5 до 12 років.

З метою реагування та вплив, пов'язаний із набуттям чинності для України Конвенцією ООН щодо транснаціональної організованої злочинності, в 2011 р.

Указом Президента України схвалено *Концепцію державної політики у сфері боротьби із організованою злочинністю* [123], яка встановлює строки та напрями реалізації. Реалізація Концепції передбачається протягом 2011 – 2017 рр. Напрямами реалізації є виявлення та аналіз проявів організованої злочинності, з'ясування причин та умов, що сприяють її поширенню в Україні; удосконалення правових механізмів та організаційних засад протидії організованій злочинності; визначення шляхів і способів захисту прав та свобод людини і громадянина, інтересів юридичних осіб від дій організованих злочинних угруповань; підвищення рівня інформованості суспільства про небезпеку та масштаби організованої злочинності; удосконалення існуючих та розроблення нових методів боротьби з організованою злочинністю з метою недопущення подальшої консолідації організованих злочинних угруповань, дальшого зменшення їх впливу на суспільство на національному та регіональному рівнях; продовження міжнародного співробітництва вітчизняних правоохоронних органів із відповідними органами іноземних держав; ініціювання вдосконалення міжнародно-правових актів та гармонізація національного законодавства з питань боротьби з організованою злочинністю із законодавством Європейського Союзу [123].

У 2012 р. Розпорядженням Кабінету Міністрів України затверджений План заходів щодо реалізації державної політики у сфері боротьби із організованою злочинністю, який визначаються чіткі строки виконання вищезазначеної Концепції, а також органи державної влади та особи, відповідальні за це [102].

Відповідно до вимог ЄС в 2015 р. розпочалася комплексна реформа Міністерства внутрішніх справ, яка вплинула на реструктуризацію діяльності агентств, відповідальних за запобігання та боротьбу із організованою злочинністю. У лютому 2015 р. Верховна Рада України прийняла Закон про реформування органів внутрішніх справ [28]. Згідно з ним Головне управління по боротьбі з організованою злочинністю було ліквідовано. Відповідно процес реорганізації структур, що займаються протидії та запобігання організованій злочинності, триває.

Що стосується торгівлі людьми, то кримінальна відповідальність за дії, які відносяться до цього злочину, передбачена ст. 149 Кримінального кодексу України «Торгівля людьми та інша незаконна угода щодо людини», у вигляді позбавлення волі від 3 до 8 років. А за наявності обтяжуючих обставин – від 5 до 12 років з конфіскацією майна або без такої. Якщо ж потерпілою особою є малолітня дитина або злочин вчинений організованою групою, то строк позбавлення волі сягає від 8 до 15 років з конфіскацією майна або без такої [55].

У вересні 2011 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про протидію торгівлі людьми». Цей Закон визначає організаційно-правові засади протидії торгівлі людьми, гарантуючи гендерну рівність, основні напрями державної політики та засади міжнародного співробітництва у цій сфері, повноваження органів виконавчої влади, порядок встановлення статусу осіб, які постраждали від торгівлі людьми, та порядок надання допомоги таким особам [40].

У жовтні 2015 р. Розпорядженням Кабінету Міністрів України затверджено Концепцію Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 р. [104]. У Концепції визначена мета Державної соціальної програми - запобігання торгівлі людьми, підвищення ефективності виявлення осіб, які вчиняють такі злочини або сприяють їх вчиненню, а також забезпечення захисту прав осіб, які постраждали від торгівлі людьми, особливо дітей, та надання їм допомоги. Програма повинна ґрунтуватися на положеннях Стратегії ЄС щодо викорінення торгівлі людьми [157]. Відповідно сама Державна програма була затверджена Постановою Кабінету Міністрів України у лютому 2016 р. У програмі чітко прописані заходи, відповідальні органи державної влади та строки виконання положень Програма. Функції керівника Програми та координатора покладені на Міністерство соціальної політики України.

У січні 2016 р. Міністерство соціальної політики та Міністерство внутрішніх справ України прийняли спільну Інструкцію зі збору та моніторингу статистичної інформації щодо осіб, які постраждали від торгівлі

людьми [71], якою встановлено порядок збору та моніторингу статистичної інформації щодо виявлення та направлення за допомогою осіб, які постраждали від торгівлі людьми, структурними підрозділами місцевих державних адміністрацій, відповідальними за проведення процедури встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, службами у справах дітей, центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, підрозділами боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, Національної поліції як складової кримінальної поліції.

Крім того, в нашій державі діють низка підзаконних актів, спрямованих на захист жертв торгівлі людьми. Зокрема, це Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми» 2012 р. [89], Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку виплати одноразової матеріальної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми» 2012 р. [90], Стандарт надання соціальних послуг із соціальної інтеграції та реінтеграції дітей, які постраждали від торгівлі людьми (Наказ Міністерства соціальної політики України від 30.07.2013 р.) [72], Про затвердження стандартів надання соціальних послуг особам, які постраждали від торгівлі людьми (Наказ Міністерства соціальної політики України від 30.07.2013 р.) [71] та інші.

Прийняття національної стратегії щодо запобігання та боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму мало своєю метою вжиття цілого ряду заходів як законодавчого, так і практичного характеру.

Так, у Кримінальному кодексі України міститься ст. 229 «Легалізація (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом», яка встановлює кримінальну відповідальність за цей злочин на строк від 3 до 6 років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 2 років з конфіскацією коштів або іншого майна, одержаних злочинним шляхом, та з конфіскацією майна. Якщо він був скоєний повторно або за попередньою змовою групою осіб, або у великому розмірі, тоді

покарання полягає в позбавленні волі на строк від 7 до 12 років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 3 років з конфіскацією коштів або іншого майна, одержаних злочинним шляхом, та з конфіскацією майна. А якщо зазначені дії вчинені організованою групою або в особливо великому розмірі, то покарання полягатиме в позбавленні волі на строк від 8 до 15 років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 3 років з конфіскацією коштів або іншого майна, одержаних злочинним шляхом, та з конфіскацією майна [55].

14 жовтня 2014 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [31], який набув чинності з 6 лютого 2015 року. Після його вступу в силу втратив чинність попередній Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» 2002 р.

Закон 2014 р. спрямований на забезпечення реалізації положень нових міжнародних стандартів в сфері протидії відмиванню коштів та боротьби з фінансуванням тероризму та прийнятий на виконання домовленостей з Міжнародним валютним фондом та з урахуванням пропозицій до національного законодавства експертів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму (FATF). Законом комплексно удосконалено національне законодавство в сфері фінансового моніторингу [31].

Аналіз Закону показує, що документ передбачає низку нововведень у роботі системи фінансового моніторингу, як всередині країни, так і в співпраці з міжнародними інституціями по боротьбі з відмиванням «брудних» грошей [76].

Зокрема, в Законі (стаття 4) дається нове, більш деталізоване визначення дій, які можливо кваліфікувати як легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, а також, комплексно удосконалено національне

законодавство в сфері фінансового моніторингу, зокрема: запроваджується національна оцінка ризиків системи фінансового моніторингу, що передбачає систему заходів, які здійснюються суб'єктами державного фінансового моніторингу (уповноваженими органами державної влади) із залученням інших суб'єктів фінансового моніторингу (в разі потреби) з метою визначення (виявлення) ризиків (загроз) легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; передбачено обов'язок суб'єктів фінансового моніторингу здійснювати управління ризиками та проводити оцінку ризику своїх клієнтів з урахуванням критеріїв ризиків; вдосконалено законодавчі аспекти, які впливають на якість розслідування злочинів з легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, зокрема щодо підслідності злочинів з легалізації; запроваджено фінансовий моніторинг щодо національних публічних діячів та посадових осіб міжнародних організацій, встановлюється високий рівень ризику для операцій, що проводяться за участю (чи в інтересах) національних публічних діячів та посадових осіб міжнародних організацій, а також додаткові заходи фінансового моніторингу для клієнтів з високим рівнем ризику; удосконалено процедуру зупинення фінансових операцій; визначено заходи щодо боротьби із фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення; встановлено поріг для міжнародних грошових переказів; знято порогові суми для здійснення фінансового моніторингу ріелторами та нотаріусами, а також суб'єктами господарювання, які здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них; виключено осіб, які здійснюють операції з готівковими коштами на суму понад 150000 грн., з числа суб'єктів первинного фінансового моніторингу за рахунок введення обов'язкового моніторингу таких операцій банківськими установами [31].

Із тексту Закону вбачається, що основні зміни в сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) коштів торкнулися кола суб'єктів первинного фінансового моніторингу та їх функцій, а також списку фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу [76].

До списку суб'єктів первинного моніторингу додаються страхові (перестрахові) брокери, розповсюджувачі державних лотерей, адвокатські бюро та об'єднання, суб'єкти господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку. Суб'єкти державного фінансового моніторингу залишаються незмінними. До зобов'язань суб'єктів первинного фінансового моніторингу додалася перевірка ідентифікаційних даних клієнта [76].

Законом доповнений перелік клієнтів, що потребують ідентифікації та розширено список фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу [31].

У грудні 2015 р. Розпорядженням Кабінету Міністрів України схвалено Стратегію розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 р. [105]. Метою цієї Стратегії є законодавче, організаційне та інституційне удосконалення та забезпечення стабільного функціонування національної системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Реалізація цієї Стратегії дає змогу забезпечити: системну реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення відповідно до світових стандартів; гармонізацію національної системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення з міжнародними стандартами; зниження рівня корупційних проявів; дієву співпрацю та постійний інформаційний обмін з органами виконавчої влади, іншими державними органами - суб'єктами державного фінансового моніторингу, а також компетентними органами іноземних держав і міжнародними організаціями у зазначеній сфері; підвищення кваліфікації

спеціалістів органів державної влади з питань фінансового моніторингу і працівників суб'єктів первинного фінансового моніторингу; прозоре та ефективне використання коштів державного бюджету; стимулювання притоку іноземних інвестицій у національну економіку; наповнення дохідної частини державного бюджету; сприяння лібералізації ЄС візового режиму для громадян України. [105]

Кабінетом Міністрів України разом з Національним банком щороку схвалюється план заходів із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, яким визначаються заходи, спрямовані на забезпечення ефективного функціонування національної системи протидії відмиванню (легалізації) коштів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, а також впровадження у національне законодавство Рекомендацій FATF.

Так, План заходів на 2016 рік схвалено Урядом України на засіданні 11 лютого 2016 р., що був розроблений Державною службою фінансового моніторингу України спільно з зацікавленими державними органами [95].

Вказаним Планом визначені заходи законодавчого, організаційного та практичного характеру, спрямовані на забезпечення ефективного функціонування національної системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, а також впровадження у національне законодавство Рекомендацій FATF та положень Директиви ЄС 2015/849 Європейського Парламенту і Ради щодо запобігання відмиванню грошей та боротьби з тероризмом.

План також передбачає комплекс заходів, спрямованих на запобігання виникненню передумов для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, мінімізацію ризиків використання фінансової

системи з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, підвищення ефективності діяльності правоохоронних та інших державних органів і розвиток міжнародного співробітництва.

Вказаний План схвалено з метою реалізації Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року [95].

Центральним органом виконавчої влади з питань фінансового моніторингу є Державна служба фінансового моніторингу України (Держфінмоніторинг України), яка є національним центром для отримання та аналізу повідомлень про підозрілі операції та іншої інформації, яка має відношення до відмивання коштів, пов'язаних предикатних злочинів і фінансування тероризму, та для розповсюдження результатів цього аналізу.

Окремим питанням на порядку денному лібералізації візового режиму для громадян України є схвалення нової Національної стратегічної програми щодо боротьби з наркотиками та відповідного Плану дій, ратифікація Меморандуму про взаєморозуміння з Європейським моніторинговим центром з наркотиків та наркотичною залежністю (EMCDDA).

В Україні, питання правового регулювання обігу наркотичних засобів регламентується біля 90-та нормативними актам, як рівня законів, так і підзаконних нормативних актів. Основними серед них є: Закони України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» 1995 р. (в редакції 2006 р.) [35] та «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними» 1995 р. [34], Стратегія державної політики щодо наркотиків на період до 2020 р. (затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів 2013 р.) [106] та плани заходів щодо реалізації Стратегії, що приймаються урядом кожного року та багато інших.

Особи, які допустили злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів несуть адміністративну та кримінальну відповідальність.

У Кримінальному кодексі протидії наркотикам присвячений Розділ XIII «Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення» (ст. 305 – 322, 324). За ці злочини передбачені різні покарання – штрафи та позбавлення волі на різні терміни [55].

Згідно статті 44 Кодексу України про Адміністративні правопорушення, незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах - тягнуть за собою накладення штрафу від двадцяти п'яти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до шістдесяти годин, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб [50].

Особа, що добровільно здала наркотичні засоби або психотропні речовини, які були у неї в невеликих розмірах і які вона виробила, виготовила, придбала, зберігала, перевозила, пересилала без мети збуту, звільняється від адміністративної відповідальності за дії, передбачені цією статтею.

Відповідно до статті 44/1, ухилення особи, хворої на наркоманію, від медичного огляду на наявність наркотичного сп'яніння - тягне за собою накладення штрафу від десяти до двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Ухилення особи, яка зловживає наркотичними засобами або психотропними речовинами, від медичного обстеження - тягне за собою накладення штрафу від двадцяти п'яти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» 1995 р. запроваджує організаційно-правові засади державної політики щодо обігу в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, встановлює порядок державного контролю, повноваження органів

виконавчої влади, права та обов'язки фізичних та юридичних осіб у сфері обігу наркотиків [35].

У свою чергу Закон України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними» 1995 р. встановлює систему заходів, що включає заходи щодо протидії незаконному обігу наркотичних засобів та заходи протидії незаконному вживанню наркотичних засобів та психотропних речовин [34].

Стратегія державної політики щодо наркотиків на період до 2020 р. (затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів 2013 р.) визначає сутність та сучасні напрями державної політики щодо наркотиків, що формується на засадах інтегрованого і збалансованого підходу до зменшення обсягу пропонування наркотиків, що знаходяться в незаконному обігу, та зниження попиту на них, подолання наркоманії як небезпечного соціального явища. Метою Стратегії є забезпечення розв'язання проблеми наркотиків у суспільстві в інтересах людини, надійного захисту громадського здоров'я і безпеки держави від загрози поширення наркоманії та наркозлочинності [106].

Стратегією визначаються напрями і механізми скорочення незаконної пропозиції наркотиків та попиту на них, досягнення балансу в наркополітиці держави між каральними заходами щодо незаконного обігу наркотиків і забезпеченням їх доступності в медичних цілях.

Кожного року Уряд нашої держави затверджує плани заходів щодо виконання положень Стратегії. Останній наразі План Уряд затвердив на 2015 р у березні 2015 р. який включає 45 пунктів. План заходів включає у тому числі утворення міжвідомчої координаційної ради з питань протидії наркоманії, яка спрямовуватиме діяльність центральних органів виконавчої влади, інших державних органів у сфері обігу підконтрольних речовин та протидії їх незаконному обігу, та проекту положення про неї. Відповідні пропозиції мали підготувати та подати до Уряду органи державної влади, у III кв. 2015 р. Заплановано було внести зміни до нормативно-правових актів з питань визначення розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин та

прекурсорів, що перебувають у незаконному обігу. У практичну діяльність з контролю за обігом підконтрольних речовин повинно було бути розроблено та впроваджено механізм збору інформації про нові наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори, які не перебувають під контролем [103].

Відповідальними за здійснення державної політики в зазначеній сфері є Державна служба України з контролю за наркотиками та Міністерство охорони здоров'я України.

Що стосується підписання Меморандуму про взаєморозуміння між Міністерством охорони здоров'я України та Європейським моніторинговим центром з наркотиків та наркотичної залежності (EMCDDA), то він був підписаний 28 січня 2010 р. Це дозволило встановити регулярний обмін інформацією про нові типи наркотичних та психотропних речовин, що з'являються в незаконному обігу, технологій їхнього виготовлення та вживання [65].

Окремо виділено зобов'язання для України імплементувати відповідні Конвенції ООН та Ради Європи, а також GRECO у зазначених вище сферах. У цьому завданні наша держава здобула найбільше успіхів, приєднавшись до всіх конвенцій ООН та Ради Європи з цих питань. Останнім міжнародним договором, який Україна ратифікувала в квітні 2013 р., став Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності 2001 р. [128]. Згідно з ним в травні 2013 р. були внесені відповідні зміни до Кримінального кодексу, які набули чинності 4 липня 2013 р.

Найбільш проблемним виявилось виконання вимоги Європейського Союзу щодо ухвалення законодавства про запобігання і боротьбу з корупцією, а також запровадження організаційно-правової бази ефективної реалізації такого законодавства.

На березень 2016 р. правові засади у зазначеній сфері включає наступні нормативно-правові акти: Кримінальний кодекс України 2001 р. [55]; Кодекс

України про адміністративні правопорушення 1984 р. [50]; Закон України «Про запобігання корупції» 2014 р. [30]; Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» 2014 р. [37]; Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» 2011 р. [33] (в частині, що не втратив чинність); Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки» 2014 р. [32]; Укази Президента України «Про утворення Національного антикорупційного бюро України» 2015 р. № 217 [125] та «Про Національну раду з питань антикорупційної політики» 2014 р. № 808 [124]; Постанови Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку проведення службового розслідування стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування» 2000 р. № 950 [91], «Про заходи щодо підвищення кваліфікації працівників органів державної влади та органів місцевого самоврядування з питань боротьби з корупцією» 2003 р. № 828 [92], «Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015-2017 роки» від 2015 р. №265 [88], «Про утворення Національного агентства з питань запобігання корупції» 2015 р. № 118 [93]; Кодекс поведінки працівників, до функціональних обов'язків яких належать оформлення та видача документів, що посвідчують особу [70]; Наказ Головного управління державної служби України 2010 р. № 214 «Про затвердження Загальних правил поведінки державних службовців» [69]; Типове положення про уповноважений підрозділ (особу) з питань запобігання та виявлення корупції [116] та інші.

Кодекс про адміністративні правопорушення містить Главу 13-А «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією» (ст. 172-4 Порухення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності; ст. 172-5 Порухення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків; ст. 172-6 Порухення вимог фінансового контролю; ст. 172-7 Порухення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів; ст. 172-8 Незаконне використання інформації, що стала відома особі

у зв'язку з виконанням службових повноважень; ст. 172-9 Невжиття заходів щодо протидії корупції) [50].

Кримінальний кодекс України передбачає кримінальну відповідальність за злочин корупції у Розділі XV «Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднання громадян» (ст. 356. Самоправство; ст. 357. Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження; ст. 358. Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів») та Розділі XVII Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (ст. 364 Зловживання владою або службовим становищем; ст. 366 Службове підроблення; ст. 366-1. Декларування недостовірної інформації; ст. 367 Службова недбалість; ст. 368 Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою; ст. 368-2 Незаконне збагачення; ст. 368-4 Підкуп особи, яка надає публічні послуги; ст. 369 Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі; ст. 369-2 Зловживання впливом; ст. 370 Провокація підкупу) [55].

У Законі України «Засади державної антикорупційної політики (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» визначено вектор розвитку антикорупційної політики держави на середньострокову перспективу. По суті, це – комплексний документ про державну політику в питанні боротьби з корупцією, який чітко описує нинішню ситуацію з корупцією в державі й основні її фактори та дає рецепти, як цим факторам можна протидіяти. Уперше Антикорупційна стратегія України, в якій закріплені напрями роботи державних органів на наступні чотири роки, визначена законом, а не підзаконним нормативно-правовим актом [32].

Закон України «Про запобігання корупції» [30] набрав чинності 26 жовтня 2014 та був введений в дію 26 квітня 2015 р., а Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» 2011 р. втратив тоді чинність.

Суб'єктами, на яких поширюються дія цього Закону, крім осіб, уповноважених на виконання функцій держави, є також посадові особи юридичних осіб публічного права, особи, які надають публічні послуги; особи, які обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права у випадках, передбачених цим Законом. Ці особи для цілей Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Закон передбачає створення Національного агентства з питань запобігання корупції (буде розглянуто нижче) [30].

Засади антикорупційної політики (Антикорупційна стратегія) визначаються Верховною Радою України. Верховна Рада України щороку не пізніше 1 червня проводить парламентські слухання з питань ситуації щодо корупції, затверджує та оприлюднює щорічну національну доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики. Порядок реалізації Антикорупційної стратегії визначається Законом [30].

Закон встановив обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища (ст. 22), щодо одержання подарунків (ст. 23) та заходи щодо запобігання одержанню неправомірної вигоди або подарунка (ст. 24), щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 25), щодо спільної роботи близьких осіб (ст. 27), а також обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави (ст. 26) [30].

Розділ 5 Закону передбачає порядок запобігання та врегулювання конфлікту інтересів. Реальний конфлікт інтересів - суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень. Потенційний конфлікт інтересів - наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень,

або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень (ст. 28) [30].

Безпосередній керівник особи або керівник органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади протягом двох робочих днів після отримання повідомлення про наявність у підлеглої йому особи реального чи потенційного конфлікту інтересів приймає рішення щодо врегулювання конфлікту інтересів, про що повідомляє відповідну особу (п. 4 ст. 28) [30].

У разі існування в особи сумнівів щодо наявності в неї конфлікту інтересів вона зобов'язана звернутися за роз'ясненнями до територіального органу Національного агентства. У разі якщо особа не отримала підтвердження про відсутність конфлікту інтересів, вона діє відповідно до вимог, передбачених у цьому розділі Закону (п. 5 ст. 28) [30].

Якщо особа отримала підтвердження про відсутність конфлікту інтересів, вона звільняється від відповідальності, якщо у діях, щодо яких вона зверталася за роз'ясненням пізніше було виявлено конфлікт інтересів (п. 6 ст. 28).

Відповідно до статті 33 Закону, якщо усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів, обмеження її доступу до інформації чи перегляд її повноважень є неможливим та відсутні підстави для її переведення на іншу посаду або звільнення, службові повноваження здійснюються цією особою під зовнішнім контролем.

Зовнішній контроль може здійснюватися в таких формах:

1) перевірка працівником, визначеним керівником органу, підприємства, установи, організації, стану та результатів виконання особою завдання, вчинення нею дій, змісту рішень чи проектів рішень, що приймаються або розробляються особою або відповідним колегіальним органом з питань, пов'язаних із предметом конфлікту інтересів;

2) виконання особою завдання, вчинення нею дій, розгляд справ, підготовка та прийняття нею рішень у присутності визначеного керівником органу працівника;

3) участь уповноваженої особи Національного агентства в роботі колегіального органу в статусі спостерігача без права голосу.

Про здійснення зовнішнього контролю приймається рішення, у якому визначаються форма контролю, уповноважений на проведення контролю працівник, а також обов'язки особи у зв'язку із застосуванням зовнішнього контролю за виконанням нею відповідного завдання, вчиненням нею дій чи прийняття рішень [30].

Статтею 60 Закону визначені вимоги щодо прозорості та доступу до інформації, до яких належить заборона:

1) відмовляти фізичним або юридичним особам в інформації, надання якої цим фізичним або юридичним особам передбачено законом;

2) надавати несвоєчасно, недостовірну чи не в повному обсязі інформацію, яка підлягає наданню відповідно до закону.

Зміни в організації фінансового контролю передбачають: порядок подання декларації - заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (далі - декларація), за минулий рік за формою, що визначається Національним агентством, щорічно до 1 квітня (після початку роботи системи подання та оприлюднення декларацій, про що приймається рішення Національного агентства); розширення переліку відомостей декларації – подаватимуться також відомості щодо виду, характеристики нерухомого майна, дати набуття його у власність (користування), вартість майна на дату набуття у власність (користування); відомості про цінне рухоме майно, вартість якого перевищує 50 мінімальних заробітних плат, встановлених на 1 січня звітного року, а також дані про усіх співвласників рухомого та нерухомого майна або про власника – якщо майно перебуває в праві користування. Також перелік включає: цінні папери, корпоративні права, нематеріальні активи, включаючи

об'єкти інтелектуальної власності, що можуть бути оцінені в грошовому еквіваленті; юридичні особи, кінцевим бенефіціарним власником (контролером) яких є суб'єкт декларування або члени його сім'ї; видатки та правочини (із зазначенням даних про вид правочину, його предмет та найменування контрагента), на підставі яких у суб'єкта декларування виникає або припиняється право власності, володіння чи користування, у тому числі спільної власності, на нерухоме або рухоме майно, нематеріальні та інші активи, а також виникають фінансові зобов'язання, у разі, якщо розмір відповідного видатку перевищує 20 мінімальних заробітних плат, встановлених на 1 січня звітного року. Крім того, відомості декларації включатимуть дані про посаду чи роботу, що виконується або виконувалася за сумісництвом, найменування юридичної чи фізичної особи, в якій (яких) особа працює або працювала за сумісництвом; а також про входження суб'єкта декларування до керівних, ревізійних чи наглядових органів громадських об'єднань, благодійних організацій, саморегульованих чи самоврядних професійних об'єднань, членство в таких об'єднаннях (організаціях) із зазначенням даних відповідних об'єднань (організацій); обробка та оприлюднення декларацій - подані декларації включаються до Єдиного державного реєстру, що формується та ведеться Національним агентством, має відкритий цілодобовий доступ і зберігається упродовж всього часу виконання цією особою функцій держави, а також упродовж п'яти років після припинення виконання нею цих функцій, крім останньої декларації, яка зберігається безстроково. Не підлягають відображенню у відкритому доступі відомості щодо реєстраційного номера облікової картки платника податків або серії та номера паспорта громадянина України, місця проживання, дати народження фізичних осіб, щодо яких зазначається інформація в декларації, місцезнаходження об'єктів, які наводяться в декларації. Повна перевірка декларації здійснюється протягом дев'яноста днів з дня подання декларації і полягає у з'ясуванні достовірності задекларованих відомостей, точності оцінки задекларованих активів, перевірки на наявність конфлікту інтересів та ознак незаконного збагачення [30].

Національне агентство з питань запобігання корупції здійснює вибірковий моніторинг способу життя суб'єктів декларування, який полягає у встановленні відповідності рівня життя наявним майну і одержаним доходам. Моніторинг способу життя здійснюється на підставі інформації, отриманої від фізичних та юридичних осіб, а також із засобів масової інформації та інших відкритих джерел інформації, яка містить відомості про невідповідність рівня життя суб'єктів декларування задекларованим ними майну і доходам [30].

За вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень суб'єкти цього Закону притягаються до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку.

Особливим статусом щодо протидії корупції володіє Національне антикорупційне бюро. До його обов'язків завдань належить: здійснення оперативно-розшукових заходів; здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності, а також інших, визначених законом; проведення перевірки на доброчесність осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; вжиття заходів щодо розшуку та арешту коштів та іншого майна, які можуть бути предметом конфіскації, здійснення діяльності щодо зберігання коштів та іншого майна, на яке накладено арешт; взаємодіє з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами для виконання своїх обов'язків; здійснення інформаційно-аналітичної роботи; забезпечення особистої безпеки працівників Національного бюро та інших визначених законом осіб; забезпечення на умовах конфіденційності та добровільності співпраці із особами, які повідомляють про корупційні правопорушення; звітування про свою діяльність та інформування суспільства про результати своєї роботи; здійснення міжнародного співробітництва (ст. 16 Закону «Про Національне антикорупційне бюро» [37].

Національному бюро та його працівникам для виконання покладених на них обов'язків надається право: заводити оперативно-розшукові справи на

підставі постанови, що затверджується начальником відповідного підрозділу Національного бюро, та здійснювати гласні та негласні оперативно-розшукові заходи; за рішенням Директора, погодженим з прокурором, витребувати від інших правоохоронних органів оперативно-розшукові справи та кримінальні провадження; витребувати за рішенням керівника структурного підрозділу НАБУ відомості про майно, доходи, видатки, фінансові зобов'язання осіб, відомості про використання коштів Державного бюджету України, розпорядження державним або комунальним майном. НАБУ має прямий доступ до публічних автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, користується державними засобами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами; знайомитися із документами та іншими матеріальними носіями інформації, необхідними для попередження, виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень, у тому числі такими, що містять інформацію з обмеженим доступом; на підставі рішення Директора або його заступника, погодженого з прокурором, отримувати від банків, депозитарних, фінансових та інших установ, підприємств та організацій інформацію про операції, рахунки, вклади, правочини фізичних та юридичних осіб; на підставі відповідного рішення суду на строк до 10 діб опечатувати архіви, каси, приміщення (за винятком жилих) чи інші сховища, брати їх під охорону, а також вилучати предмети і документи у порядку, передбаченому Кримінально-процесуальним кодексом України; залучати на добровільній основі, у тому числі на договірних засадах, кваліфікованих спеціалістів та експертів з будь-яких установ, організацій, контрольних і фінансових органів; за письмовим рішенням Директора Національного бюро або його заступника, погодженим із прокурором, створювати спільні слідчі групи, що включають оперативних та слідчих працівників; за пред'явлення службового посвідчення входити безперешкодно до державних органів, органів місцевого самоврядування та зони митного контролю, а за письмовим розпорядженням Директора або його заступника — безперешкодно проходити до військових частин та установ,

пунктів пропуску через державний кордон України; використовувати з наступним відшкодуванням завданих збитків транспортні засоби, які належать фізичним та юридичним особам (крім транспортних засобів дипломатичних, консульських та інших представництв іноземних держав і організацій, транспортних засобів спеціального призначення); надсилати державним органам, органам місцевого самоврядування обов'язкові до розгляду пропозиції та рекомендації щодо усунення причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, а також отримувати протягом 30 днів інформацію про їх розгляд; здійснювати співробітництво з фізичними особами, у тому числі на договірних засадах, дотримуючись умов добровільності і конфіденційності цих відносин, матеріально і морально заохочувати осіб, які надають допомогу; подавати до суду позови про визнання недійсними угод; створювати інформаційні системи та вести оперативний облік; зберігати, носити та застосовувати вогнепальну зброю і спеціальні засоби, а також застосовувати заходи фізичного впливу; видавати особам, взятим під захист, зброю, спеціальні засоби індивідуального захисту та сповіщення про небезпеку; здійснювати правове співробітництво із компетентними органами іноземних держав, міжнародними організаціями; одержувати у вигляді довідки від органів прокуратури та Міністерства юстиції матеріали, отримані (надані) у рамках надання міжнародної правової допомоги; виступати як представник інтересів держави під час розгляду у закордонних юрисдикційних органах справ про розшук, арешт, конфіскацію та повернення в Україну відповідного майна, захист прав та інтересів держави, а також залучати з цією метою юридичних радників, зокрема іноземних; порушувати питання щодо створення спеціальних умов (у тому числі щодо засекречування перебування) в місцях несвободи для осіб, які співпрацюють із НАБУ [37].

Контроль за діяльністю Національного бюро здійснюється Комітетом ВРУ з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією.

У грудні 2015 р. в нашій державі нарешті створена та розпочала свою роботу Спеціалізована антикорупційна прокуратура [11, 12], що становить

самостійну ланку системи прокуратури України. Утворення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, визначення її структури і штату здійснюються Генеральним прокурором України за погодженням з Директором Національного антикорупційного бюро України. Призначення на адміністративні посади в Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру здійснюється Генеральним прокурором за результатами відкритого конкурсу. Призначення прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури здійснюється її керівником за результатами відкритого конкурсу. Керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури підпорядковується безпосередньо Генеральному прокурору України. Він є його заступником за посадою. На службу до Спеціалізованої антикорупційної прокуратури не можуть бути прийняті особи, які протягом п'яти років (2011–2015) працювали в антикорупційних підрозділах правоохоронних органів. До завдань Спеціалізованої антикорупційної прокуратури належить: здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України; підтримання державного обвинувачення у відповідних провадженнях; представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, передбачених законом і пов'язаних із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями.

Також важливу роль щодо ефективної протидії корупції відіграє Національне агентство з питань запобігання корупції (НАПЗК)– центральний орган виконавчої влади України зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізацію державної антикорупційної політики, створення якого також передбачено Законом «Про запобігання корупції» 2014 р. [30].

НАПЗК має превентивну функцію, зокрема щодо перевірки декларацій всіх державних службовців і стилю їх життя, розкриття будь-якої інформації з приводу фактів корупції чи зловживання посадою. До функцій НАПЗК належать: проведення аналізу стану запобігання та протидії корупції в Україні, діяльності державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим та

органів місцевого самоврядування у сфері запобігання та протидії корупції, статистичних даних, результатів досліджень та іншої інформації стосовно ситуації щодо корупції; розроблення проектів Антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання, здійснення моніторингу, координації та оцінки ефективності виконання Антикорупційної стратегії; підготовка та подання в установленому законом порядку до Кабінету Міністрів України проекту національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики; підготовка пропозицій щодо формування та реалізації антикорупційної політики, розроблення проектів нормативно-правових актів з цих питань; організація проведення досліджень з питань вивчення ситуації щодо корупції; здійснення моніторингу та контролю за виконанням актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та прирівняних до них осіб; координація та надання методичної допомоги щодо виявлення державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування корупціогенних ризиків у своїй діяльності та реалізації ними заходів щодо їх усунення, в тому числі підготовки та виконання антикорупційних програм; здійснення контролю та перевірки декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зберігання та оприлюднення таких декларацій, проведення моніторингу способу життя осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; забезпечення ведення Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення; затвердження правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування; координація в межах компетенції, методичне забезпечення та здійснення аналізу ефективності діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції; погодження антикорупційних

програм державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, розробка типової антикорупційної програми юридичної особи; внесення керівникам державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, в яких передбачена наявність уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції, подань щодо призначення керівників уповноважених підрозділів (уповноважених осіб); здійснення співпраці із особами, які добросовісно повідомляють про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону (викривачі), вжиття заходів щодо їх правового та іншого захисту, притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні їх прав, у зв'язку з таким інформуванням; організація підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації з питань, пов'язаних із запобіганням корупції, працівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, посадових осіб місцевого самоврядування; надання роз'яснень, методичної та консультаційної допомоги з питань застосування актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та прирівняних до них осіб; інформування громадськості про здійснювані заходи щодо запобігання корупції, реалізація заходів, спрямованих на формування у свідомості громадян негативного ставлення до корупції; залучення громадськості до формування, реалізації та моніторингу антикорупційної політики; координація виконання міжнародних зобов'язань у сфері формування та реалізації антикорупційної політики, співпраця з державними органами, неурядовими організаціями іноземних держав та міжнародними організаціями в межах своєї компетенції; обмін інформацією з компетентними органами та іноземних держав та міжнародними організаціями тощо [30].

Національне агентство з метою виконання покладених на неї повноважень має такі права: одержувати в установленому порядку за письмовими запитами

від державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання незалежно від форми власності та їх посадових осіб, громадян та їх об'єднань інформацію, необхідну для виконання покладених на неї завдань; мати прямий доступ до інформаційних баз даних державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, користуватися державними, в тому числі урядовими системами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами; залучати у встановленому порядку до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань фахівців, у тому числі на договірній основі, працівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування; створювати комісії та робочі групи, організовувати конференції, семінари і наради з питань запобігання і протидії корупції; приймати з питань, що належать до її компетенції, обов'язкові для виконання нормативно-правові акти; отримувати заяви фізичних та юридичних осіб про порушення вимог Закону «Про запобігання корупції», проводити за власною ініціативою перевірку можливих фактів порушення вимог цього Закону; проводити перевірки організації роботи із запобігання і виявлення корупції в державних органах, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування, зокрема щодо підготовки та виконання антикорупційних програм; вносити приписи про порушення вимог законодавства щодо етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог та обмежень, передбачених Законом; отримувати від осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, письмові пояснення з приводу обставин, що можуть свідчити про порушення правил етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог та обмежень, передбачених цим Законом, щодо достовірності відомостей, зазначених у деклараціях осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; звертатися до суду із позовами (заявами) щодо визнання незаконними нормативно-правових

актів, індивідуальних рішень, виданих (прийнятих) з порушенням встановлених Законом вимог та обмежень, визнання недійсними правочинів, укладених внаслідок вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення; затверджувати методологію оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади, проводить аналіз антикорупційних програм органів влади та надавати обов'язкові для розгляду пропозиції до таких програм; ініціювати проведення службового розслідування, вжиття заходів щодо притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, надсилати до спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції матеріали, що свідчать про факти таких правопорушень та інші.

Приписи Національного агентства є обов'язковими для виконання.

Кабінет Міністрів України прийняв рішення про створення Національного агентства з питань запобігання корупції 18 березня 2015 р. [93]. 1 грудня були призначені перші три з п'яти його членів, що (на думку Уряду) було достатньо для початку роботи. Очікувалося, що Агентство запрацює до кінця 2015 року, проте цього не сталося, що викликало розчарування Євросоюзу, про що зазначив Представник ЄС в Україні. Офіційний запуск роботи Нацагенства відбувся 15 серпня 2016 р.

Ще одна інституційна структура, існування якої є визначальним для антикорупційної політики держави і на створенні якої наполягав ЄС, є Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (Агентство з розшуку/повернення активів) [94]. Агенство є центральним органом виконавчої влади України зі спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні, та/або з управління активами, на які накладено арешт або які конфісковано у кримінальному провадженні. Створене Законом України від 10 листопада 2015 р. [36], а на його підставі — Постановою Уряду від 24 лютого 2016 року № 104 [94]. Закон

вступив в силу 11 червня 2016 року, проте Агентство поки що не запрацювало.

Національне агентство підзвітне Верховній Раді України, підконтрольне та відповідальне перед Кабінетом Міністрів України. Агентство утворюється Кабміном; складається з центрального апарату і територіальних управлінь; є юридичною особою публічного права. Голова Агентства призначається на посаду Кабміном строком на п'ять років за результатами конкурсу. Одна і та сама особа не може обіймати цю посаду два строки підряд. Відбір кандидата на посаду Голови здійснює конкурсна комісія, до складу якої входять три особи від Верховної Ради України, по одній від Генеральної прокуратури України, НАБУ, Мінюсту, Держфінмоніторингу, Мінфіну. Голова призначає двох заступників.

Агентство виконує такі функції: проведення аналізу статистичних даних, результатів досліджень та іншої інформації про виявлення, розшук та управління активами; підготовка пропозицій щодо формування та реалізації державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами, розроблення проектів нормативно-правових актів з цих питань; здійснення заходів з виявлення, розшуку, проведення оцінки активів за зверненням слідчого, детектива, прокурора, суду (слідчого судді); організація здійснення заходів, пов'язаних з проведенням оцінки, веденням обліку та управлінням активами; формування та ведення Єдиного державного реєстру активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні; здійснення співробітництва з органами іноземних держав, міжнародними організаціями; участь у забезпеченні представництва прав та інтересів України у закордонних юрисдикційних органах; надання роз'яснень, методичної та консультаційної допомоги слідчим, детективам, прокурорам та суддям з питань своєї компетенції та інші.

Відповідно до зазначених функцій Агентство матиме наступні повноваження: витребувати та безоплатно одержувати від державних органів, органів місцевого самоврядування інформацію, необхідну для виконання обов'язків; мати доступ до Єдиного реєстру досудових розслідувань,

автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування, користуватися державними, у тому числі урядовими, засобами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами; укладати міжвідомчі міжнародні угоди про співробітництво з органами іноземних держав; укладати цивільно-правові угоди з юридичними та фізичними особами з питань, пов'язаних з проведенням оцінки та управління активами, а також щодо представництва інтересів України у закордонних юрисдикційних органах; мати рахунки в Національному банку України та в державних банках; приймати обов'язкові для виконання нормативно-правові акти; виносити приписи про усунення порушень вимог законодавства; звертатися до суду з позовами щодо визнання незаконними нормативно-правових актів, індивідуальних рішень, виданих з порушенням встановлених цим Законом вимог та обмежень, визнання недійсними правочинів; ініціювати проведення службового розслідування, вжиття заходів до притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні цього Закону; складати протоколи про адміністративні правопорушення, застосовувати передбачені законом заходи щодо забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення тощо.

Припис Агентства (про усунення порушень вимог законодавства, проведення службового розслідування, притягнення винної особи до встановленої законом відповідальності), внесений керівнику органу, підприємства, установи, організації, є обов'язковим для виконання.

Що стосується питань судового співробітництва у кримінальних справах (п. 2.3.2 Плану дій про лібералізацію візового режиму), то Україна повністю виконала умови Плану дій, ратифікувавши Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну правову допомогу 1 червня 2011 р. (набула чинності для нашої держави 1 січня 2012 р.). [41] 16 червня 2011 р. Верховна Рада України прийняла Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Другого додаткового протоколу до

Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах» [29], яким внесла відповідні зміни до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України.

Загалом Європейський Союз у П'ятому звіті про виконання Україною Плану дій зазначив, що українська держава є стороною 73 міжнародних договорів у сфері судового співробітництва у кримінальних справах, з яких 50 – двосторонні, а 23 – багатосторонні. [204] Тобто українська правова система повністю покриває відповідні сфери співробітництва, зокрема такі, як взаємна правова допомога, видача осіб, передача засуджених осіб, передача кримінального провадження та визнання та виконання іноземних судових рішень тощо.

У контексті укладення Угоди з Євроюстом, то підписання проекту Угоди про співробітництво тривалий час відкладалося через необхідність внесення змін до українського законодавства про захист персональних даних, проте ці зміни набули чинності в 2014 р., тому Угода була підписана в липні 2016 р. [126].

Таким чином, можна зробити висновок, що ця вимога Плану дій є виконаною.

Відповідно до вимог п. 2.3.3. «Правоохоронне співробітництво» головна увагу приділяється започаткуванню ефективного співробітництва між різними правоохоронними відомствами. У цьому зв'язку ЄС великі надії покладає на реформу Міністерства внутрішніх справ, яке повинно перетворитися на цивільну структуру, головним призначенням якого повинно стати формування узгодженої державної політики у сфері внутрішніх справ та координувати інші відомства (Національну поліцію, Національну гвардію, Державну прикордонну службу, Державну міграційну службу та Державну службу із надзвичайних ситуацій). Позитивно оцінюють в ЄС прийняття 2 липня 2015 р. Верховною Радою України Закону «Про Національну поліцію», що вступив в силу 7 листопада 2015 р. Закон передбачає оптимізацію Національної поліції, чіткий

розподіл структурних повноважень, усунення дублювання функцій у відповідності до європейських стандартів [38].

Процедура укладення Угоди про оперативне співробітництво з Європолом за оцінками європейських експертів істотно просунулася. У березні 2015 р. сторони підписали Меморандум про взаєморозуміння [64]. 4 червня 2015 р. Верховна Рада ратифікувала меморандум з Європолом про встановлення захищеної лінії зв'язку (Закон вступив в силу 13 липня 2015 р.) [42]. Набуття меморандумом чинності зробить можливим встановлення в Національному контактному пункті зі взаємодії з Європолом захищеного каналу зв'язку SIENA для обміну інформацією за угодою про стратегічну співпрацю. Фактично це є головним кроком в удосконаленні співпраці з Європолом. Далі очікується підписання угоди про оперативне співробітництво, якою визначать порядок обміну інформацією щодо певних кримінальних розслідувань, зокрема персональними даними. Це повинно відбутися саміті Україна-ЄС, що має відбутися до кінця 2016 р.

Таким чином, на березень 2016 р. Україна виконала майже всі вимоги ЄС з Блоку 3 «Громадський порядок та безпека». Проблемними досі залишається питання про початок роботи Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. Оскільки це відомство повинне забезпечувати реальне запобігання та протидії корупції на всіх рівнях в державі. Крім того, досить проблемним є повноцінна дія норми про обов'язок електронного декларування свого майна для державних службовців та кримінальної відповідальності за подання неправдивої інформації в таких деклараціях. Зважаючи на те, що українська сторона досі не спромоглася повною мірою це зробити, Європейський Союз неодноразово наголошував, що це є однією з головних вимог для запровадження безвізового режиму.

Висновки до Розділу 3:

1. Європейський Союз та Україна з самого початку своїх двосторонніх відносин приділяли значну увагу співробітництву у сфері запобігання та протидії злочинам транскордонного характеру. Про це свідчать окремі положення Угоди про партнерство та співробітництво, Плану дій Україна – ЄС та Планів дій Європейського Союзу в галузі юстиції та внутрішніх справ 2001 та 2007 р. Обидві сторони завжди усвідомлювали, що наявність спільних кордонів підвищує небезпеку того, що території і України, і держав-членів Євросоюзу можуть використовувати для вчинення таких злочинів, а тому це вимагає спільних координованих заходів.

2. Підписання Угоди про асоціацію між нашою державою та Європейським Союзом стало відправною точкою для подальшої розбудови та поглиблення співробітництва в сфері, що розглядається. З метою сприяння виконання Угоди Рада Асоціації прийняла оновлений текст Порядку денного асоціації, де більш детально визначила, що саме повинна Україна зробити, аби Угода могла повноцінно діяти.

3. Найефективнішим механізмом стимулювання Української держави до запровадження європейських стандартів запобігання та боротьби із злочинами транскордонного характеру виявився механізм Плану дій щодо лібералізації візового режиму для України. Встановлення двох фаз виконання цього Плану дій, дозволило нашій державі спочатку прийняти відповідні законодавчі акти, а на Фазі 2 – розробити та запровадити дієві механізми виконання цього законодавства. У грудні 2015 р. Європейська Комісія оприлюднила Шосту доповідь про імплементацію Плану дій, де прийняла рішення, що всі вимоги виконані. Проте залишають певні аспекти, зокрема, у сфері протидії корупції, які не дозволяють поки що Європейському Союзу прийняти рішення про скасування візового режиму для українських громадян.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дисертаційного дослідження можна зробити такі висновки:

1. Існуючі концептуальні підходи європейської інтеграції в центр своєї уваги повсякчасно ставили природу цього явища та роль виконавчої влади держав-членів у становленні європейського інтеграційного об'єднання. При чому кожна концепція дає підстави вважати, що становлення механізму ЄС щодо протидії злочинам транскордонного характеру є закономірним процесом, спричиненим різними факторами. Цей механізм був покладений в основу кримінального права ЄС, яке перебуває зараз в процесі формування.

2. Механізм запобігання злочинам транскордонного характеру та боротьба з їх наслідками пройшов довгий шлях свого становлення: від нерегулярних зустрічей представників правоохоронних органів держав-членів з певних спільних проблемних питань, до повноцінної політики Європейського Союзу в рамках простору свободи, безпеки та юстиції. Цей механізм можна умовно поділити на чотири етапи, кожному з яких притаманні свої особливості щодо компетенції інтеграційного об'єднання в зазначеній сфері, системи джерел, ролі та повноважень інститутів.

3. Основу організаційно-правового механізму у сфері протидії злочинам транскордонного характеру складають положення установчих договорів, цілий ряд актів вторинного законодавства ЄС у зазначеній сфері (регламенти, директиви, рамкові рішення, конвенції), універсальні міжнародні договори. Інституційний механізм забезпечення політики Євросоюзу щодо співробітництва у кримінальних справах складають основні інститути ЄС: Європейська Рада, Європейський Парламент, Рада та Комісія, наділені відповідними повноваженнями, а також спеціалізовані агентства ЄС, створені

для покращення співробітництва в цій сфері – Європол, Євроюст, Європейське бюро по боротьбі з шахрайством.

4. Злочинами проти громадської безпеки в контексті права Європейського Союзу є тероризм, організована злочинність та незаконна торгівля зброєю. Правові засади ЄС щодо протидії міжнародному тероризму включають заходи, прийняті як в рамках Простору свободи, безпеки та юстиції, так і в рамках Спільної зовнішньої політики та політики безпеки. Це дає можливість запобігати терористичним атакам, перешкоджати виникненню таких ситуацій у майбутньому та притягати до відповідальності осіб, винних у цьому злочині. Важливість проблеми тероризму також була підтверджена практикою Суду ЄС, який розглядав та продовжує розглядати справи, пов'язані із застосуванням санкцій до фізичних та юридичних осіб, підозрюваних у фінансуванні терористів.

Потреба в узгоджених діях всіх держав-членів ЄС задля рішучих заходів, спрямованих проти організованої злочинності, поставила питання про необхідність започаткування політики ЄС в цій сфері. Каталізатором цього процесу стало приєднання ЄС в 2004 р. до Конвенції ООН про транснаціональну злочинність, що спричинило істотне оновлення вторинного законодавства ЄС із запровадженням термінології, процедур та санкцій, відповідно до положень Конвенції ООН.

Правова база щодо запобігання торгівлі вогнепальною зброєю також перебуває під впливом положень універсальних міжнародних договорів, зокрема Протоколу ООН проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності. У відповідності до цього в ЄС запроваджений дозвільний порядок експорту, імпорту та транзиту вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, метою якого є протидіяти незаконній торгівлі зброєю шляхом удосконаленого порядку відслідковування та контролю за експортом цивільної зброї з ЄС.

5. В Євросоюзі реагування на транскордонні злочини проти волі, честі, гідності особи, а також статевої свободи та статевої недоторканості особи є пріоритетним завданням для інститутів та держав-членів, а боротьбі із ними завжди приділялася першочергова увага. На підтвердження цього свідчить той факт, що саме Директива 2011/36 щодо запобігання та боротьби з торгівлею людьми та захисту жертв та Директива 2011/93 про боротьбу з сексуальним насильством та сексуальною експлуатацією дітей та дитячою порнографією стали першими актами вторинного законодавства, прийнятими відповідно до ст. 83 ДФЄС, після набуття Лісабонським договором чинності в грудні 2009 р. Особливість цих актів полягає в тому, що тут великий наголос робиться не лише на переслідуванні злочинців, винних у вчиненні зазначених злочинів, а й на необхідності надання допомоги та захисту жертвам, реінтеграції їх до нормального життя, врахування в першу чергу інтересів неповнолітніх жертв із залученням психологів та соціальних працівників.

6. Злочини в сфері підприємницької діяльності (відмивання грошей та підробка платіжних засобів) підривають стабільність та економічну самостійність не лише окремих держав-членів, а й всього Європейського Союзу. Саме в сфері протидії відмиванню грошей правові засади в ЄС змінювалися найчастіше, порівняно із іншими злочинами транскордонного характеру. ЄС намагається реагувати на всі зміни, що відбуваються в зазначеній сфері та запроваджувати все новіші бар'єри для легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом.

Це саме стосується підробки платіжних засобів. Запровадження єдиної валюти євро стало важливим етапом європейської інтеграції, проте воно ж створило умови для поширення в ЄС фальшивих банкнот та монет євро. З цією метою в Євросоюзі прийнято цілу низку актів, якими встановлюється кримінальна відповідальність за підробку євро та інших платіжних засобів, а враховуючи те, що наразі платіжними засобами є не тільки паперові гроші, а й платіжні картки, то в Союзі також діють нормативно-правові акти, спрямовані на боротьбу із їх підробкою.

Крім цього, в Євросоюзі прийняте спеціальне законодавство про боротьбу із незаконним обігом наркотичних речовин, корупцією та комп'ютерними злочинами. Ці злочини також негативно впливають на рівень безпеки та стабільності у всьому європейському регіоні, часто вони є супутніми іншим злочинам, а тому адекватна реакція держав-членів та самого ЄС вимагають їх узгодженої діяльності, врахування новітніх тенденцій та наукових розробок.

7. Ще з моменту проголошення незалежності України усвідомлення набула думка про те, що наявність спільного кордону з державами, які спочатку мали статус країн-кандидатів на вступ до Європейського Союзу, а в 2004 – 2007 рр. набули повноцінного членства, створює ідеальні умови для використання території України для вчинення транскордонних злочинів. Тому, починаючи із середини 1990-х рр. між нашою державою та ЄС починають укладатися двосторонні документи, в яких безпосередньо визначалися сфери правоохоронної діяльності та злочини, протидія яким вимагає координованої діяльності обох сторін. Важливе значення в цьому контексті мають Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами, Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України, План дій Європейського Союзу в галузі юстиції та внутрішніх справ 2001 р., План дій Україна — ЄС 2005 р. та План дій Україна – ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки 2007 р. У кожному з цих документів відбувалося розширення сфер співпраці та поглиблення вже існуючого співробітництва. Із підписанням Угоди про асоціацію та прийняттям до неї Порядку денного асоціації розпочався нових етап відносин між нашої державою та європейським інтеграційним об'єднанням. Зазначена Угода є взагалі першим договором ЄС з третіми країнами, де питання про політичну асоціацію об'єднані в один документ з питаннями про економічну інтеграцію. Це повинно надати новий імпульс і відкрити шлях до нових прогресивних перетворень, що зокрема дозволить більш ефективно реагувати на випадки злочинів, які мають транскордонний характер.

8. Питання відповідності українського законодавства європейським стандартам протидії злочинам транскордонного характеру є наріжним камінням не просто ефективного співробітництва між ЄС та Україною. Воно визначено однією із вимог, що встановлено Євросоюзом стосовно запровадження безвізового режиму поїздок громадян нашої держави до держав-членів ЄС. Останні п'ять років виконання українською стороною Плану дій з лібералізації візового режиму ознаменувалися прийняттям в грудні 2015 р. Комісією ЄС Шостої доповіді, в якій було визначено, що Україна майже повністю виконала всі вимоги стосовно прийняття і ефективного застосування законодавства щодо запобігання та боротьби із транскордонними злочинами, проте на порядку денному залишається проблема функціонування реального, а не декларативного механізму боротьби із корупцією. Імплементация всіх цих вимог матиме результатом отримання всіма громадянами України можливості вільно без віз пересуватися територією держав-членів ЄС, а також сприятиме поглибленню інтеграції між нашою державою та Європейським Союзом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Антипенко В.Ф. Борьба с современным терроризмом: Международно-правовые подходы. / В.Ф. Антипенко. – К. : ЮНОНА-М, 2002. – 723 с.
2. Антипенко В.Ф. Механизм международно-правового регулирования борьбы с терроризмом: дис...д-ра юрид. наук: 12.00.10. / Антипенко Владимир Федорович. – М., 2004. – 476 с.
3. Антипенко В.Ф. Современный терроризм: состояние и пути его предупреждения в Украине: дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Антипенко Владимир Федорович. – К., 1999. – 178 с.
4. Антонович М.М. Поняття міжнародно-протиправного діяння держави та злочину за міжнародним правом: порівняльний аспект. / Антонович М.М. // Наукові записки. – 2002. – Т. 20. – Юридичні науки. – С. 28 – 32.
5. Астапенко В. Евророст – общая правовая характеристика. / Астапенко В., Лойша Д. // Журнал международного права и международных отношений. – 2005. – № 4. – С. 3–7.
6. Бабин Борис. Правове програмне регулювання взаємодії України та Європейського Союзу. / Бабин Борис. // Український часопис міжнародного права. – 2013. – № 1. – С. 97 – 101.
7. Балабан І.М. Незаконний обіг наркотиків та боротьба з ними. / Балабан І.М. // Європейські перспективи. – 2012. - № 3(3). – С. 64 – 67.
8. Вербенський М.Г. Кримінологічна характеристика злочинів, що складають ядро транснаціональної організованої злочинності. / Вербенський М.Г. // Право і суспільство”. – 2010. – № 1. – С. 132-140.
9. Вербенський М.Г. Ознаки сучасних транснаціональних злочинних організацій та транснаціонального наркобізнесу. / Вербенський М.Г., Расюк. Е.В. // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2007 – № 3. – С. 12-23.

10. Верховна Рада ратифікувала Меморандум про створення захищеного каналу зв'язку України з Європолем [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/1506541>.

11. Віктор Шокін підписав наказ про утворення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=162533.

12. Віктор Шокін призначив керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=166100.

13. Волинець В.В. Позитивний досвід удосконалення кримінального законодавства України у сфері боротьби із незаконним обігом наркотиків / Волинець В.В. // Боротьба із організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2011. – № 24. – С. 144–153.

14. Волощук А.М. Міжнародний досвід реалізації політики європейських держав щодо протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. / Волощук А.М. // Право і безпека. – 2011. – № 1 (38). – С. 20–25.

15. Главацький М.В. Правове регулювання актуальних проблем співробітництва України та Європейського Союзу у сфері свободи, безпеки та юстиції. / Главацький М.В. // Часопис Київського університету права. – 2011. – 2. - С. 321 – 324.

16. Глобальная контртеррористическая стратегия Организации Объединенных Наций от 8 сентября 2006 г. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.un.org/counterterrorism/ctitf/ru/un-global-counter-terrorism-strategy>.

17. Гончарук О.В. Передумови виникнення та перспективи розвитку європейського кримінального права. / Гончарук О.В. // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Зб. наук. праць. – 2013. – Вип. 115. – Ч.2 – С. 66-70.

18. Горькавий С. С. Роль міжнародних європейських організацій у протидії незаконному обігу наркотиків : дис. канд. юр. наук : 12.00.11. / Горькавий Сергій Сергійович. – Київ, 2011. – 196 с.

19. Грицаєнко Людмила. Становлення простору свободи, безпеки та юстиції. / Грицаєнко Людмила. // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2011. – № 2. – С. 93 – 96.

20. Дев'ять спеціальних рекомендацій FATF по боротьбі з фінансуванням тероризму від 22 жовтня 2004 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=237&art_id=220&lang=uk.

21. Декларація о керівних принципах скорочення спроби на наркотики, прийнята резолюцією S-20/3 Генеральної Асамблеї от 10 июня 1998 г. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_347.

22. Договір з Євроюстом буде незабаром підписано – Мін'юст [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ua.racurs.ua/news/48513-dogovir-z-ievroustom-bude-nezabarom-pidpysano-min-ust>.

23. Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах від 08.11.2011 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_518.

24. Європейське право. Право Європейського союзу: підручник : у 3 кн. / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., зав. каф. порівнял. і європ. права Ін-ту міжнар. відносин Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка В. І. Муравйова ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – Київ : Ін Юре, 2015. – Кн. 3 : Право зовнішніх зносин Європейського союзу / [В. І. Муравйов та ін.]. – 2015. - 405 с.

25. Жаровська Г.П. Міжнародно-правові засади боротьби з транснаціональною злочинністю: проблеми і перспективи. / Жаровська Г.П. // Альманах міжнародного права. – 2014. – Вип. 6. – С. 90 – 100.

26. Жаровська Г.П. Організаційні аспекти протидії транснаціональній організованій злочинності в Україні. / Жаровська Г.П. // Актуальні проблеми

держави і права: зб. наук. пр. / Одес. нац. юрид. акад. – Одеса, 2014. – Вип. 73. – С. 375-381.

27. Жаровська Г.П. Транснаціональна злочинність: джерела, ознаки, структура взаємозв'язків. / Жаровська Г.П. // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2013. – Вип. 660 «Правознавство». – С. 111 – 117.

28. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування органів внутрішніх справ» від 12.02.2015 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 21. – 22.05. – С. 1165.

29. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Другого додаткового протоколу до Конвенції про взаємну допомогу кримінальних справах» від 16.06.2016 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 4. – 27.01. – С. 212.

30. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – 05.12. – С. 3186.

31. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14.10.2014 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 50-51. – 19.12. – С. 3250.

32. Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки» від 14.10.2014 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 46. – 14.11. – С. 2047.

33. Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 40. – 07.10. – С. 1750.

34. Закон України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» від 15.02.1995 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80>.

35. Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» від 15.02.1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 10. – 03.07. – Ст. 60.

36. Закон України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» від 10.11.2015 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 1. – 01.01. – С. 9.

37. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 47. – 21.11. – С. 3040.

38. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40-41. – 09.10. – С. 1970.

39. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30.06.1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. - № 35. – 31.08. – Ст. 358.

40. Закон України «Про протидію торгівлі людьми» від 20.09.2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 19-20. – 18.05. – С. 817.

41. Закон України «Про ратифікацію Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах» від 01.06.2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 50. – 06.12. – С. 2112.

42. Закон України «Про ратифікацію Меморандуму про взаєморозуміння між Україною та Європейським поліцейським офісом щодо встановлення захищеної лінії зв'язку» від 04.06.2015 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 31. – 31.07. – С. 1625.

43. Зелинская Н.А. Международные преступления и международная преступность: монография. / Н.А. Зелинская. - Одеса: Юридична література, 2006. – 568 с.

44. Зозуля Є.В. Актуальні питання міжнародного співробітництва МВС України у боротьбі з наркобізнесом / Зозуля Є.В. // Право і суспільство. – 2011. – № 2. – С. 14–19.
45. Ірінеєва Владислава. Євроюст у системі кримінально-правового співробітництва Європейського Союзу. / Владислава Ірінеєва. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/3124/>.
46. Кареклас С. Кримінальне право ЄС : навчальний посібник. / С. Кареклас, М.І. Пашковський – К. ІМВ КНУ ім. Тараса Шевченка, 2004. – 162 с.
47. Качка Тарас. Боротьба з відмиванням грошей : Комплексний порівняльно-правовий аналіз відповідності законодавства України асguis Європейського Союзу в сфері боротьби та запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом / Тарас Качка.– К. : Реферат, 2004.– 288 с.
48. Климова Е.А. Правовые основы полицейского и судебного сотрудничества по уголовным делам в праве Европейского Союза : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.10 «Международное право; Европейское право» / Климова Елена Александровна – М., 2011. – 32 с.
49. Ковальчук А.Ю. Становлення антинаркотичної політики: досвід Швеції / Ковальчук А.Ю., Сорока Л.В. // Наукові праці МАУП. – 2014. –Вип. 2(41). –С. 82–86.
50. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.02.1984 р. (в редакції 27.07.2016 р.) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
51. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2001 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_c16/card2#Card.
52. Корольчук В.В. Запобігання транснаціональній злочинній діяльності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів / Корольчук В.В. // Науковий вісник Національної Академії внутрішніх справ України. – 2013. – № 2. – С. 168–179.

53. Костюченко Я.М. Правове регулювання співробітництва України і Європейського Союзу: дис.... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Костюченко Ярослав Миколайович. — К., 2009. — 234 с.

54. Костюченко Я.М. Правове регулювання співробітництва України та Європейського Союзу: монографія. / Я.М. Костюченко ; під наук. кер. д-ра юрид. наук., проф. В. І. Муравйова. — К. : LAT&K, 2011. — 205 с.

55. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25. — 29.06. — Ст. 131.

56. Лабораторія законодавчих ініціатив. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом: особливі взаємини засновані на цінностях. [Електронний ресурс] / Лабораторія законодавчих ініціатив. — Київ: ГО «Лабораторія законодавчих ініціатив, 2012. — 40 с. — Режим доступу: http://parlament.org.ua/upload/docs/EU-Ukraine%20Association_.pdf.

57. Лебідь І.Г. Проблема наркотрафіку у відносинах Росія – ЄС / Лебідь І.Г. // Історичні і політологічні дослідження. — 2013. — № 2 (52). — С. 269– 277.

58. Макаруха З.М. Правовий аналіз структури, завдань, сфери діяльності та порядку роботи Євроюсту. / З.М. Макаруха. // Вісник Адвокатури України. — 2009. — 3(16). — С. 129 – 135.

59. Макаруха З.М. Правові засади заснування та розвитку простору свободи, безпеки та юстиції в рамках Європейського Союзу: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.11. / Макаруха Зоряна Мар'янівна. — Київ, 2011. — 543 с.

60. Макаруха З.М. Правові засади співробітництва між Україною та ЄС у сфері боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. / Макаруха З.М. // Вісника Академії адвокатури України. — 2010. — 3(19). — С. 170 – 176.

61. Макаруха Зоряна. Правові засади діяльності Європейського Союзу у сфері забезпечення простору свободи, безпеки та юстиції: монографія / Зоряна Макаруха. —Л. : Астролябія, 2011. — 543 с.

62. Медведько О.І. Стратегія наркобезпеки України / Медведько О.І. // Боротьба із організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2011. – № 25. – С. 3–10.
63. Мельничук Т.В. Транскордонна злочинність: сутність, види та деякі проблеми протидії в умовах євроінтеграції України. / Мельничук Т.В. // Актуальні проблеми європейської інтеграції: зб. статей з питань європейської інтеграції / за ред. Д.В. Ягунова. – Вип.4 – О.: Фенікс, 2008. – 304 с. – 245-253.
64. Меморандум про взаєморозуміння між Україною та Європейським поліцейським офісом щодо встановлення захищеної лінії зв'язку від 11.03.2015 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_a12.
65. МОЗ України. Відбулося підписання Меморандуму про взаєморозуміння між Україною та Європейським моніторинговим центром з наркотиків та наркотичної залежності (28.01.2010 р.). [Електронний ресурс] / МОЗ України. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/pre_20100128_1.html.
66. Муравйов Віктор. Юридична природа порядку денного асоціації між Україною та Європейським Союзом. [Електронний ресурс] / Муравйов Віктор. // Віче. – 2012. – Квітень. - № 8. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/3078/>.
67. Муравйов В. Правові засади функціонування простору свободи, безпеки та юстиції Європейського Союзу // Віче : теоретичний і громадсько-політичний журнал / Верховна Рада України. – Київ, 2011. – № 10 (295). – С. 17-20.
68. Муравйов В.І. Правові інструменти співпраці між європейським Союзом і Україною в сфері простору свободи безпеки і правосуддя / В.І. Муравйов, О.М. Шпакович // Актуальні проблеми міжнародних відносин : збірник наукових праць / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т міжнародних відносин ; [ред. кол.: Губерський Л.В. (гол. ред.) та ін.]. – Київ, 2009. – Вип. 87, ч. 2. – С. 88-92.

69. Наказ Головного управління державної служби України «Про затвердження Загальних правил поведінки державного службовця» від 04.08.2010 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1089-10>.

70. Наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства закордонних справ України, Міністерства інфраструктури України, Головного управління державної служби України «Про затвердження Кодексу поведінки працівників, до функціональних обов'язків яких належать оформлення та видача документів, що посвідчують особу» від 14.06.2011 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0784-11>.

71. Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження стандартів надання соціальних послуг особам, які постраждали від торгівлі людьми» від 30.07.2013. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1327-13>.

72. Наказ Міністерства соціальної політики України «Стандарт надання соціальних послуг із соціальної інтеграції та реінтеграції дітей, які постраждали від торгівлі людьми» від 30.07.2013 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1329-13>.

73. Наказ Міністерства соціальної політики України та Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Інструкції зі збору та моніторингу статистичної інформації щодо осіб, які постраждали від торгівлі людьми» від 11.01.2016 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0169-16>.

74. Національний інститут стратегічних досліджень. Проблеми чинної вітчизняної нормативно-правової бази у сфері боротьби із кіберзлочинністю: основні напрями реформування. Аналітична записка. / Національний інститут стратегічних досліджень. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/454/>.

75. Національний інститут стратегічних досліджень. Щодо правових аспектів організації протидії незаконному обігу вогнепальної зброї. Аналітична

записка. / Національний інститут стратегічних досліджень. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/969/>.

76. Новий закон про фінмоніторинг: ще один крок до міжнародних стандартів. [Електронний ресурс] // Фінансовий моніторинг. – 2014. - №12. – Режим доступу: <http://www.expert-fm.com/docs/fm-law-2015-changes>.

77. Пашковський М.І. Забезпечення функціонування інтеграційних співтовариств засобами кримінальної юстиції. / Пашковський М.І. – Альманах міжнародного права. – 2010. – Вип. 2. – С. 126 – 137.

78. Пашковський М.І. Кримінальне право ЄС від Паризької угоди до Лісабону. / Пашковський М.І. – Альманах міжнародного права. – 2009. – Вип. 1. – С. 69 – 75.

79. Писар С. Антинаркотичне законодавство в кримінальному праві Словаччини / Писар С. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2014. – Серія «Право». – Вип. 25. – С. 222–226.

80. Писаренко К. Ю. Міжнародно-правові аспекти участі України у боротьбі із незаконним обігом наркотичних засобів. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.11 / Писаренко Костянтин Юхимович – Київ, 2007. – 15 с.

81. План дій «Україна — Європейський Союз» від 21 лютого 2005 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_693.

82. План дій Європейського Союзу в галузі юстиції та внутрішніх справ, погоджений на IV засіданні Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС 12 грудня 2001р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_494.

83. План дій з лібералізації візового режиму від 23 листопада 2010 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://novisa.com.ua/analitic/plan-dii-z-liberalizacii-vizovogo-regimu/ua>.

84. План дій Україна – ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки від 18 червня 2007 р. // Україна — Європейський Союз: зібрання міжнародних

договорів та інших документів (1991–2009) / За заг. ред. С. О. Камишева (кер. групи) [та ін.]. — К.: Юстініан, 2010. — С. 533 – 541.

85. Политическая декларация двадцатой специальной сессии Генеральной Ассамблеи ООН, посвященной совместной борьбе с мировой проблемой наркотиков, принята резолюцией S-20/2 Генеральной Ассамблеи от 10 июня 1998 г. [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_348.

86. Порядок денний асоціації Україна – ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію, оновлений відповідно до рішення Ради Асоціації між Україною та ЄС 16 березня 2015 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/document/248036079/%D0%A1%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D1%80%D0%B5%D1%81.pdf>.

87. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року» від 24.02.2016 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/111-2016-%D0%BF>.

88. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015-2017 роки» від 29.04.2015 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/265-2015-%D0%BF>.

89. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми» від 22.08.2012 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/783-2012-%D0%BF>.

90. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку виплати одноразової матеріальної допомоги особам, які постраждали від

торгівлі людьми» від 25.07.2012 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/660-2012-%D0%BF>.

91. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення службового розслідування стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» від 13.06.2000 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/950-2000-%D0%BF>.

92. Постанова Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо підвищення кваліфікації працівників органів державної влади та органів місцевого самоврядування з питань запобігання і протидії корупції» від 02.06.2003 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/828-2003-%D0%BF>.

93. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Національного агентства з питань запобігання корупції» від 18.03.2015 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/118-2015-%D0%BF>.

94. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» від 24.02.2016 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/104-2016-%D0%BF>.

95. Постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України «Про затвердження плану заходів на 2016 рік із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 11.02.2016 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/103-2016-%D0%BF>.

96. Право Європейського Союзу: підручн. / за ред. О.К. Вишнякова. - Одеса: Фенікс, 2013,- 883 с.

97. Проневич. О.С. Інститут спеціалізованої антикорупційної прокуратури в європейській державно-правовій традиції. / Проневич О.С. // Форум права. - 2015. - № 1. - С. 261–268.

98. Пунга Л.А. Политико-правовые аспекты международного терроризма: дис... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Пунга Лилиана Алексеевна. – Кишинэу, 1998. – 183 с.

99. Рамкове рішення Ради від 28 травня 2001 року про боротьбу з шахрайством та підркокою безготівкових платіжних засобів (2001/413/ЮВС) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.old.minjust.gov.ua/file/31889>.

100. Резолюция 1373 (2001), принятая Советом Безопасности на его 4385-м заседании, 28 сентября 2001 года [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_854.

101. Реферативний огляд європейського права / За заг. ред. В. О. Зайчука. – Лип. – серп. 2014 р. – К., 2014. – 80 с.

102. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю» від 25.01.2012. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/53-2012-%D1%80/print1455188001502775>.

103. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів на 2015 рік з реалізації Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року» від 25.03.2015. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/514-2015-%D1%80>.

104. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року» від 07.10.2015 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1053-2015-%D1%80>.

105. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню)

доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року» від 30.12.2015 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1407-2015-%D1%80>.

106. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року» від 28.08.2013 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/735-2013-%D1%80>.

107. Святун О. Діяльність Європейського Союзу щодо протидії сучасним формам рабства. / Святун О. // Європейське право. – 2013. - № 1 – 2. – С. 139 – 145.

108. Святун О. Проблема правового регулювання протидії нелегальній міграції в рамках Європейського Союзу на прикладі боротьби з торгівлею людьми / Святун О., Довжук О. // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Зб. наук. праць. – 2007. – Вип. 71. – Ч.1.– С. 84-96.

109. Святун О.В. Європейські механізми боротьби із торгівлею людьми: дис... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Святун Олена Володимирівна – К., 2005. – 174 с.

110. Серeda В.В. Окремі питання щодо терміну та порядку затримання осіб-порушників правил обігу наркотичних речовин / Серeda В.В., Єсімов С.С. //Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. – 2011. – Вип. 6. – С. 133–136.

111. Скулиш Є.Д. Контрабандний транзит наркотиків через територію України: стан, загрози та напрями протидії / Скулиш Є.Д. // Боротьба із організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2013. – № 1(29). – С. 80–92.

112. Скулиш Н.Є. Транснаціональні злочинні організації: поняття, структура, стан. / Скулиш Н.Є. // Науковий вісник Чернівецького університету. – Правознавство. – 2005. – Вип. 282. – С. 120–124.

113. Сорок Рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) від 25 вересня 2003 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/835_001.

114. Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України, прийнята Європейською Радою 11 грудня 1999 р. // Політика і час. – 2000. - № 3 – 4. – С. 15 – 27.

115. Теоретико-правові засади протидії корупції. – Ірпінь : НДІ фінансового права, 2014. – 39 с.

116. Типове положення про уповноважений підрозділ (особу) з питань запобігання та виявлення корупції [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/TF018856.html.

117. Тичина Д.М. Основні напрями запобігання транснаціональній організованій злочинності в Україні. / Тичина Д.М. // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2012. - № 1(27). – С. 59 – 68.

118. Товстиженко Андрій. ЄС посилить пильність щодо клієнтів банків в рамках боротьби з відмиванням грошей. / Андрій Товстиженко. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://dt.ua/ECONOMICS/es_posilit_pilnist_schodo_klientiv_bankiv_v_ramkah_bor_otbi_z_vidmivannyam_groshey.html.

119. Угода з Європолом про стратегічне співробітництво набула чинності [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://rights.unian.net/ukr/detail/5206>.

120. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво від 04 грудня 2009 р. // Офіційний вісник України. – 2010. – № 96. – ст. 2934. – стаття 3432. – Код акту 53906/2010.

121. Угода про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_\(body\).pdf](http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_(body).pdf).

122. Угода про партнерство та співробітництво між Україною та європейськими співтовариствами, їх державами членами, з одного боку, та Україною від 14 червня 2004 р. // Україна — Європейський Союз: зібрання міжнародних договорів та інших документів (1991–2009) / За заг. ред. С. О. Камишева (кер. групи) [та ін.]. — К.: Юстініан, 2010. — С. 31 – 75.

123. Указ Президента України «Про Концепцію державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю» від 21.10.2011. // Офіційний вісник Президента України. — 2011. - № 29. — 03.11. — С. 9.

124. Указ Президента України «Про Національну раду з питань антикорупційної політики» від 14.10.2014 р. // Офіційний вісник Президента України. — 2014. — № 84. — 28.10. — С. 7.

125. Указ Президента України «Про утворення Національного антикорупційного бюро України» від 16.04.2015 р. // Офіційний вісник Президента України. — 2015. — № 11. — 06.05. — С. 746.

126. Україна підписала Угоду про співробітництво з Євроюстом [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://ukrainepravo.com/news/ukraine/ukra-na-p-dpisala-ugodu-pro-sp-vrob-tnitstvo-z-vroyustom/>.

127. Українська частина Комітету на рівні старших посадових осіб з імплементації Порядку денного асоціації Україна – ЄС. Інформація «Про імплементацію у 2013 році Порядку денного асоціації Україна – ЄС» [Електронний ресурс] / Українська частина Комітету на рівні старших посадових осіб з імплементації Порядку денного асоціації Україна – ЄС. — м. Київ, станом на 20 серпня 2013 р. — Режим доступу: [www.kmu.gov.ua/document/246660125/Information_on_EU-Ukraine_AA_g_Implementation_2013_\(Ukr\).doc](http://www.kmu.gov.ua/document/246660125/Information_on_EU-Ukraine_AA_g_Implementation_2013_(Ukr).doc).

128. Управление Организации Объединенных Наций по наркотикам и преступности. Конвенция Организации Объединенных Наций против транснациональной организованной преступности и Протоколы к ней. /

Управление Организации Объединенных Наций по наркотикам и преступности – Нью-Йорк, 2004. – 99 с.

129. Файнойгль К. Справа Kadı, розглянута Судом Європейського Союзу / Файнойгль К. // Європейське право. – 2013 р.- № 1- 2. – С. 146 – 156.

130. Черниш Р. Ф. Діяльність міжнародних організацій щодо припинення незаконного обігу наркотичних засобів та їх нормативно-правове забезпечення / Черниш Р. Ф. // Право і суспільство. – 2012. – № 6. – С. 1–26.

131. Черноус Ю.М. Актуальні питання дослідження міжнародної злочинності. / Черноус Ю.М. // Вісник Верховного Суду України. – 2012. - № 10 (146). – С. 44 – 48.

132. Шамсутдинова Р.Р. Пространство свободы, безопасности и правосудия Европейского союза: становление, развитие и основные формы сотрудничества государств-членов: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.10. / Шамсутдинова Рамиля Равилевна. – Казань, 2009. – 175 с.

133. Шаповалов В.В. Міжнародна співпраця з Україною з протидії організованій наркозлочинності, наркотрафіку і контрабанді наркотичних засобів на засадах судової фармації та криміналістики / Шаповалов В.В. // Теорія і практика правознавства. – 2014. – №1 (5). – С. 205–210.

134. Abazi Vigjilenca. The Future of Europol's Parliamentary Oversight: A Great Leap Forward. / Abazi Vigjilenca. // German Law Journal. – 2014. – Volume 15. – No. 6. – P. 1121 – 1144.

135. Allam Miriam. Combating the Financing of Terrorism: EU Policies, Polity and Politics [Електронний ресурс] / Miriam Allam, Damian Gadinowski–
Режим доступу:
http://aei.pitt.edu/12385/1/20100114122445_Eipascope_2009_2_Article4.pdf.

136. Ambos Kai. Is the Development of a Common Substantive Criminal Law for Europe Possible? / Ambos Kai. // Maastricht Journal of European and Comparative Law. – 2005. –Vol. 12. – P. 173-190.

137. Bąkowski Piotr. Criminal penalties for counterfeiting the euro [Електронний ресурс] / Piotr Bąkowski – Режим доступу:

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130472/LDM_BRI\(2013\)130472_REV1_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130472/LDM_BRI(2013)130472_REV1_EN.pdf).

138. Wałowski Piotr. The EU response to organised crime [Электронный ресурс] / Piotr Wałowski – Режим доступа: [http://eur-lex.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130625/LDM_BRI\(2013\)130625_REV1_EN.pdf](http://eur-lex.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130625/LDM_BRI(2013)130625_REV1_EN.pdf).

139. Bendiek Annegret. EU Strategy on Counter-Terrorism. Steps towards a Coherent Network Policy. / Annegret Bendiek. – Berlin: German Institute for International and Security Affairs, 2006. – 32 p.

140. Blanche Danika. The Theories of the European Integration. / Danika Blanche. // Politics in the European Union. / edited by Bache Ian, George Stephen, Bulmer Simon. – Oxford: Oxford University Press, 2011. – С. 3 – 20.

141. Branch A.P. Trapped in the Supranational–Intergovernmental Dichotomy: A Response to Stone Sweet and Sandholtz. / Branch A.P., Ohrgaard J. C. // Journal of European Public Policy. –1999. – 6. – P. 123–143.

142. Calderoni Francesco. Organized Crime Legislation in the European Union. Harmonization and Approximation of Criminal Law, National Legislations and the EU Framework Decision on the Fight Against Organized Crime. / Francesco Calderoni. – Berlin: Springer,2010. – 189 p.

143. Capitani Emilio De. 1rst December 2014 is approaching: will the EU’s “creative ambiguity” on police and judicial cooperation in criminal matters finally draw to an end ? [Электронный ресурс] / Emilio De Capitani– Режим доступа: <https://free-group.eu/2014/07/08/1rst-december-2014-is-approaching-will-the-eus-creative-ambiguity-on-police-and-judicial-cooperation-in-criminal-matters-finally-draw-to-an-end>.

144. Capitani Emilio De. The new guidelines for the Area of Freedom, Security and Justice: some critical comments [Электронный ресурс] / Emilio De Capitani – Режим доступа: <http://eulawanalysis.blogspot.com/2014/06/the-new-guidelines-for-area-of-freedom.html>.

145. Case T-85/09 Yassin Abdullah Kadi v European Commission [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=T-85/09#>.

146. Chaves Mariana. The Evolution of the European Union Criminal Law. / Mariana Chaves. – London, 2012. – 297 p.

147. Commission Decision of 06.06.2011 establishing an EU Anti-corruption reporting mechanism for periodic assessment (“EU Anti-corruption Report”) [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/pdf/com_decision_2011_3673_final_en.pdf.

148. Commission Decision of 25 March 2003 setting up a consultative group, to be known as the ‘Experts Group on Trafficking in Human Beings. (2003/209/EC). // Official Journal. – L 79. – 26.3.2003. – P. 25 – 27.

149. Commission Decision of 27 September 2013 amending Decision 1999/352/EC, ECSC, Euratom establishing the European Anti-fraud Office (2013/478/EU). // Official Journal. – L 257. – 28.09.2013. – P. 0019– 0020.

150. Commission Decision of 28 April 1999 establishing the European Anti-fraud Office (OLAF) (1999/352/EC, ECSC, Euratom). // Official Journal. – L 136. – 31.05.1999. – P. 0020– 0022.

151. Commission of the European Communities. Report based on Article 14 of the Council Framework Decision of 28 May 2001 combating fraud and counterfeiting of non-cash means of payment (COM (2004) 346 final) [Электронный ресурс] / Commission of the European Communities. – Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1459499264009&uri=CELEX:52004DC0346>.

152. Commission of the European Communities. Report from the Commission on the implementation of Framework Decision 2004/757/JHA laying down minimum provisions on the constituent elements of criminal acts and penalties in the field of illicit drug trafficking (COM (2009) 669 final). / Commission of the European Communities. – Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2009 – 11 p.

153. Commission of the European Communities. Second Report based on Article 14 of the Council Framework Decision of 28 May 2001 combating fraud and counterfeiting of non-cash means of payment (COM(2006) 65 final). [Электронный ресурс] / Commission of the European Communities – Режим доступа: <http://www.statewatch.org/semDOC/assets/files/commission/COM-2006-65.pdf>.

154. Commission Staff Working Document. Accompanying Document to the Proposal for a Council Framework Decision on Preventing and Combating Trafficking in Human Beings, and Protecting Victims, Repealing Framework Decision 2002/629/JHA. Impact Assessment. (SEC(2009) 359), Brussels, 25.03.2009 [Электронный ресурс]. - Режим доступа до докум.: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SEC:2009:0359:FIN:EN:PDF>.

155. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. Towards a Stronger European Response to Drugs. (COM (2011) 689/2) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ec.europa.eu/justice/anti-drugs/files/com2011-6892_en.pdf.

156. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions COM (2013) 532. Better protection of the Union's financial interests: Setting up the European Public Prosecutor's Office and reforming Eurojust. [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://ec.europa.eu/justice/criminal/files/communication_eppo_en.pdf.

157. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions (COM(2012) 286 final). The EU Strategy towards the Eradication of Trafficking in Human Beings 2012–2016 [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://ec.europa.eu/home-affairs/doc_centre/crime/docs/trafficking_in_human_beings_eradication-2012_2016_en.pdf.

158. Consolidated Versions of the Treaty on the European Union and of the Treaty on the Functioning of the European Union. // Official Journal. – C 326. – 26.10.2012.– 412 p.

159. Council Act of 26 May 1997 drawing up the Convention made on the basis of Article K.3 (2)(c) of the Treaty on European Union, on the fight against corruption involving officials of the European Communities or officials of Member States of the European Union. // Official Journal. – C 195. – 25.06.1997. – P. 001 – 011.

160. Council Common Position of 27 December 2001 on the application of specific measures to combat terrorism. // Official Journal. – L 344. – 28.12.2001. – P. 93 – 96.

161. Council Decision 2002/187/JHA of 28 February 2002 setting up Eurojust with a view the reinforcing the fight against serious crime. // Official Journal of the European Union. – L 63. – 06.03.2002. – P. 1 – 13.

162. Council Decision 2003/659/JHA of 01 of October 2003 amending Decision 2002/187/JHA setting up Eurojust with a view to reinforcing the fight against serious crime. // Official Journal. – L 245– 29.09.2003.. – P. 44 – 46.

163. Council Decision 2005/511/JHA of 12 July 2005 on protecting the euro against counterfeiting, by designating Europol as the Central Office for combating euro counterfeiting. // Official Journal. – C 185. – 16.07.2005. – P. 35 – 36.

164. Council Decision 2009/426/JHA of 16 December 2008 on the strengthening of Eurojust and amending Decision 2002/187/JHA setting up Eurojust with a view to reinforcing the fight against serious crime // // Official Journal. – L 138. – 04.06.2009.– P. 14 – 32.

165. Council Decision 2015/2309 of 10 December 2015 on the promotion of effective arms export controls. // Official Journal. –L 326. – 11.12.2015. – P. 56 – 63.

166. Council Decision 1999/C149/02of 29 April 1999 extending Europol's mandate to deal with forgery of money and means of payment. // Official Journal. – C 149. – 28.05.1999. – P. 16 – 17.

167. Council Directive 91 /477/EEC of 18 June 1991 on control of the acquisition and possession of weapons. // Official Journal. – L 256. – 13.09.1991. – P. 51 – 58.

168. Council Framework Decision 2001/413/JHA of 28 May 2001 combating fraud and counterfeiting of non-cash means of payment. // Official Journal. – L 149. – 02.06.2001. – P. 01 – 04.

169. Council Framework Decision 2002/475/JHA of 13 June 2002 on combating terrorism. // Official Journal. – L 164. – 22.06.2002. – P. 03 – 07.

170. Council Framework Decision 2003/568/JHA of 22 July 2003 on combating corruption in the private sector. // Official Journal. – L 192. – 31.07.2003. – P. 054 – 056.

171. Council Framework Decision 2004/757/JHA of 25 October 2004 laying down minimum provisions on the constituent elements of criminal acts and penalties in the field of illicit drug trafficking. // Official Journal. – L 335. – 11.11.2004. – P. 008–011.

172. Council Framework Decision 2005/222/JHA of 24 February 2005 on attacks against information systems // Official Journal. – L 69. – 16.03.2005. – P. 67 – 71.

173. Council Framework Decision 2008/841/JHA of 24 October 2008 on the fight against organised crime. // Official Journal.– L 300. – 11.11.2008 – P 042 – 045.

174. Council Framework Decision 2008/919/JHA of 28 November 2008 amending Framework Decision 2002/475/JHA on combating terrorism. // Official Journal. – L 330. – 09.12.2008. – P. 21 – 23.

175. Council Framework Decision 2002/629/JHA of 19 July 2002 on combating trafficking in human beings. // Official Journal. – L 203. – 01.08.2002. – P. 0001 – 0004.

176. Council Framework Decision 2001/500/JHA of 26 June 2001 on money laundering, the identification, tracing, freezing, seizing and confiscation of

instrumentalities and the proceeds of crime // Official Journal. – L 182. – 05.07.2001.– P. 0001 – 0002.

177. Council Framework Decision 2001/413/JHA of 28 May 2001 combating fraud and counterfeiting of non-cash means of payment. // Official Journal. – L 149. – 02.06.2001. – P. 001 – 004.

178. Council Framework Decision 2000/383/JHA of 29 May 2000 on increasing protection by criminal penalties and other sanctions against counterfeiting in connection with the introduction of the euro. // Official Journal. – L 140. – 14.06.2000. – P. 001 – 003.

179. Council Framework Decision 2001/888/JHA of 6 December 2001 amending Framework Decision 2000/383/JHA on increasing protection by criminal penalties and other sanctions against counterfeiting in connection with the introduction of the euro. // Official Journal. – L 329. – 14.12.2001. – P. 03.

180. Council of the European Union. The EU list of persons, groups and entities subject to specific measures to combat terrorism. Factsheet [Электронный ресурс] / Council of the European Union. – Brussels, 14 January 2015. – Режим доступа:

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/138098.pdf.

181. Council Regulation (EC) No 1338/2001 of 28 June 2001 laying down measures necessary for the protection of the euro against counterfeiting. // Official Journal. – L 181. – 04.07.2001. – P. 006 – 010.

182. Council Regulation (EC) No 1339/2001 of 28 June 2001 extending the effects of Regulation (EC) No 1338/2001 laying down measures necessary for the protection of the euro against counterfeiting to those Member States which have not adopted the euro as their single currency. // Official Journal. – L 181. – 04.07.2001. – P. 011.

183. Council Regulation (EC) No 2580/2001 of 27 December 2001 on specific restrictive measures directed against certain persons and entities with a view to combating terrorism. // Official Journal. – L 344. – 28.12.2001. – P. 70 – 74.

184. Council Regulation (EC) No 974/98 of 3 May 1998 on the introduction of the euro. // Official Journal. – L 139. – 11.05.1998. – P. 001 – 005.

185. Council Regulation (EC) No. 1190/2008 of 28 November 2008 amending for the 101st time the Council Regulation (EC) No. 881/2002 of 27 May 2002 imposing certain specific restrictive measures directed against certain persons and entities associated with Usama bin Laden, the Al-Qaida network and the Taliban. // Official Journal. – L 322. – 02.12.2008. – P. 25 – 26.

186. Council Regulation (EC) No. 881/2002 of 27 May 2002 imposing certain specific restrictive measures directed against certain persons and entities associated with Usama bin Laden, the Al-Qaida network and the Taliban, and repealing Council Regulation (EC) No 467/2001 prohibiting the export of certain goods and services to Afghanistan, strengthening the flight ban and extending the freeze of funds and other financial resources in respect of the Taliban of Afghanistan. // Official Journal. – L 139. – 29.05.2002. – P. 09 – 22.

187. Delorenzi Dalila. EU Anti-Money Laundering legal framework: the race has started again... [Электронный ресурс] / Dalila Delorenzi.– Режим доступа до докум.: <https://free-group.eu/2015/09/22/eu-anti-money-laundering-legal-framework-the-race-has-started-again>.

188. Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing. // Official Journal. –L 141. – 05.06.2015. – P 73 – 117

189. Directive (EU) 2016/1148 of the European Parliament and of the Council of 6 July 2016 concerning measures for a high common level of security of network and information systems across the Union. // Official Journal. – L 194. – 19.07.2016. – P. 001 – 014.

190. Directive (EU) 2016/681 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the use of passenger name record (PNR) data for the prevention, detection, investigation and prosecution of terrorist offences and serious crime. // Official Journal. –L 119. – 04.05.2016. – P 132 – 149.

191. Directive 2008/51/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 amending Council Directive 91/477/EEC on control of the acquisition and possession of weapons.// Official Journal. – L 179. – 08.07.2008. – P. 05 – 11.

192. Directive 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings, and protecting victims, repealing Framework Decision 2002/629/JHA. .// Official Journal. – L 101. – 15.04.2011. – P. 01 – 11.

193. Directive 2011/92/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child pornography, and replacing Council Framework Decision 2004/68/JHA. // Official Journal. – 2011. – L 355. – P 001 – 014.

194. Directive 2013/40/EU of the European Parliament and of the Council of 12 August 2013 on attacks against information systems and replacing Council Framework Decision 2005/222/JHA. // Official Journal. – L 218. – 14.08.2013. – P. 008 – 014.

195. Directive 2014/42/EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 on the freezing and confiscation of instrumentalities and proceeds of crime in the European Union. // Official Journal.– L 127. – 29.04.2014. – P 039 – 050.

196. Directive 2014/62/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on the protection of the euro and other currencies against counterfeiting by criminal law, and replacing Council Framework Decision 2000/383/JHA. // Official Journal. – L 151. – 21.05.2014. – P. 01 – 08.

197. Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council of 20 May 1997 on the protection of consumers in respect of distance contracts. // Official Journal. – L 144. – 04.06.1997. – P. 19 – 27.

198. Directorate General for Internal Policies. Sexual exploitation and prostitution and its impact on gender equality: Study. / Directorate General for Internal Policies. Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs. – Brussels: European Union, 2014. – 90 p.

199. Directorate General for Internal Policies. The Council Framework Decision on the Fight Against Organised Crime: what can be done to strengthen EU legislation in the field? / Directorate General for Internal Policies. Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs. – Brussels: European Union, 2011. – 32 p.

200. Directorate General Internal Policies. The EU Role in Fighting Transnational Organised Crime. / Directorate General for Internal Policies. Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs. – Brussels: European Union, 2009. – 38 p.

201. Dumitriu Eugenia. The EU's Definition of Terrorism: The Council Framework Decision on Combating Terrorism. / Dumitriu Eugenia. // German Law Journal. – 2004. – Vol. 05. – No. 05. – P. 585 – 602.

202. Erkelens Leendert H. The European Public Prosecutor's Office: An Extended Arm or a Two-Headed dragon? / Leendert H. Erkelens, Arjen W.H. Meij, Marta Pawlik. – The Hague: Springer, 2014. – 245 p.

203. EU Drugs Strategy (2013 – 20) (2012/C 402/01). // Official Journal. – C. 402. – 29.12.2012. – P. 0001–0010.

204. European Commission. Fifth Progress Report of the Implementation by Ukraine of the Action Plan on Visa Liberalisation [Электронный ресурс]. / European Commission. – COM(2015) 200 final. – 10 p. – Режим доступа до докум.: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/policies/international-affairs/general/docs/fifth_progress_report_on_the_implementation_by_ukraine_of_the_action_plan_on_visa_liberalisation_en.pdf.

205. European Commission. Fourth Progress Report of the Implementation by Ukraine of the Action Plan on Visa Liberalisation. [Электронный ресурс]. / European Commission. – COM(2014) 336 final. – 6 p. – Режим доступа до докум.: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/policies/international-affairs/general/docs/fourth_report_on_the_implementation_by_ukraine_of_the_action_plan_on_visa_liberalisation_en.pdf.

206. European Commission. Joint Staff Working Paper: First Progress Report of the Implementation by Ukraine of the Action Plan on Visa Liberalisation. [Электронный ресурс]./ European Commission, High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy. – SEC (2011) 1076 final. – 17 p. – Режим доступа до докум.: http://ec.europa.eu/home-affairs/news/intro/docs/20110920/UA%20VLAP%201st%20Progress%20Report%20SEC%202011%201076_F_EN_DOCUMENT_TRAVAIL_SERVICE.pdf.

207. European Commission. Joint Staff Working Paper: Second Progress Report of the Implementation by Ukraine of the Action Plan on Visa Liberalisation. [Электронный ресурс]. / European Commission, High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy. – SWD(2012) 10 final. – 30 p.– Режим доступа до докум.: <http://ec.europa.eu/home-affairs/news/intro/docs/20120209/UA%202nd%20PR%20VLAP%20SWD%202012%2010%20FINAL.pdf>.

208. European Commission. Sixth Progress Report of the Implementation by Ukraine of the Action Plan on Visa Liberalisation. [Электронный ресурс]. / European Commission. – COM(2015) 905 final. – 12 p.– Режим доступа до докум.: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2015/EN/1-2015-905-EN-F1-1.PDF>.

209. European Commission. Third Progress Report of the Implementation by Ukraine of the Action Plan on Visa Liberalisation [Электронный ресурс]. / European Commission. – COM(2013) 809 final. – 27 p.– Режим доступа до докум.: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-is-new/news/news/docs/20131115_3rd_progress_report_on_the_implementation_by_ukraine_of_the_apvl_en.pdf.

210. European Criminal Justice Post-Lisbon: An Irish Perspective. / edited by Regan Eugene SC. – Dublin: Institute of International and European Affairs, 2012. – 124 p.

211. European Cybercrime Center [Электронный ресурс]. - Режим доступа до докум.: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/docs/infographics/cyber-crime/european_cybercrime_centre_infographics.pdf.

212. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. 20 Years Monitoring. Communicating Evidence. Informing Policy. / European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015. – 2 p.

213. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. European Drug Report 2015. Trends and Developments / European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015. – 86 p.

214. European Parliament Resolution of 25 October 2011 on organised crime in the European Union (2010/2309(INI)). // Official Journal. – 2013. – C 131 E. – P 066 – 079.

215. Fichera Massimo. Criminal Law Beyond the State: The European Model [Электронный ресурс] / Fichera Massimo. // Helsinki Legal Studies Research Paper Series. – 2011. – No. 4. – 19 p.– Режим доступа: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1815064.

216. Fichera Massimo. Mutual Trust in EU Criminal Law. / Fichera Massimo. // Edinburgh School of Law Working Paper Series. – 2009. – 10. – 25 p.

217. Fichera Massimo. Mutual Trust in European Criminal Law [Электронный ресурс]. / Fichera Massimo. // University of Edinburgh School of Law Working Paper. – 2009. – No. 10. – 14 p.– Режим доступа: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1371511.

218. Firearms Control Legislation and Policy [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.loc.gov/law/help/firearms-control>.

219. From Illegal Markets to Legitimate Businesses: the Portfolio of Organised Crime in Europe. Final Report of Project. / Ernesto U. Savona, Michele Riccardi (Eds.). – Trento: Transcrime – Università degli Studi di Trento, 2015. – 21 p.

220. Gomez-Jara Diez Carlos. Models for a System of European Criminal Law: Unification vs. Harmonization [Электронный ресурс]. / Carlos Gomez-Jara Diez – Режим доступа: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1579422.

221. Haas E.B. The Uniting of Europe: Political, Social and Economic Forces 1950–57 / E.B. Haas. – Notre Dame: University of Notre Dame Press, 2004. – 568 p.

222. Herlin-Karnell Ester. The Lisbon Treaty and the Area of Criminal Law and Justice. / Herlin-Karnell Ester. // European Policy Analysis. – 2008. – April. – Issue 3. – P. 1 – 10.

223. Hillion Christophe. Fighting terrorism through the EU Common Foreign and Security Policy [Электронный ресурс]. / Christophe Hillion– Режим доступа: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2383243.

224. Hinarejos Alicia. Opting Out of EU Criminal Law: What is Actually Involved? / Hinarejos Alicia, Spencer John, Peers Steve. // CELS Working Paper Series. – 2012. – No. 25 (September). – 79 p.

225. Hoffmann S. Obstinate or Obsolete? The Fate of the Nation State and the Case of Western Europe. / Hoffmann S. // Daedalus. – 1966. – 95. – P. 862–915.

226. Hoffmann S. The European Process at Atlantic Crosspurposes. / Hoffman S. // Journal of Common Market Studies. – 1964. – 3. – P. 85 – 101.

227. Hooghe L. A Postfunctionalist Theory of European Integration: From Permissive Consensus to Constraining Dissensus. / Hooghe L. , Marks G. // British Journal of Political Science. – 2008. – 39. – P. 1 – 23.

228. Horvathova Alexandra. EU Criminal Law and the Treaty of Lisbon – Where Shall We Go Now? [Электронный ресурс]. / Alexandra Horvathova– Режим доступа: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1836754.

229. International Labour Organisation. ILO 2012 Global estimates of forced labour (covering the period 2002-2011) [Электронный ресурс]. / International Labour Organisation. – June 2012 – Режим доступа до докум.: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@declaration/documents/publication/wcms_182004.pdf

230. Iontcheva Turner Jenia. The Expressive Dimension of EU Criminal Law [Электронный ресурс]. / Jenia Iontcheva Turner– Режим доступа: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1980295.

231. Joined Cases C-402/05 P and C-415/05 P Yassin Abdullah Kadi and Al Barakaat International Foundation v Council of the European Union and Commission of the European Communities [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:62005CJ0402&from=EN>.

232. Joint Action of 24 February 1997 adopted by the Council on the basis of Article K. 3 of the Treaty on European Union concerning action to combat trafficking in human beings and sexual exploitation of children. // Official Journal – L 063. – 04.03.1997. – P. 0002 – 0006.

233. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 26 June 2007. *Ordre des barreaux francophones et germanophone and Others v Conseil des ministres*. Reference for a preliminary ruling: Cour d'arbitrage, now the Cour constitutionnelle - Belgium [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:62005CJ0305&from=EN>.

234. Katz Etay. Implementation of the Third Money Laundering Directive. / Katz Etay. // Law and Financial Market Review. – 2007. – May. – P. 207 – 211.

235. Komárek Jan. Legal Professional Privilege and the EU's Fight against Money Laundering [Электронный ресурс]. / Jan Komerek.– Режим доступа: <http://www.anti-moneylaundering.org/Document/Default.aspx?DocumentUid=B0E0349F-D0BB-4A6B-9588-5D0572FEDDCA>.

236. Kourtellos Dr. Pavlos Neofytou. Implications of the Third Money Laundering Directive. “The Cyprus perspective” [Электронный ресурс]. / Pavlos Neofytou Kourtellos Dr.– Режим доступа: http://www.legal500.com/assets/images/stories/firmdevs/patr11269/implications_of_the_third_money_laundering_directive.pdf.

237. Lindberg Leon. *The Political Dynamics of European Economic Integration.* / Leon Lindberg. – Stanford, CA: Stanford University Press; London, 1963 – 367 p.

238. Long Nadia. *Towards a European Criminal Code?* [Электронный ресурс]. / Nadia Long– Режим доступа до докум.: http://aei.pitt.edu/33502/1/20110912111748_Eipascopespecialissue_Art10.pdf.

239. Luchtman Michiel J.J.P. *Towards a Transnational Application of the Legality Principle in the EU's Area of Freedom, Security and Justice?* / Luchtman Michiel J.J.P. // *Utrecht Law Review.* – 2013. – Volume 9. – Issue 4 (September). – P. 11 – 33.

240. Minico Giovanna De. *A Tale of Two States: Rule of Law in the Age of Terrorism* [Электронный ресурс]. / Giovanna De Minico– Режим доступа: <http://www.verfassungsblog.de/en/tale-two-states-rule-law-age-terrorism/#.VOMjwMkeDz0>.

241. Missira Dimitra. *EU Actions to Combat Terrorism. Efforts to Strike Balance between Security and Freedom* [Электронный ресурс]./ Dimitra Missira – Режим доступа: <http://one-europe.info/eu-actions-to-combat-terrorism-efforts-to-strike-balance-between-security-and-freedom>.

242. Mitsilegas Valsamis. *EU Criminal Law.* / Valsamis Mitsilegas. – Oxford und Portland, OR: Hart Publishing, 2009. – 366 p.

243. Moravcsik A. *Liberal Intergovernmentalism.* / A.Moravcsik, F. Schimmelfennig. // Wiener A. *European Integration Theory.* / A. Wiener and T. Diez (eds). – 2nd edn. – Oxford: Oxford University Press, 2009. – P. 67–87.

244. Moravcsik Andrew. *Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach.* / Moravcsik Andrew. // *Journal of Common Market Studies.* – 1993. – 31. – P. 473–524.

245. Moravcsik Andrew. *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht.*/ Andrew Moravcsik. – London: UCL Press, 1998. – 528 p.

246. Murphy Cian C. EU Counter-Terrorism Law: Pre-Emption and the Rule of Law. / Cian C Murphy. // Oxford: Hart Publishing, 2012. – 274 p.
247. Neagu Norel. European (Criminal) Law v. National Criminal Law (A Two Way Street). / Norel Neagu. // Law Review. – 2015. – Volume 2. – Issue 2 (July-December). – P. 46 – 66.
248. Neagu Norel. The European Public Prosecutor's Office – Necessary Instrument or Political Compromise? / Norel Neagu. // Law Review. – 2013. – Volume 3. – Issue 2 (July-December). – P. 52 – 62.
249. Niemann A. Explaining Decisions in the European Union. / A. Niemann. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006. – 384 p.
250. Niemann A. Neofunctionalism. / A. Niemann and P. Schmitter. // Wiener A. European Integration Theory. / A. Wiener and T. Diez (eds). – 2nd edn. – Oxford: Oxford University Press, 2009. – P. 45–66.
251. Pascouau Yves. The Future of the Area of Freedom, Security and Justice: Addressing Mobility, Protection, and Effectiveness in the Long Run. / Yves Pascouau. – Brussels: European Policy Center, 2014. – 44 p.
252. Peers Steve. EU Justice and Home Affairs Law. / Steve Peers. – Oxford: Oxford University Press, 2012. – 1120 p.
253. Peers Steve. The Reform of Europol: Modern EU Agency, or Intergovernmental Dinosaur [Электронный ресурс]. / Steve Peers. – Режим доступа: <http://eulawanalysis.blogspot.com/2014/06/the-reform-of-europol-modern-eu-agency.html>.
254. Peers Steve. The UK Opt in to pre-Lisbon EU Criminal Law. [Электронный ресурс]. / Peers Steve. // Statewatch Analysis. – 2014. – Volume 16. – 16 p. – Режим доступа: <http://www.statewatch.org/analyses/no-250-uk-opt-in.pdf>.
255. Petrescu Oana-Măriuca. The European Judicial Cooperation in Criminal Matters in the Light of the Lisbon Treaty [Электронный ресурс]. / Oana-Măriuca Petrescu. – Режим доступа до докум.: http://cks.univnt.ro/uploads/cks_2013_articles/index.php?dir=3_Administrative_and_Political_Sciences/&download=cks_2013_administration_010.pdf.

256. Proposal for a Council Regulation on the establishment of the European Public Prosecutor's Office COM/2013/0534 final - 2013/0255 (APP) [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:52013PC0534>.

257. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Council Framework Decision 2004/757/JHA of 25 October 2004 laying down minimum provisions on the constituent elements of criminal acts and penalties in the field of illicit drug trafficking, as regards the definition of drug. – COM (2013) 619 final. 2013/0305 (COD). – 42 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013PC0618&from=EN>

258. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the protection of the euro and other currencies against counterfeiting by criminal law, and replacing Council Framework Decision 2000/383/JHA. – Strasbourg, 05/02/2013, COM/2013/042 final, 2013/0023 (COD). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1459498302341&uri=CELEX:52013PC0042>.

259. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on attacks against information systems and repealing Council Framework Decision 2005/222/JHA [Электронный ресурс]. - Режим доступа до докум.: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0517:FIN:EN:PDF>.

260. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on new psychoactive substances. – COM (2013) 618 final. 2013/0304 (COD). – 10 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013PC0619&from=EN>.

261. Proposal for a Regulation of the European Parliament and the Council on the European Union Agency for Criminal Justice Cooperation (Eurojust) COM(2013) 535 final. - 2013/0256 (COD) [Электронный ресурс] – Режим доступа:

[http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/com/com_com\(2013\)0535_/com_com\(2013\)0535_en.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/com/com_com(2013)0535_/com_com(2013)0535_en.pdf).

262. Puchala Donald J. Institutionalism, Intergovernmentalism and European Integration: A Review Article. / J.Puchala Donald. // Journal of Common Market Studies. – 1999. – June. – Vol. 37. – No. 2. – P. 317-331.

263. Regulation (EC) 1920/2006 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 the European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (recast). // Official Journal. – L 376. – 27.12.2006. – P. 0001– 0013.

264. Regulation (EU) No 258/2012 of the European Parliament and of the Council of 14 March 2012 implementing Article 10 of the United Nations' Protocol against the illicit manufacturing of and trafficking in firearms, their parts and components and ammunition, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organised Crime (UN Firearms Protocol), and establishing export authorisation, and import and transit measures for firearms, their parts and components and ammunition. // Official Journal. – L 94. – 30.03.2012. – P. 0001– 0015.

265. Regulation No 1073/1999 of the European Parliament and the Council of 25 May 1999 concerning investigations conducted by the European Anti-Fraud Office (OLAF). // Official Journal. – L 136. – 31.05.1999. – P. 0001– 0007.

266. Reinisch August. The Action of the European Union to Combat International Terrorism [Электронный ресурс]. / August Reinisch.– Режим доступа: <http://www.uibk.ac.at/peacestudies/downloads/peacelibrary/euaction.pdf>.

267. Report from the Commission based on Article 11 of the Council Framework Decision of 13 June 2002 on combating terrorism. – Brussels, 06/11/2007, COM(2007) 681 final [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0681:FIN:EN:PDF>.

268. Report from the Commission of 20 February 2006 – Second report based on Article 14 of the Council Framework Decision of 28 May 2001 combating fraud and counterfeiting of non-cash means of payment (COM(2006) 65 final)

[Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52006DC0065>.

269. Report from the Commission of 30 April 2004 based on Article 14 of the Council Framework Decision of 28 May 2001 combating fraud and counterfeiting of non-cash means of payment (COM(2004) 346 final) [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52004DC0346&from=EN>.

270. Report from the Commission to the European Parliament and the Council based on Article 9 of Council Framework Decision 2003/568/JHA of 22 July 2003 on combating corruption in the private sector (COM/2011/0309 final) [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1474219566498&uri=CELEX:52011DC0309>.

271. Report from the Commission to the European Parliament and the Council. EU Anti-corruption Report (COM(2014) 38 final) [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/docs/acr_2014_en.pdf.

272. Report from the Commission to the Council based on Article 12 of the Council Framework Decision of 24 February 2005 on attacks against information systems (COM/2008/0448 final) [Электронный ресурс]. - Режим доступа до докум.: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1474220606864&uri=CELEX:52008DC0448>.

273. Report from the Commission to the Council based on Article 9 of the Council Framework Decision 2003/568/JHA of 22 July 2003 on combating corruption in the private sector (COM/2007/0328 final) [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1474219566498&uri=CELEX:52007DC0328>.

274. Resolution on the exploitation of prostitution and the traffic in human beings. // Official Journal. – С 120. – 16.05.1989. – P. 0352.

275. Resolution on trade in women. // Official Journal. – C 268. – 04.10.1993. – P. 0141.

276. Resolution on trafficking in human beings. // Official Journal. – C 032. – 05.02.1996. – P. 0088.

277. Rozmus Marcin. Harmonisation of Criminal Law in the EU Legislation – the Current Status and the Impact of the Treaty of Lisbon [Электронный ресурс]. / Marcin Rozmus, Iona Topa, Marika Walczak. – Режим доступа: <http://www.ejtn.eu/Documents/Themis/THEMIS%20written%20paper%20-%20Poland%201.pdf>.

278. Sandholtz Wayne. European Integration and Supranational Governance. / Wayne Sandholtz, Alec Stone Sweet (eds). – Oxford: Oxford University Press, 1998. – 400 p.

279. Scharf Fritz. Governing in Europe. Effective and Democratic? / Fritz Scharf. - Oxford: Oxford University Press, 1999. – 262 p.

280. Schmidt Susanne K. Mutual recognition as a mode of governance. / Schmidt Susanne K. // Journal of European Public Policy. – 2007. – Vol. 14. – № 5. – P. 667-681.

281. Sliedregt Elies van. European Approaches to Fighting Terrorism. / Sliedregt Elies van. // Duke Journal of Comparative & International Law. – 2010. – Vol. 20: 413. – P. 413 – 427.

282. Šlosarcík Ivo. EU 's Area of Freedom, Security and Justice: From Post-Lisbon Tactics to EU Citizen-Oriented Strategy. / Ivo Šlosarcík. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.notre-europe.eu/media/tgae20114dslosarcik.pdf?pdf=ok>. <http://www.notre-europe.eu/media/tgae20114dslosarcik.pdf?pdf=ok>

283. Stone Sweet Alec. European Integration and Supranational Governance. / Stone Sweet Alec, Sandholtz Wayne. // Journal of European Public Policy. – 1997. – 4. – P. 297 – 317.

284. Tampere European Council 15-16 October 1999. Presidency conclusions [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm.

285. The Area of Freedom, Security and Justice: Ten Years on Successes and Future Challenges under the Stockholm Programme. / edited by Guild Elspeth, Carrera Sergio, Eggenschwiler Alejandro. – Brussels: Center for European Policy Studies, 2010. – 112 p.

286. The Commission appoints an EU Anti-Trafficking Coordinator [Электронный ресурс]. – Режим доступа до докум.: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/1715&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=fr>.

287. The European Union Counter-Terrorism Strategy [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=URISERV:l33275&qid=1424167176104&from=EN>.

288. Tranholm-Mikkelsen J. Neofunctionalism: Obstinate or Obsolete? A Reappraisal in the Light of the New Dynamism of the European Community. / Tranholm-Mikkelsen J. // Millennium. – 1991. – 20. – P. 1–22.

289. Tyre QC Colin. Anti-Money Laundering Legislation: Implementation of the FATF Forty Recommendations in the European Union. / Colin Tyre QC. // Journal of Professional Lawyer. – 2010. – P. 69 – 82. [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.americanbar.org/content/dam/aba/migrated/cpr/pdfs/jpl10_03tyre.authcheckdam.pdf.

290. Vodita Florin. Cross-border Crime in Europe. / Vodita Florin. // Law Review. – 2012. – Volume II. – Issue 1 (Jan.-Mar.) [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.internationallawreview.eu/article/cross-border-crime-in-europe>.

291. Voronin Yuriy A. Measures to Control Transnational Organized Crime. / Yuriy A. Voronin. [Электронный ресурс]. – Режим доступа до докум.: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/184773.pdf>.

292. Wagner Wolfgang. Negative and Positive Integration in EU Criminal Law Co-operation [Электронный ресурс]. / Wagner Wolfgang. // European Integration Online Papers. – 2011. – Vol. 15. – Article 3– Режим доступа: <http://eiop.or.at/eiop/texte/2011-003a.htm>.

293. Wessel Ramses. The External Dimension of the EU's Area of Freedom, Security and Justice. / Ramses Wessel, Luisa Marin, Claudio Matera. // Crime within the Area of Freedom, Security and Justice: the European Public Order. / edited by Christina Eckes, Theodore Konstadinides. – Cambridge: Cambridge University Press, 2011. – P. 272 – 300.